

TEORETICKÝ ČASOPIS ARMÁDY ČESKÉ REPUBLIKY

VOJENSKÉ ROZHLEDY

4

ROČNÍK 14 (46)

Rozvoj obranných schopností Evropské unie

Jedním z hlavních cílů společné zahraniční a bezpečnostní politiky (CFSP - Common Foreign and Security Policy) zakotvené v amsterdamské smlouvě je všestranné posílení bezpečnosti Evropské unie. Amsterdamskou smlouvou byly zakotveny do Smlouvy o Evropské unii (TEU - Treaty on European Union) tzv. petersberské úkoly Západoevropské unie, které tvoří úkoly humanitární a záchranné, úkoly udržování míru a úkoly bojových sil v krizovém řízení, včetně úkolů k nastolení míru. Toto zaměření vytváří základ pro operační rozvoj evropské bezpečnostní obranné politiky (ESDP - European Security and Defence Policy), jejímž dosavadním nejvýznamnějším příkladem je vedení operací EU v Kongu, Makedonii a Bosně.

Budování ESDP je trvalým projektem Evropské unie, jehož hlavním cílem je dokončit, a tím posílit vnější schopnost EU působit na základě rozvoje civilních a vojenských schopností ve prospěch mezinárodní prevence konfliktů a při krizovém řízení. Tím se na rozdíl od minulosti rozšiřuje a doplňuje dosavadní a dlouhodobě uplatňovaná politika ekonomického ovlivňování krizových situací i o bezpečnostní, to jest mocenské nástroje.

Evropská bezpečnostní strategie

V prosinci 2003 odsouhlasili vedoucí činitelé EU evropskou bezpečnostní strategii. Její hlavní myšlenky lze zkráceně uvést v následujících bodech:

Evropa nebyla ještě nikdy tak prosperující, tak bezpečná, ani tak svobodná. Konec studené války ukončil dominantní vojenskou roli USA v Evropě. Přesto není žádná země schopna řešit současné komplexní bezpečnostní problémy a hrozby samostatně. Během posledního desetiletí se ozbrojené konflikty nevyhnuly žádnému regionu světa, přičemž se odehrávaly častěji uvnitř států než mezi nimi.

Unie s 25 státy, celkovým počtem obyvatel převyšujícím 450 milionů osob, vytvářející zhruba čtvrtinu světového hrubého domácího produktu a s širokým rozsahem nástrojů krizového řízení je nevyhnutelně globálním hráčem. Rostoucí konvergence evropských zájmů a posilování vzájemné solidarity EU z ní činí účinného a důvěryhodného činitele.

Od roku 1990 zemřely ve válkách téměř čtyř miliony lidí, z nichž bylo asi 90 % civilistů. Více než 18 milionů lidí na celém světě opustilo své domovy v důsledku konfliktů. Téměř tři miliardy lidí, což je zhruba polovina světové populace, žije za méně než dvě eura denně a 45 milionů lidí každoročně zemře na podvýživu. AIDS a nově se objevující nemoci ničí celé společnosti a stávají se globální hrozbou.

Bezpečnost je podmínkou rozvoje. Konflikty totiž nejen ničí infrastrukturu, včetně sociální infrastruktury, ale také podporují kriminalitu, brání investování a činí normální ekonomické aktivity nemožnými.

Soutěžení o přírodní zdroje, zvláště pak o vodu, které se během příštích desetiletí zostří vlivem globálního oteplování, vytvoří pravděpodobně další nepokoje a migrační pohyby v různých regionech. Energetická závislost je pro Evropu, která je největším světovým dovozcem

ropy a zemního plynu, předmětem zvláštního zájmu. V současné době tvoří dovoz asi 50 % spotřeby a měl by narůst až na 70 % v roce 2030.

Hlavní hrozby pro EU

Zatímco agrese velkého rozsahu mezi členskými státy je nyní nepravděpodobná, čelí země EU hrozbám, které jsou méně viditelné a méně předvídatelné.

Terorismus: Terorismus dává v sázku životy, vyžaduje velké náklady, usiluje o narušení otevřenosti a tolerance lidí a tvoří rostoucí strategickou hrozbu celé Evropě. Teroristická hnutí jsou dobře financována, propojena elektronickými sítěmi. Jsou ochotna použít neomezené násilí k vytvoření masivních ztrát. Nejnovější vlna terorismu je globálního charakteru a je spojena s násilným náboženským extremismem.

Evropa se stala jak cílem, který byl již atakován, tak i základnou terorismu. Logistické základny Al Kajdy byly již odhaleny ve Velké Británii, Itálii, Německu, Španělsku a Belgii. Synchronizované působení EU je v tomto ohledu nezbytné.

Šíření zbraní hromadného ničení (ZHN) je potenciálně největší hrozbou pro bezpečnost EU. Mezinárodní smluvní režimy a ujednání o kontrole zbrojení zpomalily šíření ZHN a systém jejich šíření. Přesto současná doba vyvolává možnost závodů ve zbrojení v oblasti ZHN, zejména na Blízkém východě. Hrozbou jsou útoky biologickými zbraněmi, ale vážnou možností jsou i chemické a radiologické materiály. Riziko nestability je umocňováno možností šíření raketových technologií. Nejhorším představitelným scénářem je použití ZHN teroristickými skupinami, které by mohly být schopné způsobit škody, které byly dříve představitelné jen na úrovni států nebo armád.

Regionální konflikty mohou vést k extrémismu, terorismu a selhání států, což poskytuje příležitosti pro organizovaný zločin nebo dokonce zájem o zbraně hromadného ničení. Selhávání funkcí některých států je alarmujícím jevem, který vede k regionální nestabilitě.

Organizovaný zločin. Evropa je primárním cílem organizovaného zločinu. Tato vnitřní bezpečnostní hrozba má důležitou vnější dimenzi: obchod s drogami, ženami, nelegálními migranty a zbraněmi napříč státními hranicemi tvoří velkou část aktivit kriminálních gangů, které mohou mít i vazby na terorismus. Takové kriminální aktivity jsou často spojeny se slabými nebo selhávajícími státy. Kriminální aktivity, zejména organizovaný zločin, podřývají zákonnost i celý společenský řád. Dnešní svět poskytuje větší perspektivy, ale současně větší hrozby než kdykoliv jindy.

Strategické cíle EU

K ochraně bezpečnosti a podpory svých hodnot vytyčila EU tři strategické cíle.

1. Čelit bezpečnostním hrozbám

V epoše globalizace mohou být bezprostřední hrozbou i problémy ve vzdálených zemích. Příkladem jsou jaderné aktivity v Severní Koreji, jaderná rizika v Jižní Asii nebo šíření zbraní na Středním východě. S novými hrozbami bude první linie obrany často v zahraničí. Selhání států a organizovaný zločin se šíří, pokud se neřeší jejich příčiny, o čemž svědčí například zkušenost ze západní Afriky. Z toho je zřejmé, že je třeba jednat dříve než se příslušný konflikt rozvine. Dá se říci, že na prevenci konfliktu nebo jeho hrozby není nikdy moc brzy.

Žádná ze soudobých hrozeb není čistě vojenská a nemůže být zvládnuta pouze vojenskými prostředky ale vyžaduje soubor nástrojů, což se týká všech hlavních hrozeb. Šíření zbraní může být kontrolováno experty a posíleno politickými, ekonomickými a jinými tlaky. Postavit se terorismu může vyžadovat kombinaci zpravodajských, policejních, právních, vojenských a jiných prostředků. Regionální konflikty vyžadují použití politických řešení, často v kombinaci s použitím vojenských a policejních nástrojů. Ekonomické nástroje pomáhají při rekonstrukci a civilní krizové řízení při obnovení civilní správy. Evropská unie je zvlášť dobře vybavena právě pro řešení komplexních problémů, vyžadujících použití různorodých nástrojů krizového řízení.

2. Budovat bezpečnost v sousedství EU

Geografická dimenze je stále důležitá dokonce i v době globalizace. V zájmu EU je, aby sousední země byly dobře spravovány, neboť situace v nich může mít bezprostřední vliv na okolní země. K hlavním strategickým prioritám proto patří proces rozšiřování a vyřešení arabsko-izraelského konfliktu.

Integrace nově přistupujících zemí zvyšuje bezpečnost ale současně přibližuje EU k problémovým oblastem. Úkolem je rozšíření dobře fungujících zemí směrem na východ a k hraničním Středozemnímu moře. Důležitost tohoto procesu lze nejlépe demonstrovat na příkladech z krizí na Balkáně, kde nyní díky rozsáhlé mnohonárodní spolupráci již nehrozí vypuknutí větších konfliktů a kredibilita zahraniční politiky EU významně závisí na konsolidaci a vývoji situace v této oblasti. Perspektiva vstupu do EU nabízí pro řadu zemí strategický cíl a podněty k reformám. Cílem procesu rozšiřování není, aby vytvářel nové dělící čáry v Evropě. Jeho cílem je rozšířit užitek ekonomické a politické spolupráce na sousedící země a současně usilovat o řešení problémů v těchto zemích.

Záměrem je silnější a větší angažovanost v oblasti jižního Kavkazu, která se v budoucnu stane rovněž sousedící oblastí. Strategickou prioritou je vyřešení arabsko-izraelského konfliktu, bez něhož by byla jen malá možnost řešení dalších problémů na Blízkém východě. Oblast Středozemního moře obecně pokračuje v ekonomické stagnaci, sociálním neklidu a nedořešených konfliktech. Zájmy Evropské unie vyžadují pokračující angažovanost s partnerskými zeměmi z tohoto regionu cestou efektivní ekonomické, bezpečnostní a kulturní spolupráce v rámci barcelonského procesu.

3. Budovat mezinárodní řád založený na mnohostranném základě (multilateralismu)

Cílem EU je rozvoj silnější mezinárodní společnosti, dobře fungujících mezinárodních institucí a mezinárodního řádu, založeného na jasných pravidlech. Celková bezpečnost a prosperita stále více závisí na efektivním mnohostranném systému. Jeho základem je upevňování a rozvoj mezinárodního práva. Základem pro mezinárodní vztahy je Charta OSN.

Rada OSN je uznávána za orgán, který má primární odpovědnost za udržování mezinárodního míru a bezpečnosti. Prioritou EU je proto posilování Organizace spojených národů tak, aby mohla plnit své odpovědnosti a působit efektivně. V zájmu EU je, aby mezinárodní organizace, procesy a smlouvy byly efektivní při zvládání hrozeb mezinárodnímu míru a bezpečnosti a tedy schopny a připraveny jednat v případech, kdy jsou jejich pravidla porušována.

Mezi klíčové prvky mezinárodního systému patří transatlantické partnerství, ale také regionální organizace. Pro Evropskou unii mají zvláštní význam zejména Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE) a Rada Evropy. Z hlediska širšího bezpečnostního

kontextu hrají významnou roli další regionální organizace, jakými jsou ASEAN, MERCOSUR a Africká unie.

Nejlepší ochranou pro světovou bezpečnost jsou dobře fungující demokratické státy. Proto je posilování demokratického charakteru států, jejich transparentnosti, včetně podpory sociálních a politických reforem, řešení korupce, zneužívání síly, zavádění pořádku a ochrany lidských práv, tou nejlepší cestou posilování bezpečnosti.

V neposlední řadě je to také obchod a rozvojové programy, jež jsou velmi mocným nástrojem posilování reforem. EU coby největší světový poskytovatel oficiální pomoci, a zároveň i jako největší světový obchodní prvek uplatňující cílená obchodní opatření, o tento přístup trvale usiluje.

Politické důsledky pro EU

Evropská unie udělala velký pokrok směrem ke koherentní zahraniční politice a efektivnímu krizovému řízení. Jsou k dispozici nástroje, jež mohou být efektivně využity, jak se ukázalo při řešení současných krizí. Využití plného potenciálu však vyžaduje větší aktivitu, větší koherenci, více schopností a větší míru spolupráce.

Větší aktivita při zabezpečování strategických cílů se vyžaduje od všech instrumentů krizového řízení a prevence konfliktů, které jsou k dispozici, včetně politických, diplomatických, vojenských a civilních, obchodních a rozvojových aktivit. Ke zvládnutí nových dynamických hrozeb je nutná aktivní politika, umožňující vytvořit strategickou kulturu, která posílí včasnou, rychlou, a v případě potřeby robustní intervenci. S 25 členskými zeměmi a vojenskými výdaji vyššími než 160 miliard euro, chce být EU schopná vydržet vést několik operací současně. Zvláštní přidanou hodnotu k dosavadní situaci představuje schopnost vést operace s účastí jak vojenských, tak i civilních schopností.

EU je zavázána posilovat spolupráci s OSN při pomoci zemím, které ukončily konflikty, a při zvyšování podpory OSN v situacích krátkodobého krizového řízení. Je třeba jednat dříve, než se případná krizová situace vyostří, dříve než se objeví známky šíření zbraní a dříve než se objeví humanitární krize. Preventivní působení může zabránit vážnějším problémům v budoucnosti. Pokud přijme EU větší odpovědnost a bude aktivnější, bude mít současně i větší politickou váhu.

Větší schopnosti. Schopnější Evropská unie se stává realitou, i když ještě potrvá, než se bude realizovat její plný potenciál. Významnou součástí procesu je vznik obranné agentury, nezbytná je transformace vojenských sil na pružnější, mobilní síly schopné čelit novým hrozbám i potřeba zvýšení obranných zdrojů a jejich efektivního využití. Systematické použití připravených a sdílených sil a prostředků bude redukovat duplicity, překryty, a ve střednědobé perspektivě zvýší schopnosti.

Téměř každá hlavní intervence byla následována civilním chaosem. Pro jeho redukci je třeba vložit vyšší kapacitu civilních zdrojů do řešení krizí a pokrizových situací. Nutná je i vyšší diplomatická schopnost, kterou lze dosáhnout kombinací národních a společných institucí. Řešení problémů, které jsou vzdálenější a netradiční, vyžaduje lepší porozumění a komunikaci. Společné hodnocení hrozeb je nejlepším základem pro společné akce. To vyžaduje zlepšenou součinnost zpravodajských činností mezi členskými zeměmi a partnery.

Při zvyšování schopností v různých oblastech je třeba myslet v kontextu širšího spektra misí. Ty mohou obsáhnout společné odzbrojovací operace, podporu třetím zemím v boji

s terorismem a reformu bezpečnostního sektoru, jako součásti širšího problému obnovy institucí.

Trvalá opatření mezi EU a NATO, zejména v rámci tzv. Berlín plus, zvyšují operační schopnosti EU a poskytují rámec pro strategické partnerství mezi oběma organizacemi při krizovém řízení, což vyjadřuje společné rozhodnutí řešit výzvy nového století.

Větší koherence. Po vybudování celé řady různých nástrojů a schopností krizového řízení je novou výzvou zabezpečit jejich společné působení. Při vědomí, že bezpečnost je prvořadou podmínkou rozvoje je třeba, aby diplomatické úsilí, rozvoj, obchodní politika, politika rozvoje životního prostředí v situacích krizového řízení sledovaly stejné zaměření. Větší koherence je potřebná nejen mezi instrumenty EU, ale i u vnějších aktivit jednotlivých členských zemí a je také potřebná v regionálním měřítku, zejména při řešení konfliktů. Je to dáno tím, že jsou problémy jen zřídka řešeny jednotlivou zemí nebo bez regionální podpory, jak ukázaly v různých souvislostech zkušenosti na Balkáně a v západní Africe.

Spolupráce s partnery. Je velmi málo problémů, pokud vůbec takové jsou, které lze řešit samostatně. Výše popsané hrozby jsou společné a sdílené se všemi nejbližšími partnery, kdy je mezinárodní spolupráce nezbytná. Je nutné sledovat stanovené cíle jak mnohonárodní spolupráci v mezinárodních organizacích, tak i partnerstvím s klíčovými hráči. Transatlantická spolupráce je přitom nezastupitelná. Cílem EU by měla být efektivní a vyvážená spolupráce s USA.

Rozvoj širší koncepce bezpečnosti

Koncepce bezpečnosti se v nedávné minulosti rozšířila přinejmenším ve dvou ohledech. Jednak v geografickém smyslu, kdy dosahuje jak subnárodních tak i globálních rozměrů, tak i v tom, že zasahuje nejen čistě vojenské, ale i širší aspekty politické, ekonomické, sociální a životního prostředí.

Nebyla vypracována žádná jednoduchá definice, která by obsáhla všechny aspekty bezpečnosti coby koncepce v širokém slova smyslu, používaná v různých, měnících se významech, zahrnujících otázky od poskytování produktů a bezpečnosti občanům až po zajištění globálního míru a bezpečnosti.

Evropská komise nemá žádnou přímou úlohu ve vojenských otázkách, přesto však se komplexní koncepce bezpečnosti odráží v celé řadě jejich činností, jako je úsilí o globální a regionální spolupráci, rozšiřování EU, mírové projekty, spolupráce v rámci EU a NATO, řešení vnějších i vnitřních bezpečnostních problémů, obranný průmysl, vědecká spolupráce.

a) Úsilí o globální a regionální spolupráci

Povědomí o zvětšující se fragmentaci bezpečnostního úsilí vyústilo v celou řadu kroků a opatření, učiněných ve velké míře mezinárodní komunitou k tomu, aby bylo dosaženo zvýšené koordinace na globální úrovni cestou OSN, na transatlantické úrovni cestou NATO (při uplatnění koncepce vzájemně se posilujících institucí) a v euroasijském prostoru cestou Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě.

b) EU a jeho rozšiřování jako mírový projekt

Samotná podstata existence EU má svůj původ v mírovém projektu, usilujícím o překonání historických rozporů mezi Francií a Německem. Po ukončení studené války byla a je proble-

matika rozšíření považována ze strany EU i NATO jako součást posilování celkové bezpečnosti v Evropě. Kandidátské země se měly možnost intenzivně účastnit na identických nebo podobných programech jako členové EU. Totéž, i když v menší míře, platí i pro spolupráci s partnery, kteří se teprve na status kandidátských zemí připravují.

c) Koordinace a spolupráce uvnitř EU a s NATO

Institucionální a právní rámec pro spolupráci uvnitř EU se u různých programů výrazně mění, což ovlivňuje i to, která z institucí EU je vedoucím činitelem. V některých případech je to Evropská komise, v jiných, s bližším vztahem k vojenské bezpečnosti, je to Evropská rada. Z toho důvodu je – v souladu s článkem 3 Smlouvy o Evropské unii – nutná těsná spolupráce obou těchto institucí.

V rámci Evropské unie má významnou prioritu vývoj společné strategie a postupů krizového řízení. Přesto došlo k tomu, že praktická spolupráce NATO a EU při vedení operací EU v jižním Srbsku a v Makedonii předstihla teorii v tom smyslu, že jí bylo dosaženo i přes absenci formální dohody a praktických postupů pro spolupráci EU-NATO.

V rámci EU udává hlavní zaměření celkové spolupráce Evropská rada, která vytyčuje strategické zaměření bezpečnostní politiky EU na základě návrhů jak z rady, tak z komise.

d) Interní a externí aspekty bezpečnosti

Spojení mezi vnitřními a vnějšími aspekty bezpečnosti je stále zřejmější. Nejprůkaznějším důkazem toho je úsilí v boji proti terorismu, pravidelně sledované a rozvíjené Evropskou radou i Evropskou komisí. Relevantní oblasti, které s tímto souvisí, zahrnují bezpečnost dodávek a zásob energetických rezerv, projekt jednotného evropského nebe, projekt *Galileo*, ochranu kritické infrastruktury, kybernetickou kriminalitu, leteckou dopravu a leteckou bezpečnost.

Výrazné aktivity jsou rozvíjeny Evropskou komisí na poli nešíření zbraní a odzbrojení, kde konkrétní činnosti zahrnují společné činnosti s Ruskou federací, či kontrola exportu zboží s dvojitým použitím.

Otázky, které se týkají zlepšování bezpečnosti uvnitř Evropské unie, jsou pravidelně diskutovány s vnějšími partnery, jako jsou USA, za účelem výměny zkušeností a zlepšení spolupráce.

e) Regulační rámec obranného průmyslu

ESDP potřebuje silnou průmyslovou a technologickou základnu k dosažení svých cílů a průmysl očekává vhodná opatření, aby mohl působit ve stanovených regulovaných podmínkách. Zatímco strategický význam průmyslu zaměřeného na obranu je nesporný, tento průmysl byl dosud ponecháván bez podpory a pracoval v podmínkách fragmentovaného trhu. Kromě toho řada nedostatků v chybějících kapacitách se vztahuje k průmyslovým a technologickým odvětvím, u nichž není jasné dělení mezi civilním vojenským průmyslovým zaměřením.

f) Spolupráce s Ústavem obranných studií EU (EU Institute of Security Studies) a s Družicovým centrem EU (EU Satellite Centre)

Komise se účastní práce v panelech obou těchto organizací, které byly převzaty ze struktur Západoevropské unie a začleněny do systému ESDP. Kromě toho zabezpečuje těsnou spolupráci

mezi Společným výzkumným centrem a Družicovým centrem při zajišťování rozvoje Evropské vesmírné strategie.

Evropská bezpečnostní a obranná politika

Evropská bezpečnostní a obranná politika byla ambicí Evropské unie po dobu několika desítek let, ale v praxi byla vytyčena až uzavřením smlouvy o Evropské unii (maastrichtské smlouvy) v roce 1993.

Následující rozhodnutí, učiněná na jednáních Evropské rady v Helsinkách v prosinci 1999 a Nice v prosinci 2000, umožnila vytvoření nových struktur ve vojenské a politické oblasti, které mají umožnit řízení rozhodovacích procesů v krizových situacích.

Pokud jde o vojenské schopnosti, jedná se o schopnost nasadit vojenské síly v rozsahu do 60 000 osob během 60 dní a udržet je v operaci po dobu nejméně jednoho roku k plnění některého z výše uvedených petersberských úkolů. S výjimkou územní obrany, která byla definována v článku 5 smlouvy Západoevropské unie (ZEU), byly od ZEU ostatní petersberské úkoly převzaty na začátku roku 2002.

Praxe vedení soudobých operací ukázala, že účinná prevence a řešení konfliktů vyžaduje kombinaci civilních a vojenských nástrojů. Proto členské země EU rozhodly na jednání Evropské rady v červnu 2000 v Lisabonu o schopnosti poskytnout pro tyto účely do mezinárodních misí až 5000 policistů.

V dubnu 2001 přijala Evropská komise doporučení zlepšit schopnosti EU při prevenci civilních konfliktů a následně pak přijala v listopadu 2001 komunikační strategii při financování operací civilního krizového řízení.

Rozvoj vojenských schopností Evropské unie

Současně s převzetím nových odpovědností při udržování míru se stávají vlády EU ambicióznější i v rozvoji vojenských schopností. V dubnu 2004 souhlasili ministři obrany EU s tím, aby byla Evropská unie schopná do roku 2007 připravit k použití devět bojových uskupení, z nichž každé by čítalo 1500 osob a bylo schopné nasazení během dvou týdnů. Současně podepsali ministři obrany EU také záměr cílových schopností roku 2010 (Headline Goal 2010). Jedná se o plán získání různých druhů techniky, jako jsou dopravní letadla, bezpilotní prostředky a přesně naváděná munice do roku 2010.

Zřízení, role a hlavní úkoly Vojenského štábu EU

Vojenský štáb Evropské unie (EUMS - EU Military Staff) jako první a základní prvek rozvoje vojenských schopností unie byl zřízen a jeho zaměření a funkce stanoveny na základě rozhodnutí Rady EU ze dne 22. 1. 2001. Úvodní preambule tohoto rozhodnutí se odkazuje na Smlouvu o Evropské unii, zvláště na její článek 28(1) a Smlouvu o zřízení Vojenského společenství, speciálně na článek 207(2). V rozhodnutí Rady EU se uvádí, že rozhodnutí o zřízení EUMS bylo učiněno v souladu s posilováním společné zahraniční a bezpečnostní politiky, zejména pak společné politiky EU v oblasti bezpečnosti a obrany, v souladu s článkem 17 Smlouvy o EU, a také na základě rozhodnutí, učiněných v rámci jednání Evropské rady v Nice ve dnech 7.-11.12.2000.

Posláním EUMS je provádět včasné varování, vyhodnocování situace a strategické plánování pro petersberské úkoly, včetně identifikace národních a mnohonárodních sil EU, a implementovat záměry a rozhodnutí podle požadavků Vojenského výboru EU.

Role a hlavní úkoly EUMS byly definovány následovně:

- ❑ je zdrojem vojenských expertních schopností EU,
- ❑ zabezpečuje vazbu mezi Vojenským výborem EU na jedné straně a dostupnými vojenskými zdroji EU na straně druhé a poskytuje vojenské expertní schopnosti orgánům EU podle požadavků Vojenského výboru EU,
- ❑ poskytuje schopnosti včasného varování, plánuje, hodnotí a dává doporučení týkající se koncepcí krizového řízení a celkové vojenské strategie a implementuje rozhodnutí a směrnice Vojenského výboru EU,
- ❑ podporuje Vojenský výbor EU v otázkách situačních hodnocení a vojenských aspektů strategického plánování v celém spektru petersberských úkolů, pro všechny případy operací vedených Evropskou unií, ať už s využitím sil a prostředků NATO nebo bez nich,
- ❑ přispívá k procesu vypracovávání, vyhodnocování a posuzování cílových schopností s ohledem na jejich potřebu a pro ty členské státy, kterých se to týká, k zabezpečení koherence s procesem obranného plánování NATO (DPP - Defence Planning Process) a procesem plánování a posuzování (PARP - Planning and Review Process) v rámci Partnerství pro mír (PfP),
- ❑ má zodpovědnost za monitorování, vyhodnocování a předkládání doporučení o silách a schopnostech, poskytovaných EU členskými státy, z hlediska jejich výcviku, cvičení a interoperability.

Výčet konkrétních funkcí EUMS a další podrobnější údaje lze nalézt v příloze k dokumentu *Official Journal of the European Communities*, 30.1.2001/L 27/8.

Závěr

V rozvoji obranných schopností Evropské unie došlo po sérii zásadních rozhodnutí k této otázce, završených na politické úrovni vrcholným jednáním EU v Nice koncem roku 2000, k velmi výraznému pokroku.

Autor článku, který byl jako příslušník Vojenského štábu ZEU v letech 1999–2001 u přerodu vojenských schopností Západoevropské unie k zárodkům obranných schopností Evropské unie, považuje dosažený pokrok za velmi výrazný. Současný stav je postupným naplňováním deklarované kompetence v komplexním rozvoji nástrojů krizového řízení EU jako doplňku a posílení těch, které již existují a postupně se rovněž rozvíjejí v rámci NATO.

Literatura:

- A Secure Europe in a Better World: European Security Strategy*. Brussels, 12. 12. 2003.
- Council Decision of 22 January 2001 on the establishment of the Military Staff of the European Union. *Official Journal of the European Communities*. L 27/7, 30. 1. 2001, 2001/80/CFSP.
- LINDLEY-FRENCH, J., ALGIERI, F. *A European Defence Strategy*. Bertelsmann Foundation, Bertelsmann Stiftung, Gütersloh, 2004.
- Declaration on EU Military Capabilities 9379/03*. Presse 138, 19-20.5. 2003.
- EU Foreign, Security and Military Policy, TEAM (The European Alliance of EU-Critical Movements) *Fact Sheet No. 6*, 2004.

Projektové řízení v akvizici výzbroje

Úvod

V souvislosti s rostoucí složitostí a vzájemnou souvislostí všech aspektů činnosti moderních organizací vznikají požadavky na metody a přístupy, které umožňují efektivně řešit náročnější úkoly, a jedním z nich je projektové řízení (*Project Management*). Pro dosavadní přístup k novým nebo náročnějším úkolům bylo charakteristické zaměření na struktury útvarů a pracovních míst a jejich řízení z hlediska pravomoci (a stále ještě probíhají pokusy řešit problémy prostřednictvím „reorganizace“).

Moderní přístup je procesní ve kterém převládá řízení podle procesu, který vytváří produkt a organizační struktura se podřizuje tomu, jak se mění úkoly organizace. Od principu „kdo, komu a jak“ je **vertikálně** podřízen se přechází k principu návaznosti jednotlivých činností na **horizontální** úrovni. Principy projektového řízení jsou již obecně známé a doporučený postup byl na základě nejlepších světových zkušeností metodicky standardizován přijetím ČSN EN ISO 10006 *Management jakosti – Směrnice jakosti v managementu projektu*. (Koncepte projektového řízení totiž vychází z předpokladu, že jakostní řízení projektu zásadně eliminuje možnost vzniku nejakostního produktu projektu.)

V průběhu kurzů projektového řízení pořádaných na bývalé Vojenské akademii pro pracovníky MO ČR se ale ukázalo, že aplikace do procesů akvizice výzbroje není jednoduchou úlohou, i když je k dispozici celá řada standardizovaných procedur zavedených v armádách NATO. Tak jako v jiných implementačních procesech je problém v tom, že tyto postupy sice vycházejí z obecných zásad, ale jsou specifické a jejich transformace do konkrétních podmínek ČR předpokládá zvládnutí těchto zásad. Plné pochopení není ale jednorázovou záležitostí, vyžaduje porovnání jednotlivých přístupů, a zejména jejich praktických aplikací, a proto určitý časový odstup. Aktuálnost těchto poznatků je ale zřejmá zejména v souvislosti se zahájením procesu akvizice nových obrněných vozidel pro AČR.

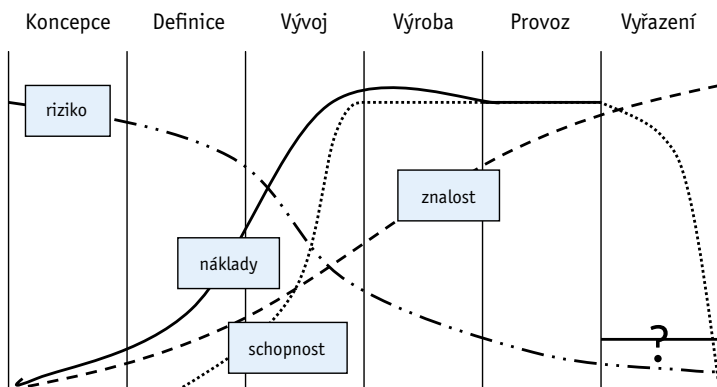
1. Charakteristické fáze v akvizici výzbroje

Akvizice konkrétní položky výzbroje je jedinečný proces se zadanými výstupy, termíny, náklady i možnými riziky – projekt. Pro dosažení úspěchu je účelné složitější projekt rozdělit do fází (etap) životního cyklu projektu umožňujících efektivní řízení projektu z hlediska cíle, času a nákladů. Zahájení další fáze by mělo být podmíněno dosažením cílového stavu fáze předchozí a tedy rozhodnutím (mezníkem), zda v projektu pokračovat, nebo ho včas zastavit. Fáze tak určují základní strukturu manažerského řízení projektu.

V akvizici lze obecně rozlišit tyto charakteristické fáze:

- a) koncepční,
- b) definiční,
- c) vývoje a zkoušení,
- d) provozu a podpory,
- e) vyřazení a likvidace.

V této souvislosti je nutno upozornit, že toto dělení může být různě modifikováno, vyvíjí se a navíc nepředstavuje absolutní separaci fází, ale především komplexnost a kontinuitu celého procesu ve všech jeho aspektech (**obr. 1**).

Obr. 1: Logika životního cyklu akvizice

Znalost výzbroje v průběhu životního cyklu se neustále zvyšuje, nevyjímaje fázi vyřazení a likvidace. Schopnost plnit operační požadavky může být již částečně demonstrována v definiční fázi pro ověření přijaté koncepce a postupně vyvíjena až do „zrlosti“ pro výrobu a tyto schopnosti by si měla výzbroj udržet v plné výši po celou fázi provozu a podpory (!!! intervaly výroby a provozu na obrázku by byly v časovém měřítku podstatně delší). Riziko akvizice by mělo být podstatně sníženo již ve fázi, kdy jsou uplatňovány významné investiční náklady. Riziko ve fázi vyřazení a likvidace se může neočekávaně zvýšit, pokud dojde k zásadní změně v legislativě na ochranu životního prostředí či postojů veřejnosti a ekologických iniciativ. Jednotkové náklady výzbroje by se neměly v provozu podstatně zvyšovat (pokud je správně načasováno vyřazení), možný je i počáteční pokles s ohledem na předzásobení ve fázi výroby a zavedení, kde mohou náklady postupně klesat podle křivky učení. Náklady na vyřazení lze sice předpokládat, ale nelze vyloučit výše uvedené změny ovlivňující jejich výši, nebo co se skutečně uplatní na trhu použité výzbroje a recyklovatelného materiálu.

1.2 Koncepční fáze

Koncepční fázi lze charakterizovat jako proces hledání takových koncepcí řešení, které nejlépe splňují operační požadavky z hlediska technických a ekonomických možností. Koncepční fáze je úvodní fází akvizičního procesu, které předchází stanovení deficitních operačních požadavků, a tedy nové akviziční potřeby na základě analýzy možných budoucích ohrožení, ale rovněž analýzy efektivnosti stávajících sil a prostředků (možnost zvýšení účinnosti nebo snížení nákladů). Je nutno zejména zdůraznit, že rozhodnutí, přijatá v úvodních fázích akvizičního procesu mají zásadní vliv na výsledek procesu a jejich změna je zpravidla spojena se závažnými vícenáklady.

Rozhodnutí o nové akviziční potřebě (*ADM - Acquisition Decision Memorandum* v USA; *SMN - Statement of Mission Need* v UK; *FCME - Fiche de Caractéristiques Militaires Élémentaires* ve Francii) není etapou akvizičního procesu, ale prvním mezníkem (Milestone 0 v USA), který koncepční fázi iniciuje. Nová akviziční potřeba vzniká teprve tehdy, jestliže analýza deficitních

operačních schopností prokáže, že je nelze řešit „nemateriálně“ (změna doktríny, taktiky, výcviku, organizační struktury). Stanovení akviziční potřeby by nemělo být orientováno na konkrétní výrobek, což může předem omezovat varianty řešení, ale na požadované schopnosti (*capabilities*). Proto v této etapě může být jen rámcová představa o předpokládaných nákladech.

Nová akviziční potřeba musí být na druhé straně definována tak, aby postihovala celé spektrum požadavků souvisejících s realizací operačních požadavků a nevytvářela v průběhu akvizičního procesu zásadní problémy vedoucí např. k enormnímu růstu nákladů nebo zastavení projektu vůbec. Popis nové akviziční potřeby by měl zahrnovat všechny aspekty – požadované operační parametry, charakteristické možnosti použití, požadavky na logistickou podporu, ergonomiku, výcvik, informace atd. Dále by měly být upřesněny podmínky, za kterých má být dosaženo požadovaných parametrů, organizační prostředí, informační prostředí a podstatná omezení. Požadované parametry by měly být pokud možno vyjádřeny měřitelnými veličinami (protože kontrolovatelné je jen to, co je měřitelné). Pro objektivizaci rozhodování v dalších fázích akvizičního procesu by měly být parametry klasifikovány na „obligatorní“ (jejich nedosažením pozbývá výsledek akvizičního procesu smysl), „důležité“ a „žádoucí“ pro aplikaci vícekritériálního hodnocení.

Je nutno zdůraznit, že stanovení akviziční potřeby není jednorázový akt, ale v dalších fázích je její charakteristika zpřesňována až do zahájení vývoje nebo výroby. Není to také akt jednoduchý, protože je nutno uvažovat celou řadu faktorů a navíc v projekci do relativně vzdálené budoucnosti – zpravidla 10, ale i 20-30 let! Charakteristika akviziční potřeby by neměla být výhradně „pozitivně“ orientována jen na žádoucí představu, ale i na možná rizika a slabá místa.

Schválená a do příslušných plánovacích dokumentů rezortu zařazená akviziční potřeba je vstupem pro zahájení koncepční fáze. Těžiště koncepční fáze je ve vyhledávání (*concept exploration*), definování a porovnání potenciálních koncepcí systémového (nikoliv konstrukčního) řešení ze všech relevantních hledisek, hodnocení jejich předností a nedostatků a úrovně rizik. Obsahem koncepční fáze je zejména:

- ❑ upřesnění operačních požadavků do prostorového a časového scénáře jednotlivých úkolů, struktury použitých sil a prostředků, jejich logistické a informační zabezpečení,
- ❑ průzkum trhu z hlediska dostupnosti a způsobu získání (hotové na domácím trhu nebo v zahraničí, modifikace stávající výzbroje nebo komerčního výrobku, licenční výroba, realizace na základě mezinárodní spolupráce, testy a vojenské zkoušky, perspektivní technologie vyžadující ještě vývoj nebo i výzkum atd.),
- ❑ specifikace technické stránky jednotlivých řešení (dekompozice na subsystémy, technické parametry),
- ❑ specifikace požadavků na logistickou podporu,
- ❑ specifikace požadavků na informační prostředí,
- ❑ odhad nákladů pořízení, provozu a podpory,
- ❑ předpokládaný časový průběh realizace jednotlivých řešení,
- ❑ hlavní rizika a možnosti jejich eliminace.

V řadě případů je k uvedeným problémům žádoucí nebo nezbytné zadat vyhledávací studie (operační, technické, ekonomické). Konečným procesem koncepční fáze je výběr optimální varianty řešení, který je založen především na hodnocení vztahu mezi stupněm splnění operačních požadavků (operační efektivnost) a náklady životního cyklu posuzovaného systému,

a to vše v rámci možností obranného rozpočtu. Hodnocení operační efektivity je jednou z nejobtížnějších úloh, zatímco pro odhad nákladů lze aplikovat standardní postupy.

Výběr optimální varianty se zpravidla neomezuje na uvedený vztah a je nutno jej pojímat komplexně: interoperabilita, standardizace, infrastruktura, bezpečnost a utajení, ochrana duševního vlastnictví, politické souvislosti (zahraniční, průmyslové, sociální, životní prostředí atd.). Pro rozhodovací úlohy tohoto charakteru je proto vhodné použít některou z metod multikriteriálního hodnocení. Výstupem z koncepční fáze jsou tři základní dokumenty:

- ❑ upřesněné operační požadavky orientované již na určitý zbraňový systém (*ORD - Operational Requirements Document* v USA, *URD - User Requirements Document* v UK, *FCMP - Fiche de Caractéristiques Militaires provisoires* ve Francii),
- ❑ výchozí charakteristika akvizičního projektu obsahující základní údaje o parametrech, které musí projekt splňovat k dosažení operačních požadavků (*AFB - Acquisition Program Baseline* v USA, *SRD - System Requirements Document* v UK, *STBp - Specifications Techniques de Besoins provisoires* ve Francii) včetně údajů o předpokládaných nákladech, možných rizicích a je to současně první informace o záměrech MO pro obranný průmysl,
- ❑ manažerský plán projektu (*Acquisition Strategy* v USA, *TLMP - Through Life Management Plan* v UK) postihující strategii specifickou pro každý případ – všechny fáze životního cyklu, použití „zralé“ technologie bez definiční fáze, výroba bez vývojové fáze, přímý nákup komerčního výrobku (*COTS - Commercial-off-the shelf*) a základní úkoly a rozhodnutí v jednotlivých fázích životního cyklu projektu, které podmiňují dosažení cílů (parametry, náklady, termíny), na počátku je plán rámcový a postupně je zpřesňován a doplňován.

Pokud výše uvedené dokumenty prokazují správnost zvolené koncepce a vhodnost realizace projektu k řešení akviziční potřeby, rozhodne odpovědná autorita o vstupu projektu do definiční fáze (*Milestone I* v USA, *Initial Gate* v UK, *Dossier d'Orientation* ve Francii). Při rozhodování se vezme v úvahu zejména zdrojové zajištění, vazba na aktuální plány výzbrojování, a také kapacity výzkumu, vývoje a zkušebnictví. Po tomto rozhodnutí je možno zahájit i zadání veřejné zakázky (byla schválena akviziční strategie), před mezníkem I jsou průmyslu poskytovány jen informace o záměrech a předběžné návrhy zadání.

1.3 Definiční fáze

Jestliže cílem koncepční fáze je koncepce obecného řešení, úlohou definiční fáze je výběr konkrétního technického řešení pro zadání výroby nebo vývoje na základě vyhodnocení dosažitelnosti realizace operačních požadavků s ohledem na technologické možnosti dodavatelů, náklady řešení a možná rizika. V této souvislosti je vhodné zmínit, že původní název obdobné fáze v USA byl *Program Definition and Risk Reduction*, ale v nové verzi směrnice 5000.2 je tato samostatná fáze vypuštěna a částečně přesunuta do předcházející *Concept and Technology Development* zahrnující úkoly *Concept Exploration* i *Concept Demonstration*. V UK se rozlišují v oblasti definování dvě fáze *Assessment* a *Demonstration*, ve Francii je to fáze *Définition*.

I když definiční fáze vychází již z přijatých operačních požadavků, prvním krokem je jejich aktualizace s ohledem na vývoj bezpečnostního a operačního prostředí i zbraňových technologií, v průběhu definiční fáze pokračuje jejich další zpřesňování v procesu optimalizace řešení a výsledkem jsou konečné operační požadavky (*ORD* v USA, *URD* v UK, *FCMR - Fiche de Caractéristiques Militaires de référence* ve Francii), které budou uplatněny ve výzvě k nabídce a po případném upřesnění i v kontraktu na vývoj a výrobu. Současně je upřesňován i vlastní

akviziční projekt, ale již na základě detailních poznatků o konstrukčním řešení systému i jeho subsystémů, charakteristikách spolehlivosti, nákladech a možnostech vývoje a výroby i podpory v provozu.

Tyto poznatky mohou být získávány na základě vztahů spolupráce, oslovením potenciálních dodavatelů nebo výzvou k zadání veřejné zakázky. Rozdíl v porovnání s koncepční fází je ale v tom, že jsou již posuzována konkrétní řešení s ohledem na možná rizika projektu spočívající v dosažení operačních požadavků, dodržení nákladů a termínů a zajištění podpory v provozu. Ke snížení rizika lze již v této fázi posuzovat konkurenční nabídky testováním modelů a prototypů úplného systému nebo jeho subsystémů, někdy postačí porovnání konstrukčních návrhů.

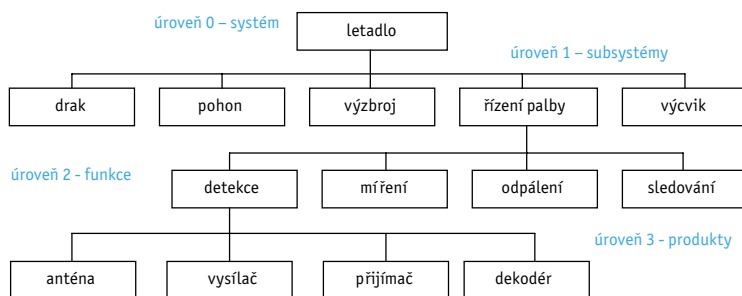
Vedle analýzy rizik je pro tuto fázi charakteristická její definiční funkce, a to tak, že je nutno definovat nejen vlastnosti a prvky systému, ale definovat vlastní akviziční proces stanovením struktury projektu a aktualizovat a zpřesnit již vypracované plány (akviziční strategii, plán managementu informací, plán logistické podpory) a nákladové a marketinkové analýzy.

Pokud odpovědná autorita na základě posouzení konečné charakteristiky akvizičního projektu (upřesněné AFB v USA a SRD v UK, STBR - *Specifications Techniques de Besoins de Référence* ve Francii) rozhodne o vstupu projektu do vývojové nebo výrobní fáze (*Milestone II* v USA, *Main Gate* v UK, *DLD/R - Document de Lancement Développement/Réalisation* ve Francii) následuje uzavření smlouvy s dodavatelem.

Uzavřením smlouvy ale nekončí doposud uvedené analytické procesy, ale znovu jsou iterativně (postupně) zpřesňovány z hlediska parametrů, nákladů a termínů předmětu akvizice, včetně zajištění státního ověřování jakosti a plánování a realizace podpory systému v provozu ze strany zadavatele.

Základním metodickým nástrojem definiční fáze je dekompozice celého projektu na relevantní prvky a jejich uspořádání do hierarchické struktury, která zajišťuje koherenci operačních, technických, nákladových a administrativních (manažerských) aspektů projektu. V terminologii projektového řízení se používá anglická zkratka WBS (*Work Breakdown Structure*), která zatím není jednotně překládána (pracovní struktura, struktura činností, rozpis prací).

Projekt musí být definován jako hierarchická a vzájemně provázaná struktura prvků produktu a procesů nutných k jejich realizaci. Každý prvek pracovní struktury současně představuje bod v kterém může být uplatněno nejen hodnocení technických úkolů, ale také nákladů a času. Přehledné uspořádání struktury vyžaduje stanovení odpovídajícího počtu rozlišovacích úrovní, zpravidla nejméně tří – systém, subsystémy (skupiny) a prvky. V průběhu koncepční fáze je pracovní struktura členěna pouze funkčně, v definiční fázi je pracovní struktura orientována jak produktově, tak funkčně (**obr. 2**).

Obr. 2: Produktově a funkčně orientovaná pracovní struktura (WBS)

Při sestavování pracovní struktury projektu není východiskem organizační struktura (zadavatele nebo dodavatele) a ani náklady nejsou prvkem struktury. Ale pozor – ke každému prvku pracovní struktury musí být jednoznačně přiřazen prvek jak organizační struktury (vykazuje údaje), tak nákladové struktury (*CBS - Cost Breakdown Structure*), což je podstatou požadavku koherence celého projektu.

Struktura výzvy k nabídce o veřejnou zakázku se pak odvozuje od odpovídajících prvků pracovní struktury projektu a tento vztah musí být adresný, i když nemusí zahrnovat všechny prvky pracovní struktury. To je počátek dialogu mezi zadavatelem a potenciálními dodavateli, kteří získají první informace o obsahu zadání zakázky (*SOW - Statement of Work*). Zadání zakázky je dokument, který jednoznačně a srozumitelně popisuje, jaké výrobky mají být dodány nebo jaké služby prováděny dodavatelem.

Použití standardní pracovní struktury projektu jako formálního východiska pro zadání usnadňuje hodnocení nabídek a po uzavření smlouvy i hodnocení výkonů dodavatele. Dodavatel může rozšířit strukturu obsaženou ve výzvě o úroveň a prvky, které informují o způsobu, jakým bude dodavatel plánovat, řídit a realizovat dodávku.

1.4 Fáze vývoje a zkoušení

Úlohou fáze vývoje a zkoušení (*Development and Testing*) je dořešení návrhu výzbroje až do stavu umožňujícího výrobu v odpovídajícím množství, jakosti a nákladech. Klíčovými aktivitami této fáze jsou vývoj (případně výzkum) nebo nákup prvků, subsystémů a systémů v rozsahu umožňujícím testovat jejich parametry a také hodnotit schopnosti dodavatele z hlediska výroby koncového produktu akvizice. Možná je i malosériová ověřovací výroba (*LRIP - Low Rate Initial Production*) pro zajištění dostatečného počtu vzorků k testování a pro vytvoření počátečních výrobních kapacit k plynulému přechodu na sériovou výrobu. V návaznosti na předchozí akviziční fázi je znovu aktualizováno hodnocení bezpečnostních rizik, upřesněny operační požadavky a případně dále redukována technická rizika.

Testování (zkoušky) ve fázi vývoje je zaměřeno na hodnocení parametrů výzbroje ve vztahu k zadaným požadavkům. Testování musí odpovídat reálným operačním podmínkám a u všech systémů, které mají ničivý účinek nebo je požadována ochrana personálu nebo odolnost proti působení nepřítele, se provádějí zkoušky s ostrou střelbou (*LFT&E - Life Fire Test and Evaluation*). Komplexní schopnost plnit operační požadavky je ověřována vojskovými zkouškami (*OT&E - Operational Test and Evaluation*), v kterých je posuzována vhodnost výzbroje pro operační použití s ohledem na doktrinní principy, organizační struktury a vycvičenost vojenského personálu.

Důležitou úlohu v této fázi mají logistické požadavky, protože současně s přípravou pro výrobu je nutno připravovat logistickou podporu provozu po zavedení. Logistická podpora je v současné době charakterizována tendencemi přecházet od tradiční (a nákladné) organické podpory vojskovými nebo rezortními zařízeními k dodavatelské logistice, a to buď výrobcem (např. vyšší stupně údržby a opravy techniky), nebo specializovanou soukromou organizací schopnou poskytovat logistickou podporu, a to i na bojišti (*COB - Contractor on Battlefield*).

Obdobně jako v předchozí fázi musí být prokázáno, že rizika související s termíny, náklady, parametry a podporovatelností jsou redukována na úroveň umožňující rozhodnout o vstupu do další fáze. Argumentaci pro toto rozhodnutí (*Milestone II* v USA, *System Acceptance* v UK, *DLP - Document de Lancement Production* ve Francii) zajišťují dokumentované výsledky vývojových zkoušek funkce výzbroje i její logistické podpory, upřesněná analýza nákladů a informace o zdrojích a technických požadavcích na výrobu.

1.5 Fáze výroby a zavedení

Úlohou fáze výroby a zavedení (*Production and Fielding*) je realizace kontrahovaného počtu výrobků s dodržáním termínů a parametrů, které jsou zpravidla ověřovány v průběhu výroby a při konečném převzetí orgánem státního ověřování jakosti (*QAR - Quality Assurance Representative*) podle dohodnutých podmínek smlouvy s dodavatelem.

Zavedení výzbroje ve větším rozsahu není jednoduchý úkol, protože přechod od výroby do operačního použití může vyžadovat od dodavatele koordinaci dodávek základní výzbroje, software a prvků logistické podpory tak, aby bylo dosaženo požadované operační schopnosti. Zavedení může probíhat postupně, např. s periodou počátečního výcviku personálu uživatele nebo průběžně prováděním jen některých specializovaných prací dodavatelem až do dosažení potřebné kvalifikace personálu uživatele.

Iterativní charakter rozhodovacího procesu v akvizici výzbroje se projevuje i v této fázi, opět je nutno aktualizovat analýzu ohrožení a případně upřesnit smluvní operační požadavky. Dále mohou pokračovat i povýrobní zkoušky (*FOT&E - Follow-on Test and Evaluation*) k praktickému ověření operační efektivnosti jako zpětná vazba vedoucí ke zdokonalení systému ve výrobě nebo dodatečné úpravě systémů zavedených v provozu.

1.6 Fáze provozu a podpory

Úlohou fáze provozu a podpory (*Operation and Support*) je udržování výzbroje v požadované připravenosti a operační schopnosti hospodárným způsobem po celou dobu životnosti. Podporou v širším slova smyslu se rozumějí všechny aspekty podmiňující vlastní použití výzbroje v míru, za války nebo v krizi – zásobování, údržba, objekty, doprava, data, personál, výcvik, ale rovněž interoperabilita, odolnost, bezpečnost, ochrana zdraví a životního prostředí atd.

Zkušenosti ukazují, že první zavedení do provozu je zpravidla provázeno řadou problémů, a to zejména v oblasti podpory:

- ❑ prvky logistické podpory nedosahují plánované funkčnosti v operačních podmínkách (jiné prostředí, jiné režimy provozu);
- ❑ kvalita a kvantita podpory není dostatečná (chybějící náhradní díly, nedostatečný nebo nesprávně zaměřený výcvik personálu);
- ❑ úroveň podpory je předimenzovaná a prvky podpory nejsou plně využity.

Je nerealistické předpokládat, že všechny problémy lze eliminovat předem důsledným dodržováním stanovených postupů. Proto je nutno ve fázi provozu a podpory shromažďovat a vyhodnocovat data pro analýzu parametrů a nákladů (zejména vliv stárnutí na operační parametry a požadavky na podporu). Výzbroj může být modifikována ke zvýšení operačních parametrů, snížení nákladů a zlepšení podporovatelnosti, případně navržen program prodloužení životnosti

1.7 Fáze vyřazení a likvidace

Vyřazení z provozu až do likvidace materiálu (*Retirement and Disposal*) je konečnou fází akvizičního procesu, která ale musí být respektována již v úvodních fázích a mělo by být jasno zejména v otázkách:

- ❑ jak, kdy a kde bude výzbroj vyřazena,
- ❑ možnosti dalšího využití vyřazené výzbroje a jejich prvků,
- ❑ ekologické souvislosti vyřazení a zejména likvidace,
- ❑ náklady a požadavky vyřazení na logistickou podporu (doprava do místa vyřazení, demontáž, třídění a vytěžení materiálu, balení, manipulace a odvoz podle určení).

Vyřazení výzbroje je ale podstatně náročnější než uvedené zásady v podstatě platné pro každý technický systém. Rozhodnutí o vyřazení sice rovněž vychází z posouzení, že pro výzbroj není další efektivní využití (nedostatečné operační schopnosti nebo kompatibilita s novějšími systémy, enormní růst nákladů na údržbu a opravy, negativní vliv na životní prostředí nebo bezpečnost provozu a skladování), ale specifické jsou již možné způsoby vyřazení:

- ❑ využití pro výcvikové účely v armádě nebo pro propagaci armády (muzea, výzdoba objektů – darem nebo prodejem),
- ❑ prodej původní výzbroje nebo demilitarizované (neletální) úpravy,
- ❑ demontáž na komponenty využitelné v armádě nebo vhodné k prodeji, recyklovatelný materiál a nepoužitelný odpad.

Hlavním problémem likvidace výzbroje je technická a ekonomická náročnost procesů demilitarizace, a především bezpečná a životní prostředí neohrožující likvidace výbušnin a ostatních nebezpečných látek, kterou mohou provádět jen specializované a oprávněné organizace. Vysoké náklady na likvidaci výzbroje mohou být jen relativně málo kompenzovány prodejem vyřazené výzbroje a recyklovatelného materiálu, ale tento přínos nebývá v absolutní hodnotě zanedbatelný a již v úvodních nákladových analýzách se s ním uvažuje.

2. Integrovaná logistická podpora v akvizici výzbroje

Stále rostoucí náklady na akvizici výzbroje a všeobecná tendence stagnujících nebo klesajících rozpočtů na obranu vyžaduje přístupy optimalizující celoživotní náklady (*WLC - Whole Life Cost*). Protože rozhodující podíl těchto nákladů je uplatňován ve fázi provozu a podpory a náklady podpory podstatně převyšují náklady vlastního provozu, je evidentní, že je nutno ovlivnit především náklady podpory.

Řešením je specifický přístup nazvaný integrovaná logistická podpora (*ILS - Integrated Logistic Support*). ILS je komplex manažerských a technických činností zajišťující, aby zákazník obdržel výzbroj, která nejen odpovídá operačním požadavkům, ale že tento stav bude podporou provozu pohotově a hospodárně zajišťován po celou dobu plánované životnosti.

Úkolem ILS je:

- ❑ identifikovat a navrhnout logistické požadavky tak, aby byly konzistentní s operačními požadavky i konstrukcí výzbroje a navzájem,
- ❑ integrovat tyto požadavky efektivně do návrhu výzbroje a prostředků podpory,
- ❑ stanovit nákladově nejefektivnější přístup k podpoře provozu,
- ❑ zajistit požadované prostředky podpory a jejich nasazení v provozu.

ILS sjednocuje všechny aspekty plánu, návrhu, vývoje, testování, výroby, provozu a vyřazení (proto „integrovaná“) tak, aby již od počátku tohoto řetězce byla sledována podporovatelnost (*supportability*) požadované funkce a byly pro ni zajištěny včas zdroje, a to za minimálních nákladů životního cyklu. Těchto cílů dosahuje mimo jiné dekompozicí procesů ovlivňujících použití výzbroje na deset základních prvků ILS:

- a) koncepce údržby (stanovení rozhodujících požadavků na údržbu během životního cyklu – údržba preventivní nebo korektivní, interní nebo externí, počet a funkce jednotlivých stupňů údržby atd.),

- b) zásobování (stanovení požadavků na pořízení, katalogizaci, příjem, skladování, výdej a rušení náhradních dílů a spotřebního materiálu),
- c) pomocné vybavení (diagnostické přístroje a testovací zařízení, údržbové vybavení, nástroje, měřidla),
- d) balení, manipulace, skladování, doprava (zařízení, metody, ale i konstrukční řešení zajišťující, že výzbroj včetně pomocného vybavení bude vhodně balena, manipulována, skladována a dopravována),
- e) personál (stanovení počtu a kvalifikace personálu pro instalaci, přezkoušení, provoz a údržbu výzbroje a pomocného vybavení),
- f) výcvik (procesy, metody a vybavení zajišťující výcvik personálu k obsluze a podpoře),
- g) data (údaje v jakékoliv formě záznamu pro instalaci, přezkoušení, provoz a údržbu),
- h) počítačová podpora (hardware a software pro provoz a podporu),
- i) objekty (stálé a dočasné objekty a prostory pro provoz a podporu),
- j) návrhové rozhraní (*design interface*) zajišťuje průběžnou interakci mezi konstrukčními parametry ovlivňujícími logistiku a operační požadavky na funkci a podporu).

Interaktivní analytický proces, kterým jsou požadavky na logistickou podporu identifikovány a hodnoceny ve vztahu jak k návrhu výzbroje, tak k zajištění všech zdrojů pro podporu provozu, se nazývá analýza logistické podpory (*LSA - Logistic Support Analysis*). Analýza logistické podpory zahrnuje všechny fáze akvizice i prvky a její obsah byl již na počátku 80. let standardizován v MIL-STD-1388-1A, který stanoví, jak má zadavatel celý analytický postup plánovat a řídit, postup pro identifikaci operačních požadavků a požadavků na logistickou podporu, postup pro analýzu různých alternativ podpory a hodnocení jejich efektivnosti, postup pro podrobné stanovení požadavků na logistické zdroje, a nakonec postup pro ověření funkce logistické podpory ve vztahu ke smluvním požadavkům.

Záznam LSA (konkrétní požadavky na zdroje v členění podle výše uvedených deseti elementů, ale také indikátory spolehlivosti a udržitelnosti, normy provozu, způsob vyřazení) byl rovněž standardizován, a to v MIL-STD-1388-2B (*DoD Requirements for a Logistic Support Analysis Record*). Standardy LSA se používají ve všech fázích akvizičního procesu, a to jak dodavatelem, tak zákazníkem. Rozsah a hloubka provedení jednotlivých úkolů je určována podle charakteru a významu zbraňového systému smlouvou mezi dodavatelem a uživatelem s přesně určenou odpovědností za jejich provedení.

Metodika pro analýzu logistické podpory vyžaduje vzhledem ke svému rozsahu a iterativnímu charakteru v průběhu životního cyklu záznam dat analýzy (*LSAR - Logistic Support Analysis Record*). Databáze LSAR se začíná vytvářet současně s LSA již od počáteční fáze akvizičního procesu a postupně jsou zaznamenána data pro jednotlivé prvky logistické podpory, která jsou pro zákazníka-uživatele efektivním zdrojem informací pro provoz a podporu. Pro záznam dat se používají speciální komerční databázové produkty, které zpravidla obsahují i modul pro analýzu nákladů životního cyklu (*LCCA - Life Cycle Cost Analysis*).

3. Řízení informací v akvizici výzbroje

Výrazný rozvoj informačních technologií umožnil kvalitativně vyšší formu integrace procesů akvizice ve sdíleném informačním prostředí (*Shared Data Environment* v NATO a UK, *Integrated Data Environment* v USA), kde je zajištěn bezprostřední přístup oprávněných už-

vatelů k aktuálním informacím v počítačové síti prostřednictvím běžných pracovních stanic a osobních počítačů (ale s ohledem na bezpečnost informací!).

Významnou roli v aplikaci sdíleného informačního prostředí do procesů akvizice výzbroje má metodický přístup CALS (*Continuous Acquisition and Life-cycle Support*), který vznikl v USA v polovině osmdesátých let. CALS je společná vládní a průmyslová iniciativa, jejímž cílem je vznik sdíleného datového prostředí umožňujícího „bezpapírový“ přístup uživatelů k informačním produktům v celém životním cyklu výzbroje. CALS poskytuje rychle a s nižšími náklady technické a manažerské informace pro návrh, zavedení, provoz a podporu a ve svém důsledku zásadně ovlivňuje jak náklady životního cyklu, tak připravenost a operační nasazení. Aplikace CALS vyžaduje odpovídající úroveň informačních technologií a standardy pro přenos výrobních dat (*STEP - Standard for the Exchange of Product Data*) a v podstatě představuje specifickou aplikaci elektronického podnikání a obchodu (*Electronic Business/Electronic Commerce*) do prostředí integrované logistické podpory (což je zřejmé z původního významu zkratky CALS: *Computer Aided Logistic Support*). Efektivní implementaci CALS napomáhá vytváření datových modelů (*NPDM - NATO Product Data Model*), využívání veřejných a rezortních informačních systémů a uplatnění manažerských přístupů se zaměřením na řízení jakosti a jakost řízení. Zahraniční zkušenosti s implementací CALS jsou shrnuty především v *NATO CALS Handbook* a komplexní pohled na celou problematiku ve vazbě na akviziční logistiku je obsažen v řadě publikací Ministerstva obrany USA dostupných na internetu.

Pro informování potenciálního dodavatele o specifických požadavcích implementace CALS je zadavatelem poskytována informace o koncepci aplikace CALS (*GCO - CALS Government Concept of Operation*). Tento dokument má být vypracován již od počátku akvizičního procesu a zajišťuje dodání přesné verze a formátu digitálních dat pro akvizici a podporu výzbroje. Na uvedené požadavky reaguje potenciální dodavatel zpracováním dodavatelského přístupu ke CALS (*CAC - Contractor's Approach to CALS*), ve kterém popíše svůj navrhovaný přístup, zkušenosti a úspěchy v tvorbě, řízení, použití a výměně digitálních dat.

Charakteristickým produktem sdíleného informačního prostředí je integrovaný systém technických informací (*CITIS - Contractor Integrated Technical Information System*), dodavatelem vyvinutá a udržovaná služba zajišťující elektronický přístup nebo dodání smluvně zajištěných informací. Cílem CITIS je redukce zaváděcího času a nákladů návrhu, výroby a podpory a současně zajištění přesnosti a aktuálnosti technických informací. Rozhodnutí o požadavku na CITIS vychází z analýzy počtu, typu a použití informací, dislokace uživatelů a nákladů na implementaci. CITIS může být přínosem pro všechny typy projektů, ale nejvhodnější je pro projekty s velkými požadavky na data v úvodních fázích projektu a s dlouhou dobou použití dat. Funkční požadavky na CITIS mohou sahát od jednoduché výměny dat e-mailem až po interaktivní přístup prostřednictvím webové stránky projektu, což je již běžné.

4. Řízení konfigurace v akvizici výzbroje

Pojem „konfigurace“ se rozšířil v souvislosti s projektovým řízením, ale není pojmem novým nebo neznámým. Odpovídajícím českým ekvivalentem konfigurace je sestava jako označení pro začlenění prvků výrobku do vyššího konstrukčního celku. Systém identifikace a dokumentace prvků sestavy je v současné době v průmyslu zaveden bez problémů – návrh je ukončen výkresovou dokumentací, kde každá součást má své označení, ze kterého lze zjistit její umístění v sestavě, po ukončeném vývoji může dojít ke korekcím, výrobní dokumentace

je rozšířena o technologické postupy, přípravky, materiálové rozpisys nebo katalogy, podle kterých může zákazník objednávat nebo přímo kupovat náhradní díly atd. Čím se tedy liší konfigurace a proč potřeba jejího řízení?

Zvládnutí nákladných akvizičních projektů výzbroje napomáhají dnes již standardizované manažerské nástroje: projektový management, management jakosti, management konfigurace a management rizik. Jejich funkce je ale podmíněna správnými, úplnými a relevantními informacemi napříč všemi fázemi i procesy, a to i po desítky let provozu s možností řady modifikací, což není možné bez jednoznačné a stabilní konfigurace.

Pro řízení konfigurace byly v rámci NATO vypracovány spojenecké publikace ACMP (*Allied Configuration Management Publication*), které jako publikace pro zjišťování jakosti AQAP (*Allied Quality Assurance Publications*) vycházejí ze standardů ISO (obdobně ČSN ISO 10007 „Management jakosti – Směrnice pro management konfigurace“).

Úkolem řízení konfigurace je dokumentovat a poskytnout úplný přehled o konfiguraci výrobku a o stavu dosažení jeho fyzických a funkčních požadavků. Řízení konfigurace zahrnuje procesy:

- ❑ identifikace konfigurace,
- ❑ řízení konfigurace,
- ❑ vykazování stavu konfigurace,
- ❑ audit konfigurace.

Identifikace konfigurace zahrnuje stanovení struktury výrobku, volbu položek konfigurace, dokumentaci fyzických a funkčních charakteristik včetně rozhraní a přiřazení identifikačních čísel položkám a příslušným dokumentům. Číslování položek musí být jednotné pro celý program či projekt a pro všechny participující organizace, musí umožňovat hierarchii mezi položkami i uvnitř každé položky a postihnout jednoznačně vztahy mezi položkami a dokumenty, změnami a dokumenty a vytváření souborů nebo potřebných seskupení. Každá položka (*CI - Configuration Item*) může být jednotlivou entitou z hlediska konstrukce, zásobování, počítačového hardware, software, materiálu, služeb a má rozhraní s jinými položkami.

Řízení konfigurace stanoví jednotné postupy změnového řízení a napomáhá předcházet problémům v interoperabilitě a podporovatelnosti v důsledku nezvládnutých změn.

Vykazování stavu konfigurace (*CSA - Configuration Status Accounting*) umožňuje sledovat základní úroveň konfigurace a všechny její změny. Vykazování stavu probíhá v etapě návrhu, vývoje, výroby a provozu v intervalech nezbytných pro účely řízení.

Audit konfigurace se provádí s cílem zabezpečit soulad výrobku se smluvními nebo specifikovanými požadavky a provést kontrolu úplnosti dokumentů konfigurace. Provádí se funkční audit (*FCA - Functional Configuration Audit*) a fyzický audit (*PCA - Physical Configuration Audit*). Cílem funkčního auditu je ověřit, zda jednotlivé konfigurační položky fungují podle konfigurační dokumentace, fyzickým auditem se ověřuje zpravidla na prvním výrobku souhlas fyzické konfigurace s technickými výkresy a technickými podmínkami.

5. Řízení rizik v akvizici výzbroje

Žádný proces neproběhne v důsledku celé řady náhodných vlivů jednoznačně podle předem připraveného plánu, a tedy se může vyskytnout riziková událost. Je nutno zdůraznit, že riziko je vždy kombinací dvou vlastností – pravděpodobnosti možného výskytu nežádoucí

události a důsledků její realizace. Základní úlohou je stanovit takový metodický přístup, který by rizika buď preventivně odstraňoval, nebo snižoval na akceptovatelnou míru, ale zejména zajišťoval přípravu opatření pro reagování na vznik rizikové události, tj. umožňoval aktivní ovlivňování/řízení rizik (*Risk Management*).

Akviziční procesy mohou obsahovat mnoho a často vzájemně propojených rizik na straně dodavatele, zadavatele i uživatele. Řízení rizik nemůže být zaměřeno jen na rizika týkající se produktů, termínů a nákladů, ale také na bezpečnost informací, ochranu zdraví a životního prostředí a dodržování platných i očekávaných požadavků právních, správních, finančních a technických norem a předpisů.

Řízení rizik se metodicky člení na čtyři základní procesy:

- identifikace rizik (určení rizik, která mohou ovlivnit projekt a dokumentování jejich charakteristik),
- hodnocení rizik (analýza rizik a jejich vazeb ve vztahu k možnému ovlivnění výsledků projektu),
- plánování odezvy na riziko (příprava opatření reagujících na vznik rizikové události),
- řízení rizika (reagování na vývoj rizika v průběhu projektu).

Identifikace rizik zahrnuje jak stanovení příčin rizik (hrozeb) ovlivňujících akviziční projekt, tak jejich účinků. Identifikace rizik není jednorázový akt a musí probíhat v průběhu celého projektu.

Výstupem z identifikace rizik je přehled potenciálních rizikových událostí, jejich příčin, příznaků (včasné varování) a důsledků.

Identifikaci rizik napomáhá jejich kategorizace podle charakteristických oblastí výskytu rizik:

- bezpečnostní analýza (nejistota v přesnosti hodnocení ohrožení, citlivost koncepce a konstrukčního řešení na změnu hodnocení, změna priorit bezpečnostní strategie),
- operační požadavky (nepřesně definované operační požadavky, nestabilní požadavky),
- technologie (neověřené technologie, rozvoj technologie může předstihnout projekt),
- návrh konstrukce (nesplňuje požadavky uživatele, založena na „nezralé“ technologii, nároky na zvýšenou kvalifikaci nebo intenzivnější výcvik obsluh, nové požadavky na kompatibilitu a standardní rozhraní),
- vývoj (nedostatečné zkušenosti, spoléhání na subdodavatele, materiální a personální nepřipravenost),
- testování (nevystihuje operační prostředí, zařízení pro testy není k dispozici, nedostatek času k úplnému provedení, neshoda výsledků vyžadující opakování testů),
- výroba (nedostatek kapitálových a provozních prostředků, nevyzkoušený výrobní postup, nepřipravenost na vyšší nároky jakosti nebo speciální postupy, nedostatky v řízení subdodávek, dumpingová nabídka vyžadující dodatečné navýšení ceny, problémy s ochranou patentů a průmyslových vzorů a bezpečností informací),
- logistická podpora (nedostatečná podporovatelnost vyžadující dodatečné změny, podceněné náklady životního cyklu, pozdní dodání prvků logistické podpory do provozu),
- financování projektu (neodpovídající rozložení financování, zdržení v přidělení finančních prostředků, úpravy projektu vyžadující enormní náklady, podstatný růst inflace nebo krácení rozpočtu na obranu),

- ❑ časový plán (nepřesné odhady spotřeby času, příliš malé nebo velké časové rezervy, opožděné rozhodnutí vyšších autorit pro přechod do další fáze),
- ❑ řízení projektu (nedostatků v komunikaci mezi zainteresovanými stranami projektu, není vytvořen správný „mix“ projektového týmu - kvalifikace, zkušenosti a stabilita, rizika nejsou správně vyhodnocena, opatření nejsou přijata, nedostatečné řízení konfigurace produktu, nízká motivace pro mimořádné nasazení ke zvládnutí kritické situace),
- ❑ vnější prostředí projektu (přírodní katastrofy a průmyslové havárie, stávky a blokády dopravy, politické změny, tlaky a lobování).

Hodnocení rizik by mělo zajistit dostatek informací k hodnocení pravděpodobnosti realizace rizika a jeho dopadů na výstupy, termíny a náklady projektu. Hodnocení dopadů je zpravidla subjektivní na základě informací:

- ❑ zkušenosti s obdobnými výrobky,
- ❑ výsledky testů a vývoje prototypů,
- ❑ inženýrské výpočty (zejména spolehlivosti) a simulace,
- ❑ posudky expertů,
- ❑ analýza technické dokumentace.

Kvantifikace rizik je možná, když dovedeme vedle pravděpodobnosti vzniku rizikové události kvantifikovat i dopad, a to nejlépe v peněžních jednotkách (vícenáklady, penále, propadnutí nepřevoditelných zdrojů atd.). Problémem je peněžní hodnocení časového zdržení projektu z hlediska operačního nasazení nebo nesplnění operačních požadavků (jaká je cena bojového účinku?). V řadě případů není dostatek informací pro kvantitativní hodnocení a je nutno se omezit na hodnocení kvalitativní, možný postup včetně dopadu na řízení projektu ilustrují následující tabulky (**tab. 1 a 2**).

Vznik/důsledek	méně závažné	závažné	velmi závažné
velmi nepravděpodobné	riziko nepatrné	riziko akceptovatelné	riziko průměrné
nepravděpodobné	akceptovatelné	průměrné	závažné
pravděpodobné	průměrné	závažné	neakceptovatelné

Tab. 1: Nominální hodnocení rizika

Riziko	Opatření
nepatrné	Žádná opatření a dokumentace nejsou nutné.
akceptovatelné	Není nutné zvláštní opatření, stačí monitorovat stav. V úvahu vzít možnost snížení rizika bez dodatečných nákladů efektivnějším způsobem řešení.
průměrné	Pokusit se redukovat riziko, ale náklady prevence by měly být zváženy a limitovány. Opatření k redukcí by měla být uplatněna v definovaném čase a horizontu. Když je průměrné riziko spojeno s velmi závažnými důsledky, pozornost je nutno věnovat přesnějšímu stanovení pravděpodobnosti vzniku jako základ pro účinnější opatření.
závažné	Projekt by se neměl zahájit, dokud riziko není redukováno, a to i s použitím značných zdrojů. Pokud riziko zahrnuje již zahájený projekt, je nutno přijmout neodkladná opatření.
neakceptovatelné	Projekt by neměl být zahájen nebo pokračovat dokud riziko není redukováno. Jestliže nelze riziko redukovat ani použitím všech zdrojů, projekt není akceptovatelný.

Tab. 2: Opatření k řízení rizika

Otázkou ale je, co jsou důsledky méně a více závažné. To již závisí na konkrétním projektu, metodicky lze uvést další příklad ilustrující snahu o objektivizaci zavedením kvantitativního ukazatele (**tab. 3**).

Hodnocení dopadů	Dopad realizovaného rizika na		
	parametry produktu	zpoždění	vícenáklady
méně závažné	dosažitelné se sníženou rezervou	lze vyrovnat dodatečnými zdroji	<5%
závažné	dosažitelné bez rezervy	řádově v dnech	5-10%
velmi závažné	nutné dodatečné úpravy	řádově v týdnech	>10%

Tab. 3: Hodnocení dopadů rizika

Dodržení termínu projektu je jedním ze základních hledisek úspěšnosti projektu. V akvizčních projektech se ale často setkáváme s úplně novými činnostmi, kde je velmi problematické odhadnout předpokládanou dobu jejich realizace. Právě v akvizici výzbroje (vývoj balistické střely Polaris) vznikla stochastická síťová metoda PERT (*Program Evaluation and Review Technique*), která umožňuje posoudit pravděpodobnost dodržení konečného termínu projektu na základě tří odhadů (pesimistický, optimistický, nejpravděpodobnější) doby trvání dílčích činností.

Plánování odezvy na riziko lze obecně rozdělit do tří kategorií:

- ❑ vyhnutí se riziku eliminací jeho příčin (jen ve specifických případech) nebo přenesení rizika mimo projekt (např. pojištění finančního rizika),
- ❑ redukce rizika snížením pravděpodobnosti jeho vzniku (použití vyzkoušených postupů) nebo omezením dopadu rizikové události (vytvoření rezerv v projektu) nebo obojím,
- ❑ přijetí rizika, a to buď aktivní (vypracování rizikového plánu a realizace připravených opatření), nebo pasivní (akceptování možných dopadů rizikové události).

Základním prostředkem aktivní odezvy na riziko je rizikový plán, který dokumentuje, co je nutno provést při vzniku rizikové události, stanoví personální odpovědnost za jednotlivé oblasti rizika a určuje zdroje pro odezvu na riziko.

Řízení odezvy na vznik rizikové události probíhá podle rizikového plánu případ od případu. V průběhu projektu se ale mohou vyskytnout případy, kdy dopad rizikové události přesáhne předpokládaný účinek, anebo vznikne riziková událost neočekávaná. Tato situace vyžaduje jednak odpovídající odezvu, ale současně je nutno provést přehodnocení řízení rizika a aktualizaci rizikového plánu.

Závěr

Projektové řízení nabízí pro jakostní řízení projektu nejen členění po fázích, ale zejména zaměření na charakteristické činnosti, které se vyskytují prakticky ve všech fázích a jsou identifikovány jako **procesy projektového řízení**.

Je to deset procesů vztahujících se ke strategii, záměru, provázanosti, časovému průběhu, zdrojům, nákladům, jakosti, personálu, komunikaci, rizikům a subdodávkám projektu. V článku uvedené procesy vztahující se k riziku, komunikaci (řízení informací) a provázanosti (řízení konfigurace) ilustrují specifiku projektového řízení v akvizici výzbroje, další procesy projektového řízení jsou víceméně obecně aplikovatelné. Za zmínku stojí, že v projektovém

řízení doporučené hodnocení průběhu projektu metodou „získané hodnoty“ (*Earned Value Analysis*) má rovněž původ v akvizici výzbroje.

Tato exkurze do problematiky řízení akvizičních projektů ilustruje, že dosažení kvalifikace pro řízení akvizičních projektů vyžaduje specifickou (zřejmě nástavbovou) vysokoškolskou přípravu, která je v současné době dostupná v řadě států. Pro rezort obrany by stačilo vyslat určitý počet ke studiu v zahraničí, jenomže absolventi by po návratu museli znovu řešit, jak poznatky aplikovat. Tuzemské studium podporuje obdobná potřeba odborníků pro akvizici materiálu policie, případně hasičského záchranného sboru a dalších složek integrovaného záchranného systému a na druhé straně potřeba odborníků pro řízení exportních projektů v podnicích obranného průmyslu. Problém je, jak toto studium realizovat.

V zavedené soustavě studijních oborů je řízení (management) v podstatě přívěskem podnikové ekonomiky a neposkytuje potřebný prostor pro obsah, zatímco v zahraničí jsou to samostatné fakulty a školy managementu a není to jen otázka velikosti trhu vzdělání. Řízení je svébytnou disciplínou, ale v minulosti bylo ztotožněno s řízením strojů, a proto se stále ještě setkáváme s teorií řízení více na technických než ekonomických fakultách.

V USA jsou různé managementy, logistika, doprava i informatika, řazeny do skupiny správních věd (*Administration Sciences*), pro které je jednotlívým objektem studia řízení systémů, v UK je dvouleté studium MDA (*Master of Defence Administration*), o jehož přenesení na naši Vojenskou akademii bylo jednáno již v polovině devadesátých let (ztroskotalo na předpokladu financování z projektu PHARE).

Je nepochybné, že manažer musí mít ekonomické znalosti, ale tam, kde nejsou správně a včas stanoveny cíle, organizovány zdroje, vybráni vhodní lidé, chybí motivace atd., sebelepší controlling nic nezmůže. Prostor pro studium akvizičního managementu mohl poskytnout studijní program „Řízení obrany“, ale již bylo rozhodnuto a některá rozhodnutí bývají nevratná.

Literatura:

- A Guide to the Project Management Body of Knowledge*. Project Management Institute, 2000.
BLANCHARD, B. *Logistic Engineering and Management*. Englewood Cliffs: Prentice Hall, 1986.
Instruction sur la conduite des programmes d'armement No 800. Paris: DGA, 1994.
Integrated Logistics Support Guide. Fort Belvoir: Defense Systems Management College Press, 1994.
Operation of the Defense Acquisition System. DoD Directive 5002.2, 2001.
NATO CALS Handbook. <http://www.dcnicn.com>.
Program Manager Desktop Guide for CALS Implementation. <http://web2.deskbook.osd.mil>.
Risk Management Guide for DoD Acquisition. Fort Belvoir: Defense Systems Management College Press, 2001.
The Acquisition Handbook. <http://www.ams.mod.uk>.

Operační prostředí a charakter budoucích operací

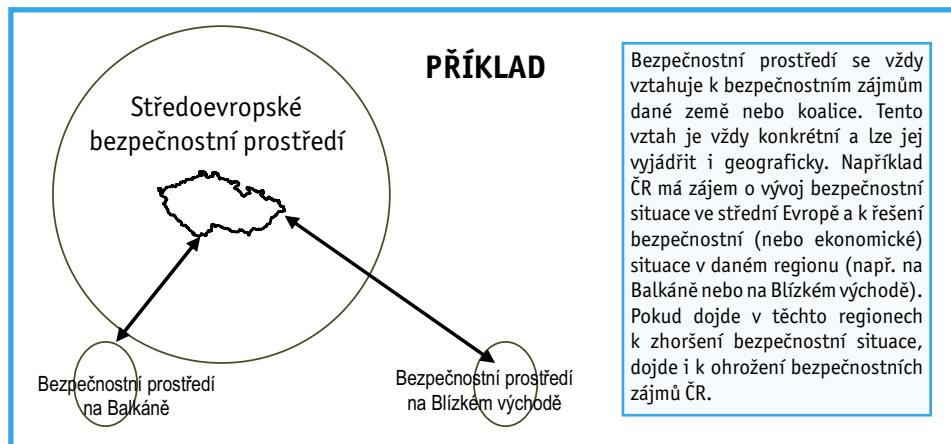
Historie přináší řadu příkladů nesprávných politických nebo vojensko-politických rozhodnutí, která ve svém důsledku vedla k značným lidským, materiálovým, územním ztrátám, nebo dokonce k ztrátě státní suverenity. Je známo rčení, že každá armáda se vlastně připravuje na minulou válku. Pochopit charakter budoucího ozbrojeného konfliktu a připravit na něj svoje vojska, to byla snaha všech vojevůdců. To platilo v minulosti a platí to i nadále. Mezi hlavní úkoly vojensko-politické reprezentace každé suverénní země v míru proto patří strategické rozhodnutí o dalším rozvoji ozbrojených sil. Je to kontinuální proces, který má řadu aspektů, mezi něž patří početní stavy a organizační struktury, výzbroj a výstroj, příprava lidí, doktríny a další. Snad nejdůležitější je právě pochopení operačního prostředí, ve kterém se potenciální budoucí ozbrojený konflikt může odehrávat.

Pojem „prostředí“ je spojován s řadou přívlastků, které se často překrývají. Z hlediska tématu tohoto článku jsou to především „bezpečnostní“, „strategické“, „geografické“ nebo „operační“ prostředí. Ve svém příspěvku se pokusím zamyslet nad jednotlivými pojmy a popsat základní rysy budoucího možného konfliktu, kterého se ozbrojené síly ČR mohou zúčastnit. Tyto úvahy vyplývají z názorů diskutovaných v rámci transformace sil NATO, novelizovaných aliančních operačních publikací i z obsahu připravované „Doktríny účasti AČR v mnohonárodních operacích“. Přitom se nebudu zabývat hrozbami (operacemi) nevojenského charakteru. **Článek si nečiní ambice být objektivní analýzou nebo vědecky podloženou vizí. Uvedené názory nejsou doposud všeobecně přijaty a řada z nich je subjektivního charakteru.**

Vojenské operace, kterých se ozbrojené síly ČR zúčastňují nebo je vedou samostatně, jsou výsledkem rozhodnutí politické reprezentace při prosazování bezpečnostní politiky ČR. Hlavním činitelem, ovlivňujícím politické rozhodnutí o výstavbě a potenciálním použití ozbrojených sil, je *bezpečnostní prostředí*, ve kterém se ČR a její spojenci v dané historické etapě nacházejí, se všemi jeho aktuálními i potenciálními bezpečnostními hrozbami a riziky. Orgány vojensko-strategického řízení ozbrojených sil, musí v době přípravy vojenské operace, ale zejména již dávno předtím, zvažovat všechny strategické aspekty, za kterých mohou být ozbrojené síly použity. Tyto širší okolnosti tvoří *strategické prostředí*, které je nutno brát do úvahy při diskuzi o podobě a požadovaných schopnostech ozbrojených sil. Detailní rozhodnutí o operačních schopnostech ozbrojených sil, které stanoví opatření v oblasti organizačních struktur, jejich výzbroje, výstroje a přípravy, musí vycházet z pochopení *operačního prostředí*, ve které mohou být ozbrojené síly použity.

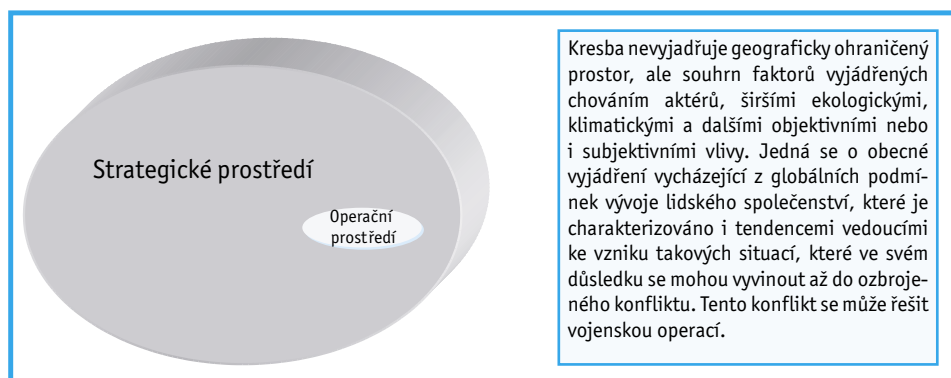
Bezpečnostní prostředí má rozhodující vliv na stanovení zásad a obsahu bezpečnostní politiky státu nebo koalice. Je spojeno s konkrétními státy nebo prostorem a s bezpečnostními hrozbami a riziky s nimi spojenými. Snaha o eliminaci rizik vyplývajících z těchto hrozeb je rozhodující pro stanovení politicko-strategických cílů a úkolů vojenské operace (v případě, že vojenská operace bude akceptovaným řešením situace). Analýza současného i budoucího bezpečnostního prostředí je proto velmi důležitým východiskem pro vypracování obranné

politiky a strategie, na ní navazujících koncepčních a doktrinálních dokumentů i pro orientaci přípravy ozbrojených sil AČR (viz **obr. 1**).

Obr. 1: Schematické znázornění obsahu pojmu „bezpečnostního prostředí“

Strategické prostředí je tvořeno souborem činitelů, podmínek, okolností a vlivů, které vedou nebo mohou vést ke vzniku bezpečnostních hrozeb nebo rizik z nich vyplývajících, a to z hlediska bezpečnostních zájmů států nebo koalice. Charakter těchto hrozeb má v současné době globální, celosvětový rozsah a dotýká se i bezpečnostních zájmů ČR. Strategické prostředí svými okolnostmi ovlivňuje přípravu, zahájení, vedení i ukončování vojenských operací, pokud politicko-vojenské orgány usoudí, že vojenská operace je nezbytným nástrojem pro eliminaci konkrétních bezpečnostních hrozeb (viz **obr. 2**).

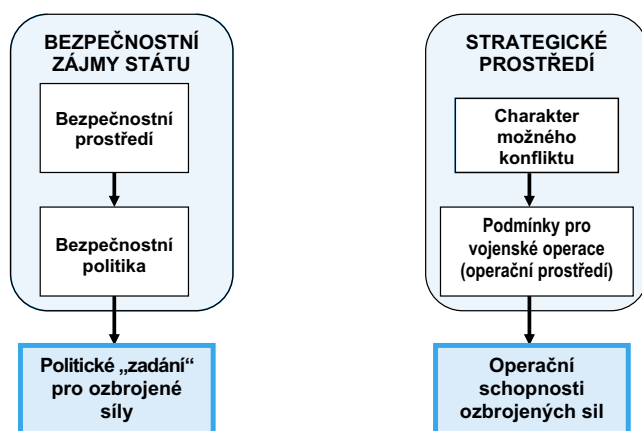

Obr. 2: Vztah strategického a operačního prostředí

Operační prostředí je tvořeno souborem činitelů, podmínek, okolností a vlivů, určujících podmínky, ve kterých se bude vojenská operace probíhat. Patří mezi ně: protivník; terén a klimatické podmínky; místní obyvatelstvo se svou sociálně-politickou a kulturní strukturou a historií; ekologické prostředí; technologické faktory; informace; vlastní síly a další. Charakter operačního prostředí není ve všech vojenských operacích stejný. Každá vojenská

operace je unikátní a přílišné zevšeobecnování jedné, i když významné operace, může vést k jednostrannému zaměření ozbrojených sil. Cílem strategického řízení ozbrojených sil musí být odhalit obecné tendence vývoje operačního prostředí, které ve svých důsledcích mohou s velkou pravděpodobností ovlivňovat charakter vojenských operací.

Operační prostředí, ve kterém jsou nebo budou ozbrojené síly každé země účastníci se ozbrojeného konfliktu nasazeny, formuje požadavky pro jejich výstavbu a přípravu. Ovlivňuje způsob vedení operací na všech stupních velení a řízení. Ozbrojené síly ČR povedou vojenské operace téměř výhradně v operační sestavě spojeneckých (koaličních) vojsk. Budou tedy působit ve stejném operačním prostředí jako síly spojenců (koaličních partnerů). Při formování ozbrojených sil ČR, zejména jejich operačních schopností, je nezbytné studovat předpovědi vývoje operačního prostředí formulované orgány NATO (EU), případně zeměmi jednotlivých spojenců.

Obr. 3: Místo a výstupy zkoumání bezpečnostního, strategického a operačního prostředí

Strategické prostředí

Strategické prostředí se stává stále více dynamickým a komplexním. Lze v něm vyspecifikovat řadu tendencí vývoje, které do budoucna mohou přinést významné změny. Mezi jejich hlavní příčiny patří zejména globalizace, politický rozměr, demografické změny a změny životního prostředí a vliv technologie. Při hodnocení těchto strategických faktorů lze z vojenského hlediska v oblasti obrany a bezpečnosti identifikovat zřetelné trendy.

Návrh AJP-01(C) čl. 0105

Globalizace má řadu aspektů, které se promítají do všech oblastí lidské společnosti. Kromě kladných důsledků na lidstvo má globalizace i negativní stránky. Je to především skutečnost, že problémy i relativně malých skupin, států nebo regionů, se mohou stát problémy celé lidské společnosti. Nestabilní situace v nich může být eskalována i vlivem veřejných informačních zdrojů a sítí. Převažujícími příklady takových rizik je protikapitalistický a náboženský extremismus spojený s teroristickými akcemi jeho nositelů. Bezpečnostní hrozby a rizika řešení problémů násilnou cestou v kterékoliv části světa mají zpravidla globální charakter a téměř

vždy se dotýkají se i občanů ČR. Účast ozbrojených sil ČR ve vojenských operacích je nejen příspěvkem k řešení globálních problémů, ale i naopak, má nepřímý vliv na bezpečnost ČR. Lze očekávat, že globalizace lidstva bude pokračovat a problémy s ní spojené se budou prohlubovat.

Politický rozměr. V politické oblasti dochází ke změnám mezinárodních vztahů, a to nejen v souvislosti se změnami v koaličních uskupeních, ale i v rozšiřování aktivit skupin, které nereprezentují státy, ale například teroristické nebo zájmové skupiny a působí v některých státech nebo v mezinárodním prostředí. Hlavním zdrojem budoucích konfliktů budou zřejmě ve stále větší míře ty státy, které selhávají v plnění svých funkcí. V rámci konfliktů pak mohou převzít iniciativu a zásadní mocenský vliv nejrůznější ekonomické, etnické nebo zájmové frakce. Na druhou stranu, v demokratických zemích dochází k zdokonalování mechanismů kolektivní bezpečnosti, k užší vzájemné spolupráci v bezpečnostní oblasti, a zejména země NATO a EU mají schopnost a snahu reagovat na bezpečnostní hrozby a řešit výše uvedené konflikty. Výraznou roli v této oblasti sehrávají USA.

Demografické a ekologické změny spolu úzce souvisí. Demografické rozdíly a rozdíly týkající se odlišného způsobu života a růstu populace mezi rozvinutým a rozvojovým světem se budou prohlubovat. Zvyšují se energetické nároky na život, což způsobuje devastaci přírodních zdrojů spojených s nepříznivými ekologickými důsledky zejména v rozvojovém světě. Lze očekávat, že názory na řešení těchto problémů mezi rozvinutým a rozvojovým světem se nepodaří v dohledné době sjednotit a že jednou z příčin možných konfliktů stále více budou zdroje potravin, vody a energie.

Technologický rozvoj bude rozhodujícím faktorem změny strategického prostředí a bude mít zásadní vliv na budoucí operace, jak při zdokonalení a zvýšení účinnosti jejich vedení, tak i v nebezpečí zneužití moderních technologií protivníkem. To platí zejména v oblasti informačních technologií, chemických, biologických, radiologických a jaderných zbraní (dále jen CBRN - Chemical, Biological, Radiological and Nuclear). [1] Rozvoj ozbrojených sil ČR by měl jít cestou využívání moderních technologií vyvíjených a využívaných spolu s koaličními partnery a zejména se spojenci v rámci NATO.

Strategická rovnováha v současném světě bude záviset na třech hlavních faktorech: [2]

1. **Zbraně hromadného ničení (ZHN).** Lze předpokládat, že díky systému mezinárodní kontroly a regulace bude i v budoucnu jen omezený počet států schopen vyvíjet jaderné zbraně. Naopak se zvětší hrozba nekontrolovaného vývoje chemických a biologických zbraní. Hlavní hrozbou se stane možnost získání zbraní hromadného účinku do rukou činitelů nekontrolovaných státem.
2. **Postavení NATO.** Přestože USA má při ovlivňování celosvětové bezpečnosti dominantní postavení a EU bude zvýrazňovat svoji bezpečnostní politiku, NATO i nadále zůstane hlavním garantem bezpečnosti jeho členských zemí. V boji se světovým terorismem se bude NATO angažovat i mimo teritorium zemí NATO.
3. **Povaha protivníka.** Nárůst militantních aktivit nestátních organizací a nekontrolované šíření ZHN vede k asymetrickým hrozbám, které mění povahu protivníka. Protivník bude působit proti vojenským i nevojenským cílům nestandardními způsoby a cíle jeho aktivit se často nebudou shodovat s tradiční představou výsledků vojenských operací. To bude vyžadovat ozbrojené síly, které budou schopny čelit takovému protivníkovi.

Ozbrojené síly a tendence jejich rozvoje. Na zajištění bezpečnosti demokratických států bude mít i nadále zásadní vliv velikosti výdajů na rozvoj ozbrojených sil a jejich schopnost nasazení ve vojenských operacích. Je vysoce pravděpodobné, že v tomto směru zůstane dominantní role USA. Pro ČR bude narůstat význam funkční specializace, zejména v oblasti ochrany proti CBRN, pasivních sledovacích systémů, zdravotnické služby a vojenské policie. Přitom se nesmí ztratit ze zřetel vyvážený rozvoj ostatních druhů sil a snaha o zachování jejich vševojskové povahy. Efektivní použití sil a prostředků působících v uvedených oblastech je podmíněno výkonným a dlouhodobým logistickým zabezpečením.

Operační prostředí

Strategické prostředí bude tvořit rámec pro vojenské operace, na kterých se budou ozbrojené síly ČR podílet. Operační prostředí ovlivněné výše uvedenými skutečnostmi bude charakterizováno především nepředvídatelností a nestabilitou. Přesto lze z některých příznaků vyspecifikovat jeho možnou podobu.

Protivník. Hlavním rysem protivníka bude jeho nečitelnost a výrazná asymetrie působení ve srovnání se silami NATO (EU). Nelze předpokládat, že budoucí protivník bude schopen z technologického a doktrinárního hlediska aktivně vést operace na stejné nebo vyšší úrovni jako síly NATO. Proto bezprostředním cílem jeho působení pravděpodobně nebude otevřený boj o získání terénu (městských aglomerací) v tradičním pojetí. Je nepravděpodobné, že se bude snažit o získání vzdušné nadvlády a je rovněž málo pravděpodobné, že bude vlastnit ZHN konstruované pro ničení vojenských cílů. Protivník se bude snažit o prodlužování konfliktu, o vyhýbání se rozhodující bitvě a o změnu povahy konfliktu. To povede k postupnému vytváření averze místního obyvatelstva proti silám NATO a prodlužování konfliktu za cenu ztráty lidských životů a peněz. Protivník bude narušovat komunikační a informační systémy, využívat komerční zpravodajské systémy k přesnému ničení objektů. Bude využívat terorismus k destrukci bojiště a narušování plánovaných operací. Často se bude vyhýbat střetu s pravidelnými silami a působit na civilní obyvatelstvo způsobováním hromadných ztrát na životech a narušováním civilní infrastruktury. Bude se pokoušet omezit nebo narušit vstup spojeneckých sil do prostoru bojiště. Bude trvale útočit na síly v hloubce používáním nejrozumnějších způsobů a prostředků k omezení činnosti základen námořní a vzdušné přepravy. Protivník může být vyzbrojen vespoleh výzbrojí stejného typu a původu jakou jsou vyzbrojeny síly aliance (koalice).

Ozbrojené síly ČR musí být schopny proti takovému protivníkovi působit se stejnou účinností, jako ozbrojené síly ostatních spojenců (koaličních partnerů).

Terén a klimatické podmínky. Ozbrojené síly ČR musí být schopny působit ve všech typech terénu a klimatických podmínkách. Může se jednat i o prostředí, které není typické pro střední Evropu: pouštní a stepní oblasti, přímořské pobřežní prostory, oblasti s hustou tropickou vegetací a rozsáhlý horský terén. Významným rysem v řadě možných prostorů operací je vysoká hustota obyvatelstva a osídlení. Města jsou charakteristická podzemní infrastrukturou, existencí chudinských čtvrtí a mrakodrapy. Hustota a složitost infrastruktury může snižovat efektivnost použití zbraní s pokročilou technologií, možnosti spojovacích systémů, získávání zpravodajských informací a účinnost sledovacích a průzkumných systémů. Náročné klimatické podmínky v kombinaci s dlouhým trváním operací v náročném terénu kladou vysoké nároky na vycvičenost vojsk a kvalitu jejich zabezpečení. Logistické zabezpečení bude komplikováno

skutečností, že v prostoru operace bude zpravidla nefunkční nebo neexistující ekonomická a dopravní infrastruktura. Naopak, pro operace na obranu teritoria členských zemí NATO bude typická hustá infrastruktura a lze uvažovat o využití místních zdrojů podle principů podpory hostitelskou zemí (HNS - Host Nation Support).

Místní obyvatelstvo je téměř vždy zaangažováno do konfliktu, včetně žen a dětí. Ozbrojené síly se budou muset v prostoru operace zabývat jak ozbrojenými silami protivníka, tak i civilním obyvatelstvem a netradičními ozbrojenými silami jako jsou zločinecké organizace, teroristé a náboženská fanatici. Budou přitom využívat výhod, které jim poskytují informační a komunikační technologie a nové zbraňové systémy. Při bojových operacích je nutné řešit nejen ochranu a obranu a zabezpečení vlastních vojsk, ale i civilního obyvatelstva. Konflikt je zpravidla spojen se zhroutilím státní správy a samosprávy, hospodářského systému a infrastruktury. Vojenské operace jsou komplikovány proudy uprchlíků, ve kterém se mohou skrývat komatanti protivníka. Práce s civilním obyvatelstvem vzrůstá ve stabilizační fázi operace. Místní obyvatelstvo je přitom většinou nehomogenní, neorganizované a jen obtížně v něm lze vyselektovat politické, etnické a jiné zájmové skupiny a jejich vedoucí. S prodlužováním konfliktu místní obyvatelstvo začne být netrpělivé a může podporovat vznikající hnutí odporu nebo dokonce různé teroristické skupiny, čímž bude docházet k další polarizaci společnosti. Znalost a respektování místního obyvatelstva, včetně jeho historie, kulturních a společenských zvyklostí, a zejména náboženských aspektů života je nezbytnou podmínkou pro dosažení politicko-strategického cíle každé vojenské operace (tažení). Vojenské operace budou zpravidla probíhat v prostoru, kde budou působit různé vládní i nevládní organizace a média. To bude komplikovat vojenské akce, ale při správné spolupráci ulehčovat zejména práci s civilním obyvatelstvem.

Životní a kulturní prostředí. Důsledkem vojenských operací může dojít k vážným nebo nevratným změnám životního prostředí a zničení kulturních památek a náboženských symbolů. Může k tomu docházet činností vlastních vojsk, ale zejména působením protivníka. Proto bude jedním z cílů operace i zachování životního prostředí na maximálně možnou míru a ochrana kulturního dědictví v prostoru operace.

Technologie. Operační schopnosti ozbrojených sil demokratických zemí budou stále více založeny na využití nejmodernějších technologií. Základem jsou informační a komunikační technologie, které se propojují se zbraňovými systémy do jednotné soustavy. Cílem je zajistit nejen vyšší účinnost vlastních vojsk, ale zejména zvýšit přesnost působení na protivníka. Zavádění vysoce přesných zbraní a samonaváděcí munice bude neustále stoupat na významu. Vesmír bude rozhodujícím prostředím pro prostředky komunikace, získávání informací a jejich přenášení. Přenesení prostorů operace do velkých vzdáleností od vysílajících zemí bude vyžadovat schopnost rychlé přepravy vojsk. Tomu musí vyhovovat i hmotnost a rozměry výzbroje. Tato výzbroj musí být univerzálně použitelná ve všech druzích terénu, za všech klimatických podmínek a ve všech typech operací. Výzbroj a výstroj vojsk musí zajišťovat vysokou bojovou účinnost každého vojáka a každého jednotlivého druhu techniky. Zvyšují se nároky na jejich ochranu a působení v jednotném digitalizovaném bojišti. Předpokládá se další rozvoj bezobslužných zbraňových systémů, neletálních zbraní a nanotechnologií, který přinese zvyšování bojového potenciálu vojsk vyspělých zemí. Mnohonárodní charakter operací zvyšuje nároky na interoperabilitu a kompatibilitu zbraňových systémů. Bude se zvyšovat potřeba rozvoje prostředků komunikace, zpravodajských složek, sil pro speciální operace, raketových jednotek, schopností nočního vidění a prostředků rušení a klamání.

Informace sehrávají v operačním prostředí roli samostatného činitele a postupně se stávají hlavním článkem jakéhokoli konfliktu. Budou všude, zlepšují schopnosti velení v boji, zvyšují nebo omezují bojové možnosti. Poskytují další rozměr vojenských operací. Rozvoj technologií umožní propojit a zautomatizovat informace systémů velení a řízení se systémy navádění zbraní a ničení do jednotného systému NEC (Network Enabled Capability). Používání internetu a ostatních elektronických médií se bude rozšiřovat. Informační systémy budou tak rozsáhlé a dostupné, že rozhodujícím pro úspěch se stane schopnost a rychlost tyto systémy využívat, a to na strategickém, ale i na operačním a dokonce taktickém stupni vedení operace. Počítačová síť se stane zbraňovým systémem a informační oblast stoupne na významu a stane se tak důležitou, že by mohla přerůst v nejdůležitější oblast budoucího konfliktu a zásadně ovlivnit rozhodovací procesy i tempo vedení operací. Informační operace budou útočit na vnímání, myšlení, plánování, proces rozhodování, činnosti a zpětnou vazbu. Jejich cílem bude ovlivnit procesy rozhodování velitelů, koaličních partnerů a politiků. Maskování, utajení a klamání je efektivní součástí bojové činnosti a je i součástí informačních operací.

Vlastní ozbrojené síly zapojené do vojenských operací v operačním prostředí budoucnosti, mají-li splnit své poslání, musí mít takové operační schopnosti, které jim umožní splnit cíle a úkoly těchto operací. Budoucí ozbrojené síly budou muset:

- ❑ být agilní, společné (joint) a budou muset mít expediční charakter,
- ❑ být schopné působit v širokém spektru konfliktů,
- ❑ být zejména přizpůsobena expedičnímu charakteru operací,
- ❑ mít schopnost rychlého nasazení a rozvinutí se do operačních sestav,
- ❑ být schopné se zapojit do většího množství menších, současně probíhajících operací až ve strategické vzdálenosti od domácích základů,
- ❑ být soběstačné a odolné po jakoukoli dobu trvání operace bez ohledu na její tempo,
- ❑ mít technologickou nadvládu nad protivníkem,
- ❑ mít schopnost operovat v integrovaném digitálním informačním prostředí,
- ❑ mít schopnost přizpůsobit se změnám podmínek operace, rychle adaptovat své struktury a zvládnout širokou škálu dovedností, podle potřeb mise,
- ❑ být plně interoperabilní a kompatibilní s ozbrojenými silami ostatních spojenců a být schopny bez problémů spolupracovat s civilními orgány, nevládními organizacemi a dalšími orgány ve společném operačním prostoru,
- ❑ zajistit zvýšené požadavky na specialisty zejména v oblasti ženijní, spojovací, radiální, chemické a biologické ochrany, speciálních operací, civilně-vojenské spolupráce (CIMIC), logistiky a zdravotnické služby,
- ❑ být schopné působit v operacích ve prospěch NATO a současně i ve prospěch EU.

Charakteristika vojenských operací

Vojenské operace budou ovlivněny charakterem možných konfliktů, potenciálním protivníkem a dynamickým rozvojem operačního umění a vojenských technologií. Současné vojenské operace mají řadu nových rysů a tendencí, které lze z minulých operačních zkušeností převzít jen po kritickém přehodnocení. Změny strategického i operačního prostředí naznačují, že charakter vojenských operací se významným způsobem mění. Z tohoto hlediska patří mezi hlavní rysy a tendence následující skutečnosti:

- a) Operace se budou měnit od operací vysoké intenzity ke stabilizačním a mírovým operacím. Vojenské aktivity na budoucích bojištích mohou probíhat současně na mnoha místech, širokém spektru konfliktů a ve vyšším tempu.
- b) Ozbrojené síly se ve větší míře budou zapojovat do nevojenských aktivit následujících po ukončení vojenských operací s cílem dosáhnout celkové stabilizace a rekonstrukce v příslušném prostoru.
- c) Bude se jednat o společné (joint) a mnohonárodní operace a bude se muset počítat ještě s větším zapojením mezinárodních i nevládních organizací.
- d) Budoucí operace budou mnohem komplexnější a budou vedeny ve všech dimenzích (na zemi, ve vzduchu, ve vesmíru i na moři).
- e) Současné komunikační a informační prostředky umožňují plánovat a vést vojenské operace ve vyšším tempu. Ve větším měřítku budou vedeny informační operace.
- f) Vhodné využívání technologií znásobí operační schopnosti vojsk.
- g) Požadavky na sběr zpracování a sdílení zpravodajských informací založených na robustním aliančním systému velení a řízení vyžádají i změny organizačních struktur bojových jednotek, operačních a bojových sestav a míst velení.
- h) Bude se zvyšovat počet operací k prosazování stability, k obnově míru a usmíření nepřátelých stran konfliktu. V těchto podmínkách bude pravděpodobně položen menší důraz na užití bojových sil a větší na síly bojového zabezpečení.

Podmínkou úspěšnosti vojenských operací bude **komplexní přístup** (obr. 3), zahrnující působení politických, vojenských, civilních i ekonomických činitelů. Spektrum koaličních bezpečnostních aktivit bude zahrnovat zejména prevence krizí, zvládání krizí a řešení jejich následků, udržování míru, podporu a prosazování míru, pomoc při živelních katastrofách a humanitární pomoc. Politická zodpovědnost a potřeba udržení veřejné podpory budou vyžadovat rychlý úspěch operací s minimálními vedlejšími škodami. Tento určující přístup k budoucím aliančním operacím, tzv. Effects Based Approach to Operations (EBA), který zahrnuje ucelené a integrované aplikování všech aliančních nástrojů k vytvoření účinků, které zabezpečí dosažení požadovaných výsledků.

Charakter budoucích operací NATO a EU bude vyžadovat schopnost účastnit se a podporovat mnohonárodní společné expediční operace daleko od teritoria s malou nebo žádnou HNS (Host Nation Support) a po dlouhou dobu udržovat své síly a prostředky. Je nutno počítat s řešením konvenčních a asymetrických hrozeb a vedením operací v náročném a nepřehledném prostředí. Dále lze v prostoru operací předpokládat potřebu úzké spolupráce vojenských a nevojenských orgánů, které k dosažení stejného cíle budou používat rozdílné metody.

Stále větší význam bude mít nepřetržité získávání širokého spektra informací (prostřednictvím zpravodajských služeb nebo sdílených s koaličními partnery), jejich důsledné posouzení a průběžné zpracovávání, vše v minimalizovaném čase. Cestou k dosažení tohoto cíle je aplikace aliančního konceptu NATO Network Enabled Capability (NNEC).

Bude dominovat potřeba rozvoje prostředků komunikace, zpravodajských složek, sil pro speciální operace, raketových jednotek, schopností nočního vidění a prostředků pro přesné navedení a pro rušení k dosažení klamného účinku. Vyvážení nedostatku ve výzbroji se bude potenciálně protivník snažit kompenzovat rozptýlením svých sil, bude se vyhýbat přímým střetům a operacím a bude se pokoušet o zmatení senzorů, které navádí vysoce přesné zbraně. Přizpůsobí své komunikační sítě a prostředky, organizační struktury, které v sobě budou zahr-

novat prvek individuální nezávislosti a přežití. Významným doplněním nových způsobů vedení vzdušných operací budou bezpilotní prostředky, jejichž výhodou je jednoduché zasazení, které nevyžaduje přetváření organizačních struktur ani náročnou přípravu obsluhy, a nabízí nové možnosti přesných útoků i provádění průzkumu s objektovou přesností.

Závěr

Tradiční dobře definované prostředí a známé hrozby jsou již minulostí a je zřejmé, že budoucí operační prostředí bude, přes všechny snahy o jeho popsání, jen obtížně předvídatelné. **Proto je nutné se do budoucna zabývat méně otázkami kdy a kde se bude příští možný konflikt odehrávat a více se zaměřovat na všeobecné bojové schopnosti**, které umožní vyřešení vzniklých situací v rozmanitém, dynamicky se měnícím operačním prostředí. K tomu je nezbytné směřovat budoucí obranné plánování, koncepci vyzbrojování, organizační struktury a přípravu ozbrojených sil AČR.

Ozbrojené síly České republiky se budou, v souladu s Vojenskou strategií ČR a politikou NATO, podílet na zajištění bezpečnosti teritoria ČR a ostatních členských zemí NATO, na eliminaci rizik a hrozeb v místě jejich vzniku, a tím zabráňovat jejich rozšíření a ohrožení vlastního obyvatelstva. Proto jejich operační schopnosti musí odpovídat výše uvedeným požadavkům.

Poznámky:

- [1] Tento pojem se stále více používá místo tradičního „zbraně hromadného ničení (ZHN)“. Z hlediska obsahu jsou však oba pojmy přibližně rovnocenné. CBRN v sobě zahrnuje i nebezpečí vyplývající z průmyslových a jiných (náhodných nebo záměrně způsobených) havárií chemických a radiačních provozů a zařízení.
- [2] Každá předpověď je problematická, protože je ve svém principu tendenční a někdy i účelová. Zde uvedená předpověď vychází z hlediska Severoatlantické aliance a bere v úvahu (současnou) reálnou situaci vývoje jiných bezpečnostních struktur.

Počáteční a cílové operační schopnosti vyjadřují co vojska mají umět, znát a být schopna realizovat v přípravě k nasazení a v operacích (včetně boje). Dosažení požadované úrovně klíčových schopností ozbrojených sil ČR je plánováno ve dvou na sebe navazujících krocích, které mají proběhnout do roku 2012. Cílový stav prvního byl označen jako **počáteční operační schopnosti** do 31. 12. 2006. Jejich dosažení má zahrnovat vybudování a dosažení požadované připravenosti u jednoho velitelství mechanizované brigády, mechanizovaných praporů a jednotek dělostřelectva, protivzdušné ochrany, vrtulníkového letectva, průzkumu, elektronického boje, chemické a biologické ochrany, ženijního, logistického, zdravotnického a policejního zabezpečení, které jsou nezbytné pro vytvoření brigádního úkolového uskupení osob nebo pro rotaci v praporním úkolovém uskupení (pro operace na prosazení, podporu nebo udržení míru) a dále praporu chemické ochrany, mobilních prvků biologické ochrany, mobilní jednotky pasivních sledovacích systémů a předurčených sil a prostředků dopravního letectva.

*Bezpečnost a obrana České republiky 2015–2025
Josef Janošec a kolektiv, ÚSS-MO ČR 2005*

Předpokladem pro zvyšování úrovně přípravy vojsk je zavádění dvouletého cyklu výcviku a pohotovosti. Ten umožní výcvik jednotek, útvarů a svazků pro potřeby mírových operací při běžné přípravě. S využitím výcvikových publikací by mohl velmi flexibilně připravit jednotky v daném termínu na stanovenou mírovou operaci.

Takto získané penzum znalostí a dovedností umožní zdokonalovací přípravu kontingentu AČR předurčeného do konkrétní mírové operace. Navrhovaný dvouvariantní proces přípravy kontingentu AČR k vyslání do mírové operace by mohl umožnit přípravu kontingentu pro konkrétní misi několik týdnů před nasazením.

I přes permanentní reorganizace AČR zabezpečovala od roku 1993 účast svých součástí v mírových misích UNPROFOR, IFOR, SFOR, KFOR. Zásadním způsobem byla AČR ovlivněna vstupem České republiky do NATO a EU. Spolupráce s jinými státy ve strukturách Partnerství pro mír umožnila českým vojákům seznámit se se způsobem fungování Severoatlantické aliance a stát se plnoprávnými partnery nových spojenců. Integrovaný proces v EU se projevil v oblasti politické, hospodářské (ekonomické) a také vojenské. Od roku 2005 se ČR účastní mírové operace EUFOR na Balkáně.

Změna bezpečnostních hrozeb i nutnost přizpůsobení se bezpečnostní struktuře ve světovém i evropském měřítku ovlivnily vývoj národní vojenské vědy i chápání místa a úlohy AČR při obraně vlastního území ČR a území spojenců.

Vzhledem k tomu, že pokusy o vytvoření stálých mezinárodních sil OSN neuspěly, je OSN nucena přistupovat k užívání vojenských sil členských států, sestavovaných ad hoc pro jednotlivé mírové operace na základě rozhodnutí Rady bezpečnosti OSN.

K tomuto účelu byl v roce 1994 vytvořen tzv. **systém stálých ujednání** (SBAS – Stand-by Arrangement System), což je databáze, v níž země nabízejí své síly pro mírové operace OSN. Tak OSN má možnost znát své zdroje pro tyto účely. Zatím je v této databázi síly více než 71 zemí, včetně ČR [1]. Česká republika deklaruje připravenost k nasazení sil a prostředků mimo čl. 5 Severoatlantické smlouvy pro NATO a operací petersberského typu [2] pod vedením EU.

Systém dvouletého cyklu výcviku a pohotovosti AČR

Systém dvouletého cyklu výcviku a pohotovosti AČR [3] tvoří základní pilíř přípravy vojsk ve společném výcviku jednotek. Je založen na obdobném cyklu rotace, který je obvyklý v armádách NATO: **výcvik – operační nasazení – výcvik**. Je tvořen s cílem zabezpečit připravené deklarované uskupení vojsk pro operační nasazení ve stanoveném termínu.

V organizační struktuře AČR jsou **dvě mechanizované brigády**, tvořící základní zdroj pro výstavbu brigádních (a jiných) úkolových uskupení k plnění úkolů operačního nasazení v rámci NATO a EU. Brigádní úkolové uskupení je nejvyšším organizačním celkem AČR deklarovaným

k použití v době míru, zpravidla mimo území ČR. Do zdrojového rámce pro výstavbu brigádního úkolového uskupení dále náleží ostatní podpůrné a zabezpečovací jednotky AČR, které jsou na základě rozhodnutí NGŠ AČR pro jednotlivá brigádní úkolová uskupení předurčeny a účastní se společné přípravy k nasazení. Jednotky musí být připravovány v cyklu umožňujícím zabezpečit variantu nasazení jednoho brigádního úkolového uskupení v jednom roce a druhého v následujícím roce. Systém dvouletého cyklu výcviku a pohotovosti musí rovněž zabezpečit trvalý růst operačních schopností jednotek.

Dvouletý cyklus výcviku a pohotovosti se dělí na **rok intenzivního výcviku a rok vysoké pohotovosti (udržovací výcvik)**.

ROK INTENZIVNÍHO VÝCVIKU se člení na čtyři období, která se liší obsahem výcviku:

- a) úkolem **prvního období** je dosáhnout požadovaného stupně vycvičenosti a sladění družstev, osádek a obsluh,
- b) ve **druhém období** je procvičována společná činnost a sladění malých jednotek a období je zpravidla ukončeno sladěností čet,
- c) ve **třetím období** se uskutečňuje společný výcvik v rotě (v průběhu tohoto období musí jednotky zvládnout základní taktické činnosti v sestavě roty),
- d) ve **čtvrtém období** je prováděn taktický výcvik roty pro její použití v sestavě praporu (praporečnického úkolového uskupení) a brigády (brigádního úkolového uskupení).

Ve všech čtyřech obdobích (etapách) se počítá s výcvikem tematiky potřebné při plnění úkolů v podmínkách mírových operací. Jednotky, útvary a svazky se tímto způsobem seznámí s požadovanými činnostmi.

Po příchodu z výcvikového střediska je voják zařazen do dvouletého cyklu výcviku a pohotovosti, který začíná rokem intenzivního výcviku, a dělí se do těchto etap výcviku:

- 1. etapa - výcvik družstva (obsluhy),**
- 2. etapa - výcvik čty,**
- 3. etapa - výcvik roty (baterie, letky),**
- 4. etapa - sladění činnosti ve vyšších celcích.**

Následně je provedeno **hodnocení připravenosti k bojovému použití** (CREVAL - Combat Readiness Evaluation) a **vlastní speciální příprava** k operačnímu nasazení.

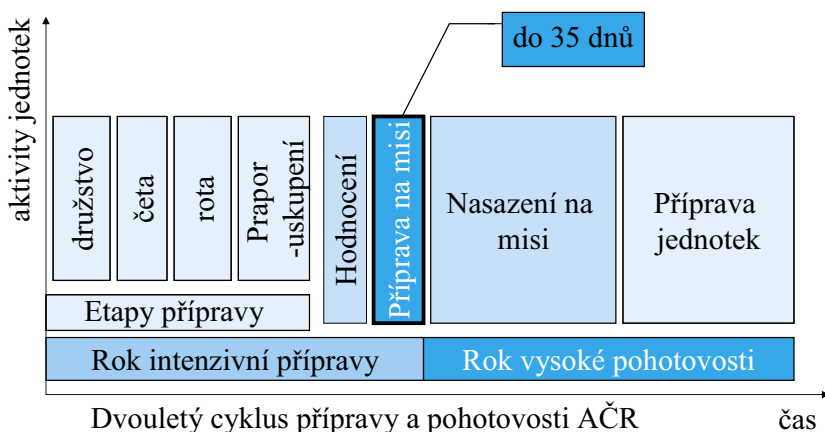
Etapy výcviku mohou být v průběhu výcvikového roku upravovány na základě dosahovaných výsledků tak, aby byl splněn základní cíl výcviku připravit jednotku, útvar, uskupení na splnění úkolu ve druhém roce cyklu.

V ROCE VYSOKÉ POHOTOVOSTI k nasazení je prováděn výcvik se zaměřením na sladění činností vyšších stupňů velení (prapor, brigáda) zpravidla formou účasti na národních a mezinárodních cvičeních tak, aby v požadované době mohl být svazek, útvar nebo jednotka nasazena do případné operace. Součástí výcviku v tomto období je i přímá příprava na konkrétní operační nasazení.

Výcvik ve druhém roce vysoké pohotovosti (udržovací výcvik) je zaměřen na udržení dosaženého stupně vycvičenosti, návyků a dovedností získaných v prvním roce cyklu.

Podle stupně znalostí a potřeby budou zařazovány techniky mírových operací i v roce vysoké pohotovosti.

Základním problémem výcviku jednotek v dvouletém cyklu výcviku a pohotovosti se v současné době jeví **absence bojových řádů a předpisů pro bojové použití jednotek druhů vojsk a služeb**. Předpokládá se zpracování bojových předpisů a řádů v průběhu roku 2005, který je z hlediska výcviku vojsk rokem přechodným. Současně se předpokládá do konce roku 2005 vypracování programů přípravy jednotek druhů vojsk a služeb.

Obr.: Příprava na misi (mírovou operaci)

V roce intenzivního výcviku i v roce vysoké pohotovosti (udržovacího výcviku) dvouletého cyklu výcviku a pohotovosti by měl probíhat výcvik se zaměřením na činnosti mírových operací. Na obr. je znázorněno umístění přípravy na misi (mírovou operaci) v rámci dvouletého cyklu výcviku a pohotovosti AČR.

Proces přípravy kontingentu AČR k vyslání do mírové operace

Na základě zjištěných poznatků z průběhu systému dvouletého cyklu výcviku a pohotovosti AČR, analýzy současného stavu [4, 5] **navrhují při přípravě kontingentu AČR předurčeného k vyslání do mírové operace postupovat podle následujících zásad:**

- ❑ vydat Nařízení náčelníka Generálního štábu AČR k výstavbě a přípravě kontingentu do doby zahájení personální práce,
- ❑ organizační jádro budoucího kontingentu sestavovat dle potřeby,
- ❑ **přípravu velitelů a štábů** provádět společně (skupina štábu, velitelé rot, čet a družstev),
- ❑ v průběhu velitelské přípravy provést seznámení příslušníků štábu, velitelů rot, čet včetně velitelů družstev s veškerými pracovními postupy (i se stálými operačními postupy),
- ❑ veškeré postupy a činnosti zaměřit k jednotnému pochopení plnění úkolů,
- ❑ stáž u kontingentu působícího v mírové operaci plánovat po provedené přípravě velitelů a štábu.

- ❑ **přípravu jednotek provádět** jako poslední část přípravy kontingentu,
- ❑ námět k odborně taktickému cvičení (OTC) a plánu rozehry vydat s dostatečným předstihem, aby byl prostor pro ujasnění výchozí situace,
- ❑ dobu trvání přípravy kontingentu k vyslání do mírové operace stanovit **do 35 dnů** bez ohledu na zvolenou variantu přípravy.

Dodržení těchto zásad umožní stanovit nový postup při přípravě kontingentu. Navrhují dvě varianty zpracované do etap přípravy kontingentu k vyslání do mírové operace:

PRVNÍ VARIANTA

První variantu je možné chápat jako hlavní. Vychází z výše uvedených zásad přípravy kontingentu AČR předurčeného k vyslání do mírové operace. V **tab. 1** je uvedeno členění první varianty **do pěti etap**.

Pořadí	Název	Účast a činnost	Doba
I. etapa	Společná velitelská příprava	❑ skupina štábu a velitelů rot, skupina velitelů čet a družstev ❑ společná část může být provedena formou, jakou jsou připravováni velitelé jednotek a štáb kontingentu	1 týden
II. etapa	Odborná stáž	❑ stáž by měla být plánována po provedení velitelské přípravy a měly by být přesně specifikovány úkoly, které se mají plnit v průběhu stáže	1 týden
III. etapa	Individuální příprava	❑ individuální část by měla být zaměřena na konkrétní osoby a funkce s důrazem na jejich povinnosti, vzhledem k jejich zkušenostem z předešlých misí a ke zvýšení úrovně profesionality	1 týden
IV. etapa	Nástup, vystrojení a očkování	❑ (pokud není provedeno u organického útvaru)	1 týden
V. etapa	Vševojsková příprava včetně střelb a info týden	❑ dle potřeby velitele kontingentu AČR	1 týden

Tab. 1: Etapy přípravy kontingentu AČR k vyslání do mírové operace (1. varianta)

Následně jsou rozpracovány jednotlivé etapy přípravy kontingentu k vyslání do mírové operace:

Příprava velitelů a štábů

I. etapa: Společná velitelská příprava

Navrhované cíle společné velitelské přípravy:

- ❑ připravit štáb a všechny velitelské stupně na výkon plánovaných funkcí,
- ❑ ujasnit úkoly vyplývající z plnění mírové operace,
- ❑ ujasnit pracovní postupy se zaměřením k jednotnému pochopení plnění úkolů,
- ❑ přípravu velitelů a štábů provádět společně (skupina štábu, velitelé rot, čet a družstev),
- ❑ u všech velitelských stupňů a štábu zvýšit profesionalitu potřebnou pro výkon funkcí v připravované mírové operaci,
- ❑ splnit plánovaná zaměstnání zaměřená na taktiku mírových operací.

Společná velitelská příprava velitelů a štábu **může probíhat na odborném pracovišti AČR např. Centru odborné přípravy mírových sil Vojenské akademie ve Vyškově (CP MS).** Příprava může probíhat ve dvou skupinách. V první skupině je zařazen štáb a velitelé rot. Ve druhé skupině velitelé čet a družstev. Společná část přípravy těchto dvou skupin proběhne v druhé části společné velitelské přípravy velitelů a štábu.

Společná velitelská příprava velitelů a štábu by se měla **zaměřit na:**

- ☐ pochopení politické situace v prostoru nasazení,
- ☐ směry a možnosti vývoje na území probíhající operace,
- ☐ pochopení skutečného významu činnosti kontingentu v místě probíhající mírové operace,
- ☐ zdůraznění vazby mezi administrátory případných organizací OSN působících v prostoru mírové operace,
- ☐ objasnění vazby mezi mírovou operací a etnickými skupinami v místě probíhající mírové operace,
- ☐ zdůraznění vazby mezi prozatímní (řádnu) vládou, parlamentem hostitelské země a lokálními představiteli, jakož i dalšími mezinárodními organizacemi.

Největším přínosem by měla být praktická zaměstnání zaměřená na prohledávací operace, zabezpečení doprovodu a eskort.

II. etapa: Odborná stáž

Odborná stáž by měla probíhat až po splnění cílů společné velitelské přípravy velitelů a štábu v prostoru mírové operace za účasti velitele kontingentu, náčelníka štábu, náčelníků skupin štábu a velitelů rot. Měly by být přesně specifikovány úkoly, které se mají plnit v průběhu stáže.

Cílem odborné stáže může být stanoveno:

- ☐ pochopení probíhající mírové operace a místa kontingentu v této operaci,
- ☐ pochopení operačního úkolu kontingentu a úkolů jednotek v podřízenosti kontingentu,
- ☐ seznámení se s prostorem odpovědnosti,
- ☐ zpracování záměrů přípravy příslušníků kontingentu
- ☐ zpracování záměru provedení rotace kontingentu.

Odborná stáž v prostoru mírové operace může mít **následující náplň:**

- ☐ účast na briefingu kontingentu působícího v místě mírové operace – seznámení s operačním úkolem a způsobem jeho plnění, rozdělení do skupin, seznámení s programem a vyčlenění prostředků a prostorů,
- ☐ podle individuálního plánu protějšku dochází k seznámení s prostorem a základnami, probíhá rekognoskace přidělených prostorů v závislosti na časových možnostech,
- ☐ po provedení závěru, vyhodnocení stáže následuje návrat do ČR.

Po příjezdu do ČR by mělo dojít k zhodnocení úkolů a cílů stáže. Mělo by se zhodnotit zda všichni účastníci byli seznámeni s operačním úkolem a úkoly plněnými ve své působnosti a obeznámeni s prostorem odpovědnosti.

Získané informace by měly sloužit jako jeden z podkladů pro zpracování záměru přípravy příslušníků připravujícího se kontingentu a záměru provedení rotace.

Příprava jednotlivců

III. etapa: Individuální příprava

Individuální příprava by se měla zaměřit na konkrétní osoby s důrazem na jejich funkční povinnosti a zvýšení odbornosti. Při zvyšování úrovně profesionality by bylo vhodné využít zkušeností těchto osob z předešlých misí.

Cílem individuální přípravy by mohlo být stanoveno:

- ☐ zvýšení odbornosti všech vojáků včetně specialistů (skupina CIMIC, logistiky atd.),
- ☐ prohloubení jazykových znalostí,
- ☐ příprava velitelské a štábní dokumentace.

Individuální příprava by se měla **zaměřit na:**

- ☐ odbornou přípravu skupiny CIMIC,
- ☐ odbornou přípravu logistických odborností,
- ☐ odborné kurzy (angličtiny, rádiového provozu a komunikace, k získání oprávnění řízení vozidel s modrými majáky, právních aspektů) a kurzy určené pro přípravu mechanizovaných družstev (vyhledávací operace),
- ☐ zpracování odborně taktického cvičení (OTC) a plánu rozehry na přípravu dokumentace pro nástup kontingentu a v součinnosti s odborným pracovištěm připravit ubytování a vystrojení.

Dle plánu individuální příprava může probíhat na odborných pracovištích (např. CP MS ve Vyškově), ve vzdělávacích centrech a útvech.

IV. etapa: Nástup, vystrojení a očkování

Nástup do určeného místa ke společnému výcviku může být proveden v rozmezí i několika dnů. K nástupu kontingentu je vydáváno nařízení velitele, kterého součástí je jmenný harmonogram s termínem nástupu. Pokud není kontingent vystrojen nebo není provedeno očkování, toto se provede při nástupu. Při příchodu určených velitelů a především velitelství kontingentu se předpokládá přinesení úplné dokumentace.

Příprava jednotek

V. etapa: Vševojsková příprava (včetně střeleb a info týdne)

Vševojsková příprava probíhá podle předem zpracovaného plánu výcviku a je materiálně zabezpečována v součinnosti s možnostmi odborného pracoviště případně posádkových zařízení, útvarů a jednotek. Výcvik je nutné pečlivě připravovat a vést jak péčí odborného pracoviště (např. CP MS ve Vyškově), tak velitelským sborem kontingentu.

Cílem vševojskové přípravy by mohlo být stanoveno:

- ☐ připravit vojáky na výkon funkcí, vybavit je všemi potřebnými oprávněními,

- ❑ splnit předepsaná zaměstnání ve střelecké přípravě, řízení vozidel a taktice mírových operací,
- ❑ ujasnit všem příslušníkům kontingentu jejich úlohu a význam mírové operace na kterou se připravují, obsah a úlohy vyplývající z této mírové operace,
- ❑ zvýšit úroveň profesionality všech vojáků,
- ❑ sladit činnost jednotek kontingentu,
- ❑ prověřit stupeň vycvičenosti kontingentu (provést OTC).

Vševojsková příprava by se měla **zaměřit na:**

- ❑ střelby z ručních zbraní a házení ručních granátů (pistole, samopal, kulomet a granát) na určené střelnici,
- ❑ přeškolení řidičů na potřebný typ vozidel,
- ❑ řízení vozidel,
- ❑ ostré trháň,
- ❑ taktiku mírových operací.

Jednotky kontingentu a štáb na závěr výcviku by měly být sladěny a dosáhnout velmi dobré úrovně připravenosti k nasazení a plnění operačního úkolu. Jedním z příspěvků výcviku by mělo být zvýšení profesionality příslušníků kontingentu.

Po splnění cílů všech etap přípravy kontingentu AČR k vyslání do mírové operace příslušníci kontingentu ve stanovených termínech provedou rotaci.

DRUHÁ VARIANTA

Druhá varianta je členěna **do čtyř etap**. Vychází z výše uvedených zásad přípravy kontingentu AČR předurčeného k vyslání do mírové operace. Předpokládá provedení vystrojení a očkování u organického útvaru. Pro provedení čtyř etap výcviku kontingentu se taktéž předpokládá zachování časového intervalu **do 35 dnů**. V tab. 2 je uvedeno pořadí a název etap, účast a činnost, doba trvání etapy. Náplň etap je shodná podle názvu s první variantou.

Pořadí	Název	Účast a činnost	Doba
I. etapa	Společná velitelská příprava	❑ skupina štábu a velitelů rot, skupina velitelů čet a družstev; - společná část může být provedena formou, jakou jsou připravováni velitelé jednotek a štáb kontingentu	1 týden (+ 3 dny)
II. etapa	Odborná stáž	❑ stáž by měla být plánována po provedení velitelské přípravy a měly by být přesně specifikovány úkoly, které se mají plnit v průběhu stáže	1 týden
III. etapa	Individuální příprava	❑ individuální část by měla být zaměřena na konkrétní osoby a funkce s důrazem na jejich povinnosti, vzhledem k jejich zkušenostem z předešlých misí a ke zvýšení úrovně profesionality ❑ příprava na nástup ke společnému výcviku	1 týden
IV. etapa	Vševojsková příprava včetně střelby a info týden	❑ dle potřeby velitele kontingentu AČR	1 týden (+ 4 dny)

Tab. 2: Etapy přípravy kontingentu AČR k vyslání do mírové operace (2. varianta)

Zpracované dvě varianty etap přípravy kontingentu mohou společně tvořit **navrhovaný dvouvariantní proces přípravy kontingentu AČR k vyslání do mírové operace**. Veškeré činnosti, cíle, zaměření a doba v jednotlivých etapách představují určitou nabídku, kterou lze přizpůsobit vycvičenosti štábu a jednotek kontingentu a podmínkám mise.

Závěry

Zaváděný systém dvouletého cyklu výcviku a pohotovosti umožní nejen trvalý růst operačních schopností, ale také úpravu etap výcviku jednotek a to tak, aby byl splněn základní cíl výcviku a v případě nutnosti, aby byly připraveny k použití v daném termínu. Je velmi významné, že umožní také přímou přípravu na konkrétní mírovou operaci.

Jednotky kontingentu připravené v systému dvouletého cyklu výcviku a pohotovosti by měly být dostatečně vycvičeny k absolvování přípravy kontingentu AČR k vyslání do mírové operace.

Navrhovaný dvouvariantní proces přípravy kontingentu AČR k vyslání do mírové operace umožňuje připravit optimální posloupnost přípravy kontingentu. Časová variabilita umožní veliteli kontingentu reagovat na momentální stupeň vycvičenosti jednotek a připravenost velitelů a štábů. Zachovává posloupnost přípravy: velitelů a štábů, jednotlivců a jednotek.

Z uvedeného rozboru vztahu dvouletého cyklu výcviku a pohotovosti a navrhovaného dvouvariantního procesu přípravy kontingentu AČR k vyslání do mírové operace bude pro aplikaci v podmínkách AČR třeba:

- a) zapracování procedur (postupů) přípravy jednotek, útvarů a svazků na mírovou operaci do systému dvouletého cyklu výcviku a pohotovosti,
- b) vymezení základních kroků pro začlenění navrhovaného dvouvariantního procesu přípravy kontingentu AČR k vyslání do mírové operace do výcviku vojsk,
- c) zpracovat přehled všech možností realizace navrhovaného dvouvariantního procesu přípravy kontingentu AČR k vyslání do mírové operace,
- d) naučit a vycvičit velitele a štáby v používání dvouletého cyklu výcviku a pohotovosti a navrhovaného dvouvariantního procesu přípravy kontingentu AČR k vyslání do mírové operace při výcviku vojsk.

Poznámky a literatura:

- [1] PAVKA, M. Alternativy nástrojů kolektivní bezpečnosti: k vývoji mezinárodních ozbrojených sil. *Sborník VA Brno*, řada C-D č.1/2000 s. 69, 71, 73.
- [2] Petersberské úkoly (Petersberg tasks). Na summitu ZEU v hotelu Petesberg nedaleko Bonnu byla v červnu 1992 byla vyhlášena Petersberská deklarace (Petersberg Declaration), jež mj. formulovala tzv. petersberské úkoly, zahrnující humanitní, záchranné a mírové operace. Petersberské úkoly byly v r. 1997 amsterodamskou smlouvou vtěleny do smluvního základu EU (článek 17) a tvoří tudíž nedílnou součást evropské obranné a bezpečnostní politiky (ESDP -European Security and Defence Policy) - druhého pilíře EU.
- [3] *Návrh Rozpracování koncepce výstavby profesionální Armády České republiky a mobilizace ozbrojených sil ČR, přepracované na změněný zdrojový rámec v oblasti přípravy příslušníků OS ČR*. Praha 2005, příl. č. 1, str. 1-2, 7-9, příl. č. 7, s. 6.
- [4] VÁCHALOVÁ, M., PROCHÁZKA, J. a kol. *Operace SFOR*. Praha: Ministerstvo obrany České republiky, 1998.
- [5] *Analýza působení jednotek AČR v operacích IFOR a SFOR*. Praha: Generální štáb Armády České republiky, 2002.

Problematika technické ochrany železnice jako nedílné součásti operační přípravy státního území a její perspektivy

Motto:

„Bez dokonale zajištěné dopravy nelze úspěšně provést žádnou operaci.“

Cílem autorů tohoto článku, v návaznosti na jednu ze součástí zpracovaného Plánu operační přípravy státního území, který se zabývá problematikou železniční dopravní infrastruktury, je poukázat na současné problémy spojené s tvorbou Plánu technické ochrany železnice. Tento plán je jedním ze základních dokumentů pro uvedenou oblast. Jeho praktické zpracovávání je spojeno se získáváním nových zkušeností, z nichž vyplývají náměty pro postup v dalším období, které chceme čtenářům prezentovat.

Úvod

Historické zkušenosti ukazují, že význam dopravy pro rozmach vojenských operací je mimořádně důležitý. Z komplexního pohledu na dopravu vyplývá, že v popředí zájmu odpovědných vojenských odborníků by měly být nejen dopravní a manipulační prostředky, ale také dopravní infrastruktura.

S mimořádným rozvojem motorizace a mechanizace armád a zvýšením parametrů dopravních prostředků (rychlost, nosnost) se prohloubilo podceňování významu železniční dopravy především pro její zranitelnost a i pro organizační náročnost spojenou s jejím využitím spočívající v nutnosti plánovat přesuny do míst nakládky a následně z míst vykládky do prostoru nasazení. S přihlédnutím ke geografické poloze České republiky v Evropě a v kontextu nových bezpečnostních rizik může úloha státu a ozbrojených sil ČR spočívat v účasti na jednom z možných konfliktů (na křídle NATO) zcela zřejmě v roli tranzitní země. To znamená, že při této vcelku pravděpodobné variantě by se přes naše území realizovalo, s využitím všech druhů dopravy, velké množství přesunů spojeneckých sil a prostředků. A právě při přesunech na velké vzdálenosti (400–2000 km) výrazně vzrůstá význam železniční dopravy, zejména pro její rychlost, kapacitu (jeden vlak 1200 t až 1800 t), nenáročnost z hlediska spotřeby PHM, uchování sil řidičů, osádek a způsobilosti techniky. Také transporty (převozy), zejména PHM, munice a stavební ubytovacího materiálu, po železnici jsou ve srovnání s leteckou a silniční dopravou efektivnější.

Strategický význam železniční dopravy pro zajišťování obrany České republiky v rámci Aliance nelze v žádném případě, ani v současných podmínkách, ignorovat.

Vztahy a odpovědnost

Odpovědnost za provozuschopnost železniční sítě za všech situací, to znamená i za **stavu ohrožení státu (SOS)** a **válečného stavu (VS)**, spočívá na Ministerstvu dopravy ČR, za které je odpovědný ministr dopravy.

Lze tvrdit, že udržet provozuschopnost železniční sítě České republiky, jejíž hustota patří k největší v Evropě, není neřešitelným problémem. Problematičtější se stává v okamžiku, kdy jsou zadány omezující parametry pro propustnou výkonnost, délku a hmotnost vlaků a průchodnost přeprav v obrysech. Pro krizové stavy výše uvedené parametry nestanovuje Ministerstvo dopravy ČR (MD ČR) ani akciová společnost České dráhy (ČD, a.s.), ale jsou přejímány z příslušné směrnice NATO, tedy jednoznačně vycházejí z potřeby spojeneckého velení. V porovnání s dobou před vstupem ČR do NATO má norma vyšší nároky na propustnou výkonnost dvoukolejných hlavních tratí, což souvisí i s budováním moderních tratí s návrhovou rychlostí 160 km/hod a více.

Důležité je i rozšíření „klasických“ průjezdných průřezů typu „S“ (small – malý) a „M“ (middle – střední) o další typ průjezdného průřezu „L“ (large – velký), který je reakcí na zavedení nových rozměrných druhů vojenské techniky do výstroje armád NATO.

Některé z uvedených parametrů nesplňuje celá železniční síť ČR, ale bohužel v plném rozsahu je nesplňuje ani část této sítě vybrané podle požadavků AČR, po které by prioritně měly být zajišťovány vojenské přepravy.

Přes tyto nedostatky však **kvalita železniční sítě ČR, při zachování její stoprocentní funkčnosti, potřebám NATO, z hlediska vedení strategických vojenských přeprav přes naše území, vyhovuje**. Toto tvrzení podporuje skutečnost, že MD ČR je, na základě požadavků MO ČR, uplatněných cestou orgánů vojenské dopravy, schopné, jak ukazuje každodenní praxe, zajišťovat ve spolupráci s ČD, a.s. všechny plánované a operativně i neplánované požadavky na vojenské přepravy po železnici.

Závažnější komplikace v procesu zajišťování provozuschopnosti železniční sítě však nastávají v okamžiku, kdy je železniční síť cíleně ničena činností protivníka. Zkušenosti ze všech známých válečných konfliktů potvrzují, že funkčnost a zejména výkonnost železniční dopravy se stává, v určité fázi vedení operace, jedním z rozhodujících činitelů pro dosažení převahy nad protivníkem. Proto se také železnice pravidelně stává předmětem různých typů útoků. Složitost přístupu k zabezpečování provozuschopnosti železnice spočívá za této situace jednak v možnosti současných moderních zbraňových systémů ničit objekty na železnici s vysokou přesností na velkou vzdálenost a jednak v činnosti diverzních skupin, které mohou být zasaženy jako polovojenské skupiny již před eskalací konfliktu s cílem rušit a zpomalovat proces vytváření operační sestavy nebo naopak v jeho průběhu s cílem znemožnit v potřebném čase zasazení strategických záloh.

Přestože odpovědnost za provozuschopnost železniční sítě je v působnosti Ministerstva dopravy ČR, je možné z výše uvedených skutečností vyvodit dílčí závěr, že bez aktivního vstupu MO ČR a jeho odborných orgánů do procesu zajišťování provozuschopnosti železniční sítě nelze tento úkol řešit komplexně a v potřebné kvalitě, zejména s ohledem na nezbytnou perspektivnost přijímaných opatření. Důvodem je zejména neznalost orgánů civilního rezortu o účincích možných prostředků napadení, pravděpodobné četnosti jejich použití proti železnici a tendencích vývoje zbraňových systémů využitelných pro její ničení.

Autoři s potěšením konstatují, že jak při tvorbě Koncepce operační přípravy státního území, tak Plánu operační přípravy státního území byly potřebné vazby mezi orgány MO ČR a MD ČR navázány a jsou tak vytvořeny základní předpoklady pro jejich další rozvoj nezbytný pro detailní plánování procesu zajišťování provozuschopnosti železniční sítě.

V § 17 zákona č. 77/2002 Sb., o akciové společnosti České dráhy, státní organizaci Správa železniční dopravní cesty, ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 77/1997 Sb., o státním

podniku ve znění pozdějších předpisů, je povinnost za udržování provozuschopnosti železniční sítě za krizových stavů stanovena ČD, a.s. takto:

(1) Za stavu nebezpečí, stavu ohrožení státu, nouzového stavu (*ústavní zákon č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky, ve znění ústavního zákona č. 300/2000 Sb.*) nebo válečného stavu je akciová společnost České dráhy povinna zabezpečovat provozování železniční dopravy v souladu s potřebami obrany státu [*například zákon č. 222/1999 Sb., o zajišťování obrany České republiky, a zákon č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení a o změně některých zákonů (krizový zákon)*] a potřebami systému hospodářských opatření pro krizové stavy [*zákon č. 241/2000 Sb., o hospodářských opatřeních pro krizové stavy a o změně některých souvisejících zákonů*].

(2) K zajištění připravenosti státu na stav ohrožení státu a válečný stav je akciová společnost České dráhy povinna zpracovat a předložit ministerstvu (*dopravy*) ke schválení návrh zabezpečení technické ochrany a obnovy železniční dopravní cesty, určené k provozování za stavu ohrožení státu a válečného stavu.

Proces tvorby plánu technické ochrany železnice

Dříve než se budeme zabývat obsahem a postupy spojenými se zabezpečením technické ochrany a obnovy železniční dopravní cesty, je potřeba uvést a rozebrat některé základní pojmy používané v této oblasti. Platná definice obnovy železnice (OŽ) je v dokumentu ČD 03 „Zásady pro obnovu rozrušené železniční sítě za válečného stavu“ ze dne 15. 4. 2002, jehož účinnost je stanovena dnem vyhlášení válečného stavu. Zde je uvedeno:

Obnovou železnic se rozumí prozatímní opatření na rozrušené železniční síti pro obnovení bezpečného železničního provozu ve stanoveném rozsahu, a to na omezenou dobu, po které zpravidla musí následovat definitivní rekonstrukce, tj. úplné uvedení staveb a zařízení železniční sítě do stavu odpovídajícího příslušným předpisům ČD.

Dokument ČD 04 „Předpis pro technickou ochranu a obnovu železnic za branné pohotovosti státu“, jehož účinnost je stanovena od 1. 1. 1998, uvádí pojem **technická ochrana železnic (TOŽ)** jako souhrn opatření prováděných v míru a za branné pohotovosti státu ke zvýšení odolnosti určené železniční sítě a k zabezpečení nejrychlejší obnovy železničního provozu v zájmu obrany ČR, s důrazem na zabezpečení přepravních potřeb ozbrojených sil ČR.

Obnovou železnic ve smyslu tohoto předpisu se rozumí souhrn činností při průzkumu, projektování a provádění prací majících za cíl nahrazení poškozených nebo zničených úseků železničních tratí stavbami a zařízeními novými, vybudovanými na původním nebo jiném místě.

Dalším dokumentem, ve kterém jsou uvedeny pojmy související s danou problematikou, je „Terminologický slovník pojmů z oblasti krizového řízení a plánování obrany státu“ vydaný MV ČR – odbor bezpečnostní politiky v roce 2004, v němž jsou následující pojmy uvedeny v širším kontextu nejen pro železniční dopravu takto:

Technická ochrana pozemních komunikací a železnice je souhrn opatření prováděných v míru, za stavu ohrožení státu a za válečného stavu ke zvýšení odolnosti silniční a železniční sítě a k zabezpečení rychlé obnovy silniční a železniční sítě v zájmu obrany ČR s důrazem na zabezpečení hospodářských a vojenských přepravních potřeb na teritoriu ČR.

Určená dopravní cesta je dopravní cesta na základě požadavku AČR v uvedeném směru a se stanovenými parametry. Je součástí určené dopravní sítě (silniční a železniční).

Určená dopravní síť je souhrn vybraných a provozně-technicky zabezpečených dopravních cest (pozemních komunikací, železničních drah, vodních a leteckých cest) předurčených

k zajištění přesunů vojsk, jejich zásobování, odsunu raněných a nemocných, nepotřebného materiálu a pro zabezpečení chodu válečného hospodářství a života obyvatelstva.

Kromě těchto pojmů vytvořených na základě stanoviska MD ČR je ve slovníku uveden i pojem **obnovovací práce** (z pojmoslovné oblasti integrovaného záchranného systému) jako činnosti spočívající v revitalizaci životního prostředí a směřující k únosné obnově životního prostředí, života společnosti a materiálních hodnot. Obecně jde o činnosti směřující k obnově území, které neodstraňují riziko ohrožení života a životního prostředí a nemají charakter záchranných a likvidačních prací (bezprostřední opatření).

Přestože všechny uvedené pojmy mají určité společné rysy, je zřejmé, že na sebe logicky nenavazují, pojmoslovně se překrývají a zdůrazňují odlišné priority. V důsledku těchto nepřesností nepostihují složitost a dynamiku definovaných procesů, a proto nevytvářejí jednoznačné podmínky pro úspěšné řešení úkolů spojených se zabezpečením technické ochrany a obnovy železniční dopravní cesty, určené k provozování za SOS a VS, jak je stanoveno v § 17 zákona č. 77/2002 Sb.

Z uvedených pojmů vyplývá, mimo jiné, neujasněný, a proto i slábnoucí vliv AČR na jejich tvorbu. Opakovaně se uvádí ve vztahu k železniční síti výraz odolnost, přesto, že jeho naplňování, které spadalo vždy do působnosti AČR, není vůbec zajišťováno. Dokladem může být například výstavba koridorových tratí. V rámci napřímení tratě zde v nové ose vznikají významné, obtížně obnovitelné mostní objekty a původní osa zemního tělesa, po které by bylo možné vést v případě zničení nových mostů v krátké době dočasný provoz, je zcela rozebírána. To by ovšem orgány MO ČR, které jsou ze zákona účastníkem každého stavebního řízení, musely tyto změny sledovat a včas ve vlastním zájmu požadavky uplatňovat! Dalším negativním znakem uvedených pojmů je potlačování hlediska času, které musí být při realizaci OŽ pro armádu rozhodující.

Nestačí v rámci plánů technické ochrany železnice **zabezpečovat** rychlou obnovu železniční sítě. Cílem totiž není plán technické ochrany, ale reálná schopnost železnici obnovit, což **musí být provedeno vždy rychle** bez ohledu na to, co bylo plánováno. Vlastní obnova železnice je realizována až na základě prováděcích plánů obnovy železnice, jejichž tvorba se však nikde v pojmech nepředpokládá. Je to důsledek toho, že armáda v současnosti není schopna dostatečně jasně definovat svoje potřeby a priority. Proto se zvyšuje, zcela pochopitelně, vliv MD ČR, uplatňujícího širší pohled na železnici a její úlohu v systému obrany státu, který zahrnuje i zabezpečení hospodářských přeprav a potřeby obyvatelstva. Tento komplexnější pohled je, obecně vzato, jistě správný, nicméně částečně naráží na problém sil a prostředků potřebných pro zabezpečení provozu na takto koncipované železniční síti, a zejména na zajištění reálných obnovovacích kapacit.

Podle našeho názoru je třeba pojmy technická ochrana železnice (TOŽ) a obnova železnice (OŽ) jednoznačně oddělit jako dva spolu úzce související, avšak časově posloupné procesy s tím, že TOŽ je proces, který se provádí a plánuje již v míru a pochopitelně pokračuje i v období SOS a VS. Obnova železnice je pak proces následný a je zahajován až v okamžiku zničení železnice (tedy jejímu provádění předchází vyhlášení SOS a VS). Rozhodující pro realizaci obnovy železnice je faktor času! Pokud budou činnosti ozbrojených sil nebo činností polovojenských sil možného protivníka ničeny úseky, na nichž byla plánována TOŽ a skutečný rozsah ničení bude odpovídat předpokladům, respektive nebude překračovat vstupní předpoklady, pak se s úspěchem použijí připravené plány, prostory pro rozvinutí pracovišť, připravené projekty, včetně technologických postupů a místních smluvně zajištěných zdrojů pro logistickou pod-

poru obnovovacích jednotek. Celkový čas potřebný na obnovu se tak zkrátí (prováděcí plán OŽ se téměř shoduje s plánem TOŽ).

V případě, že by ke zničení došlo v rozsahu výrazně větším, než stanovily vstupní předpoklady pro tvorbu plánu TOŽ, nebo by došlo k ničení v jiných neplánovaných prostorech a bylo by rozhodnuto provést jejich obnovu, bylo by nutno výrazně změnit původní plánované záměry. Bylo by třeba zkalkulovat a realizovat potřebné přesuny sil a prostředků (pokud jsou ovšem k dispozici) do prostorů zničení, jejich všeobecné průzkumy, navázat součinnost s místními orgány a teprve potom přistoupit k prvním činnostem zajišťujícím provedení vlastní obnovy (technický průzkum). Pochopitelně, že v tomto případě (prováděcí plán OŽ se diametrálně liší od plánu TOŽ) dochází k prodlevě při obnově provozu na železnici (řádově lze předpokládat zpoždění o 1-3 dny). To však může být za jistých okolností pro výsledek operace rozhodující.

Tím se dostáváme k jádru současných problémů a těmi je bezesporu **stanovení předpokladů rozsahu ničení železnice**. Bez ohledu na to, že AČR v současné době nezpracovává konkrétní operační plány (protivník není definován a bezprostřední ohrožení nehrozí), je pro potřeby dlouhodobého plánování rezortu dopravy nezbytné aby AČR, na základě prognóz vývoje vojenství a z toho plynoucích představ (scénářů) možného průběhu ozbrojeného konfliktu většího (koaličního) rozsahu, odhadla pravděpodobný rozsah ničení železnice a zároveň specifikovala svůj požadavek na minimální propustnou výkonnost a maximální dobu, po jakou tuto sníženou výkonnost železnice lze akceptovat. Pokud v současnosti nejsou tyto minimální parametry na úrovni NATO určeny, může to znamenat dvě fakta: Za prvé se nepředpokládá ničení železnice, protože vzdušná nadvláda Aliance je tak vysoká, že úderý ze vzduchu nejsou prakticky možné, a za druhé se tím dosud nikdo seriózně nezabýval. Druhá varianta je pravděpodobnější, protože kromě vzdušných úderů je třeba eliminovat i ničení pozemními silami a to už zdaleka není (jak potvrzují např. teroristické útoky) tak jednoduché.

Vliv na uvedený odhad (určitě nemůže jít o výpočet) bude mít i zakalkulování představ armády o způsobu ochrany a obrany železnice. Bude-li železnice odpovídajícími silami a prostředky chráněna proti ničení, a to nejen z hlediska vzdušného napadení, ale i proti pozemním, nejpravděpodobněji diverzním útokům, je možné minimalizovat síly a prostředky nezbytné pro její obnovu. V krajním hypotetickém případě, pokud by bylo možno garantovat, že přijatá vojenská opatření ničení železniční sítě znemožní, mohly by obnovovací síly a prostředky být zrušeny.

Závazné potvrzení předpokladů ničení železnice (a jejich pravidelná aktualizace), odborníky AČR na strategické využití dopravy v budoucím vojenském konfliktu (existují odborníci schopní posoudit tuto oblast?), by mohlo mít zásadní dopad na celou filozofii technické ochrany a obnovy železnice s významnými ekonomickými dopady. V určitém případě by bylo možno plánované síly a doposud ve státních hmotných rezervách udržované prostředky významně snížit, protože by se jejich množství připravované pro válečné využití přiblížilo úrovni potřeb vycházejících z nezbytných požadavků pro odstranění škod způsobených přírodními katastrofami a případně dílčími teroristickými útoky.

Přitom je třeba připomenout, na základě zkušeností z povodní v letech 1997 a 2002, že dlouhodobé významné omezení propustné výkonnosti na hlavních tratích, zastavení nákladního provozu a zavedení náhradního provozu na místních tratích způsobilo, zejména subjektům závislým na velkých objemech železničních přeprav, značné problémy se zajištěním kontinuity výroby, ale neohrozilo chod národního hospodářství a potřeb obyvatelstva jako

celku. Z předpokládaného rozsahu ničení lze již v kompetenci MD ČR posoudit důsledky snížení provozních kapacit a z toho vyvodit závěry, zda i za těchto omezujících podmínek lze splnit všechny přepravní požadavky ozbrojených sil. Následně by mělo MO ČR stanovit kritéria pro postupnou obnovu provozuschopnosti.

Možný způsob, jak k řešení problému přistoupit, je uveden v jednoduché tabulce (viz). Uvedená struktura a hodnoty **nejsou podloženy potřebnou analýzou** (jsou pouze kvalifikovaným odhadem, vycházejícím z praxe ověřené při cvičeních). Ale i přesto poskytují základní představu pro demonstrování možností řešení. Relevantní údaje, obsažené v tabulce tohoto typu, lze interpretovat tak, že při snížení původních kapacit v rozsahu 0-30 % se nepředpokládá přijímat mimořádná opatření a snížení původních kapacit o 81 % a více se vzhledem k systému prováděné ochrany a obrany nepředpokládá. Ze sloupce varianty čtyři pak např. vyplývá, že pokud po ničení dojde ke snížení schopnosti krytí požadavky ozbrojených sil pod 50 %, je třeba přijmout taková opatření, aby se úroveň provozuschopnosti zvýšila v průběhu 3 dnů o 30 % a do 14 dnů dosáhla provozuschopnost 100 % potřeb ozbrojených sil. To samozřejmě neznamená dosáhnout původní provozní parametry, ale prakticky zajistit všechny konkrétní požadavky ozbrojených sil, čehož lze dosahovat nejen stavebně technickými opatřeními (prováděním vlastní obnovy železnice), ale i provozně technickými opatřeními.

Opatření	Snížení přepravních kapacit o %							Poznámka
	0-30	31-40	41-50	51-60	61-70	71-80	80-100	
	1	2	3	4	5	6	7	
Průjezdnost širé tratě	bez opatření	1	2	2	3	3	nepředpokládá se	včetně obnovy propustků a mostů do délky 26 m
Zvýšení přepravních kapacit o 30 %		2	2	3	5	7		
Dosažení potřeb ozbroj. sil		10	12	14	16	18		

Tab.: Kritéria pro obnovu provozuschopnosti železnice (ve dnech)

Do roku 1993 se touto problematikou zabývalo komplexně, na vysoké profesionální úrovni, železniční vojsko. Komplexnost spočívala v řešení problémů počínaje strategií technické ochrany a obnovy železnice, přes výzkum a vývoj strojů, techniky, konstrukcí a technologií vhodných pro obnovu, až po praktický výcvik.

Po zrušení železničního vojska se postupně snižuje realita zajišťování vycvičených sil schopných realizovat úkoly válečné OŽ a z části také prostředků a konstrukcí pro jejich morální a technickou zastaralost. Vezmeme-li v úvahu neexistenci základních vstupních údajů pro obnovu provozuschopnosti železnice se současným významným poklesem schopností ČD, a.s. pro tuto činnost (jejich udržování nemá odpovídající ekonomický přínos) je zřejmé, že situace v oblasti TOŽ se dostává na rozcestí a bude nezbytné v časově relativně krátkém období (do 3-5 let) nastoupit, pro zajištění její kvalitní úrovně a zároveň ekonomické přijatelnosti, novou cestu.

Zkušenosti a náměty

Pokud AČR potvrdí snížení předpokládaného ničení železnice a změnou přístupu k jejímu využívání omezí i rozsah určené dopravní sítě, bylo by možné přistoupit ke změně dosavadního způsobu zabezpečování obnovy železnic. Jeho těžiště spočívá z více než 60 % na použití zpo-
hotovovaných (mobilizačně vytvářených) **Zvláštních obnovovacích závodů MD ČR** (ZOZ MD ČR) a zhruba ze 30 % na obnovovacích jednotkách ČD, a.s. Uvedený způsob se dnes již prakticky vyčerpal a jeho faktická reálnost se i přes přijímaná inovační opatření každým rokem snižuje. Z dosavadního vývoje lze odhadnout, že po roce 2010 bude prakticky nepoužitelný.

Těžiště nového způsobu zabezpečení obnovy železnic při krizových stavech by mělo spočívat zejména v jeho zjednodušení. Prvním krokem, který zajistí zjednodušení, je sjednocení způsobu zabezpečení obnovy železnice jak pro vojenské, tak pro nevojenské krizové stavy.

Druhým krokem je vyloučení aktivace sil a prostředků formou zpo-
hotovávání (mobilizačního rozvíňování) ze systému obnovy železnice. Tato forma, na které jsou postaveny ZOZ MD ČR, je časově náročná (minimálně 15 dní) a protože vychází u rozhodujících odborností ze schopností vojáků, kteří prošli výcvikem v železničním vojsku, je vzhledem k jejich současnému věku (40-55 let) časově omezená.

Třetím krokem je převedení nového systému obnovy železnice na vybrané existující stavební firmy. To předpokládá částečné změny v současných zákonech tak, aby soukromé firmy byly na jedné straně povinny úkoly obnovy železnic za krizových stavů plnit a na druhé straně aby na zařazení do systému byly dostatečně ekonomicky zainteresované. S tímto krokem souvisí i změna v obsahu činnosti ZOZ MD ČR.

Po přenesení odpovědnosti za **provádění obnovy železnice** na velké stavební firmy by ZOZ MD ČR **plánovaly TOŽ** v jejich prospěch. Navíc by, jako nositelé technologií a postupů pro krátkodobou obnovu železnice, zabezpečovaly školení managementu těchto firem ve způsobech plánování a provádění obnovy železnice. Cílem školení by bylo zajistit volbu takových stavebních postupů, při kterých by se dosahovalo, při uplatnění povolených technických úlev, minimální časy pro obnovení sjízdnosti zničené tratě. Kromě toho by ve spolupráci s firmou Metrostav, a.s. (rozhodující dodavatel vycvičených osob pro stávající ZOZ MD ČR z hlediska mostních odborností) byl zajišťován praktický výcvik v montáži provizorních mostních a pilířových konstrukcí, které se v běžném mírovém železničním stavitelství používají obvykle pouze jako pomocné konstrukce. Do výcviku by bylo vhodné zapojit, jak ukázaly problémy spojené se stavbou provizorních silničních mostů při povodních v roce 2002, i příslušníky AČR. Kromě toho by střediska ZOZ MD ČR nadále ochraňovala speciální techniku, materiál a prostředky nezbytné pro technologické postupy používané při krátkodobé obnově železnice, které však nejsou v běžné výbavě civilních stavebních organizací.

Pro komplexní objasnění problematiky obnovy železnice je třeba zmínit i některé **další úkoly**, jejichž realizace byla v posledních letech utlumena a bez nichž nelze dlouhodobě obnovu zajišťovat.

Máme na mysli zejména **problematiku výzkumu a vývoje**, která by měla být prioritně zaměřena na ověření účinků moderních zbraňových systémů na spojitě mostní konstrukce, optimalizaci zásob ve SHR, obnovu spojitých mostních konstrukcí s rozpětím jednotlivých polí nad 26 m na dvoukolejné elektrifikované trati, druhou etapu modernizace konstrukce ŽM-16M k umožnění jejího použití jako spojitého nosníku a modernizaci konstrukce PIŽMO pro obnovu mezilehlých podpěr spojitých mostních konstrukcí, včetně přepočtu stávající zásobní jednotky na nové podmínky na síti ČD, a.s.

Závěr

Problematika technické ochrany železnice, která spadá svým charakterem do oblasti operační přípravy státního území, není pouze v gesci MD ČR, ale významný podíl na jejím řešení náleží MO ČR.

Konflikt, při kterém bude protivník cíleně usilovat o ničení železniční sítě na území ČR ve větším rozsahu, nelze vyloučit. Absolutní ochrana železnice před ničením, vzhledem k prostorové náročnosti tohoto úkolu a s ohledem na omezené možnosti naší armády, není možná.

Z toho vyplývá, že je i nadále nutné plánovat technickou ochranu železnice s cílem zabezpečit v případě jejího rozrušení rychlou obnovu.

Úroveň zajišťování obnovy železnice musí být úměrná bezpečnostnímu riziku, ale nesmí z hlediska dlouhé doby potřebné na nezbytné přípravy (řádově desítky let) zůstat pouze na úrovni plánů technické ochrany železnice (papír unese všechno). V současné době je třeba přistoupit především k praktickému zajišťování těch úkolů, jejichž provádění by bylo až v době zhoršení bezpečnostní situace, s ohledem na jejich časovou náročnost, nereálné. Podle našeho názoru se jedná o řešení následujícího okruhu problémů:

- ❑ zavedení systému jednotného plánování technické ochrany železnice pro všechny krizové stavy na základě reálných, explicitně formulovaných požadavků AČR včetně zohlednění možností vzniku nevojenských krizových situací,
- ❑ zabezpečení obnovy železnice existujícími stavebními firmami, speciálně připravovanými (školení a výcvik) na způsoby řešení nestandardních situací a požadavků s tím spojených, na základě novely příslušných zákonů,
- ❑ průběžné zlepšování (nezhoršování) odolnosti železniční sítě,
- ❑ zajišťování výzkumu a vývoje v oblasti technické ochrany železnice a následné praktické realizování výstupů nezbytných pro zajištění obnovy železnice.

Pouze za těchto předpokladů je možné dosáhnout optimální míry koincidence organizačních a technologických struktur ve prospěch bezpečnosti státu. Jejich postupným naplňováním bude možno zajistit, aby se vynakládání nemalých finančních prostředků do systému technické ochrany železnice a obnovy železnice zefektivnilo a jejich zúročení se projevilo nejen za stavu ohrožení státu a válečného stavu, ale i při řešení prakticky každé konkrétní krizové situace.

Použitá literatura:

Předpis pro technickou ochranu a obnovu železnic za branné pohotovosti státu. ČD 04, 1998.

Terminologický slovník pojmů z oblasti krizového řízení a plánování obrany státu. MV ČR – odbor bezpečnostní politiky, 2004.

Zákon č. 77/2002 Sb., o akciové společnosti České dráhy, státní organizaci Správa železniční dopravní cesty, ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 77/1997 Sb., o státním podniku ve znění pozdějších předpisů.

Zásady pro obnovu rozrušené železniční sítě za válečného stavu. ČD 03, 2002.

Charakter vybraných skupin místní společnosti pro využívání informačních zdrojů v nebojové operaci při provádění HUMINT

Předkládaný článek navazuje na předchozí, publikovaný ve Vojenských rozhledech č. 3/2005, který se věnuje významu využívání místních informačních zdrojů v nebojových operacích pro zabezpečování zpravodajské ochrany jednotek Armády ČR plnících úkoly v nebojových operacích, především pak tzv. mírových operacích.

Následující stránky předkládají stručnou charakteristiku vybraných společenských prostředí, ve kterých se budou potenciální či již získané informační zdroje využívané zpravodajstvím z lidských zdrojů (HUMINT - Human Intelligence) pohybovat, se zaměřením na elementární specifika mající reálný vliv na vhodnost a možnosti využívání zdrojů z jednotlivých společenských skupin.

Informační zdroje HUMINT

Pro potřebu tohoto článku rozumím informačními zdroji osoby, které se pohybují v prostředí, ve kterém je nebojová operace vedena nebo mají možnost získávat informace mající původ v tomto prostředí, případně poskytovat jiné služby zpravodajským orgánům intervenčních sil v souladu s jejich potřebami. V článku nerozlišuji na oficiální a na zakryté informační zdroje a jedná se pouze o obecnou charakteristiku platnou pro obě tyto kategorie.

Státní správa

Představitelé státní správy působící na lokální úrovni budou zpravidla úředníci těch centrálních státních orgánů, které budou vykonávat působnost státu v jednotlivých územních celcích teritoria nebojové operace. Především se bude jednat o orgány finanční správy a další, u kterých stát považuje za přínosné, aby výkon státní správy byl v jejich jednotlivých odvětvích realizován s přímějším dotykem na obyvatelstvo. Takové orgány budou jistě každým státem stanoveny odlišně a při přípravě účasti v nebojové operaci by mělo být součástí všeobecné přípravy zpravodajských orgánů ustanovení takových místních složek centrální výkonné moci.

Otázkou samozřejmě bude, nakolik budou tyto orgány státní správy na lokální úrovni funkční v době započetí a následném průběhu nebojové operace. Tuto bude nezbytné zodpovědět zpravodajskými orgány intervenujících vojsk co nejdříve po dislokaci na teritorium. Zaměstnanci státní správy by mohli i v krizových situacích disponovat významnými informacemi o stavu a vývoji situace jak na celostátní, tak na místních úrovních. Státní zaměstnanci též většinou mají přístup k údajům a datům, která se po jejich zpřístupnění mohou stát důležitými zdroji informací pro intervenující vojska. U zaměstnanců státní správy též bude důvodné předpokládat, že budou mít mnohem nižší zájem na parciálních zájmech, které se v určitých teritoriích mohou projevovat, než např. představitelé místní samosprávy.

U státních zaměstnanců lze naopak očekávat zájem o stabilizaci situace, jelikož pouze stabilita země jim zaručí jejich další existenci v systému státní správy a jistotu relativně stabilních a dobře placených pozic. Zájem státních zaměstnanců na destabilizaci situace v zemi by vycházel pouze z takového vývoje, který by předpokládal zásadní celospolečenské změny odvíjející se kupř. od změny společenského systému, způsobu formy výkonné moci apod.

Na druhé straně řada státních zaměstnanců by i v případech očekávaných zásadních změn vyvíjela přirozenou snahu o uhájení svých pozic v systému státní správy a pokud by vnímala postavení intervenujících vojsk jako takové, které může mít rozhodující vliv na jejich budoucí zařazení na úřednická místa, lze takové osoby velmi výhodně využít v rámci zpravodajského zabezpečení intervenujících sil.

Z uvedených důvodů by se zpravodajské orgány měly již v období přípravy na vstup do prostoru nebojové operace zajímat o systém státní správy na lokální úrovni a po příjezdu do místa operace zjistit skutečný stav fungování státní správy. Na základě aktuálních zjištění pak mohou rozhodnout o dalším využívání zaměstnanců státních orgánů k získávání informací ke své činnosti.

Samospráva

Při prvním pohledu se mohou představitelé místních samosprávných orgánů jevit jako místní informační zdroje stejných charakteristik, jako je tomu u orgánů státní správy působících na lokální úrovni. Ve skutečnosti je zde však více odlišných vlastností než společných.

Především je nezbytné mít na paměti, že samosprávné orgány vznikají „z vůle lidu“, a to víceméně i v oblastech a režimech, které umožňují manipulaci s volebními výsledky, přípravou a organizací voleb. Toto vytváří přirozenou závislost místní samosprávy na názorových proudech obyvatelstva v lokalitách jejich působení, ale i sepětí s místními mocenskými centry, představovanými především politickými stranami na místní úrovni, hospodářskými skupinami, špičkami bezpečnostních složek v jednotlivých oblastech, ale i zločineckými uskupeními.

Toto sepětí a nepopíratelná závislost samosprávných orgánů na místní situaci jim dává velmi dobrý vhled do aktuální situace v teritoriu a s ohledem na jejich pozice též možnost tuto situaci ovlivňovat. Samosprávné orgány budou mít pravděpodobně významnější vliv na každodenní život obyvatelstva než úředníci centrálních státních institucí. I z těchto důvodů lze očekávat, že představitelé místní samosprávy budou disponovat velmi kvalitními informacemi využitelnými intervenujícími jednotkami.

Závislost samosprávných orgánů na vůli místního obyvatelstva však může vytvářet jejich jistou servilitu ve vztahu k většinovým názorům mezi občany. V tomto se samospráva bude odlišovat od státní správy, kde je závislost na názorových proudech ve společnosti méně nezbytná nebo dokonce zcela zbytečná. Z uvedeného důvodu se mohou právě představitelé samosprávy stát lídry společenských postojů, které budou v přímém rozporu se zájmy nikoli pouze mezinárodního společenství, ale mnohdy též centrální výkonné moci. Samospráva se bude zcela přirozeně chovat populisticky především v období společenských pohybů, jelikož pouze podpora většiny obyvatel jí může zabezpečit další působení v pozicích, které jsou pro ni společensky a lidsky uspokojivé.

Ve vyhraněných situacích lze od představitelů samosprávy očekávat, že se povevou na vlně populismu tak, aby se v nejbližších komunálních volbách stali volitelnými nebo aby ze současných méně významných pozic postoupili na funkce s větším vlivem. Tyto postoje lze

adekvátně očekávat ve vztahu k přímějším možnostem obyvatelstva ovlivňovat dění na lokální úrovni než na úrovni centrální. Sesazení představitelů místní samosprávy, která obyvatelstvu nevyhovuje, bývá často dílem okamžiků, kdy pohyby ve společnosti dosahují revolučních projevů, jelikož na místní úroveň politiků občané „dosáhnou“, na centrální většinou nikoli, zejména v teritoriích více geograficky vzdálených od sídla ústředních orgánů. A i v případech, kdy bude v případě legitimacy samosprávných orgánů zvolen zákonný postup a budou uspořádány regulérní volby, tyto mohou být zorganizovány zpravidla mnohem rychleji než volby na celostátní úrovni. Stejně tak na politiky na lokálních úrovních lze mnohem efektivněji vyvíjet tlak různými zájmovými skupinami, a to jak ve vztahu ke změně názorů, resp. veřejných postojů, tak v tlacích na odstoupení a vzdání se mandátu.

Zpravodajské orgány však musí mít mimo shora uvedeného též na paměti, že místní samospráva má možnosti velmi významně ovlivňovat názory a postoje obyvatelstva, včetně těch ve vztahu k intervenujícím vojskům. Samosprávné orgány zpravidla disponují rozsáhlejšími možnostmi působit na veřejnost především v době, kdy centrální výkonná moc není funkční nebo nejsou funkční nástroje sloužící k ovlivňování názorů obyvatel, hlavně sdělovací prostředky celostátního rozsahu jako televizní vysílání, celostátní tisk, rozhlasové vysílání a internetová síť.

Vydávání tiskovin na místní úrovni a šířit rozhlasové vysílání v určitém prostoru je méně náročnější než provádět tyto aktivity na celostátní úrovni. Proto bude mít samospráva větší možnosti těchto médií využít v případech, kdy budou absentovat celostátní masmédiá. Navíc i v případech, kdy na lokální úrovni nebudou standardní veřejné sdělovací prostředky funkční, místní samospráva může k ovlivňování veřejného mínění využívat forem letáků a mítinků, v případech náboženských extrémistů i náboženských obřadů.

Z uvedených důvodů je pro zpravodajské orgány zcela nezbytné po příjezdu do prostoru nebojové operace navázat vztah v představiteli místní samosprávy. Je nutné mít trvale na paměti všechny výše uvedené aspekty, které budou ovlivňovat postoje samosprávy a limitovat ji tak pro využívání jako zdroje informací.

Zpravodajská složka by měla využít skutečnost, kdy „jen někteří znají svého poslance, ale všichni znají starostu obce“. Při respektování tohoto pravidla by měly zpravodajské orgány zvážit „investici“ do rozhodujících představitelů samosprávných orgánů. V praktické rovině se bude zpravidla jednat o zprostředkování určité pomoci intervenujících vojsk v oblastech, které mohou posílit pozici samosprávy u obyvatelstva (např. využití těžké vojenské techniky u některých projektů, zásobování těžce dostupných osad speciální vojenskou dopravní technikou apod.).

Zpravodajci zde budou postupovat v přímé součinnosti s příslušníky CIMIC (Civil-Military Cooperation), ovšem po dohodě s velitelem jednotky může podpořit selekci podporovaných projektů a jejich finální výběr v souladu se zpravodajskými zájmy. Obecně však lze konstatovat, že jakýkoli pro místní obyvatelstvo viditelný a v jeho prospěch realizovaný projekt zvýší prestiž intervenujících vojsk u místního obyvatelstva. Je však potřebné vyhnout se projektům, které evidentně představují pro místní obyvatelstvo jen zisk a osobní prospěch omezeným skupinám, což by naopak intervenující vojska kompromitovalo a význam, a tudíž možnosti samosprávných orgánů, jakkoli dobře spolupracujících s intervenujícími vojsky a jejich zpravodajskými složkami, snižovaly.

Ozbrojené složky

Ozbrojenými složkami se pro účel tohoto článku rozumí místní ozbrojené síly představované především armádou, dále ozbrojené sbory představované především četnictvem a policií, speciální složky představované především zpravodajskými službami a dále paramilitární (polo-vojenské) organizace a skupiny stojící mimo oficiální struktury ozbrojených sil a sborů.

Z hlediska informační výtěžnosti představují příslušníci místních ozbrojených složek nejvhodnější zdroje, avšak vzhledem k různým aspektům též zdroje nejkontroverznější a nejkomplikovanější. Ozbrojené síly mívají v řadě zemí výsadní postavení odvíjející se od tradic, jejich zařazení v systému státní moci a pravomocí, které jsou jim svěřeny mocí zákonodárnou či výkonnou.

Ozbrojené síly (armáda) mají zvláštní význam pro intervenující vojska především v případech, kdy se bude jednat o operaci na prosazení míru, kdy intervenující síly budou předpokládat použití síly proti stranám konfliktu. Rozhodující bude, nakolik se bude místní armáda podílet na probíhajícím nebo aktuálně ukončeném či přerušeném konfliktu. Bez ohledu na tuto nejvýznamnější skutečnost bude pro intervenující síly významné, zda místní armáda vystupuje jednotně, zda v ní existují názorové frakce a zájmové kliky, na čí straně konfliktu armáda v minulosti vystupovala nebo kterou podporovala ideově a hmotně, zda v armádě početně převažují příslušníci některého etnika nebo náboženské skupiny, které tvořily účastníky konfliktu apod. Veškeré tyto a další aspekty budou mít rozhodující vliv na postoje příslušníků armády k intervenujícím jednotkám.

Další názory příslušníků místní armády se budou odvíjet od cíle nebojové operace a od toho, jak se stabilizace místní situace odrazí v postavení armády ve společnosti a stabilitě postavení příslušníků armády, především důstojníků s rozhodujícími pravomocemi, v armádním systému.

Armádní složky budou zpravidla představovat specifické prostředí pro svou soudržnost a diskrétnost vůči vnějšímu prostředí. Obzvláště jednotky se zvláštními privilegii uvnitř vlastního armádního systému, kupř. novodobé obdoby pretoriánských gard, mohou vykazovat projevy fanatismu a nepřátelství vůči čemukoli cizímu, na co nemají bezprostřední vliv.

Vlivem uzavřenosti armádní komunity je nezbytné počítat s tím, že její příslušníci budou mít o sobě navzájem mnohem lepší přehled než ostatní občané.

Součástí armádního systému ve většině zemí bude i vojenská policie a vojenská kontrarozvědka. U příslušníků těchto složek lze předpokládat zvláštní rezistenci vůči aktivitám zpravodajských složek intervenujících vojsk. Vzhledem k pravomocem a činnostem před započítáním nebojové operace lze očekávat poměrně velký vliv příslušníků vojenské policie a kontrarozvědky mezi příslušníky místní armády a mnohdy i mimo ni v civilním prostředí.

Ze strany ozbrojených sil je potřebné brát v úvahu jejich možné aktivní napojení na činnost paramilitárních skupin. Jelikož činnost ozbrojených sil bude v nebojové operaci pod dohledem intervenujících sil, mohou armádní složky organizovat, vyzbrojovat, cvičit a jinak podporovat paramilitární skupiny vedoucí gerilovou válku proti některé straně konfliktu a/nebo jednotkám intervenujících vojsk. Jednou z nejvýznamnějších forem podpory paramilitárních uskupení armádou bude zpravodajská podpora, kterou budou poskytovat profesionální příslušníci zpravodajské služby pravidelné armády v oblastech prioritních zájmů paramilitárních skupin.

Činnost místních ozbrojených sil může mít v prostoru nebojové operace nejen charakter standardní bojové činnosti, ale i dalších aktivit od špionáže, sabotáží, psychologických operací, vytváření tajných skladišť zbraní, vedení cílených dezinformačních operací apod. Z těchto důvodů je potřebné, aby zpravodajské orgány věnovaly místním ozbrojeným silám zvláštní pozornost. V rámci oficiálních kontaktů však není předpoklad, že od příslušníků místní pravidelné armády budou získány relevantní zpravodajsky využitelné informace, které lze očekávat buď v případech, kdy příslušníci místní armády budou informovat intervenující vojska o účastníkovi konfliktu, kterou armáda nepodporuje, nebo v situaci, ve které podpora či pomoc místní armády intervenujícím silám bude pro místní ozbrojené síly z nejrůznějších důvodů výhodná.

S ohledem na výše uvedené je pro zpravodajské orgány potřebné vnímat místní ozbrojené síly jako potenciální informační zdroj, avšak ke všem získaným poznatkům a informacím je nutné přistupovat rezervovaně s ohledem na veškeré možné aspekty doprovázející takto získanou informaci.

Ozbrojené sbory (četnictvo a policie) vykazují z pohledu zpravodajství v nebojové operaci obdobné znaky jako ozbrojené síly.

Markantnější u nich zřejmě bude vliv na místní civilní obyvatelstvo a očekávat lze i vyšší míru korupce než u příslušníků ozbrojených sil, projevující se především v propojení s místními lidry politických stran, hospodářskou lobby a zločineckými syndikáty.

Policejní složky budou mít pro intervenující síly nižší zpravodajský význam, jelikož svou schopností vést bojové aktivity proti jejich jednotkám představují ve srovnání s místními ozbrojenými silami výrazně nižší ohrožení. Pro zpravodajské orgány však představují stejně významný předmět zájmu, ačkoli v rámci oficiálních kontaktů lze od místních policejních orgánů očekávat ještě nižší vstřícnost než od představitelů ozbrojených sil, jelikož místní četnictvo a policie budou ve své činnosti zpravidla méně regulovány intervenujícími silami, naopak mohou nastat situace, kdy budou mezinárodní síly žádat o pomoc místní policejní složky, především v případech občanských nepokojů, na jejichž zvládnutí nejsou vojenské jednotky primárně cvičeny a mezinárodní policejní síly nasazené v rámci nebojové operace nemusí kapacitně postačovat, pokud jsou vůbec v počáteční fázi nebojové operace na jejím teritoriu přítomny.

Paramilitární organizace a skupiny budou pro zpravodajské orgány představovat nejsložitější a nejnebezpečnější objekt zájmu. Hovoříme-li o organizacích, mám na mysli paramilitární uskupení zpravidla centrálně organizované a řízené a plnící úkoly na celém teritoriu nebojové operace. U paramilitárních skupin je bude jednat o uskupení lokálního významu s omezenou územní působností.

Členy paramilitárních uskupení budou osoby nesourodých sociologických charakteristik. Především se bude jednat o bývalé příslušníky ozbrojených sil a sborů, kteří z různých příčin opustili řady pravidelné armády a policie. Další kategorií osob, které budou tvořit paramilitární uskupení budou ty, které svou účastí v těchto bojůvkách řeší svou obtížnou sociální situaci, naplňují své idealistické představy, prchají před zákonem apod. Složení paramilitárních uskupení bude velmi rozdílné, avšak lze s jistotou předpokládat, že se v jejich sestavách vyskytnou lidé s nejrůznějšími motivy, životním stylem, hodnotami, rozdílnou úrovní vzdělání, vojenského výcviku, disciplínou a životními zkušenostmi. Jen částečně lze očekávat, že složení těchto uskupení bude závislé na charakteru a především cíli jejich činnosti.

Existuje obecná představa, že příslušníky paramilitárních organizací a skupin se stávají výhradně dobrovolníci. To zřejmě ve většině případů platí, nicméně jsou zaznamenány situace a teritoria, kdy do těchto uskupení byli verbováni i mladí muži proti jejich vůli, nezřídka násilím či výhrůžkami vůči jejich rodinám. Takoví příslušníci paramilitárních uskupení budou mít jistě nižší motivaci k činnosti než např. náboženští, političtí nebo etničtí extrémisté.

Žádná paramilitární organizace nebo skupina nemůže existovat bez spontánní nebo vynucené vnější podpory. V případech, že se jedná o spontánní podporu obyvatelstva, mohou taková uskupení přirozeně vystupovat jako obránci a prosazovatelé zájmů lidu a jejich činnost bude vytvářet zdání, že jen naplňují vůli obyvatelstva ozbrojenou cestou. V případech, kdy paramilitární uskupení nebudou mít přirozenou podporu obyvatelstva, mohou mít postavení rabujících a terorizujících bojůvek uplatňující násilí i proti místnímu obyvatelstvu stejné jako frakce v ozbrojeném konfliktu.

Paramilitární skupiny mohou působit za otevřené nebo skryté podpory místních ozbrojených sil a sborů. Nebude se jednat pouze o podporu ideovou, ale především o podporu materiální spočívající zejména v dodávkách zbraní, munice a dopravní techniky. Významnou podporu mohou poskytnout zejména příslušníci armádní zpravodajské služby a kontrarozvědky, kteří mohou paramilitárním jednotkám dodávat rozhodující informace jak o zájmech těchto uskupení, tak informace nezbytné pro jejich vlastní přežití a bezpečnost. V řadě konfliktů může armádní velení nebo armádní frakce rozhodnout o záměrném zřízení paramilitárních organizací, případně skupin. Taková forma boje umožňuje armádě zachovat si tvář nezúčastněné síly a přitom mít rozhodující podíl na vývoji konfliktu. Obdobnou významnou podporu mohou poskytnout policejní složky, které budou především dodávat informace o policejních razířích, dopravních kontrolách, pátráních po osobách apod.

V případech, kdy budou mít paramilitární uskupení spontánní podporu obyvatelstva, místní armády a policie, mohou představovat velmi výkonnou složku stojící na straně některého účastníka konfliktu. Tyto formace, zejména v konfliktech s etnickým a náboženským pozadím, mohou vykonávat činnost neslučitelnou s humanitárními principy, především se podílet na etnických čistkách. To je další důvod pro podporu takových bojůvek ze strany místní armády, která se jistě nebude chtít sama viditelně zúčastňovat akcí, jež se neslučují s vojenskou ctí, humanitárním právem a ženevskými konvencemi, ačkoli myšlenkově se budou příslušníci armády, zejména jejího velení, ztotožňovat s nezákonnými a nehumánními akcemi.

Otázky nabízející se zpravodajství v nebojové operaci ve vztahu k paramilitárním organizacím a skupinám budou vycházet ze dvou oblastí. Především jak posuzovat takové formace, jak k nim přistupovat a dále, zda o nich lze vůbec uvažovat v kategorii informačních zdrojů.

V případech, kdy paramilitární uskupení vedou bojovou činnost pouze proti ostatním účastníkům konfliktu, lze je posuzovat jako součást některé strany konfliktu. Avšak v případech, kdy se činnost paramilitárních skupin zaměřuje i na intervenující jednotky po započetí nebojové operace, je nezbytné posuzovat tyto formace jako teroristická uskupení. Tomu bude zpravidla odpovídat i způsob ozbrojeného boje, který bude vycházet z omezených vojenských možností paramilitárních jednotek oproti intervenujícím silám. Většinou se bude jednat o přepady, léčky, rozsahem omezená ostřelování základen intervenujících jednotek, útoky na jejich patroly, sabotáže proti zařízením využívaným intervenujícími vojsky a atentáty na představitele intervenčních sil a mezinárodního společenství. Prostřednictvím dalších osob z řad místního obyvatelstva mohou paramilitární uskupení pronikat do prostorů základen, kde mohou destruktivně působit proti intervenujícím vojskům.

Při hodnocení paramilitárních uskupení je potřebné posuzovat jejich činnost zejména po započetí nebojové operace a jejich postoje, resp. vystupování vůči intervenujícím silám. Zvláštností paramilitárních formací je, že mohou být posuzovány ve velmi širokém spektru, od teroristických bojůvek až po národněosvobozené hnutí. Především vlivem politických posunů ve vnímání situace v místě nebojové operace mezinárodním společenstvím, může docházet k diametrálním odlišnostem při kategorizaci paramilitárních uskupení.

V případech, kdy paramilitární formace aspirují na prvek národněosvobozeného boje, pak to jsou situace vhodné k pokusům kontrarozvědky intervenujících vojsk využít je jako informačních zdrojů.

Pokud se zpravodajské orgány ocitnou v situaci, ve které budou moci využít příslušníky paramilitárních uskupení jako informační zdroje, rozhodně by tohoto též využít měly. I v takových případech je však naprosto zásadní, aby byly dodržovány veškeré procedury zajišťující fyzickou bezpečnost příslušníků zpravodajské složky intervenujících vojsk, kupř. eliminující možnost jejich únosů paramilitárními formacemi. Současně je potřebné vyhnout se všem okolnostem, které by umožnily stranám konfliktu diskreditaci intervenujících sil, k čemuž by při cílené dezinformační operaci mohlo dojít, např. dokumentací setkání zpravodajských složek intervenujících vojsk s paramilitárními formacemi v rámci oficiálního styku, které by byly záměrně veřejnosti prezentovány jako latentní spojení a nadřazování mezinárodních sil některé straně konfliktu.

Vzhledem k úloze paramilitárních uskupení v době nebojové operace bude jednou z nejvyšších met pro kontrarozvědku intervenujících vojsk cílená infiltrace těchto formací zakrytými informačními zdroji.

Při akceptaci výše uvedeného současně dojdeme k závěru, že využívání paramilitárních organizací a skupin jako informačních zdrojů pro HUMINT lze jen výlučně, v důkladně analyzovaných případech při respektování rizik plynoucích z takové komunikace a důsledné přípravě a zabezpečení bezpečnostních opatření maximálně snižujících naznačená ohrožení.

Mezinárodní a nevládní organizace

Mezinárodními organizacemi působícími v prostoru nebojové operace budou především Organizace spojených národů, Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě, Evropská unie nebo např. Mezinárodní organizace červeného kříže a červeného půlměsíce. Nejedná se o standardní „místní zdroje“, ale s ohledem na prostředí, ve kterém se pohybují, je lze pro účel této práce klasifikovat jako místní informační zdroje.

Jejich úkoly budou záviset na postoji mezinárodního společenství, které reprezentují, ke konfliktu v teritoriu a následně k samotné nebojové operaci. Obecně však lze konstatovat, že od představitelů těchto organizací by intervenující vojska mohla očekávat pomoc, včetně informační podpory. Pracovníci mezinárodních organizací se většinou dostanou do prostorů, které místní obyvatelstvo mnohdy není ochotno zpřístupnit ozbrojeným silám mezinárodní koalice. Kontakt pracovníků mezinárodních organizací s místním obyvatelstvem a jeho reprezentanty bývá zpravidla velmi úzký, a proto mohou tyto pracovníci disponovat kvalitními informacemi ze zájmových oblastí zpravodajské složky intervenujících sil.

Výhodou organizací typu OSN nebo OBSE je, že na rozhodujících pozicích v rámci nebojové operace zaměstnávají zkušené praktiky, kteří již mají za sebou činnost v jiných předchozích operacích a dokáží rozeznat podstatné, identifikovat bezpečnostní hrozby a rizika a neměli

by mít zábrany pro komunikaci s bezpečnostními složkami intervenujících sil. Tyto postoje se budou zvyšovat s vědomím spoluodpovědnosti za výsledek nebojové operace, kupř. v případech, kdy operace bude probíhat s mandátem té organizace, kterou oslovení představitelé zastupují. V pozicích pozorovatelů pak budou důstojníci z povolání.

Částečně odlišné prostředí budou vytvářet pracovníci nevládních organizací, které jsou většinou humanitárními organizacemi přijíždějícími působit do míst nebojové operace. Jejich zaměstnanci jsou většinou dobrovolníky rekrutujícími se z různého společenského prostředí a působících v humanitárních organizacích z různých důvodů a s odlišnými ambicemi.

Nevládní, zejména humanitární organizace, budou mít zpravidla vynikající přirozený přístup k cenným informacím z prostředí místního obyvatelstva. Ačkoli se v mnoha případech bude jednat o dobrovolníky, kteří se zúčastnili více akcí v různých koutech světa, bude pro zpravodajské orgány vhodné zachovat ostražitost při vyhodnocování informací získaných od těchto informačních zdrojů.

Důvodem je, že dobrovolníky humanitárních organizací se v řadě případů, ne-li většinou, stávají osoby mladšího věku s nedostatečnými životními zkušenostmi, které mohou snadno podléhat různému cílenému ovlivňování ze strany místního obyvatelstva nebo spontánně emotivně prožívat některé jevy, kterých mohou být v prostoru nebojové operace svědky. Mohou být ovlivněny utrpením místního obyvatelstva a mnohdy nekriticky a bez hlubších znalostí se stát sympatizanty některé ze stran konfliktu. Takový postoj by samozřejmě ovlivnil jejich nestrannost a nezájatost při předávání informací získaných při svém působení zpravodajským orgánům. V ojedinělých případech může dojít k vytvoření názorové platformy, podle které budou obviňovat mezinárodní společenství z nesprávného postoje nebo nevhodného zásahu, včetně odpovědnosti za humanitární katastrofu, válečné zločiny, genocidu apod. Takoví pracovníci nevládních organizací se mohou stát vhodným prostředkem k dezinformaci vedenou proti intervenujícím vojskům.

Zaměstnanci z řad místního obyvatelstva

Intervenující vojska v průběhu nebojové operace budou zaměstnávat osoby z řad místního obyvatelstva. Tato praxe bude omezená na počátku operace, zejména v případech, kdy intervenční síly budou nuceny vést bojové aktivity a bude docházet k jejich přesunům po teritoriu operace. Po zklidnění situace a ve stabilizačních operacích budou intervenující jednotky dislokovány na stacionárních vojenských základnách, které se budou rozvíjet v souladu s cíli operace a předpokládanou dobou jejich trvání. Z důvodu zabezpečení chodu základen budou intervenující vojska zaměstnávat místní zaměstnance, především na místech nevyžadujících kvalifikaci a bezprostředně ohrožující vnitřní bezpečnost základny, jako jsou kuchyně, kotelny, prádelny, holičství apod.

Z pohledu obranné složky zpravodajské činnosti je potřebné brát v potaz dva atributy provázející zaměstnávání místního obyvatelstva.

V první řadě se jedná o skutečnost, že místní zaměstnanci jsou příslušníky místních etnik, a tudíž mají vztah, ať již názorový nebo i přímo účastnický, k některé straně konfliktu. Pohybují se a žijí v místní komunitě, pro kterou se mohou stát nevídanými svou prací na základnách intervenujících sil, ať již z pohledu běžné závislosti skrývané za vlastenecké důvody nebo skutečného odporu, které umístění intervenčních sil v oblasti může vyvolávat. Proto se místní zaměstnanci mohou stát terčem útoků ze strany svých spoluobyvatel. Toto může v místních zaměstnancích vyvolávat snahu o „očistu“ za výtělek, který mají od „cizích vojsk“, čehož mohou velmi výhodně

využít jakékoli místní skupiny, které budou vyvíjet jakoukoli činnost proti intervenčním silám. Takové mohou využít nejen pocitu viny místních zaměstnanců, že pracují pro „cizáky“, ale též nátlaku, jelikož místním zaměstnancům je zřejmé, že zaměstnání u intervenujících jednotek je časově omezené, kdežto život v místní komunitě nikoli a navíc není v reálných silách intervenčních vojsk, aby zabránily vydírání a nátlaku na místní zaměstnance vyvíjeném poté, co po práci opustí základnu. Je tedy potřebné počítat s tím, že místní zaměstnanci mají významnou motivaci k jednání ve prospěch místních ozbrojených bojůvek, ale i regulérních ozbrojených sil a sborů, pokud budou jejich aktivity směřovány proti intervenujícím vojskům.

Na druhé straně jsou si však tyto zaměstnanci velmi dobře vědomi jistoty obživy, kterou jim v postkonfliktní zemi s narušenou infrastrukturou a volným trhem intervenční síly poskytují. Toto je velmi důležitým motivačním prvkem, kterého musejí zpravodajské orgány využít k získávání informací z prostředí místního obyvatelstva. Postavení zpravodajských orgánů uvnitř jednotky musí být takové, aby mělo rozhodující vliv na přijímání a propouštění zaměstnanců z řad místního obyvatelstva a současně, aby tato skutečnost byla místním zaměstnancům dobře známa, i kdyby k tomuto mělo být použito jakési události připravené společně s náčelníkem štábu jednotky (zpravidla odpovědným za zaměstnávání místních občanů) a případně i velitelem, a která by demonstrovala nezbytnost pro místní zaměstnance vhodného vztahu především s kontrarozvědkou.

Vzhledem ke shora uvedenému je evidentní, že místní zaměstnanci představují velmi vhodný potenciální informační zdroj nesoucí však s sebou rizika pro jejich zpravodajské využívání. Příznaky těchto rizik je potřebné trvale monitorovat.

Nejčastějšími příznaky nasvědčujícími nadstandardnímu zájmu místních zaměstnanců o situaci v intervenčních jednotkách mohou být projevy zájmu o

- ❑ stupně bojové pohotovosti vyhlášené na základně,
- ❑ činnost při jednotlivých stupních bojové pohotovosti,
- ❑ dislokace a úkoly jednotek,
- ❑ osobnostní charakteristiky rozhodujících funkcionářů jednotky,
- ❑ morální stav a názorové spektrum příslušníků jednotek,
- ❑ režimová opatření vstupu a vjezdu na základny,
- ❑ systém střežení základen,
- ❑ počty, druh a stav výzbroje a vojenské techniky,
- ❑ způsob zabezpečování a technické prostředky spojení,
- ❑ systém patrolování apod.

Cílený a opakovaný zájem místních zaměstnanců o výše naznačené detaily fungování intervenujících vojsk bude nasvědčovat jednání takových zaměstnanců ve prospěch paramilitárních uskupení, místních ozbrojených sil a sborů a obranné zpravodajství bude muset přijmout adekvátní opatření vůči těmto zaměstnancům. Nebo může takové situace vhodně využít k budování oficiálních, případně dokonce zakrytých informačních zdrojů, zde bude záviset na kreativitě a schopnostech důstojníků zpravodajské složky. V každém takovém případě však bude nezbytné přijmout opatření eliminující negativní bezpečnostní vliv popsaného jednání místních zaměstnanců na chod základny.

Zvláštní kategorii místních zaměstnanců představují **tlumočníci**. Zpravidla se bude jednat o první místní zaměstnance, kteří budou intervenujícími silami angažováni. Jelikož budou základními nástroji dorozumění mezi místním obyvatelstvem a vojsky, budou mít pro před-

stavitele intervenčních sil hodnotu, která může vést k vytváření privilegovaného postavení tlumočnicků v systému fungování intervenčních jednotek v průběhu nebojové operace.

Tlumočníci budou nejčastěji využíváni k tlumočení obsahu jednání mezi rozhodujícími funkcionáři intervenčních jednotek a významnými představiteli místních komunit a institucí, a dále k pořizování překladů tiskovin, dokumentů a jiných písemných materiálů z místního jazyka do jazyka užívaného intervenujícími silami a opačně. Takto budou tlumočníci zcela přirozenou cestou informováni o veškerých zásadních jednáních, která budou probíhat s místními představiteli. Stejnou míru informovanosti budou vykazovat i při překladu obsahu písemných materiálů. Zde je navíc specifikum vycházející z monitoringu otevřených zdrojů v oblasti nebojové operace zpravodajskými orgány, které bude probíhat taktéž s přispěním tlumočnicků z řad místních obyvatel. Takto si tlumočníci mohou velmi úspěšně vytvářet obraz o zájmu zpravodajských orgánů o dění prezentovaná v otevřených zdrojích a registrovat priority zpravodajského zájmu na určitých úrovních.

Vzhledem k úzké součinnosti, která bude mezi příslušníky intervenujících sil, zejména důstojníky štábu zařazenými ve skupinách S-2 (zpravodajské), S-3 (operační) a S-5 (CIMIC) a místními tlumočníky, lze předpokládat, že vztahy důstojníků k tlumočnickům budou nadstandardnější než k ostatním místním zaměstnancům, což se může projevovat především ve větší benevolenci tlumočnicků k dodržování některých ustanovení a nižší náročnosti ze strany důstojníků na místní tlumočníky. Důstojníci intervenčních jednotek se mohou stát před místními tlumočníky otevřenějšími v komunikaci a nebyt adekvátně ostražitými ve vystupování před nimi. To nezřídka může vést k probírání citlivých nebo utajovaných témat za přítomnosti místních tlumočnicků a hodnocení průběhu jednání s místními představiteli po skončení těchto jednání, např. ve vozidle při zpáteční cestě na základnu.

Ze shora uvedeného je zřejmé, že místní tlumočníci představují zvláště rizikovou skupinu z pohledu zpravodajské ochrany. Současně se však mohou stát cenným informačním zdrojem pro zpravodajské orgány, a to i v oblastech, ve kterých nebudou mít jiné informační zdroje přirozený přístup k informacím. Zde mám na mysli mimo jiné vazby, které budou vytvářet příslušníci intervenujících jednotek na místní obyvatelstvo, a které budou mimo oficiální zájem intervenčních sil nebo mohou tyto dokonce kompromitovat. Místní tlumočníci budou takovými vojáky využívání především k vyhledání a zprostředkování různých „obchodních“ kontaktů na místní obyvatele, přičemž obsahem mohou být nejen méně závažné oblasti černého obchodu, ale i obchod zbraněmi, narkotiky a jinými zakázanými látkami (např. v islámských zemích alkohol), zprostředkování prostituce apod. Účast vojáků intervenčních sil na těchto aktivitách bude vytvářet podmínky nejen pro diskreditaci intervenčních sil a nebojové operace jako celku, ale současně bude vytvářet příhodné podmínky v přípravě kompromitační akce místních zpravodajských složek s cílem získání takto kompromitovaných příslušníků intervenčních sil ke spolupráci s místními ozbrojenými složkami.

Tlumočníci tedy mohou představovat velmi cenný zdroj zpravodajských informací. Tak jako k ostatním příslušníkům místního obyvatelstva je potřebné k těmto přistupovat s vědomím možných rizik při jejich využívání, avšak při vhodné motivaci lze očekávat uspokojivé výsledky. Motivační faktory k jednání ve prospěch zpravodajství intervenujících sil budou proti ostatním místním zaměstnancům umocněny vyšší platou tlumočnicků, které bývají několikrát vyšší než nekvalifikovaných místních pracovních sil.

Popsané široké možnosti využití místních tlumočnicků jako informačních zdrojů by u zpravodajských orgánů mělo vytvářet snahu o jejich využívání především jako zakrytých informačních zdrojů.

Korupce

Již v předchozích částech se okrajově dotýkám možností a vlivu korupce a klientelismu na předpokládané a reálné chování informačních zdrojů ve vztahu k jejich využití zpravodajskou složkou. Jelikož však tento nebezpečný fenomén považuji za natolik ovlivňující možnosti a formy zpravodajské práce v prostoru nebojové operace, upozorňuji na něj zvlášť v této samostatné podkapitole.

Při respektování obecné skutečnosti o přítomnosti korupce i v zemích s dlouhodobou demokratickou tradicí a fungujícími orgány státní moci je zřejmé, že obzvláštní závažnost tohoto problému bude v teritoriích probíhajících konfliktů nebo krátce po nich, ve kterých je předpokládána nebojová operace. Nestabilní nebo neexistující systém demokratické státní správy a samosprávy a zhrouteného hospodářství bude ideálním místem pro vznik a bujení korupčního prostředí. To bude umocňováno nejistotou zaměstnání u státních úředníků, soudců a prokurátorů, příslušníků ozbrojených sil a sborů, a tak krátkodobé výhody budou u nich převyšovat potenciální dlouhodobý zisk stability pozic v systému státní správy. Tyto aspekty budou ovlivňovat nikoli pouze chování těchto potenciálních společenských elit, ale současně i všech občanů, pro něž bude nezbytné přizpůsobit své vystupování a životní postoje aktuální situaci.

Zpravodajské orgány musí při své činnosti respektovat podmínky, ve kterých svou činnost budou provádět. Neměly by se při zpravodajské činnosti chovat mentorsky a lacině mravokárně s výjimkou případů, kdy by korupce místního obyvatelstva prorůstala dovnitř jednotek intervenujících sil. V každém případě je pro zpravodajské orgány bezpodmínečně nutné, aby ve svých aktivitách nerealizovaly kroky, které by mohly být kýmkoli charakterizovány jako korupční jednání nebo podpora takovému jednání. S vědomím tohoto je potřebné přistupovat i k případným motivačním pobídkám místním informačním zdrojům, zejména u kategorie zakrytých.

Proto využívání informačních zdrojů z řad představitelů místní mocenské oligarchie a zločineckých syndikátů může být vysoce kontraproduktivní a příslušníci zpravodajské složky by měli dbát, aby informační zisk vždy převýšil potenciální rizika plynoucí z takových kontaktů. Každý takový kontakt by měl být analyticky vyhodnocen a příprava každého dalšího by měla být detailní, především stran přípravy postojů zaujímaných zpravodajskou složkou intervenčních vojsk.

Závěr

Není ambicí článku být manuálem pro exaktní vyhodnocení místního prostředí v podmínkách nebojové, především pak mírové operace, sloužícího k posouzení možností a vhodnosti společenských podmínek k realizaci HUMINT.

Obsah článku je pouhou návodkou upozorňující na elementární specifika jednotlivých společenských skupin, přičemž v každé jednotlivé operaci je nezbytné nikoli pouze jednorázově vyhodnotit aktuální společenskou situaci, ale trvale sledovat její vývoj v závislosti na změnách vnitropolitické a bezpečnostní situace v teritoriu, ve kterém je operace vedena.

**Systém plánování, programování
a rozpočtování (a mlácení prázdné slámy?)**

Systém plánování, programování a rozpočtování (SPPR) se dnes stal již jednou z legend managementu veřejných financí na Ministerstvu obrany ČR (MO). Všichni o něm mluví, ale nikdo nikdy neviděl výsledky této metody programového řízení obranných zdrojů. A právě proto o něm lze vést polemiku, protože teprve v diskuzi lze ukázat nikoliv na chyby SPPR, ale na chyby prostředí, které SPPR proklamativně sice přivítalo, fakticky ho však odmítlo.

Ukázáním na některé z chyb tohoto prostředí a naznačením jejich řešení chce tento článek přispět nepatrné nápravě managementu veřejných financí na MO. I malý pokrok pro řízení finančních zdrojů ve veřejném sektoru může totiž v důsledku znamenat velkou úlevu daňovým poplatníkům.

Úvod

Vojenské rozhledy zveřejnily v čísle 2 z roku 2005 ohlas na článek „AČR: rozpočtová improvizace?“. Autorem ohlasu je dlouholetý vrcholový pracovník MO a rozpočtový praktik Ing. Jiří Dušek. Pan Dušek se ve svém ohlasu hlásí k odpovědnosti za zavádění systému plánování, programování a rozpočtování (SPPR), ovšem k otázkám, které článek nastolil, se dokázal mistrně vyhnout. A protože nejlepší obrana je útok, i on odmítá odpovědnost za fakticky „neřízené“ spotřební chování ozbrojených sil ČR. Problémy podle něj buď neexistují, nebo je lze jednoduše řešit.

Jako odpůrce takové „pštroší politiky“ si proto dovoluji touto cestou reagovat na zveřejněné výtky a připojit další postřehy o fungování managementu veřejných financí MO, které se objevily při řešení dílčího úkolu výzkumného záměru Fakulty ekonomiky a managementu Univerzity obrany (VZ04-FEM-K02-02-PER). Jedním z cílů tohoto úkolu je totiž alespoň částečné srovnání managementu (finančních) zdrojů v ozbrojených silách České republiky s ozbrojenými silami vyspělých států NATO, jako jsou USA, Velká Británie, SRN.

Otázky položené, avšak nezodpovězené

Může to překvapit, ale článek napadený Ing. Duškem je v historii více než desetiletého prosazování SPPR a programového managementu zatím jedinou veřejně přístupnou analýzou fungování SPPR, která vychází ze statistických dat. Nejedná se tudíž o subjektivní názor autora, jak se pan Dušek snažil čtenářům vsugerovat, který prognostika vzosně nazývá názor experta [1].

Názor prezentovaný v článku je založen na popisu spotřebního chování systému, kde k popisu tohoto chování bylo použito objektivních statistických údajů. V tomto ohledu se článek zásadně liší od dosavadních polemik, které doposud proběhly na stránkách *Vojenských rozhledů*, a polemiku k tématu jsem také očekával.

Můj článek kladl zásadní otázkou: „Proč dlouhodobě uplatňovaná metoda (povýšená na systém) managementu veřejných financí nezměnila chování systému, byť oficiální dokumenty MO deklarovaly opak?“

Vedle této otázky text formuloval hypotézy, které by byly verifikovatelné, kdyby byly k dispozici příslušná statistická data. Šlo o čtyři body na uvedené s. 67–68. Pomíne-li se skutečnost, že ve čtvrtém bodě je výslovně uvedeno, že se jedná o hypotézy, nechápu, co je mi vlastně vytýkáno.

Jako běžný daňový poplatník odkázaný na data uvolňovaná v tištěných publikacích MO jsem předpokládal, že statistické údaje buď vyvracející, nebo potvrzující formulované hypotézy a na ústřední otázku článku budou předloženy jako argument případného ohlasu.

Vždyť za těch více než 10 let fungování SPPR, potažmo programového financování, musí existovat přece reprezentativní statistická báze umožňující kontrolu ekonomického chování rozpočtové kapitoly MO. Existenci takové báze doporučuje takřka každá moderní příručka managementu, protože jsou to zvolené statistické ukazatele, pomocí kterých lze systém kontrolovat a na základě jejich vývoje přijímat opatření pro změnu chování systému zachyceného právě pomocí soustavy ukazatelů.

To je ovšem názor teoretiků, kteří se podle Ing. Duška spíše mýlí. Akceptuji proto expertní názor a jeho návrhy na zlepšení fungování systému formulované v přesvědčivém kondicionálu blížícího se svým významem ke konjunktivu a smírují se s tím, že statistika zaměřená na potřeby řízení byla zatím na MO „vzácným zbožím“. V takové situaci je pochopitelné, že výsledky managementu veřejných financí MO připomínají spíše experimentování s prostředky daňových poplatníků než skutečné řízení efektivnosti.

Po letech „fungování“ SPPR v roce 2000 proto bylo logické konstatování [2], že: „*Deklarovaný cíl SPPR bohužel dosud zcela naplněn nebyl, o čemž vypovídají například i závěry SOP MO z února 2000, vyplývající z komplexní revize systému plánování rezortu obrany (čj.: 114/2-44/2000-3691), kde jsou mimo jiné konstatovány tyto nedostatky plánovacího systému rezortu obrany:*

- ❑ *neexistence standardního, periodicky aktualizovaného strategického plánovacího dokumentu, transformujícího požadavky vyplývající z bezpečnostní a vojenské strategie ČR, Koncepce výstavby rezortu obrany a aliančního plánovacího procesu do cílů, zásad a priorit výstavby a rozvoje rezortu v dlouhodobém časovém horizontu,*
- ❑ *nezavedený systém střednědobého plánování výstavby, rozvoje a činností rezortu, navažující na požadavky vyplývající z dlouhodobého plánování a řešící optimální využití disponibilních zdrojů,*
- ❑ *nedostatečná provázanost obranného a operačního plánování,*
- ❑ *nízká úroveň analytické podpory plánovacích procesů, neuspokojivý stav v kontrolní a rozborové činnosti, zejména z hlediska efektivnosti využívání zdrojů,*
- ❑ *nízká efektivita stávající dělby působností vrcholových orgánů MO a GŠ AČR, která zvláště v oblasti řízení zdrojů není transparentně a jednoznačně definována, důsledně spojována s příslušnými pravomocemi.“*

Výše uvedené je paradoxní vzhledem k proklamací MO v Armádní ročence 1993 na s. 67: „Pro zabezpečení efektivnějšího vynakládání zdrojů začal rezort zavádět do ekonomické praxe systém plánování, programování a rozpočtování.“ [3] a proklamací Vojenské strategie ČR, přijaté usnesením vlády ČR č. 732 ze dne 21. 12. 1994: „Finanční prostředky pro krytí nákladů na obranu

zajišťuje státní rozpočet. Důsledná aplikace systému plánování, programování a rozpočtování vede k jejich efektivnímu využití.“

Samotná absence nebo nedostatečná kvalita potřebné validní statistické báze má za důsledek nejen omezení možnosti kontrolovat chování systému a přijímat ta „nejúčinnější“ opatření, ale je také omezena nebo znemožněna zpětná rekonstruovatelnost spotřebního chování rozpočtové kapitoly MO a dalších důležitých ekonomických procesů. Tímto způsobem se ztrácí možnost zjistit, kde se stala v minulosti chyba a co bylo její příčinou.

Stávající management je takto odříznut od možnosti poučit se z vlastních chyb nebo chyb jeho předchůdců. A navíc mizí i možnost, že by se ze systémových chyb mohli poučit dnešní studenti, kteří dříve nebo později nastoupí do managementu veřejných financí MO.

Obávám se, že díky dobré skartační politice MO, která je logickým důsledkem permanentních reorganizací MO, pravděpodobně nebude ani možné v budoucnu zpracovat s potřebným časovým odstupem jakoukoliv historickou studii o roli, výhodách a slabínách SPPR a programového financování, a tak rozhodnout spor polemiky o SPPR. Je třeba se proto smířit s faktem, že systém, který nemá poznatelnou a poznanou minulost, nerozpozná zpravidla také svou budoucnost, protože mu schází znalosti vytvořené vlastními zkušenostmi. Nebo že by se opět teoretici, zastánci znalostního managementu, mýlili?

Je však nutno si přiznat, že o poznání minulosti chování řízeného systému veřejných financí dnes asi nikdo z úředníků MO nestojí, protože určení chyby v systému je spojeno s určením osobní odpovědnosti. Daleko jednodušší a z pohledu přežívání jedinců odpovědných za chybné chování systému daleko efektivnější je přicházet s neustálými nápady na korekci takového chybného chování. Ty však nemusí znamenat zlepšení ve formě zvýšení stability chování systému. Pokud totiž systém skutečně nekontrolujete, nemáte jistotu, že navrhovaná korekční opatření budou skutečně fungovat, jak jste si „vysnili“ ve své manažerské vizi. Co do svého účinku se pak taková korekční opatření podobají „střelbě od boku“. Každá reorganizace v MO a jeho managementu veřejných financí byla a je proto vždy pouze tou zatím poslední.

Odhalit systémové chyby by mohla analytická činnost daňových poplatníků z řad akademické veřejnosti, byla-li by přístupná určitá báze statistických dat, jak je tomu u zemí dlouhodobě používajících programové financování. Úředníci MO však daňovým poplatníkům nikdy nevěřili, a jak ukázal Ing. Dušek, mají snahu si udržet svůj informační monopol založený na expertních názorech. Skutečná civilní demokratická kontrola našich ozbrojených sil tady vlastně neexistovala, neboť teprve až 7. 6. 2005 byl na stránkách MO vyvěšen první závěrečný účet rozpočtu kapitoly MO [4].

V tomto pohledu je v ČR paradoxně daleko jednodušší zkoumat ekonomické chování a dopady řídicích postupů u ozbrojených sil USA a Velké Británie, které po nástupu internetu zpřístupňují veřejnosti plně statistické publikace organizačních prvků odpovědných za statistické informace (DIOR, DASA). Tato situace je trochu podobná tomu, co existovalo v ozbrojených silách před rokem 1989. O ozbrojených silách uvedených dvou zemí bylo takřka všechno veřejně přístupné, ale informace o našich ozbrojených silách byly utajovány. Že by studená válka stále neskončila, že by bylo potřeba ideologicky „manipulovat“ s názorem daňových poplatníků?

Expert realitě nevěří, ale proč bychom měli věřit expertům?

Výhodou statistiky je, že kvalita jejich výstupů je závislá na metodice získávání informací a na kvalitě zpracování vstupních údajů. Debata se nevede o statistických výsledcích, ale

právě o metodice poznání a kontroly sledovaného jevu nebo procesu. Důvěra je dobrá, ale kontrola lepší. Kontrola procesu totiž znamená nepřipustit jeho nahodilé chování. Obávám se že i tady je MO více než 10 letech na štíru se zabezpečením základních předpokladů pro kvalitní management veřejných financí. Máme sice finanční kontrolu, ale nemůžeme mít důvěru ve finanční data, což občas dokazují kontroly Nejvyššího kontrolního úřadu, s jejichž závěry se lze seznámit v závěrečném účtu rozpočtové kapitoly MO [4].

Ve srovnání se zmiňovanými publikacemi DIOR a DASA zůstává kvalita informací managementu veřejných financí na MO zatím nízká. Zde je výčet několika problémů, které mi jako teoretikovi skutečně vadí, protože u těchto problémů je nabourána logika selského rozumu. Připouštím však opět, že nemusím rozumět logice expertů z praxe.

Základním problémem, který mi vadí, je diskontinuita informací v publikacích, které na sebe navazují. Je to zvláštní, ale údaje publikované v *Závěrečném účtu státního rozpočtu ČR – kapitola MO ČR* [5] na sebe opravdu někdy nenavazují. Jen s obtížemi lze někdy sestavit časovou řadu a najít metodiku, podle které byly tyto údaje „vyprodukovány“. Návaznost se také často ztrácí mezi *Návrhem státního rozpočtu ČR – kapitoly MO ČR* [6] a příslušným *Závěrečným účtem státního rozpočtu ČR – kapitola MO ČR* [5].

Návrh kapitolního rozpočtu je po roce 2001 paradoxně podrobnější než závěrečný účet rozpočtové kapitoly. To je v docela závažném rozporu nejen se selským rozumem, ale také proti logice samotného managementu. „Objednávka obrany“ a její „vyúčtování“, tj. *Návrh státního rozpočtu ČR – kapitoly MO ČR* a *Závěrečný účet státního rozpočtu ČR – kapitola MO ČR*, se „nepotkávají“. Myslím, že z pohledu logiky je oprávněný požadavek, aby objednávka byla minimálně stejně podrobná jako účet. Legislativně je jistě všechno v pořádku, MO přece plní to, co chce MF, jenom ten selský rozum ...

Čemu však opravdu nerozumím, je matení veřejnosti prezentováním nepravdivých nebo nesmyslných údajů. To je případ informace o reálné hodnotě vyčleněných prostředků na obranu a o procentu HDP určeného na obranné účely. Tyto údaje samotné představují určitý „fetiš“ jak pro praktiky, tak i pro teoretiky, neboť o nich bývají často vedeny diskuze a objevují se v mnoha vědeckých publikacích, aniž by se jejich autoři zajímali o jejich vypovídací hodnotu. Sebekriticky přiznávám, že ani akademická scéna není v tomto směru bez kazu, a že ten selský rozum zde také občas schází.

A nemusel by, jelikož publikace DIOR, DASA a dalších státních statistických agentur [7] jsou akademikům již několik let přístupné na internetu, a to včetně metodiky určení „všech těch roztomilých čísel“, o kterých jsou vedeny vášnivé vědecké rozpravy u chlebičků a kávy. Problém inflace a určení reálné hodnoty vojenských nákupů je shrnut v **tab. 1**.

Tab. 1 uvádí míru meziroční změny cen v České republice. První dva řádky obsahují informace o inflaci uváděné v publikaci *Rozpočet – fakta a trendy*, které vychází z informací odboru rozpočtu sekce ekonomické MO, případně jejich funkčních předchůdců. Tyto informace o inflaci vycházejí z materiálů MF určených pro zpracování návrhu kapitolního rozpočtu. Tabulka dále obsahuje informace o meziročních změnách cen z publikace v kompetenci odboru financování a účetnictví sekce ekonomické MO, která zpracovává závěrečný účet kapitoly, a údaje Českého statistického úřadu (ČSÚ). Pomineme-li fakt, že se liší údaje o inflaci prezentované jedním ministerstvem (!), je zajímavá jiná skutečnost. Jak MF, tak MO určuje reálnou hodnotu veřejných výdajů na základě spotřebitelských cen běžné domácnosti! To znamená, že MO předpokládá, že za výdaje rozpočtové kapitoly je pořizován stejný spotřební koš, jako má běžná domácnost. Vezmeme-li složení tohoto spotřebního koše [8] a složení výdajů kapitoly,

zjistíme, že údaje o reálné hodnotě výdajů rozpočtové kapitoly nemají žádnou vypovídací schopnost. Podotkněme ještě, že prostřednictvím spotřebního koše české domácnosti, který obsahuje vážený průměr cen takových komodit jako pivo, víno, tabák, dovolená s komplexními službami atd. jsou přepočítávány výdaje na zbraňové systémy nakupované v zahraničí, kde jistě panují jiné cenové relace, výdaje na zahraniční mise, a hlavně je srovnáván vývoj cen pro domácnost s vývojem cen pro „velkoodběratele“.

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Rozpočet - fakta a trendy (predikce)	-	-	-	8,3	9,0	6,9	4,2	4,7	4,6	2,0	2,6
Rozpočet - fakta a trendy (skutečnost)	-	-	-	-	11,1	2,1	4,1	4,9	2,0	0,4	2,6
Závěrečný účet státního rozpočtu ČR – kap. MO	10,0	9,1	8,8	8,5	10,7	2,1	3,9	4,7	1,8	0,1	2,8
Spotřebitelské ceny – ČSÚ	10,0	9,1	8,8	8,5	10,7	2,1	3,9	4,7	1,8	0,1	2,8
Ceny průmyslových výrobců – ČSÚ	5,3	7,6	4,8	4,9	4,9	1,0	4,9	2,9	-0,5	-0,3	5,7
Ceny stavebních prací – ČSÚ	13,9	10,6	11,3	11,3	9,3	4,8	4,1	4,0	2,7	2,2	3,7

Pramen: Rozpočet – fakta a trendy. 1998 – 2005. Praha: MO ČR. Závěrečný účet státního rozpočtu ČR – kapitola MO ČR. 1993 – 2004. Praha: MO ČR. http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/mira_inflace.

Tab. 1: Meziroční inflace v letech 1994 až 2004 (v %)

Otázka určení HDP je také zajímavá. Podle údajů prezentovaných na stránkách MO k 16. 6. 2005 [9] MO odmítá „uznat“ revizi HDP podle standardu ESA 1995, která proběhla v roce 2003. [10, 11] Srovnání údajů je uvedeno v **tab. č. 2**.

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
HDP (MO)	1 038	1 252	1 414	1 650	1 821	1 849	1 900	2 139	2 192	2 405	2 506
HDP (ČSÚ)	-	1 467	1 661	1 785	1 962	2 041	2 150	2 315	2 415	2 556	2 750

Pramen: <http://www.army.cz/scripts/detail.php?id=5146>; [http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/bce41ad0daa3aad1c1256c6e00499152/09dae72d44cfbb4fc1256f65004c39cc/\\$FILE/TabV1.xls](http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/bce41ad0daa3aad1c1256c6e00499152/09dae72d44cfbb4fc1256f65004c39cc/$FILE/TabV1.xls)

Tab. 2: Hrubý domácí produkt ČR b.c. (v mld. Kč)

Z tab. 2 je jasné patrné, že revidované údaje o výši HDP jsou vždy minimálně o 5 % větší než údaje nerevidované. Tato skutečnost má tedy za následek, že procento výdajů na obranu počítané z HDP přirozeně poklesne. Zvláště to, že doposud tato triviální úvaha nebyla „vědecky“ zpracována a „chlebíčkové diskuze“ se odbývají na bázi nepravdivých dat.

Pan Ing. Dušek ve svém ohlasu volá po praxi. Možná by byl překvapen, kdyby si přečetl diplomovou práci kpt. Ivana Šišťáka [12], na kterou se můj text odvolával. Tato diplomová práce ukazuje, že realita se může dlouhodobě významně lišit od stavu předjímaného metodickými pokyny a jinými interními normativními akty a to z jediného důvodu. Management útvarů a zařízení ozbrojených sil, tedy skuteční praktici na koncových stupních řízení, se

zachovali ve vztahu ke skutečným potřebám jimi řízených a spravovaných organizačních struktur inteligentně.

Co není zákonem a interními normativními akty zakázáno, je povoleno. Logickým důsledkem je, že vrcholový management MO přes všechnu centralizaci kompetencí v oblasti ekonomiky a přes dokonalost formálních postupů ve skutečnosti finanční zdroje neřídil, protože nedosáhl zamýšleného, či v našem případě spíše deklarovaného, cílového chování systému.

Že se zas tak moc nezměnilo ani s příchodem „úkolově orientovaného rozpočtování“, dokazuje následující citace ze zápisu *Rady pro informační technologie Univerzity obrany* z 20. 4. 2005. [13] Na zasedání tohoto orgánu se řešila otázka vybudování páteřního spoje mezi centrem sítě na Kounicova 44 a areálem na Chodské. Ve vztahu k legislativě upravující oblast managementu veřejných financí obsahuje zápis zajímavé výroky:

„Řešení je navrženo na síťových prvcích firmy 3Com. Při návrhu se vycházelo z limitu 2 miliony Kč na nákup investičního majetku. Byla předběžně domluvena výrazná sleva se zastoupením firmy 3Com v ČR.“

V diskuzi pak byly uloženy zúčastněnými tyto návrhy: *„...přejmenovat dokument na Projekt specifického výzkumu – 2005 a doporučit jej k realizaci.... Zjistí, která rozpočtová položka nebyla plně vyčerpána a pokusí se o případné navýšení prostředků na budování sítě.“*

Management koncových prvků, o nichž se rozpočtuje, byl a bude vždy chytřejší, než autoři metodických pokynů, protože neexistují nástroje pro odhalení a potrestání takového chování v reálném čase, tj. do doby promlčení přestupku proti rozpočtové kázní, nebo do doby, kdy odpovědné osoby vykonávají své funkce. Pro účinné odhalení takového chování je o to důležitější právě disponovat se statistikou odrážející selský rozum.

Konečně, že systém není i přes ubezpečení pana Duška vůbec dokonalý, se v tomto roce přesvědčuji i já. Jako řešiteli jasného úkolu, grantu GAČR č. 402/05/P243, mi GAČR ze své kapitoly převedla finanční prostředky na počátku roku 2005, k čerpání jsem však mohl přistoupit až na začátku června. A to jsem rozpočet k projektu podával s přihláškou v únoru 2004.

Že jsem ty peníze potřeboval na nákup zahraniční literatury, na které projekt staví, a že tuto literaturu dostanu, půjde-li to dobře, 4 měsíce před odevzdáním výroční zprávy, to už je asi opět problém mě jako řešitele. O tom, že jsem „propásl“ možnost účasti na dvou konferencích a takto možnost publikace dílčích výsledků projektu z důvodu nemožnosti zaplatit konferenční poplatek v době jejich konání, se nemá cenu zmiňovat.

Závěr

Uvědomuji si, že dosažení současného stavu managementu veřejných financí trvalo jednu generaci a vážím si toho, že systém začíná fungovat nepatrně lépe. S čím však nemohu souhlasit je situace, že systém není skutečně kontrolován, a to přináší množství naprosto zbytečných nákladů. V této souvislosti by bylo dobře, kdyby si třeba i rozpočtoví praktici konečně všimli, že systém se chová nezávisle na jejich utkvělých představách a spíše než teorii a přebírání zahraničních zkušeností potřebuje selský rozum. Podmínky pro vytvoření vysoce funkčního systému měla dnešní sekce ekonomická a její předchůdci daleko lepší než jiné části MO. Management veřejných financí na MO měl totiž v osobě Ing. Jána Dzvonička v letech 1994 až 2004 personální kontinuitu [14], kterou jiné organizační prvky MO neměly. A nebo právě proto SPPR nikdy nefungoval?

Použitá literatura:

- [1] ŠULC, O. *Abeceda prognostiky*. 1. vyd. Praha: SNTL, 1976.
- [2] Č.j.: 24/18-12/2000-8201 *Analytické podklady pro strategickou revizi obrany Oblast: finanční zdroje – koncept*. [ZI Podklad FS – SRO K2.doc]
- [3] *Armádní ročenka 1993*. 1. vyd. Praha: MO ČR, 1994. ISBN 80-85469-67-7.
- [4] <http://www.army.cz/scripts/detail.php?id=5146>.
- [5] *Závěrečný účet státního rozpočtu ČR – kapitola MO ČR*. 1994 – 2004. Praha: MO ČR.
- [6] *Návrh státního rozpočtu ČR – kapitola MO ČR*. 1995 – 2004. Praha: MO ČR.
- [7] <http://www.whitehouse.gov/omb/budget/fy2006/sheets/hist10z1.xls>.
- [8] [http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/C23367DFEFB2352EC1256C8C00588D07/\\$File/kos_skp3.pdf](http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/C23367DFEFB2352EC1256C8C00588D07/$File/kos_skp3.pdf).
- [9] <http://www.army.cz/scripts/detail.php?id=5146>.
- [10] *Revidované národní účty 1995-2002*. [kód publikace 5008-04]. Praha ČSÚ, 2004. [<http://www.czso.cz/csu/edicniplan.nsf/publ/5008-04->].
- [11] <http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/informace/mmoz070803.doc> info o změně.
- [12] ŠIŠTÍK, I. *Možné trendy financování činnosti vnitřní organizační jednotky v procesu transformace AČR*. [diplomová práce] 1. vyd. Vyškov: VVŠ PV, 2003.
- [13] <https://portal.unob.cz/dokumenty/4279ae8e5cd26.pdf>.
- [14] *Ročenka MO*. 1993 – 2004. Praha: MO ČR.

Vývoj bezpečnosti a obrany ČR pro období let 2015–2025 bude závislý na zdrojích v jejich širším pojetí. Na prvním místě mezi zdroji jsou **lidé**, kteří jsou schopni sloužit v OS proto, aby zajišťovali vojenskou obranu bezpečnosti svých spoluobčanů. Lidé jsou v procesu komplexního zajišťování potřeb vojenské obrany skutečně nejvýznamnějším prvkem. Jsou zdrojem rozhodování o nastoupeném směru, jsou tvůrci a interpretátory informací, jsou nositeli politik a jejich dodržování, jsou tvůrci nezbytných hodnot a způsobu jejich distribuce na rozhodující místa jejich využití. Jsou myslitelé i ti, kdo myšlenky uskutečňují. Jsou občany, po nichž je vyžadováno, aby byli ochotni obětovat i svůj život pro ideály zajištění míru a bezpečnosti svých nejbližších, společnosti i lidstva. Lidé mají na bezpečnostní scéně své specifické role. Nejsou nositeli jen toho dobrého a pozitivního. Jsou rovněž těmi elementy, jež do bezpečnostního prostředí zavádějí prvky nevypočitatelnosti, chyb, subjektivismu, hádavosti a zla.

Lidé bez finančních zdrojů jsou bezbranní. Nemohou v soudobém světě dosahovat státem schválených cílů. I v této oblasti fungují jistá pravidla, která se promítají do vyčleňování finančních prostředků a jejich alokace. Celý proces zahrnuje vytváření zdrojů, postup stanovování jejich výše pro účely bezpečnosti a obrany, způsoby jejich alokování uvnitř struktury bezpečnostního systému státu a v OS pro krizový a mírový život. Samostatný problém představují finance v mezinárodním prostředí.

Třetí hlavní složkou jsou materiální zdroje, které charakterizují nástroje OS pro uskutečňování jejich misí a poslání. Představují technickou a technologickou charakteristiku skutečných schopností OS, ale současně limitující prvek skutečných možností.

Bezpečnost a obrana České republiky 2015–2025
Josef Janošec a kolektiv, ÚSS-MO ČR 2005

1. Úvod

Současná mezinárodně právní úprava vedení ozbrojených konfliktů, pro kterou se na místo starších pojmenování (mezinárodní právo válečné, právo ozbrojeného konfliktu) stále častěji používá název **mezinárodní právo humanitární**, představuje poměrně obsáhlý a podrobný soubor pravidel s řadou vnitřních složitých vazeb. [1]

Ženevské úmluvy o ochraně obětí ozbrojených konfliktů z roku 1949 [2] a dodatkové protokoly k ženevským úmluvám z roku 1977 [3] dohromady obsahují zhruba 600 článků. [4] Když se k tomu připočte ustanovení dalších úmluv humanitárního práva, kterých je celkem kolem třiceti, jedná se o vsutku úctyhodný korpus. V souladu s tím se těžiště pozornosti přenáší od tvorby nových pravidel k implementaci norem stávajících.

Protože komplex závazků humanitárního práva je obsáhlý a vnitřně provázaný, představuje i provádění těchto závazků složitý komplex řady opatření. Tato implementační opatření lze v zásadě rozčlenit na:

- a) opatření preventivní, jejichž společným znakem je, že mají být prováděna již v době míru a mají povahu přípravy na plnění závazků za ozbrojeného konfliktu,
- b) opatření průběžná, jež mají v zásadě povahu opatření kontrolních a mají být plněna v průběhu ozbrojeného konfliktu,
- c) opatření následná, represivní, jež nastupují tehdy, jestliže selhala prevence a kontrola a došlo k porušení humanitárního práva. [5]

Z jiného úhlu pohledu lze implementační opatření rozčlenit podle stupně priority tak, jak to v mnoha dokumentech činí Mezinárodní výbor Červeného kříže (MV ČK). Takto se zpravidla rozlišují implementační opatření prioritní a ostatní. [6] Nicméně společným cílem všech implementačních opatření je zajistit dodržování pravidel mezinárodního práva humanitárního za ozbrojeného konfliktu.

Tento článek si klade za cíl stručně objasnit nejdůležitější preventivní implementační opatření, jež bude nutné provést již v době míru, a poukázat na jejich význam. U každého opatření ohodnotíme stupeň jeho priority číslem 1-10, přičemž stupeň 10 znamená maximální prioritu.

V mnoha případech ženevské úmluvy a dodatkové protokoly výslovně stanovují, že dané závazky mají být plněny již v době míru. Tím se však problematika preventivních opatření zdaleka nevyčerpává, neboť z povahy věci lze dovodit nezbytnost učinit již v době míru řadu dalších opatření, aby stát jako smluvní strana příslušných instrumentů byl v případě účasti na ozbrojeném konfliktu skutečně schopen své závazky plnit. Lze tak rozlišit opatření výslovně požadovaná a další nezbytná opatření.

Ke zpracování tohoto tématu nás vedla zejména skutečnost, že tato problematika nevzbudila v české literatuře vůbec žádnou pozornost, ačkoliv se jedná o téma velmi aktuální. Jak odborná právní literatura, tak literatura vojenská svorně o tomto tématu mlčí.

2. Preventivní opatření výslovně požadovaná mezinárodními úmluvami

2.1. Šíření znalosti humanitárního práva

V první řadě je nutné uvést závazek šířit znalost humanitárního práva, a to zejména zařazením do vojenských studijních programů a dle možností i do civilních studijních programů. Tento závazek stanovuje **společný článek 47/48/127/144 ženevských úmluv** (v tomto pořadí v jednotlivých úmluvách). [7] O tomto závazku jsme podrobně pojednali na jiném místě. [8]

Pro účely tohoto článku zopakujeme pouze to, že znalost pravidel je nezbytným předpokladem jejich dodržování. Mezinárodní výbor Červeného kříže tento závazek řadí k prioritním implementačním opatřením [9] a dle našeho názoru je nutné tomu závazku přiřadit nejvyšší stupeň priority, tedy číslo 10.

Na tento poměrně obecný závazek logicky navazuje několik závazků specifických.

2.2. Povinnosti velitelů

Článek 87 *Dodatkového protokolu k Ženevským úmluvám z 12. srpna 1949 o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů* (dále jen Protokol I) upravuje povinnosti velitelů. Těžiště těchto povinností leží v oblasti kontroly za ozbrojeného konfliktu, nicméně tyto povinnosti zasahují i do oblasti prevence. Podle odst. 2 článku 87 mají smluvní strany Protokolu I povinnost vyžadovat od svých velitelů, aby v rámci své odpovědnosti zajistili, aby se příslušníci ozbrojených sil pod jejich velením seznámili se svými povinnostmi podle humanitárního práva. [10] Vzhledem k tradičním principům disciplíny v ozbrojených silách je dle našeho názoru nutné i tomuto závazku přiřadit stupeň priority 10.

2.3. Kvalifikovaný personál

Podle článku 6 odst. 1 Protokolu I mají smluvní strany povinnost za pomoci národních společností Červeného kříže nebo Červeného půlměsíce připravovat kvalifikovaný personál, který by napomáhal aplikaci ženevských úmluv a Protokolu I, a zvláště činnosti ochranných mocností. [11] Mělo by se jednat o osoby z řad doktorů, právníků, humanitárních pracovníků, ale i např. úředníků s vysokými profesními i morálními kvalitami, které by napomáhaly nestrannému provádění závazků humanitárního práva. [12] Vzhledem k podpůrné povaze tohoto opatření by se stupeň priority měl pohybovat někde v rozmezí 5-6.

2.4. Právní poradci v ozbrojených silách

Článek 82 Protokolu I ukládá smluvním stranám povinnost zajistit, aby byli v ozbrojených silách k dispozici právní poradci, kteří by mohli v případě potřeby poskytovat vojenským velitelům právní rady týkající se aplikace ženevských úmluv a Protokolu I a příslušných pokynů, které je třeba vydat ozbrojeným silám. [13] Ačkoliv Mezinárodní výbor Červeného kříže právní poradce výslovně neřadí k opatřením prioritním, [14] přikláníme se k názoru, že jeho prioritu je nutné ohodnotit číslem vysokým. Aplikace pravidel humanitárního práva, a to zejména na vyšších stupních řízení a velení, obnáší řadu složitých problémů, včetně problémů právních. Je tak podstatné, aby se velitel, jenž je voják a ne právník, mohl obrátit na kvalifikovaného právního poradce. Stupeň priority tohoto opatření by se tak dle našeho názoru měl pohybovat v rozmezí 8-9.

2.5. Trestní zákonodárství

Ženevské úmluvy ukládají smluvním stranám povinnost učinit všechna potřebná zákonodárná opatření, aby se stanovily dostatečné trestní sankce postihující osoby, které se dopustily vážného porušení nebo k němu daly rozkaz. [16] Protokol I tuto povinnost rozšířil o vážná porušení jeho ustanovení. [17] Každá jednotlivá ženevská úmluva přitom výslovně vypočítává, která porušení je nutné pokládat za porušení vážná, [18] a totéž činí Protokol I. [19]

Do vnitrostátní trestní legislativy každé smluvní strany tak musí být dostatečně promítnuta celá řada ustanovení ženevských úmluv a dodatkových protokolů a dalších aplikovatelných norem mezinárodního práva.

Tyto normy zahrnují kromě jiného otázku trestní odpovědnosti velitele za vydání rozkazu a za opomenutí a **nepřípustnost obhajoby rozkazem nadřízeného**. [20]

Mezinárodní výbor Červeného kříže toto opatření pokládá za prioritní [21] a dle našeho názoru je stupeň jeho priority nutné ohodnotit číslem 10.

2.6. Ochrana znaku a názvu červeného kříže

Ženevská úmluva o zlepšení osudu raněných a nemocných příslušníků ozbrojených sil v poli (1. ženevská úmluva) a *Ženevská úmluva o zlepšení osudu raněných, nemocných a trosečníků ozbrojených sil na moři* (2. ženevská úmluva) zavazují smluvní strany k přijetí potřebné vnitrostátní legislativy k zamezení neoprávněného užívání znaku a názvu červeného kříže. [22] I toto opatření považuje Mezinárodní výbor Červeného kříže za prioritní. [23] Dle našeho názoru stupni priority odpovídá číslo 8.

2.7. Nové zbraně

Další implementační opatření se váže k získávání nových zbraní. Podle článku 36 Protokolu I mají smluvní strany povinnost při studiu, vývoji, získávání nebo zavádění nových druhů zbraní, prostředků nebo způsobů vedení války zhodnotit legalitu jejich užití podle humanitárního práva a dalších aplikovatelných norem mezinárodního práva. [24] Aby právní hodnocení nových zbraní mělo patřičný účinek, musí být integrováno do procesu získávání zbraní, a to zejména do klíčových fází, ve kterých se přijímají důležitá rozhodnutí. Pro efektivitu bude dále rozhodující, aby byly dostupné informace o všech aspektech hodnocené zbraně a aby bylo možné mechanismy posuzování aktualizovat. [25] Tomuto opatření přiřadíme stupeň priority 7.

2.8. Zasílání oficiálních překladů úmluv a prováděcích nařízení

Ženevské úmluvy a Protokol I zavazují smluvní strany, aby si navzájem zaslaly již v době míru oficiální překlady jejich znění a zákony a nařízení, které přijaly, aby zjistily jejich dodržování. [26] Mezinárodní výbor Červeného kříže řadí tento závazek k závazkům prioritním. [27] Ačkoliv sdělení překladů může snížit nebezpečí různé interpretace, jež by mohla mít tragické důsledky, [28] tento závazek má přece jenom poněkud podpůrnou povahu. Dle našeho názoru stupeň jeho priority odpovídá číslu 6.

3. Další nezbytná opatření

Jak už bylo předesláno, nad rámec opatření, o kterých ženevské úmluvy a dodatkové protokoly výslovně stanovují, že mají být učiněna již v době míru, plnění závazků humanitárního

práva vyžaduje i řadu dalších patření, jež z povahy věci musí být rovněž učiněna již v době míru. Komplex těchto opatření je značně obsáhlý, nicméně zde dominuje několik okruhů opatření stěžejní povahy. Následující výčet nelze přitom pokládat za vyčerpávající.

3.1. Koordinace aktivit státních orgánů a dalších subjektů

Implementace závazků mezinárodního práva humanitárního vyžaduje složitý komplex opatření. Jednotlivé dílčí úkoly budou v každém státě spadat do kompetence různých státních orgánů a organizačních složek. V mnoha případech budou též dotčeny příspěvkové či nevládní organizace a další subjekty, např. univerzity či profesní sdružení. Z toho vyplývá nezbytnost koordinace činnosti všech dotčených subjektů. [29]

Mezinárodní výbor Červeného kříže doporučuje zřízení specializovaného orgánu pro implementaci humanitárního práva, který může mít podobu např. komise, výboru nebo pracovní skupiny a jehož funkce by měla být zejména propagační, koordinační a poradní. [30] Řada států ze všech regionů světa již toto doporučení vyslyšela a orgány tohoto typu zřídila. [31] Dle našeho názoru je toto opatření stěžejní a stupeň priority je nutné ohodnotit číslem 10.

3.2. Preventivní opatření proti následkům útoku

Články 57 a 58 Protokolu I upravují preventivní opatření při útoku a proti následkům útoku. [32] V prvním případě se jedná o povinnosti stanovené straně útočící a v druhém případě o povinnosti toho, kdo se brání. Obě ustanovení však mají společný cíl, a tím je zajistit co největší ochranu civilního obyvatelstva před účinky nepřátelství. Ačkoliv tyto závazky mají být plněny za ozbrojeného konfliktu, příprava již v době míru je nezbytná. Podle článku 58 mají strany v konfliktu povinnost učinit opatření, aby byly z blízkosti vojenských objektů přemístěny jednotlivé civilní osoby, civilní obyvatelstvo a objekty civilního rázu, dále povinnost vyvarovat se umísťování vojenských objektů do hustě obydlených oblastí nebo do jejich blízkosti. [33]

Pojem **vojenského objektu** přitom definuje článek 52 odst. 2 a článek 48 ve spojení s článkem 52 stanovují, že útoky musí být omezeny na vojenské objekty a objekty civilní napadeny být nesmějí. [34]

Objekty splňující kritéria vojenského objektu, jako jsou pracoviště velitelství a štábů či vládní budovy, kasárna atd., přitom v době míru běžně bývají umísťovány do hustě obydlených oblastí s vysokou koncentrací civilního obyvatelstva a civilních objektů.

Klasickými příklady v ČR jsou pracoviště Generálního štábu AČR, budovy Ministerstva obrany či Velitelství společných sil v Olomouci. Umístění těchto objektů do hustě obydlených oblastí v době míru samo o sobě nepředstavuje porušení humanitárního práva, nicméně aby se stát v případě propuknutí ozbrojeného konfliktu nedostal do rozporu s článkem 58 Protokolu I, je nutné učinit některá preventivní opatření. Zejména je nutné, aby dotčené orgány a instituce měly připravená záložní pracoviště.

Potřebné plány logicky musí být vypracovány, projednány a schváleny již v době míru a stejně tak bude již v době míru nutné učinit řadu přípravných opatření. Dle našeho názoru stupeň jejich priority odpovídá číslu 8.

3.3. Místa a oblasti pod zvláštní ochranou

Právní úprav míst a oblastí pod zvláštní ochranou je zakotvena v *Ženevské úmluvě o ochraně civilních osob za války* (dále jen 4. ženevská úmluva) a Protokolu I.

4. ženevská úmluva v článku 14 stanovuje, že smluvní strany mohou za ozbrojeného konfliktu nebo již v době míru zřídit na svém území nebo i na území okupovaném nemocniční a bezpečnostní oblasti a místa zařízení tak, aby v nich našli ochranu před účinky nepřátelství ranění, nemocní, neduživí a staré osoby, děti pod patnáct let těhotné ženy a matky s dětmi do sedmi let. [35] Článek 15 dále stanovuje, že strana v konfliktu může straně protější navrhnout, aby v krajích, kde se odehrávají boje, byly zřízeny neutralizované oblasti, kde by ochranu před nebezpečím bojů našli ranění, nemocní a civilní osoby. [36]

Na tato ustanovení pak navazuje Protokol I. Jeho článek 59 zakazuje útočit jakýmkoliv prostředky na nebráněná místa. Nebráněná místa mohou válečnické strany zřizovat jednostranně i vzájemnou dohodou, přičemž se stanovují relativně přísné podmínky, které tato místa musí splňovat. [37] Článek 60 pak válečnickým stranám zakazuje rozšiřovat vojenské operace do demilitarizovaných zón. Demilitarizované zóny mohou být zřizovány pouze vzájemnou dohodou stran v konfliktu a opět se stanovují relativně přísné podmínky, které tyto zóny musí splňovat. [38]

Místa a oblasti pod zvláštní ochranou, i když v některých případech mohou být zřízeny již v době míru, mají své funkce pochopitelně plnit za ozbrojeného konfliktu. Nicméně i v tomto případě je již v době míru nutná jistá příprava. Půjde zejména o to, aby byla vybrána vhodná místa a oblasti a aby se učinily potřebné kroky k tomu, aby se v případě ozbrojeného konfliktu vyhovělo konkrétním požadavkům kladeným na každý typ místa či zóny pod zvláštní ochranou.

Tato opatření mají dle našeho názoru prioritu 6-7.

3.4. Identifikace příslušníků ozbrojených sil a dalších osob

Podle článku 40 1. ženevské úmluvy má vojenský lékařský personál nosit na levé paži pásku odolávající vlhku s rozeznávacím znakem červeného kříže nebo půlměsíce, vydanou příslušným vojenským úřadem a opatřenou jeho razítkem. Tento personál má být dále vybaven štítkem totožnosti a zvláštním průkazem totožnosti opatřeným rozeznávacím znakem červeného kříže nebo půlměsíce a fotografií majitele, který bude odolný proti vlhkosti a bude obsahovat stanovené údaje. Smluvní strany se přitom mohou řídit vzorem připojeným k úmluvě.

Toto ustanovení se dále vztahuje i na personál národních společností Červeného kříže nebo jiných dobrovolných pomocných společností řádně uznaných vládou daného státu a na personál uznaných pomocných společností neutrálního státu, který napomáhá s vyhledáváním, sběrem, dopravou nebo ošetřováním raněných a nemocných za ozbrojeného konfliktu. [39]

V podstatě totožné ustanovení obsahuje i 2. ženevská úmluva v článku 42. [40] Ačkoliv tyto prostředky identifikace mají být uplatněny za ozbrojeného konfliktu, příslušné štítky, průkazy a pásky nelze vyrobit a distribuovat až po vypuknutí nepřátelství. Musí být připraveny již v době míru. [41]

Dále 3. ženevská úmluva ukládá stranám v konfliktu povinnost vydat všem příslušníkům jejich ozbrojených sil průkaz totožnosti vyhotovený ve dvou exemplářích a obsahující stanovené údaje. [42] I v tomto případě je z povahy věci nutné tyto průkazy vyrobit a přidělit již v době míru.

Podle článku 20 4. ženevské úmluvy má být průkazem totožnosti s fotografií a razítkem odpovědného úřadu vybaven též personál civilních nemocnic, a to jak personál určený

k vyhledávání, sbírání, dopravě a ošetřování raněných a nemocných, tak personál určený k provozu a správě. Při službě má tento personál též nosit náramenní pásky s rozeznávacím znakem červeného kříže nebo půlměsíce, které budou odolávat vlhku. [43] Průkazy i pásky bude opět nutné vyrobit a distribuovat již v době míru.

Těmto opatřením je dle našeho názoru nutné přidělit nejvyšší stupeň priority, tedy číslo 10.

Podle článku 79 mohou strany v konfliktu vydat osobní průkaz novinářům plnícím nebezpečné úkoly v oblastech ozbrojeného konfliktu. [44] V tomto případě se nejedná o povinnost, nicméně pokud se stát rozhodne tyto průkazy vydat, bude opět nutné tak učinit již v době míru. Toto opatření má podpůrnou povahu a stupni jeho priority dle našeho názoru odpovídá číslo 4.

3.5. Tábory pro válečné zajatce a internační místa pro civilní osoby

Ženevská úmluva o zacházení s válečnými zajatci (3. ženevská úmluva) garantuje válčícím stranám právo internovat válečné zajatce. [45] Nicméně zároveň poměrně podrobně a rozsáhle upravuje podmínky internování. Stanovují se základní požadavky kladené na internační místa a tábory, ke kterým patří zejména požadavek, aby váleční zajatci byli internováni v budovách na pevné zemi poskytujících všechny záruky hygieny a zdraví a aby měli k dispozici kryty proti leteckému bombardování. [46] Dále se rozvádí podmínky ubytování, stravování a ošacení a podmínky hygieny a lékařské péče o válečné zajatce. [47] Vybudování tábora pro válečné zajatce vyžaduje celý komplex opatření a z toho vyplývá nutnost jisté přípravy již v době míru. Zejména bude potřeba, aby již v době míru byl vybrán vhodný objekt.

4. ženevská úmluva dává válčícím stranám právo z taxativně vypočítaných důvodů internovat civilní osoby druhé strany v konfliktu. [48] I v tomto případě se však podrobně upravují podmínky internování. Stanovují se základní požadavky kladené na internační místa, podmínky ubytování, stravování a ošacení, hygieny a lékařské péče. [49] Celkový standard v zásadě odpovídá podmínkám kladeným na tábory pro válečné zajatce. Nicméně internování civilisté musí být umístěni a spravováni odděleně od válečných zajatců [50], a tak zřejmě nebude možné využít jeden objekt k oběma účelům. I v tomto případě bude potřeba učinit již v době míru řadu přípravných opatření, zejména vybrat vhodný objekt.

Dodejme, že pokud budou již v době míru vybrány vhodné objekty, mohou posloužit, i když se daný stát nebude žádného ozbrojeného konfliktu účastnit. Stát, který se neúčastní konkrétního probíhajícího ozbrojeného konfliktu, bude mít práva a povinnosti neutrální mocnosti. Podle článku 11 *Úmluvy o právech a povinnostech neutrálních mocností a osob v pozemní válce* je neutrální mocnost povinna internovat příslušníky ozbrojených sil válčící strany, kteří upadli do její moci. [51]

Tato opatření přitom podle našeho názoru mají nejvyšší stupeň priority, tedy 10.

3.6. Informační kancelář pro válečné zajatce

3. ženevská úmluva v článku 122 stanovuje každé válčící straně povinnost zřídit informační kancelář pro válečné zajatce, kteří jsou v její moci. Základním úkolem informační kanceláře je shromažďovat informace o válečných zajatcích včetně jejich zdravotního stavu a úmrtí. Informace mají sloužit zejména k tomu, aby mohly co nejrychleji zpraveny zúčastněné rodiny. [52] Zřízení této kanceláře vyžaduje celý komplex opatření, k nimž patří zejména vyčlenění potřebných prostor, techniky a personálu pro její chod. Přípravná opatření učiněná již v době míru jsou tak nezbytná. Jejich prioritu je nutné ohodnotit číslem 8.

4. Závěry

Ačkoliv většina závazků mezinárodního práva humanitárního má být prováděna za ozbrojeného konfliktu, řada opatření se musí učinit již v době míru. U některých závazků ženevských úmluv z roku 1949 a dodatkových protokolů z roku 1977 provádění v době míru výslovně požadují.

K těmto závazkům patří zejména povinnost šířit znalost humanitárního práva, povinnost velitelů zajistit, aby se podřízení s příslušnými pravidly seznámili, právní poradci v ozbrojených silách a potřebné trestní zákonodárství stanovující sankce za vážná porušení.

Opatřeními výslovně požadovanými mezinárodními úmluvami se však katalog implementačních opatření, která se musí učinit již v době míru, zdaleka nevyčerpává. Z povahy věci vyplývá nutnost řady dalších opatření. K těm patří zejména koordinace činnosti státních orgánů a organizačních složek, příspěvkových a nevládních organizací a dalších dotčených subjektů, opatření proti následkům útoku, identifikace příslušníků ozbrojených sil a dalších osob, vybrání objektů vhodných pro internování válečných zajatců a civilních osob a s tím spojená nezbytná přípravná opatření.

Bohužel mnohé nasvědčuje tomu, že význam implementace závazků mezinárodního práva humanitárního v době míru se mnohdy nedoceňuje. Tento článek tak představuje drobný příspěvek v úsilí o změnu k lepšímu.

Poznámky a literatura:

- [1] K tomu srov. např. MERON, Theodor. *The Humanization of Humanitarian Law. American Journal of International Law*. 2000, vol. 94, no. 2, s. 239.
- [2] *Ženevská úmluva o zlepšení osudu raněných a nemocných příslušníků ozbrojených sil v poli ze dne 12. srpna 1949* (dále jen 1. ženevská úmluva), *Ženevská úmluva o zlepšení osudu raněných, nemocných a třešněníků ozbrojených sil na moři ze dne 12. srpna 1949* (dále jen 2. ženevská úmluva), *Ženevská úmluva o zacházení s válečnými zajatci ze dne 12. srpna 1949* (dále jen 3. ženevská úmluva), *Ženevská úmluva o ochraně civilních osob za války ze dne 12. srpna 1949* (dále jen 4. ženevská úmluva), č. 65/1954 Sb.
- [3] *Dodatkový protokol k ženevským úmluvám z 12. srpna 1949 o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů* (dále jen Protokol I), *Dodatkový protokol k ženevským úmluvám z 12. srpna 1949 o ochraně obětí ozbrojených konfliktů nemajících mezinárodní charakter* (dále jen Protokol II), č. 168/1991 Sb.
- [4] Z české literatury srov. zejm. MENCER, Gejza. *Civilní obyvatelstvo a jeho ochrana v mezinárodním právu. Studie z mezinárodního práva 21*. Praha: ACADEMIA, 1988 (dále MENCER, Gejza '88), s. 129. MENCER, Gejza. K některým problémům připravované kodifikace mezinárodního humanitárního práva. *Studie z mezinárodního práva 14*. Praha: ACADEMIA, 1979, s. 267. Ze zahraniční literatury srov. např. KLENNER, Dietmar. *Training in international humanitarian law. International Review of the Red Cross*. September 2000, vol. 82, no. 839, s. 655.
- [5] SANDOZ, Y. *Implementing International Humanitarian Law*. 1st ed. Geneva: Henry Dunant Institute, 1995, s. 4-22.
- [6] *Implementation of International Humanitarian Law: Report prepared by the International Committee of the Red Cross*. 1999 (dále jen ICRC Report), s. 2-4. *Implementation of International Humanitarian Law: Guidelines for The Conduct of the Study of the National Legislation in Force from the Point of View of its Conformity to the Norms of International Humanitarian Law*. ICRC, 1999, SHA/01-03-99 (dále jen ICRC Guidelines).
- [7] 1. ženevská úmluva: op. cit. sub 2, článek 47. 2. ženevská úmluva: op. cit. sub 2, článek 48. 3. ženevská úmluva: op. cit. sub 2, článek 127. 4. ženevská úmluva: op. cit. sub 2, článek 144.
- [8] FUCHS, Jiří. Zamyšlení nad mezinárodním závazkem šířit znalost humanitárního práva. *Vojenské rozhledy*, 2004, roč. 13, č. 3, s. 105-113.
- [9] ICRC Report: op. cit. sub 6, s. 2. ICRC Guidelines: op. cit. sub 6.
- [10] Protokol I: op. cit. sub 3, článek 87.
- [11] Ibid., článek 6 odst. 1.

- [12] SANDOZ, Y., SWINARSKI, C., ZIMMERMANN, B. (eds.) *Commentary on the Additional Protocols of 8 June 1977 to the Geneva Conventions of 12 August 1949*. 1st. ed. Geneva: International Committee of the Red Cross, Martinus Nijhoff Publishers, 1987 (dále jen *Additional Protocols. Commentary*), s. 93-94.
- [13] Protokol I: op. cit. sub 3, článek 82.
- [14] Srov. celk. ICRC Report: op. cit. sub 6 a ICRC Guidelines: op. cit. sub 6.
- [15] *Geneva Convention Relative to the Treatment of Prisoners of War*, 27 July 1929, 118 L.N.T.S. 343, Article 84. Pro komentář viz PICTET, JS. (ed.) *III Geneva Convention Relative to the Treatment of Prisoners of War. Commentary*. 1st ed. Geneva, International Committee of the Red Cross, 1960 (dále jen *III Geneva Convention. Commentary*), s. 614.
- [16] 1. ženevská úmluva: op. cit. sub 2, článek 49. 2. ženevská úmluva: op. cit. sub 2, článek 50. 3. ženevská úmluva: op. cit. sub 2, článek 129. 4. ženevská úmluva: op. cit. sub 2, článek 146.
- [17] Protokol I: op. cit. sub 3, článek 85.
- [18] 1. ženevská úmluva: op. cit. sub 2, článek 50. 2. ženevská úmluva: op. cit. sub 2, článek 51. 3. ženevská úmluva: op. cit. sub 2, článek 130. 4. ženevská úmluva: op. cit. sub 2, článek 147.
- [19] Protokol I: op. cit. sub 3, články 11 a 85.
- [20] K tomu srov. celk. FUCHS, J. *Válečné zločiny jako zločiny podle mezinárodního práva*. 1. vyd. Vyškov: Vysoká vojenská škola pozemního vojska, 2002.
- [21] ICRC Report: op. cit. sub 6, s. 14 - 22. ICRC Guidelines: op. cit. sub 6.
- [22] 1. ženevská úmluva: op. cit. sub 2, článek 54. 2. ženevská úmluva: op. cit. sub 2, článek 45.
- [23] ICRC Report: op. cit. sub 6, s. 13. ICRC Guidelines: op. cit. sub 6.
- [24] Protokol I: op. cit. sub 3, článek 36.
- [25] Srov. celk. McCLELLAND, Justin. The review of weapons in accordance with Article 36 of Additional Protocol I. *International Review of the Red Cross*. June 2003, vol. 85, no. 850, s. 401, 413.
- [26] 1. ženevská úmluva: op. cit. sub 2, článek 48. 2. ženevská úmluva: op. cit. sub 2, článek 49. 3. ženevská úmluva: op. cit. sub 2, článek 128. 4. ženevská úmluva: op. cit. sub 2, článek 145. Protokol I: op. cit. sub 3, článek 84.
- [27] ICRC Report: op. cit. sub 6, s. 13. ICRC Guidelines: op. cit. sub 6.
- [28] SANDOZ, Y.: op. cit. sub 5, s. 7.
- [29] ICRC Report: op. cit. sub 6, s. 9.
- [30] Ibid.
- [31] K tomu srov. např. PELLANDINI, C. (ed.) *Committees or Other National Bodies for International Humanitarian Law. Meeting of Experts*. 1 st ed. Geneva: International Committee of the Red Cross, 1997, zejm s. 35-50, 92-110. Dále srov. *National Implementation of International Humanitarian Law. Annual Report 1997*. 1st ed. Geneva: International Committee of the Red Cross, 1998, s. 47-51.
- [32] Protokol I: op. cit. sub 3, články 57 a 58.
- [33] Ibid., článek 58 písm. a) a b).
- [34] Ibid., články 48 a 52.
- [35] 4. ženevská úmluva: op. cit. sub 2, článek 14.
- [36] Ibid., článek 15.
- [37] Protokol I: op. cit. sub 3, článek 59.
- [38] Ibid., článek 60.
- [39] 1. ženevská úmluva: op. cit. sub 2, články 40, 24, 26, 27.
- [40] 2. ženevská úmluva: op. cit. sub 2, článek 42.
- [41] K tomu srov. např. SASSOLI, M. – BOUVIER, A.A. *How Does Law Protect in War*. 1 st ed. Geneva: International Committee of the Red Cross, 1999, s. 223.
- [42] 3. ženevská úmluva: op. cit. sub 2, článek 17.
- [43] 4. ženevská úmluva: op. cit. sub 2, článek 20.
- [44] Protokol I: op. cit. sub 2, článek 79.
- [45] 3. ženevská úmluva: op. cit. sub 2, článek 21.
- [46] Ibid., články 22-24.
- [47] Ibid., články 25-32.
- [48] 4. ženevská úmluva: op. cit. sub 2, články 41, 42, 43, 68, 78 a 79.
- [49] Ibid., články 81-92.
- [50] Ibid., článek 84.
- [51] Úmluva o právech a povinnostech neutrálních mocností a osob v pozemní válce, článek 11 v *Haagské úmluvy v systému mezinárodního humanitárního práva*, II. díl. 1. vyd. Praha: Správa sociálního řízení, 1993, s. 35.
- [52] 3. ženevská úmluva: op. cit. sub 2, článek 122.

Motto: „Když už národy ztratily svůj monopol na násilí, proč nevzít v úvahu soukromé žoldnéřské organizace, které by byly organizovány soukromými firmami, aby vedly války na smluvní bázi pro OSN – byli by to kondotiéři včerejška, kteří by přitom byli vyzbrojeni zbraněmi zítřka, včetně neletálních zbraní.“

Alvin a Heidi Tofflerovi: Válka a antiválka, s. 246 [1]

V ČR zůstává problematika soukromých vojenských a bezpečnostních společností (Private Military Companies/Private Security Companies) poněkud neprávem stranou hlavního zájmu. Mezi důvody jejich rozkvětu v období po konci studené války je nejen dostatek potenciálních zaměstnanců, ale především také pokračující nestabilita v mnoha regionech celého světa. Ke klientům soukromých vojenských aktérů patří především státy a mezinárodní organizace, jako je např. OSN, naopak v řadách zákazníků soukromých bezpečnostních firem figurují zvláště aktéři soukromí a nestátní, jakými jsou nevládní mezinárodní organizace a transnacionální obchodní společnosti a korporace, jež operují v rizikových oblastech. Důležitý je také mezinárodní (nadnárodní) rozměr a funkční rozměr těchto firem. Řada jich působí ve Velké Británii, Francii, USA, Nizozemí, aj.

Co se týče klasifikace dnes tolik rozšířených „bezpečnostních agentur“: částečně patří pod soukromé bezpečnostní společnosti (PCS - Private Security Companies) – jsou něco jako „vzdálení příbuzní“ soukromých vojenských společností (PMC - Private Military Companies). Bezpečnostní agentury mohou být zárodkem pro PSC. Jak PSC, tak PMC jsou velké firmy s mnohamilionovými obraty v USD, jež operují často „v utajení“ se souhlasem vlád svých domovských zemí. Není bez zajímavosti, že v dnešním Iráku jsou PSC (a PMC) po USA druhou nejsilnější „armádou“ ...

Soukromí aktéři poskytující vojenské a bezpečnostní služby se potýkají s častou kritikou kvůli své nepřehlednosti, nedostatku legitimacy a rizikům zneužití jejich vlivu. Tyto společnosti ale chtějí legálně pracovat, proto volají po pokračující legalizaci a tvorbě právního rámce svého působení. Autor předpokládá, že v každém případě stojí před soukromými vojenskými a bezpečnostními firmami perspektivní budoucnost.

Následující článek podává základní informace o těchto společnostech, a to hlavně v kontextu mezinárodní politiky a vztahů.

Od námezdných žoldáků starověku k moderním soukromým firmám

Současný svět se potýká s bezpečnostními hrozbami rozličného charakteru. Nejen obrana před těmito hrozbami, ale i jiné aktivity, jako ozbrojená ochrana firem pracujících v nestabilních teritoriích, bezpečnost diplomatických zastoupení a misí, obrana konvojů s humanitární pomocí, udržování míru (peacekeeping) a operace k prosazování míru (peace enforcement)

spadají často a spíše v tradičním chápání do kompetencí regulérních ozbrojených sil jednotlivých států. Mezinárodní prostředí je však dnes více než kdy dříve konfrontováno s „rozmělněním“ moci států a jeho postavením coby základního a suverénního aktéra mezinárodních vztahů. Právě atribut vojenské moci, respektive státu podřízených ozbrojených sil, zůstává výsostným znakem exkluzivního postavení státního aktéra disponujícího monopolem na násilí. Se změnami v mezinárodním systému se mění i povaha organizace disponující legitimní ozbrojenou silou. Na scénu přicházejí soukromí aktéři disponující efektivní a legální silou, někdy se jim říká „soukromé armády“.

Pojem námezdného bojovníka – žoldnéře – znal již starověk, kdy tito muži bojovali pod egyptským faraónem Ramsesem II. v bitvě u Kadeše ve třináctém století před naším letopočtem. Služeb žoldáků v zásadní míře využíval i biblický král David, starověcí Řekové, Římané a později i Vilém Dobyvatel. Ve středověku poskytovaly své služby organizované skupiny žoldnéřů komukoliv, kdo si je najal. Itálie znala kondotiéry (a za takové lze v jistém období označit i letošního „největšího Čecha“ Karla IV. a Jana Žižku). Boje třicetileté války by se bez žoldnéřů rovněž neobešly, také Britové se do válečného tažení proti nezávislosti USA s Georgem Washingtonem pouštěli s najatými válečníky z Hesenska. Avšak častá selhání spolehlivosti žoldáků právě ve třicetileté válce vedla postupně k jejich odmítání. Až koncept branné povinnosti a budování národních armád, jenž ovládl 19. století, nadlouho marginalizoval činnost námezdných vojsk a mezinárodně uznávanou normou se stala „národní armáda“. Pojem žoldnéřství získal silně negativní konotace.

Dvacáté století přineslo dále sílící odpor vůči žoldákům, zvláště pak proti klasickým individuálním *ad hoc* seskupením vojáků, pro něž se časem vžilo označení „les affreux“ (the dreaded ones) – „nahánějící hrůzu“. Les affreux, vycvičení předešlými koloniálními státy, využívali slabé pozice nových režimů a ohrožovali zejména stabilitu nově nezávislých afrických států, postkoloniálních režimů nežádoucích nerostným bohatstvím. V 60. a 70. letech to dokumentují případy vlád Nigérie, bývalého Zairu, Súdánu, Guineje, Angoly, Komor a Seychel, pro něž znamenala přítomnost a ambice žoldnéřů značnou nestabilitu a v zásadě hrozbu [2].

S úpadkem koloniálních panství přichází nová éra moderních žoldáků, často dobrodruhů, jak píše odborník na mezinárodní řešení ozbrojených konfliktů Marek Pavka: „Nové pole působnosti pro soukromé armády přišlo až ve 20. století, především v souvislosti s dekolonizací v Africe, kde prosluli dobrodruzi jako Francouz Bob Denard, Ir Mike Hoare („plukovník šílený Mike“, pozn. autora) či Belgičan Jean Schramm. Jejich angažmá v bývalém Belgickém Kongu se stalo jedním z důvodů mise OSN (ONUC) v této zemi [3].“

Zvláště po konci studené války místo dřívějších žoldáků a „les affreux“ nastupují moderní obchodní firmy, organizované za účelem vytváření zisku – soukromé vojenské společnosti. Mezi důvody tohoto boomu patří nastalá početní redukce a transformace armád (bývalý SSSR, některé evropské země), ztráta zájmu o angažmá v některých „horkých místech“ (ze strany např. USA) a o dřívější spojence z řad rozvojových zemí či neschopnost armád vyspělých zemí reagovat na potřeby plynoucí z nového strategického prostředí. Tyto a další faktory mají za následek vysoké počty profesionálních a zkušených vojáků, kteří ztratili perspektivu a hledali nové uplatnění. Podle Henryho Sancheze z Rutgers University jen od roku 1987 do roku 1994 měly popsané strukturální změny za důsledek asi pět milionů nezaměstnaných vojáků. Podstatná část z nich se uchýlila k námezdní práci – a zavítala do náručí soukromých firem [4].

Legální soukromé armády na scéně

Postavení a jistou definici žoldáka nabízí Dodatek k ženevské konvenci z roku 1977. Pomineme-li (mezinárodně) právní stránku věci, „žoldnéři na volné noze“ (freelance mercenaries) jsou jednotlivé osoby s vojenskými zkušenostmi poskytující své služby nejčastěji straně s nejvyšší nabídkou. Tito lidé nejsou tolik vázáni přísnými normami a nezodpovídají se ze svých činů ani vládám svých zemí, ani kontrole mezinárodního společenství. Nacházejí uplatnění zvláště ve službách neuznaných režimů či skupin pod mezinárodními sankcemi. Jmenovat lze bojovníky v řadách Revoluční sjednocené fronty ze Sierra Leone (RUF), známého hnutí za úplnou nezávislost Angoly (UNITA) či žoldnéře na straně Charlese Taylora z Libérie.

Pomineme různé warlordy, les affreux a jim podobné živly kategorie *ad hoc* seskupení námezdných vojáků a zaměříme se na legálně působící organizace – soukromé firmy. Nebudeme se podrobněji zabývat faktem, že (mezinárodně) právní realita ještě se soukromými vojenskými a bezpečnostními firmami pracuje jen nedokonale a že uznává spíše „žoldnéřství“ v klasičtějším slova smyslu – jemuž se však moderní soukromé firmy velmi vzdalují. Následující řádky se spíše snaží nabídnout odpověď na otázku charakteru a používání těchto firem.

Vznikají dvě hlavní kategorie: soukromé bezpečnostní společnosti: **PMC - private security companies** a soukromé vojenské společnosti: **PMC - private military companies**.

Doug Brooks, předseda Mezinárodní asociace pro mírové operace (IPOA - International Peace Operations Association), jež sdružuje desítky soukromých vojenských a bezpečnostních firem, rozlišuje PSC – které se orientují spíše na pasivní či ochranné operace v konfliktních oblastech, jakými je odminování, logistická podpora, ochrana majetku, techniky a osob od soukromých vojenských společností. Své služby poskytují PSC především soukromým firmám, typicky silným nadnárodním těžařským a naftařským koncernům.

PMC pak mívají více aktivní role – od výcviku vojáků, přes průzkum a strategické plánování až po útočné bojové operace. V souvislosti s těmito firmami bývá zmiňováno jejich využití pro operace na podporu, udržení a prosazení míru namísto mezinárodních mírových misí závislých na příspěvcích a kontingentech zúčastněných států. Odtud pak pojem „privatizace peacekeepingu“.

PMC mají klienty spíše v řadách států a mezinárodních vládních organizací v čele s OSN. Jasné vymezení mezi PMC a PSC zřejmě není. Existují firmy, jejichž činnost spadá do obou kategorií a přitom se hlásí k jedné z nich [5]. Navíc může být někdy problematické rozlišit, kdy ještě konkrétní aktivita spadá do takto vymezeného rámce a kdy jej již přestupuje (směrem k vojenským společnostem). Často se mnohé komerční bezpečnostní společnosti vymezují vůči svým vojenským protějškům, kteří naopak nezřídka nesou punc žoldáků.

Carlos Ortiz pak rozdíl mezi PMC a PSC poněkud smazává, když definuje soukromé vojenské společnosti jako „legálně založené a fungující společnosti vytvořené za účelem zisku buď poskytováním služeb zahrnujících potenciál užití síly systematickým vojenským způsobem, a nebo transferem tohoto potenciálu klientovi skrze výcvik a další činnosti jako logistickou podporu, nákup zbraní a techniky, nebo zpravodajské činnosti“. [6]

Oběma typům soukromých organizací je společná nevole k označení „žoldnéři“. Důvod hledejme především v negativních zažitých konotacích tohoto pojmu.

Peter W. Singer z renomovaného Brookings Institution charakterizuje dnešní PMC jako reprezentanty evolučního vývoje soukromých aktérů ve vedení vojenských operací. Současné PMC mají podobu moderních korporačních seskupení, jsou hierarchicky strukturované a or-

ganizované, jsou napojeny na silné vnější finanční zdroje, jsou úzce integrovány a oficiálně registrovány a soutěží spolu v podmínkách mezinárodního „trhu“.

Moderní PMC rekrutují své zaměstnance sofistikovanějším způsobem než jejich předchůdci a poskytují též mnohem širší spektrum nabízených vojenských služeb nejrozumnějším klientům. Organizační sdružování, reprezentované vznikem PMC, nejen že odlišuje moderní soukromé vojenské firmy od dřívějších žoldáků a společných vojenských podniků, ale nabízí i větší efektivitu a schopnosti [7]. Nejaktivnější společnosti bývají často dceřinými firmami větších společností, jejichž akcie jsou obchodovatelné na burzách. Příkladem je americká **Military Professional Resources Incorporated** (MPRI), která se proslavila svým angažmá na Balkáně, kdy pomáhala Chorvatsku smést srbskou Krajinu v roce 1995. Jmenovat lze dále společnosti **ArmorGroup** (Velká Británie) a **Vinnell Corporation** (USA).

Dnešní PMC, podobně jako PSC, zaměstnávají penzionované, a tím pádem již vycvičené a praxe znalé vojáky, kterým bývá nejčastěji kolem 40 let a mají za sebou v průměru dvacetiletou armádní zkušenost. Například britské PMC zaměstnávají převážně bývalé příslušníky Special Air Service (SAS), jinde nacházejí uplatnění někdejší členové SEAL či Delta Force. Zpravidla se management těchto firem skládá z bývalých armádních špiček, včetně generálů či bývalých poradců ministrů obrany, zahraničních věcí, apod.

Soukromé vojenské a bezpečnostní společnosti pracují na celém světě. Většina z nich má globální dosah. Charakter těchto firem, jež zaměstnávají jen nutné minimum stálých zaměstnanců, umožňuje, aby PMC a PSC pracovaly prakticky kdekoli a rychle se přizpůsobovaly aktuálním požadavkům a situaci. Ve svých databázích mají PMC a PSC mnohdy až desítky tisíc spolupracovníků z řad bývalých armádních příslušníků a disponují praktickými zkušenostmi z řady problematických misí a regionů. Tyto firmy tak představují skutečné globálními hráče třetí vlny, jenž nejsou pevně svázáni s žádným teritoriem a nabízejí služby s maximální možnou flexibilitou a šitě na míru konkrétního klienta kdekoli na světě – v budoucnu snad i mimo region planety Země.

PMC/PSC operují na souši (bojové operace na prosazení míru, ochrana konvojů humanitární pomoci, obrana výcvikových základen), ve vzduchu (obrana vzdušného prostoru, operátoři protiletadlových systémů, bezpečnost letového provozu) a také na moři (ochrana vrtných plošin, eskorty obchodních plavidel).

Útočné bojové operace, přímá bojová činnost	PMC
Ozbrojené bezpečnostní služby v nestabilních státech poskytované soukromým aktérům	PSC
Ozbrojené bezpečnostní služby v nestabilních státech poskytované veřejným nebo mezinárodním aktérům, včetně operací na vynucení práva a pořádku	PMC
Humanitární operace, podpora, ochrana	PMC/PSC
Vojenské pozorování, strategické plánování, průzkumné operace	PMC
Odmínování	PSC
Výcvik ozbrojených sil včetně policejních	PMC/PSC
Logistika, zásobování, týlové zabezpečení	PSC
Hodnocení a poradenství, záchranné operace, případně osvobozování rukojmích	PMC/PSC

Zpracováno podle Brooks, D.: Messiahs or Mercenaries? The Future of International Private Military Services. International Peacekeeping, Winter 2000, Vol. 7 Issue 4.

Tab: Některé nejběžnější služby poskytované PMC a PSC

V kyberprostoru a vesmíru – dalších dvou prostorech vedení bojové činnosti – nezůstávají soukromé společnosti v rámci svých omezených možností nijak zvlášť pozadu. Co se týče technického vybavení a výzbroje, závisí na konkrétní společnosti a situaci, v níž firma operuje. Nejčastěji se jedná o lehké zbraně, ale setkat se lze i s obrněnými transportéry či dokonce leteckými prostředky, řízenými střelami či prostředky satelitního průzkumu k nimž mají soukromé společnosti přístup. Příkladem budiž dodávka ruské letky bojových letounů Suchoj Su-27 Eritreji v roce 1999 během války s Etiopií. Tvrdí se, že když nebyla Eritrea schopná zabezpečit provoz těchto strojů, dodala ruská strana vysloužilé piloty (na eritrejských suchojích létali prý i Ukrajinci) i potřebný pozemní personál. Suchoj tak provozoval soukromé bojové letectvo [8]. Soukromé firmy se rovněž podílejí na obsluze v oblasti výpočetní techniky a komunikace na severoamerickém velitelství protivzdušné obrany NORAD a středisku včasného varování v komplexu Cheyenne Mountain.

Kontrola, legalita a legitimita soukromých vojenských a bezpečnostních společností

Samostatnou kapitolou jsou regulativní, kontrolní, mechanismy těchto struktur. V zásadě jde o odpověď na otázku, jak zajistit, aby tyto soukromé organizace jednaly v souladu se zákony a ve společnosti přijatými normami a zadaným cílem jejich činnosti? Obecně lze tvrdit, že PSC se pohybují v rámci soukromých a různých humanitárních kontraktů, ale PMC podléhají mnohem přísnějším smluvním opatřením. Obojí struktury podléhají právnímu systému a regulacím státu, ve kterém sídlí. PMC jsou však mnohem více než PSC závislé na současné politické situaci, jejíž změny mohou zasáhnout i jejich „business“. I tato mince má dvě strany, neboť lze tvrdit, že vojenské schopnosti PMC rozšiřují nabídku jejich služeb, a tudíž i spektrum potenciálních zákazníků včetně nadnárodních korporací.

PSC i PMC bývají úzce propojeny se zbrojařským průmyslem, politickými aktéry, státním sektorem a silnými firmami. Otázka legality soukromých vojenských společností bývá často doplňována argumentem, že kdyby tyto firmy jednaly v rozporu se zákony, a také etickými normami, přišly by v budoucnu o své zákazníky. PMC mají zájem na budování pozitivního veřejného image a kvalitních public relations. Samoregulační opatření úspěšných soukromých vojenských i bezpečnostních firem se pohybují na vysoké úrovni.

Některé společnosti mají své internetové stránky a snaží se vystupovat velmi otevřeně. Jiné firmy se naopak se svými aktivitami veřejně nepředstavují a fungují poněkud uzavřeně. Pravdou zůstává, že PMC i PSC volají dále po větší regulaci a především transparentnosti svého podnikání s cílem dosáhnout vlastní legitimizace.

Mezinárodní asociace pro mírové operace (IPOA - International Peace Operations Association) ve svém Kodexu chování z března 2005 deklaruje, že v ní zapojené společnosti musí pracovat pouze pro mezinárodně uznanou a legitimní vládu, mezivládní organizaci, nevládní mezinárodní organizaci či legálního soukromého aktéra. IPOA se hlásí k principům mezinárodního humanitárního práva a lidským právům, jmenovitě k Všeobecné deklaraci lidských práv, ženevské konvenci z roku 1949 a jejímu dodatku z roku 1977 aj. [9]

Zůstává otázkou, zda PMC nebo PSC skutečně narušují monopolní postavení státu. Lze argumentovat tím, že se jedná jen o jakousi prodlouženou ruku státního aparátu, neboť legální společnosti nemohou ani nechtějí fungovat v rozporu se státem a jeho právem (a jaksí navíc i v souladu s právem mezinárodním). Například zahraniční zakázky amerických a britských

soukromých vojenských společností jsou podmíněny souhlasem americké, resp. britské vlády, bez něhož tyto firmy nemohou v zahraničí legálně operovat. Britská vojenská společnost **Sandline International** z tohoto důvodu odmítla kontrakt s Kosovskou osvobozenou armádou (UÇK).

Současně si legální a v souladu s jmenovanými normami jednající firmy uvědomují, že se v jejich řadách mohou vyskytovat společnosti, které tyto standardy porušují. Výsledkem je nejen poškození jejich vlastní reputace, ale rovněž značná ztráta kredibility celého tohoto moderního odvětví služeb. Z řad PMC tak vychází volání po jejich registraci – nejlépe v rámci OSN – tak jak to v roce 1998 deklarovala zmíněná Sandline International [10].

Negativní zkušenosti totiž bezesporu existují a skutečně poškozují jinak potenciálně dobré jméno soukromých společností. Například angažmá firmy **DynCorp** při výcviku bosenské armády provázela obvinění z provozování prostituce dvanáctiletých dětí, jíž se zaměstnanci americké společnosti měli v Bosně dopustit. Zastánci soukromých vojenských společností tvrdí, že PMC se chovají v souladu se standardy mezinárodního práva i řádu hostitelské a své vlastní země. Nutno přiznat, že porušování zmíněných norem bohužel patří nezdárka ke státním vojskům, což dokládá nepřijatelné zacházení s iráckými zajatci některými příslušníky amerických ozbrojených sil. U soukromých společností – ve srovnání s národními vojsky – toto riziko do určité míry eliminuje konkurence, která mezi nimi panuje.

Nicméně do skandálu kolem věznice Abú Ghraib jsou zapleteni i někteří příslušníci soukromých agentur. Jmenovitě jde o **Titan** a **CACI**, jejichž zaměstnanci se podíleli na výsleších iráckých zajatců, což je ovšem zcela nový prvek služeb PMC, a nabízí se otázka, zda se stále ještě jedná o PMC či jakousi privatizaci vojenských zpravodajských služeb [11].

Důvody vzniku a využití soukromých armád

Mezi příčiny neutuchajícího používání soukromých firem v bezpečnostní oblasti namísto národních sil řadíme finanční neefektivitu, riziko ztrát na životech, nedostatek politické podpory a vůle k nasazení státních vojsk a rovněž nedostatečný strategický zájem na jejich použití. Jmenujme alespoň čtyři hlavní důvody a potřeby, jež vedou k potřebě PMC/PSC.

Prvním důvodem je neschopnost či nemohoucnost státu vytvořit a provozovat vlastní vojenské síly. Služeb soukromých vojenských společností využívaly po konci studené války země, jež s koncem bipolární konfrontace ztratily své sponzorské (super)velmoci. Mezi tyto státy řadíme země jako Zair (dnes Konžská demokratická republika), Angola, Rwanda, Tádžikistán, Arménie, Ázerbájdžán, Afghánistán a bývalá Jugoslávie. Velkým rizikem je, že stát může být slabší, než firma, kterou si platí. Nabízí se možnost/hrozba převzetí moci v zemi soukromou vojenskou společností, čehož se však dosud dopouštěli jen „obyčejní žoldáci“.

Druhým důvodem k používání soukromých společností místo národních armád je také neochota či neschopnost, ať už pramenící z jakýchkoliv příčin, jednotlivých států nasazovat své vlastní ozbrojené síly. Tento argument se týká rovněž OSN či (sub)regionálních organizací jako je ECOWAS (Ekonomické společenství západoafrických států), Africká unie, OBSE. Organizace spojených národů, ačkoliv již služeb soukromých vojenských firem využila, nemá coby mezivládní struktura na využívání jiných než státních ozbrojených sil velký zájem. Mnohdy se však ukazuje, že právě pro nepopulární operace, pro které neexistuje politická podpora, je výhodnější využít služeb soukromých aktérů. V roce 1994 Kofi Annan, ještě jako zástupce generálního tajemníka OSN pro mírové operace, navrhoval, zda neposlat soukromou vojenskou společnost do Rwandy

k oddělení znepřátelených stran a ochraně uprchlíků. Bohužel tak OSN neučinila a důsledkem neochoty států nasadit své vlastní jednotky bylo na 800 tisíc obětí brutální genocidy. Zde jde o prioritní oblast soukromých vojenských společností, spíše než PSC.

Příkladem je úspěšné nasazení slavné jihoafrické společnosti **Executive Outcomes (EO)**, kterou si pronajala vláda Sierra Leone: „Již v dubnu 1995 došlo k první bojové akci EO. Jednotky Revoluční sjednocené fronty se v té době nacházely pouhých 36 km od Freetownu. Za pouhých 9 dnů je EO dokázala vytlačit na vzdálenost 126 km a po 10 měsících byl konflikt ukončen. Přitom počet zaměstnanců společnosti v zemi nikdy nepřesáhl číslo 250.“ [12] Rovněž finanční efektivita PMC/PSC převyšuje státní síly.

Třetí oblast, kde se PMC/PSC jeví jako velmi potřebné, vymezují potřeby nevládních organizací a nadnárodních korporací či velkých firem, které se chtějí angažovat v rizikových, či přímo konfliktních regionech. Úkoly jako bezpečnost konvojů s humanitární pomocí, ochrana zdravotnického personálu či zajištění bezpečnosti diamantových dolů, ropovodů a nebo obchodních cest zaměstnávají dnes na desítky soukromých firem. Zvláště finančně zajištěné podniky realizující své lukrativní zakázky v nestabilních zemích bývají častými klienty PSC. Aktuální je angažmá britské **ArmorGroup** v Iráku, kde se firma podílí na zajišťování bezpečnosti země více než 1400 zaměstnanci. V Iráku je aktivní i francouzská **Groupe EHC**, jejíž padesát zaměstnanců zajišťuje bezpečnost nevládních organizací, skladů humanitární pomoci, atd.

Dnešní Irák představuje vůbec největší nasazení PMC. Působí zde přes 20 tisíc zaměstnanců (většina z nich jsou Iráčané) několika desítek soukromých, zde převážně bezpečnostních, firem. Mezi nimi najdeme **Global Risk Strategies**, **Blackwater Security Consulting**, **Control Risks Group** a další, někdy i domácí irácké firmy. Jejich činnost se skládá především z ochrany konvojů, budov i osob, zvláště diplomatů a vysokých domácích i zahraničních představitelů, a také se podílejí na výcviku iráckých bezpečnostních složek. V případě Iráku je třeba mít na paměti, že zde jde již o čistý „business“, nikoliv prosazování nějakých mírových ideálů. Situace se tak v jistém smyslu podstatně liší od některých předchozích nasazení PMC v konflikty zmínané subsaharské Africe. Ziskový charakter soukromých vojenských a bezpečnostních firem přetrvává a je nutno s ním nadále počítat.

Konečně čtvrtou oblastí, kde PSC/PMC nachází uplatnění, jsou zakázky samotných států. Na rozdíl od slabých států, pro které jsou PMC nezbytností, využívají – zvláště západní vlády – služeb soukromých společností tehdy, když by byla jejich přímá účast politicky nepřijatelná. A to jak z vnitrostátních, tak mezinárodních příčin. Příkladem je americká společnost **MPRI** (Military Professional Resources Incorporated) v Bosně.

Známý „CNN body-bag effect“, který vyvolaly záběry mrtvých amerických vojáků vláčených ulicemi Mogadiša v roce 1993 vysílané v USA, u PMC neexistuje. Veřejnost, obvykle velmi citlivá ke ztrátám „našich hochů“, nemá v případě zapojení soukromých firem v tomto ohledu důvod ke znepokojení. V porovnání s národními silami se soukromé společnosti dále vyznačují vysokou rychlostí při nasazení. Ve srovnání například s mezinárodními mírovými operacemi se u soukromých aktérů nesetkáváme s problémy v oblasti velení a vymezení kompetencí typu duálního vedení – kdy misi vede a určuje jedna struktura (mezinárodní organizace – typicky mírové mise OSN), ale jednotky reflektují politické priority své země (národní velení) [13]. Zde lze s určitým nadhledem citovat britskou společnost **Global Marine Security Systems**: „Global Marine is different; we are independent and have a single loyalty: our customers.“ (Firma Global Marine je jiná: jsme nezávislí a jedinou naší loajalitou je loajalita k zákazníkům.)

PMC profituje ze své úspěšnosti posuzované v měřítku dosažení vytčených cílů a definovaného mandátu s přihlédnutím k řadě dalších faktorů, jakými je dodržování právních, obchodních a etických norem, z hlediska firmy snaha o minimalizaci finančních a jiných ztrát a obecně profesionální přístup.

Zdroj: Singer, P., W.: Corporate Warriors: The Rise and Ramifications of the Privatized Military Industry, International Security, 2001/2002, Vol. 26, Issue 3.

Schéma: Oblasti působení soukromých vojenských firem v letech 1991–2001

Jaká budoucnost pro PMC?

V úvodu naznačené teze o rozmělnění monopolu státu na násilí v mezinárodním systému se jeví ve světle předložených faktů jako diskutabilní. Lze oprávněně argumentovat, že existují soukromé vojenské firmy, jež realizují svou činnost bez dohledu státu (bývalý SSSR, vybrané země Afriky či Asie), které svou existenci zmíněné výsadní postavení státu narušují. Tyto společnosti, nebo spíše gangy, mají blíže organizovanému zločinu a jejich aktivity jsou z pohledu státu v určitých ohledech podobné činnostem běžných zločineckých organizací. V tomto případě jde o ilegální seskupení a nelze je tedy brát v potaz v souvislostech tohoto článku, jež se naopak zaměřil na legální firmy. Zde naopak veskrze platí, že podléhají kontrole ze strany domovského státu a obvykle i mezinárodních institucí a jejich působení bývá omezeno přísnými normami. PMC (a PSC) tedy, alespoň na první pohled, neznamenaají omezení moci státu – ale spíše jistou její delegaci na soukromé struktury. Současně PMC a PSC zaplňují určité vakuum, jehož prostor státy z rozličných příčin neobsazují.

Samozřejmě nelze ignorovat rizika a negativa používání soukromých společností ve vojenské a obranné oblasti. Avšak pevně stanovená omezení a kontrolní mechanismy, jejich vývoj, dodržování či porušování, nedokáží ze stolu definitivně smést otázku budoucího rozvoje, postavení a role ozbrojených sil v mezinárodním měřítku – byť v maximálně dlouhodobém horizontu. Již dnes je jasné, že soukromé vojenské a bezpečnostní společnosti mají slibnou budoucnost – přinejmenším ve výše naznačených intencích jejich uplatnění. Jejich další rozvoj bude záviset mj. na racionálním uvažování občanů – voličů – i politických elit, jež by se měly oprostit od negativního vnímání zmiňovaných soukromých firem. Budoucnost ukáže, zda také občané a jejich domovy – ať už půjde o vlast, město, region či jejich nadnárodní seskupení – budou chráněni národní či mezinárodní armádou a nebo se tohoto úkolu zhostí armády soukromé. Pravděpodobně půjde zatím o kombinaci obou konceptů, ale možná je jen otázkou času, kdy převáží soukromý, přinejmenším ve své funkční rovině.

Naplní-li se některé z vizí manželů Tofflerových, nebude trvat dlouho a „soukromé armády“ organizované za účelem soukromého obchodního zisku budou běžnou součástí našeho života. Možná dokonce tak běžnou, jakou bývají současné ozbrojené síly.

Poznámky a literatura:

- [1] TOFFLER, A., TOFFLEROVÁ, H. *Válka a antiválka: Jak porozumět dnešnímu globálnímu chaosu*. Praha: Dokořán, Argo, 2002. [Informace o této knize: VR 3/2004, str. 157.]
- [2] Podle STINNETT, N. *Regulating the Privatization of War: How to Stop Private Military Firms from Committing Human Rights Abuses*. Boston College, http://www.bc.edu/schools/law/lawreviews/meta-elements/journals/bciclr/28_1/07_TXT.htm.
- [3] PAVKA, M. *Soukromé společnosti zabývající se vojenskou činností*. Centrum strategických studií, <http://www.strat.cz/article.php?id=9>.
- [4] Ibid. Dále VAKNIN, S. *Analysis: Private armies – I*, United Press International, Inc., <http://www.upi.com/view.cfm?StoryID=20020717-092201-5132r>.
- [5] BROOKS, D. Messiahs or Mercenaries? The Future of International Private Military Services. *International Peacekeeping*, Winter 2000, Vol. 7 Issue 4, s. 129–130. K soukromým armádám, jejich typologii, definici žoldnéře a vybraným PMC viz O'BRIEN, K.; SARVAŠ, Š.: Soukromé armády – nový element na mezinárodní scéně, *Mezinárodní vztahy* 4/1999, s. 19–25.
- [6] Podle ORTIZ, C. Regulating Private Military Companies: States and the Expanding Business of Commercial Security Provision, in L. Assassi, D. Wigan and K. van der Pijl (eds). *Global Regulation: Managing Crises After the Imperial Turn*. Houndmills/New York, Palgrave Macmillan, 2004, s. 206. Převzato z <http://www.private-military.org/Home.htm>.
- [7] SINGER, P. W. Corporate Warriors: The Rise and Ramifications of the Privatized Military Industry, *International Security*, 2001/2002, Vol. 26, Issue 3.
- [8] Podle ADAMS, T. K.: Private Military Companies: Mercenaries for the 21st Century. *Small Wars & Insurgencies*, Summer 2002, Vol. 13 Issue 2, s. 57 a dále SINGER, P. W.: Corporate Warriors: The Rise and Ramifications of the Privatized Military Industry, *International Security*, 2001/2002, Vol. 26, Issue 3.
- [9] Více IPOA: *Code of Conduct*, March 31, 2005, <http://www.ipoaonline.org/code.htm>.
- [10] Sandline International: Private Military Companies - Independent or Regulated?, 28 March 1998, www.sandline.com/white/regulation.doc.
- [11] ISENBERG, D. *A Fistful of Contractors: the Case for a Pragmatic Assessment of Private Military Companies in Iraq*. Research Report, British American Security Information Councils, 2004. <http://www.basicint.org/pubs/Research/2004PMC.pdf>. Zde zvláště s. 51–67.
- [12] Cit. PAVKA, M. Soukromé společnosti zabývající se vojenskou činností.
- [13] Srov. Srov. O'BRIEN, K.; SARVAŠ, Š. Soukromé armády – nový element na mezinárodní scéně, s. 24.

Přechod na plně profesionální OS vyvolal odpovídající **změnu systému řízení lidských zdrojů**. Jeho posláním je komplexní zabezpečení výběru, přípravy, vzdělávání, zařazování personálu do OS a efektivní řízení jeho služebních kariér. Součástí řízení lidských zdrojů je i sociální program péče o personál včetně občanských zaměstnanců v průběhu aktivní služby i po jejím ukončení.

OS nemají možnost, na rozdíl od civilních firem, získávat připravený personál schopný plně vykonávat svoje poslání na trhu práce. Nábořem získaný personál stojí na počátku své kariéry. OS jej musí vycvičit, zvýšit kvalifikaci a vytvořit podmínky pro jeho udržení. Vojenská kariéra má zabezpečit jistoty, a to nejen v průběhu služby, ale i po jejím ukončení, především prostřednictvím uplatnitelnosti na trhu práce při hledání zaměstnání v civilním sektoru. Stále významněji se ve službě v OS uplatňují ženy. Zvažováno je až 20 % v plně profesionální armádě.

Bezpečnost a obrana České republiky 2015–2025
Josef Janošek a kolektiv, ÚSS-MO ČR 2005

Přídavek na bydlení v ozbrojených silách USA

Ozbrojené síly vyspělých zemí světa zajišťují svým profesionálním vojákům bydlení buďto prostřednictvím peněžité dávky, nebo poskytováním vládních bytů. Obdobně řeší situaci svých vojáků i ozbrojené síly USA, přičemž přídavek na bydlení přiznávají na základě racionálně ekonomických kritérií. AČR začala poskytovat tuto dávku v roce 1999, ale systém přídavku na bydlení nezohledňuje kritéria racionálnosti či účelovosti.

Vojenské rozhledy zveřejnily v č. 2 z roku 2005 polemiku k článku mj. Pernici a prap. Müllerové Přídavek na bydlení – požehnání nebo prokletí? [1, 2] Její autoři nesouhlasí se skutečnostmi uvedenými v článku a navrhuji ponechat institut přídavku na bydlení ve stávající podobě. Dovolují si touto cestou vstoupit do diskuze o spravedlnosti a racionalitě určení výše přídavku na bydlení informací o obdobné dávce, která je poskytována v ozbrojených silách USA. [3, 4] Domnívám se totiž, že americký příklad může být v mnoha ohledech dobrou inspirací pro racionální poskytování přídavku na bydlení v AČR.

Problém finanční podpory bydlení profesionálních vojáků v ozbrojených silách USA

Podobně jako v ČR má v USA stát povinnost zajistit profesionálnímu vojákovi a jeho rodině ubytování. Bohužel, ne vždy se státu dařilo tuto povinnost plnit jako naturální plnění, a proto se postupem doby vytvořila možnost přispívat vojákům a jejich rodinám na bydlení. Počátky těchto snah sahají do 19. století, kdy důstojníkům bylo ubytování buďto poskytováno přímo na vojenských základnách, nebo dostávali přídavek na bydlení. Poddůstojníci a mužstvo si museli ubytování obstarávat sami. [5]

Novodobá historie finanční podpory bydlení profesionálních vojáků a jejich rodin se začala psát v roce 1949, kdy bylo uzákoněno právo profesionálních vojáků na poskytování finančního příspěvku pro zajištění jejich bydlení.

Dnešní **přídavek na bydlení – BAH** (Basic Allowance for Housing) měl dva předchůdce. Jednalo se o:

- ❑ přídavek na ubytování (BAQ – Basic Allowance for Quarters),
- ❑ nastavitelný přídavek na bydlení (VHA – Variable Housing Allowance).

Přídavek na ubytování odvozoval výši dávek pro jednotlivé hodnostní třídy (grades) podle vynaloženého nájemného příslušníky těchto hodnostních tříd, a zároveň zohledňoval platovou třídu vojáků a jejich rodinné poměry. V roce 1981 byl jako další kompenzace nákladů na bydlení zaveden nastavitelný přídavek na bydlení, který byl určen pro vojáky, jejichž náklady na ubytování byly vyšší než 115 % jejich přídavku na bydlení. Systém poskytování obou přídavků vedl k tomu, že vojáci byli nuceni hradit větší částky ze své vlastní kapsy než

se původně předpokládalo, a proto byl systém postupně změněn a tyto dávky byly v letošním roce plně nahrazeny BAH. [5]

Účelem BAH je řešit situaci, kdy vojákům není možno zajistit ubytování ve vládních ubytovacích prostorech. Výše přídatku na bydlení byla určena od začátku tak, aby pokryla alespoň 75 % nákladů s ubytováním vojáků. Cílem je, aby voják, který si pořizuje standardizované ubytování v tržním sektoru, mohl celé toto ubytování hradit z přídatku na bydlení [6], proto je výše BAH odvozována od tržních cen nájemného pro standardizované typy ubytování v jednotlivých oblastech USA. [7]

Federální předpisy a interní normativní akty Ministerstva obrany USA stanovují [8, 9], že přídatek na bydlení náleží každému příslušníkovi ozbrojených sil USA, pokud je tento voják zároveň oprávněn pobírat základní plat. Pokud však voják bydlí ve vojenských ubytovacích prostorech, které jsou adekvátní k jeho hodnotě (tedy jeho platové třídě) a odpovídají „běžným“ standardům bydlení, pak takovému vojákovi přídatek na bydlení nenáleží. [9]

Voják, který má platovou třídu E-6 (ekvivalent hodnoty štábního seržanta u pozemního vojska USA; AČR – rotný) a vyšší, si může vybrat – přidělené vojenské ubytování přijmout nemusí a místo toho pak má nárok na BAH. Toto ustanovení však neplatí, pokud by vojákovo rozhodnutí nepříznivě ovlivňovalo úkoly a připravenost jeho jednotky. [9] Jestliže už má voják nárok na BAH, pak jeho výše je závislá na [10]:

- ❑ místu výkonu služby vojáka,
- ❑ platové třídě vojáka,
- ❑ rodinných poměrech vojáka.

Umístění základny, kam je voják přidělen k plnění svých služebních úkolů, je velmi významným kritériem určujícím výši BAH. Toto kritérium se snaží zajistit, aby přiznávání tohoto přídatku bylo co nejvíce spravedlivé a zohledňuje výši nákladů na bydlení v jednotlivých oblastech, kde jsou umístěny základny.

Platová třída je v ozbrojených silách USA ztotožňována s hodnotou. Toto kritérium bere v úvahu služební zařazení vojáka a jeho funkci. Přihlíží se tedy k množství a rozsahu jeho odpovědnosti a přínosu, který voják pro svou jednotku má.

Hledisko **rodinných poměrů vojáka** (respektive to, zda je svobodný nebo ženatý a zda má nebo nemá děti) umožňuje zachovat určitý průměrný životní standard rodině vojáka, které se časté stěhování může negativně promítnout do životních nákladů rodiny, což by mohlo mít nejen negativní vliv na výkon vojáka, ale poškozovalo by také image ozbrojených sil na trhu práce. [9]

Problém stanovení výše BAH

Racionalita stanovení amerického přídatku na bydlení je zakládána na určení standardů bydlení. Ty umožňují příslušníkům ozbrojených sil pobírat takovou výši BAH, která se rovná přibližně tomu, co by za bydlení platili občané z civilní sféry, pokud by příjem ze stálého zaměstnání vojáka a nevojáka byly zhruba stejné. To znamená, že tyto standardy umožňují spojit náklady na bydlení s jednotlivými hodnotami, a tedy platovými třídami. Tyto standardy jsou vyžadovány zejména pro potřeby stanovení rozpočtu a jeho projednání orgány civilní rozpočtové kontroly ozbrojených sil. [10, 11] Výše BAH se tak mezi rozpočtovými roky může měnit v závislosti na určení sociálního statusu příjemců BAH, který „kolísá“ v důsledku platové politiky státu a změn na trhu s bydlením.

Pro výpočet BAH se vychází z každoročně shromažďovaných statistických údajů, které slouží k posouzení cenových hladin nájemného v jednotlivých oblastech, kde jsou umístěny základny ozbrojených sil. Ministerstvo obrany USA (DoD - Department of Defense) zaměstnává civilní firmu, která dvakrát ročně shromažďuje data týkající se přibližně 400 vojenských obytných center (MHA - Military Housing Area), která jsou vymezena pomocí série poštovních směrovacích čísel.

Při shromažďování statistických údajů cenových hladin nájemného klade DoD důraz na platnost získaných dat, neboť jejich správnost je rozhodující pro přesné určení sazeb BAH. Proto jsou používána data z různých zdrojů, například od soukromých realitních firem, provozovatelů veřejných služeb, místních odborných novin a v neposlední řadě od vojenských bytových úřadů (MHO - Military Housing Office) apod.

Data týkající se cenových hladin nájemného jsou sledována pro různé druhy obytných jednotek. Tyto druhy obytných jednotek jsou posuzovány jako profily a ke každé hodnotě je poté přidělen jako standardní jeden profil – tedy určitý typ a velikost obytné jednotky pro vojáka určité hodnoty s ohledem na to, zda voják má nebo nemá rodinu. Pro profily jsou shromažďovány jako statistické údaje o cenových hladinách nájemného pro jednotlivé oblasti.

Výpočet sazeb BAH

Vlastní výpočet sazeb BAH spočívá v tom, že dojde k přiřazení profilů k tzv. záchytným bodům (anchor points), respektive hodnotem (paygrades), viz **tab.** Pro tyto záchytné body platí, že lokální průměrné náklady na nájemné tohoto profilu (nebo-li této obytné jednotky) jsou průměrnými náklady na nájemné vojáka s danou hodnotou.

Pro výpočet ostatních sazeb od sebe odečteme sazby dvou sousedících záchytných bodů a přičteme dané procento z rozdílu k sazbě nižšího záchytného bodu. DoD a ostatní složky ozbrojených sil následně stanoví národní průměrné náklady na nájemné jednotlivých profilů, ohodnotí lokální průměrné náklady nájemného a úroveň veřejných služeb lokalit a na tomto základě vydají nařízení ohledně výše sazeb BAH. [10]

BAH s nezaopatřenými dětmi		
hodnost–platová třída*	druh přiřazené obytné jednotky	interpolace BAH
E-6 (rotný)	řadový dům – 3 ložnice	záchytný bod
W-1 (podpraporčík)	řadový dům – 3 ložnice	1 %
E-7 (rotmistr)	řadový dům – 3 ložnice	36 %
O-1E (podporučík)**	řadový dům – 3 ložnice	44 %
W-2 (praporčík)	řadový dům – 3 ložnice	52 %
E-8 (nadrotmistr)	řadový dům – 3 ložnice	75 %
O-2E (poručík)	řadový dům – 3 ložnice	93 %
O-3 (kapitán)	řadový dům – 3 ložnice	98 %
W-3 (napraporčík)	samostatný dům – 3 ložnice	záchytný bod

Pozn.: * E (enlisted): seržanti, W (warrant officers): praporčíci, O (officers): důstojníci;

** Označení O-1E (O-2E, O-3E) znamená, že důstojník více než 4 roky aktivně sloužil buď jako seržant, nebo důstojnický zástupce (praporčík).

Pramen: *A Primer on Basic Allowance for Housing for the Uniformed Services*. 1st ed. New York: DoD, 2002.

Tab.: Příklad výpočtu sazeb BAH některých hodnostních tříd s nezaopatřenými dětmi (pozemní vojsko USA)

Z tabulky (viz) je možné vypočítat např. BAH pro vojáka s hodností E-7 s nezaopatřenými dětmi. Podle tabulky má tento voják nárok na BAH pro řadový dům se třemi ložnicemi plus 36 % z rozdílu mezi průměrným lokálním nájemným pro řadový dům se třemi ložnicemi a samostatný dům se třemi ložnicemi. Náklady na nájemné jednotlivých profilů stanovené DoD určují, že lokální standard nájemného pro řadový dům se třemi ložnicemi činí 1000 USD a pro samostatný dům se třemi ložnicemi 1200 USD. Daný procentuální rozdíl činí 72 USD, a tedy BAH pro tohoto vojáka se celkově rovná 1072 USD.

Závěr

Způsob určování výše přídatku na bydlení v ozbrojených silách USA zajišťuje transparentnost poskytovaných veřejných prostředků na finanční podporu bydlení profesionálních vojáků a jejich rodin. Tato transparentnost v případě přídatku na bydlení v ČR schází, protože nejsou stanoveny ekonomicky racionální pravidla [2, 4] pro určení výše této specifické dávky, která by brala v úvahu spravedlnost jejího poskytování a její účelnost ve vztahu k ekonomickému postavení příjemců přídatku na bydlení.

Americký příklad by mohl České republice sloužit za vzor, protože dokazuje, že poskytování veřejných prostředků i na takové účely jako je bydlení profesionálních vojáků a jejich rodin lze založit na objektivních – statisticky sledovaných – veličinách.

Použitá literatura:

- [1] NĚMEC, František. Příplatek na bydlení určitě neznamená prokletí. *Vojenské rozhledy*, 2005, č. 2.
- [2] PERNICA Bohuslav, MÜLLEROVÁ Petra. Přídatek na bydlení – požehnání nebo prokletí? *Vojenské rozhledy*, 2005, roč. 13, č. 1.
- [3] PERNICA, Bohuslav. Problém spravedlnosti na příkladu zajišťování bydlení v profesionálních ozbrojených silách. *Vojenské rozhledy*, 2005, roč. 14, č. 2.
- [4] POLÁČKOVÁ, R. *Přídatek na bydlení v AČR a ozbrojených silách USA* [práce studentské tvůrčí činnosti]. 1. vyd. Brno: Univerzita obrany, 2005.
- [5] DoD Task Force on Duality of Life, Final Report. *A Short History of Military Housing*. 1995, [<http://www.afa.org./magazine/june1996/069house.asp>].
- [6] <http://www.cbo.gov/showdoc.cfm?index=4966&sequence=0>; http://dod.mil/militarypay/pay/bah/bah_primer.pdf
- [7] <https://secureapp2.hqda.pentagon.mil/perdiem/bahintro.html>; *Basic Allowance for Housing*. Armed Forces Network, 2004; <http://www.armedforces.net/Detailed/610.html>.
- [8] <http://straylight.law.cornell.edu/uscode/#TITLES> - US Code; <http://www.dod.mil/comptroller/fmr/> - DoD FMR.
- [9] Title 37 – Pay and Allowances of the Uniformed Services, Chapter 7, Sec. 403, *Sbírky zákonů Spojených států amerických*.
- [10] *A Primer on Basic Allowance for Housing for the Uniformed Services*. 1. ed. New York: DoD, 2002; <http://www.dod.mil/comptroller/fmr/> - DoD FMR.
- [11] Improvements Made to Housing Allowance Rate-Setting Process. Washington, DC 20548, GAO, 2001; <http://www.gao.gov>.

Aspekty lidského chování v davu a regulace pohybu davu při mimořádných událostech

Při každodenním výkonu služby nebo zaměstnání jsou příslušníci integrovaného záchranného systému, jehož součástí jsou i vybrané útvary Armády ČR, nuceni setkávat se zejména při zvládnutí mimořádných událostí a krizových stavech s davem občanů, s potřebou s davem pracovat. Tento způsob užití ozbrojených sil není v podstatě nic nového, vyučuje se na řadě západních vojenských škol, např. na vojenské akademii v Sandhurstu (RMAS - Royal Military Academy Sandhurst), kde je toto téma výuky dáno mj. častým zasazením britské armády při nepokojích hlavně v Severním Irsku. Podrobně se studuje metodika zásahu, probírají se eventuality vývoje situace, způsob reagování. Důstojníci nejsou na podobné situace nepřipraveni. Velitelé takového zásahu ale musí mít stále na paměti, že dav není ozbrojený nepřítel, že s davem nelze pracovat tak, jak jsme to viděli při zásahu červených baretů na Národní třídě v Praze v r. 1989.

1. Aspekty lidského chování v davu při mimořádných situacích

Při vzniku mimořádné, nebo krizové situace jsou občané omezováni svými fyzickými schopnostmi, psychickou odolností, ale také množstvím zkušeností a návyky situace řešit. Člověk zvládá mimořádné situace za předpokladu, že umí využít zvláštnosti své povahy a ovládnout své city a pocity. Výkon člověka je zhoršován pod tlakem času a emocí. Vlivem těchto faktorů je snižována racionalita myšlení a z toho vyplývajících rozhodnutí. Fyzické reakce člověka jsou nezdědka naprosto nepřiměřené potřebám na zvládnutí psychicky náročných situací. Těžko se odhaduje pravděpodobnost nespolehlivosti člověka. Tedy jeho předpoklady řešit situaci v prostředí ve kterém se nachází.

Tyto situace jsou zdrojem stresu a bariérou, která neumožňuje člověku plně využít svých možností a schopností. To dále zvyšuje možnosti chyb a přijetí rozhodnutí, které nejsou adekvátní řešené situaci. Ve výčtu možných důvodů selhání lidského faktoru sehrává svoji roli také únava. Ta se dostavuje zejména při namáhavé práci, která vyžaduje velké soustředění.

Mimořádná situace, válečný konflikt, výbuch, požár nebo jiná podobná událost zásadním způsobem změnila lidem život. Postižený člověk nemá dostatek času, aby se na ni připravil. Jen málo jedinců je schopno po vzniku krizové situace racionálně uvažovat a jednat. Většina lidí upadá do emočního šoku a nejedná úměrně situaci. Lidé v silně emočních stavech odmítají ošetření či záchranu, mnohdy necítí bolest, ačkoliv jsou zraněni.

Důležitým projevem může být strach. Tento pud osobu ovládá a většinou se nedá racionálně ovlivnit. Při strachu se u člověka projevují jeho fyziologické znaky (třes, bledost, zažívací problémy až mdloby). Vystrašený člověk, čekající na svou záchranu, může padnout do stavu totální beznaděje. Takový člověk je apatický, nereaguje na vnější podněty. Typický je výraz obličej, pokleslé svalové napětí lícních svalů, zakalený zrak apod.

Dalším závažnějším projevem je agrese. U řešení mimořádných událostí mohou nastat situace, kdy je potřeba čelit agresi poškozeného, namířené vůči záchráncům. Může to být jak agrese slovní, tak fyzická. Jedná se většinou o lidi se sníženou mírou tolerance. Jsou

výbušní, explozivní. Agresivní jednání osob s menší inteligencí, infantilitou, sociálně se těžko přizpůsobivých, zasahuje až na hranici patologie.

U všech skupin je potřeba ze strany záchranářů vystupovat s opatrností, až diplomatickou obratností. Špatně zvolené slovo může vést ke vzniku paniky nebo vyvolat hysterický záchvat či zavadá příčinu ke slovnímu nebo fyzickému napadení. Je potřebné si uvědomit, že člověk po zdrcujícím zážitku není schopen vnímat vše racionálně. Mnozí poškození neví, co se stalo, co bude následovat. Rozpadá se jim dosavadní systém společenských vztahů, racionálních hodnot, převládnu pudy, instinkty, iracionalita. Jednotlivci se zde změní v dav.

Davem rozumíme shromáždění jakýchkoliv jedinců bez ohledu na jejich národnost, povolání nebo pohlaví a bez ohledu na náhodu, která je svedla dohromady. Dav je možné definovat také jako shromáždění značného množství osob okolo středu nebo bodu společné pozornosti. V davu se pak projevuje hromadné chování jako specifický typ sociálního chování. Jeho specifčnost spočívá v tom, že je vyvolán působením neobvyklých životních okolností na soubor jedinců, kteří se z rozmanitých příčin ocitli ve vzájemné koexistenci za podmínek vzniku stresogenních podnětů vnějšího prostředí, takže dochází k homogenizaci jejich prožitku a interakčního chování na základě výrazné působících situačních determinantů. Dav lze podle literatury v zásadě dělit na shluky agresivní, lynčující, terorizující, rebelující, akviziční, výrazové, únikové, panika – v neorganizovaných davech a organizovaných davech, publikum nahodilé a záměrné.

Pro chování člověka v davu jsou podstatné tři procesy:

- ❑ *proces sociální facilitace* – přítomnost jiných napomáhá výskytu jistého chování, vzájemné posilování členů,
- ❑ *proces deindividualizace* – člověk ze ztrácí v anonymitě davu a snižuje se jeho odpovědnost a sebekontrola,
- ❑ *proces emocionální nákazy* – přenášení prožitků z jednoho člena davu na druhého, vzájemné ovlivňování.

Tyto procesy se nepromítají do chování davu ve všech podmínkách stejnou měrou. Například při koncertech se největší měrou podílí proces emocionální nákazy a člověk je stržen aktivitou, nebo klidem a zaujetím ostatních, naproti tomu při demonstraci převládá proces deindividualizace a účastník snadno podlehe dojmu anonymity a je schopen například dlažební kostkou rozbít výlohu, což by jako osamocený pravděpodobně neudělal.

Dav je tedy dočasné existující uskupení lidí, u kterých dojde ke zcela určitým psychickým změnám tím, že se seskupí, obvykle neorganizovaně a spontánně. Mnoho psychických stavů je nakažlivých.

Jestliže se nenajde nikdo, kdo by byl již v začátku schopen jednat, pak v davu vzniká panika, která dělá z lidí běsnící skupinu. Stupeň emočního jednání je přímo úměrný nedostatku informací. Zkušenost dokazuje, že lidé se dokáží postavit ohrožení, které chápou a jehož důsledky mohou zvážit, i když může jít o ohrožení života.

Známé jsou rovněž **agresivní shluky**, ať již se jedná o lynčující, terorizující, nebo rebelující, které jsou nejvíce viditelné. Mají společné to, že jsou převážně agresivní. Jediný rozdíl je v cíli, na který se zaměřují. *Davy lynčující* jsou davy, které pronásledují jednoho člověka. *Terorizující davy* jsou zaměřeny proti určité skupině osob nebo skupinám, *rebelující davy* se objevují v době vzpour nebo stávek. V těchto případech se vytváří tzv. „*duše davu*“.

Jedinec v davu ztrácí svojí identitu, stává se anonymním a díky psychické naze snadno jedná jako ostatní. Vyrůstá v něm pocit moci, ale snižuje se jeho pocit odpovědnosti, nerea-

guje jako osamocený jedinec, ale je ochoten uvažovat a jednat jako součást davu. Jeho činy nejsou kriticky hodnoceny rozumem. Díky tomuto se stává, že se dav začne chovat agresivně. Stačí popud, který dav vezme za svůj, ve který uvěří tím snáze je-li jasně a pochopitelně formulován. Tím se dá vysvětlit chování fanoušků, kteří napadnou tábor příznivců druhého klubu a posléze i pořádkovou službu, protože ta se postavila proti přání davu. Stejně je to i při demonstracích, kdy radikální jádro začne útočit a část účastníků se připojí. Často se stává, že ani nevědí proč a zač bojují, ale touto cestou pouze uvolňují nahromaděnou nespokojenost a potřebu nějaké seberealizace.

Zvláštní kategorií jsou „*vůdcové davu*“. Dav má tendenci podléhat autoritě, vůdci, který je vede, formuluje, ale také reguluje jejich názory. Je lhostejné, zda se jedná o náboženského či politického vůdce, nebo vůdce při mimořádné situaci. Mají autoritu, vůli a často i prestiž. Díky těmto vlastnostem je dav ochoten je poslouchat, vykonávat jejich příkazy a nechat se vést.

Jako prostředky k dosažení těchto cílů jsou v literatuře uváděny tři základní věci a to je „tvrzení, opakování a nákaza“. Pro dav je vůdce často tak nepostradatelný, že jakmile padne, dav se bez velení rozpadá. Je třeba ale také uvést, že dav je schopen i pozitivních činů, jako revoluce, obrana například státu či určitého území.

Shluky únikové, tzv. *paniku* lze definovat jako „hromadný psychologický jev, který je spjat se svéráznými aspekty strachu a interpersonálními vztahy“. Paniku může vyvolat strach, či pocit blížící se hrozby, nebo nedostatek informací ve vypjaté situaci. Přispívají k ní i fyziologické a psychické stavy jako je únava, deprese či nízká morálka a disciplína. Jedinec zde neřeší situaci účelným systémem chování, ztrácí schopnost autoregulace, kognitivní orientace v prostředí, a jedná tudíž frustrovaně, nelogicky. Pro vznik paniky není až tak důležité, jestli je nebezpečí reálné, či nereálné a člověk začne jednat ve snaze ochránit sebe před tímto nebezpečím. Nechá se strhnout a bojuje o svůj život. Často je to velmi neúčelné a zbavené logiky. Jedinec osamocen spíše správně vyhodnotí situaci a reaguje pravděpodobně způsobem jiným a účelnějším. Zvláště nebezpečná a kontraproduktivní je panika při přírodních katastrofách, či válečných konfliktech, kdy se výrazně snižuje šance na záchranu z dané situace.

Ve shromažďovacích prostorech stoupá riziko paniky s klesající plochou únikové cesty připadající na jednu osobu. Pokud se proud unikajících osob pohybuje směrem od epicentra násilného děje na bezpečné místo (např. volné prostranství) panika nevzniká. Jestliže se však proud unikajících osob z jakéhokoli důvodu zastaví, může v lidech vzniknout strach a následně i panika. Ke ztrátám na životech často došlo nikoliv jako přímý následek mimořádné situace, ale v důsledku paniky a následného ušlapání lidí davem.

Masová hysterie vzniká v okamžicích, když se sociální soubor ocitá ve vyhoceném konfliktu protikladných pohnutek chování stejné naléhavosti. Jde o afektivně impulzivní kolísání mezi několika možnými volbami nevedoucími k řešení vyhocené situace.

Obdobně se definuje i chování jedinců v určitých situacích, jako například zvýšený nákup prostředků civilní obrany při potenciálním nebezpečí válečného konfliktu nebo při nákupu zboží, které hrozí nedostatkem, a lidé se takto snaží vytvořit si zásobu.

Často se stává, že původní informace byla mylná a spuštěná lavina situaci ještě více zkomplikuje. Na tento způsob může doplatit například bankovní ústav, když díky šíření nepravdivých, nepotvrzených zpráv začnou klienti hromadně vybírat své vklady a banku tím přivedou k likvidaci, ačkoliv původní situace nebyla vůbec pro vkladatele nebezpečná.

Rozeznáváme také **shluky akviziční**, patří mezi ně *rabování*. Jestliže nějaká, převážně ekonomická a sociální deprivace trvá příliš dlouho a jedinec nevidí jiné východisko z této

situace, může se stát, že dojde k rabování. Účelem je získání prostředků na obživu, či přímo potravin, nebo jen zisk daný možností skrýt se v davu. Rabování může být vedlejší produkt demonstrací. Stačí jedna rozbitá výloha a pár jedinců, kteří si vezmou zboží z výlohy, strhnou ostatní k následování, ačkoliv to nebylo původním záměrem.

Známé jsou **shluky výrazové**. Jedná se o manifestace, nebo demonstrace, mající za cíl ukázat nespokojenost se současným stavem. Může se jednat o nespokojenost skupin, jako jsou zaměstnanci profesního oboru, či nespokojenost plošnou, kdy začínou manifestovat občané proti vedení státu a současné politické, či jejich sociální situaci. Zvláště při manifestacích a demonstracích je veliké nebezpečí, že původně zamýšlená akce se může změnit v akci násilnou. U radikálních skupin je toto riziko vysoké. Míru tohoto nebezpečí zvyšuje snaha ostatních radikálních skupin akci přerušit, čímž vznikají konflikty.

Další možností přechodu k násilí je snaha některých účastníků, ať již zevnitř, či zvenčí akci radikalizovat. V této fázi závisí převážně na momentálním rozpoložení a náladě masy, zda-li se nechá strhnout, ale také samozřejmě na schopnosti vůdce tuto masu manipulovat. V těchto případech se vůdce snaží být utajen, na rozdíl od vůdců agresivních shluků, kteří převážně sledují svůj osobní záměr a masy pouze využívají k jeho prosazení.

Nejnámější formou davu je **publikum**. Projevy publika nebývají často považovány za davové chování pro jejich převážně neagresivní průběh. I zde můžeme nalézt charakteristické rysy davového chování. Nahodilá publika jsou lidé náhodně shromáždění kolem pouličních hudebníků či kolem místa nějaké události, jako dopravní nehoda. Není to homogenní dav, který by se sešel kvůli předem danému účelu. **Záměrná publika** tvoří homogenní skupinu lidí, která se sešla na jednom místě s daným cílem. Spojuje je společný zájem, který je svedl dohromady. Sem patří posluchači a diváci koncertu, divadla, či lidé na přednášce.

Masové akce současnosti, např. *techno party* jsou charakterizovány především velkou účastí mladých lidí. Shromáždění je provázeno hudební produkcí, včetně jednoduchého rytmizování na bubny. Účastníci jsou charakterizováni hromadným vytržením a převáděním mocných smyslových dojmů do motoriky, impulzivních rytmických pohybů vedoucích až k extázi a hromadnému projevu, který zasahuje do výtržnictví.

Známé jsou také projevy fanoušků sportovních akcí. Rizikem je jejich zneužití osobami toužícími bez omezování a s davovou převahou uplatnit svou agresivní energii a vymanit se ze stereotypu, která se jim jeví jako fádni. Mnoho, pravděpodobně profesně neúspěšných mladých lidí se takto snaží upozornit společnost na svou existenci. Okolí se musí tak jejich chováním zabývat, tedy někdo je musí brát konečně vážně, jako soupeře. Snaží se proto zařadit do skupiny, která je akceptuje. Za tím účelem se ztotožní s cílem skupiny, aby dosáhli pocitu potřebnosti a uznání v této struktuře.

Kromě těchto faktorů vstupují do hry naivní přihlížející skupinky lidí, obdivující vůdce a potřebující ventilovat svou agresivitu, což vyvolává možnost náhlého a nečekaného vzniku davové psychózy a nevládnutí sebe sama. Příčiny nestandardního jednání mohou být gradovány také vlivem počasí, alkoholu a dalších návykových látek, nebo snahou demonstrovat okolí svou odvahu a tzv. tvrdost. Při zadržení se tito jedinci často mění a pokud je členové skupiny nevidí, jsou ochotni i spolupracovat.

Poskytování pomoci při dopravních nehodách, ale také u mimořádných situacích za přítomnosti davu, je mnohdy doprovázeno tzv. *stand-by efektem* (stand-by effect), který je reprezentován tím, že čím více náhodných diváků je přítomno nehodě, tím je menší pravděpodobnost, že bude oběti poskytnuta pomoc.

Osoba v davu přesouvá podvědomě odpovědnost na druhé členy skupiny (proč mám pomáhat zrovna já), má strach, že bude při poskytování pomoci hodnocena a posuzována ostatními členy davu a stává se tak jen pouhým divákem. Má také obavy, že kdyby její pomoc nebyla dostatečně úspěšná, ponese i díky množství svědků trestně právní důsledek. Osoby v davu pak očekávají, že pomoc poskytne někdo jiný a často se stává, že zahájení poskytování pomoci je tím oddáleno. Pokud je u nehody jedna, nebo dvě osoby, je mnohem vyšší pravděpodobnost, že pomoc bude včas a řádně poskytnuta, nebo přivolána, není totiž zde nikdo další, kdo by převzal odpovědnost.

2. Současné technické prostředky k usměrnění davu

Zajištění veřejného pořádku je jedním z předpokladů rozvoje jakékoliv společnosti. Složitě společenské jevy se samozřejmě projevují veřejně a ne všechny projevy jsou v souladu se zákony. Negativní jevy se mohou projevovat rovněž v prostorech s vysokou koncentrací obyvatel, kterými jsou i shromažďovací centra. Jednou z částí této problematiky je také zabránění přístupu osob do oblastí, kam nemají přístup, zamezení pohybu davu v nežádoucím směru, nebo pacifikace davu s cílem zabránit škodám vzniklým díky panice. Vyskytují se i případy, kdy je třeba dav zastavit s cílem zamezit v útěku pachatelů mimořádných událostí vmíchaných do davu, a tak znemožnit jejich další aktivity.

K eliminaci negativních jevů jsou příslušné státní, ale i soukromé bezpečnostní složky, které svými prostředky v mezích zákona udržují veřejný pořádek. Mezi opatření, která tyto bezpečnostní složky využívají, patří nepochybně opatření organizačně bezpečnostní, ale také užití technických prostředků. V základní rovině je můžeme rozdělit následovně:

A. Prostředky s mechanickým účinkem:

- a) *Jednoúčelové prostředky* – mají porážecí a bolestivý účinek. Vystřelují dle typu a množství hlavní počet gumových míčků o průměru 35 mm, které se pro zmírnění bolesti při dopadu na útočníka rozpadnou na dvě poloviny. Efektivní zásahy těchto zbraní jsou do 15 m. Nebezpečné při zásahu do hlavy, krku a břicha.
- b) *Univerzální granátomety* – uzpůsobeny na přímou a nepřímou střelbu do davu. Používají se kouřové, slzné, barvicí, světelné a zvukové nábojnice. Také se používají pro nepřímou střelbu. V náboji je cca 200 ks gumových kuliček, které se po vystřelení odrážejí od země a takto působí kinetickými údery na osoby. Jako prostředek aktivní ochrany se používá také zásahová výbuška P-1. Omezuje možnost aktivního odporu. Plášť výbušky je kovový. Po jejím iniciování dochází po 3 sec k vytržení zátky třecího rozněcovače. Z pouzdra vyletí 14 létavic s raketovými motorky. Po dobu činnosti motorků létavice nevypočitatelně létají po prostoru, odrážejí se od stěn, předmětů a vydávají oslňující záblesky a vybuchují. Po vyhoření motorků explodují. Agresivní dav se pod jejím vlivem vrhá na zem a zakrývá si hlavu a oči, výbuchy jsou pro sluch na hranici bolestivosti. Výbuška však žádná zranění mimo modřin a šoku nezpůsobuje. Dav je však psychologicky nucen po dobu činnosti této výbušky a i po jejím odeznění ležet na zemi.
- c) *Vystřelovací sítě* – sítě pro polapení agresivních lidí nebo zvířat a zamezení jejich útěku. Používá se takzvaná síťová puška. Je využívána hlavně ve vězeňské službě. Puška má čtyři hlavně, do kterých se vloží prachová náplň a na ni se nasadí náboje z pěnového plastu, ke

kterým jsou přivázány konce sítě uložené ve vaku střelce. Po odpálení jsou pěnová závaží vystřelena a táhnou za sebou síť, která omotá osobu na útěku. Síla sítě není však velká, čímž nezpůsobuje zranění.

- d) *Rychle tuhnoucí pěny* – používají se při potlačování davových nepokojů. Na dav se dopraví větší množství roztoku tvořícího bohatou pěnu, která rychle tuhne a znemožní pohyb osob i vozidel. Po zpacifikování je dav postupně vysvobozován pomocí další chemické látky po jednotlivci. Výsledkem je volně odtékající, zdraví a přírodě nezávadná kapalina, která steče do kanalizace.
- e) *Vodní děla* – používají se hasičská vozidla k tomuto účelu určená k překonání odporu proudem vody. Při méně agresivním vystoupení postačí dav kropit. K vytlačení, rozptýlení a zastavení davu slouží cisternová automobilová stříkačka. Používá se také jako zátaras ulice. V policejní praxi se využívá přímý proud vody na nohy první řady davu do vzdálenosti 50 m, nebo nepřímý postřik nad hlavy davu do vzdálenosti 100 m. Do vody se může přidávat barvivo k označení agresivních osob a slzotvorné prostředky. Pro zvýšení účinku na agresivní dav se může proud vody elektrifikovat. Zásah takto elektrizovaným proudem vody se slzným plynem je k rozptýlení davu neúčinnější. Zpacifikované výtržníky je pak možné zadržet díky barevnému označení i v pozdější době. Proudnice se ovládá z kabiny řidiče pomocí joysticku.

B. Prostředky s chemickým účinkem:

Používají se *slzotvorné prostředky* CN, CS, OC a jejich směsi. Účinek je závislý na duševním stavu nepřátelských osob a jejich hladině adrenalinu. Slouží k otupení agresivity menšího davu, popřípadě jednotlivce. Nejčastěji *kapesní aerosolové rozstřikovače* (CN – chloracetofenon, způsobuje slzení, škrábání v nose, tečení z nosu, pálení v hrdle a nezadržitelný kašel, CS – 2 chlorbeniliden malonnitril, způsobuje stejné, ale závažnější účinky jako předchozí, protože je silnější, CR – dibenz(a)oxazepin, OC – oleum capsicum, pepper, kajenský pepř, na rozdíl od předchozích se nevypařuje a působí tak déle, kajenský pepř je vlastně název pro jemně mleté chilli papričky, nejedná se o odrůdu pepře). Obsluze se doporučuje používat ochranné brýle, masku, nepoužívat proti větru. Prostředky s chemickým účinkem se aplikují také jako narkotizační střely, roztočové látky, aerosol, kouř, pěna, prášek, vyvíječe mlhy.

C. Prostředky s elektrickým účinkem:

- ❑ *Dotekové paralyzéry* – výboj 50 až 200 kV. Napájejí se běžnou 9V baterií. Šokový výboj zasáhne tělo i přes oděv v počtu 15 vysokonapěťových pulzů za sekundu.
- ❑ *Elektrické štíty* – slouží k potírání agresivního davu. Povrch štítu je pokryt kovovými pásky tak, aby měl zasahující orgán mezi nimi výhled. Každá páska po sobě jdoucí je jiného elektrického potenciálu. Při kontaktu tělem se osoba dotýká více pásků. Spoušť se nachází v držadle štítu.
- ❑ *Elektrické opasky* – používají se k transportu zadržených osob. Jedná se o opasek, který si sama transportovaná osoba nemůže sundat. Může pachatele paralyzovat elektrickým výbojem při jeho útěku, nebo jen jeho svěvolným vzdálením se od prostředku. Elektrody bývají dvě, na každé části zad jedna.
- ❑ *Mobilní zátarasy* – existují na instalaci na vozovku i výsuvné z vozidla.

- *Tasery* – jde o malé ruční paralyzéry. Při zmáčknutí spouště vystřelí dvě kovové šípky pomocí bezdymového střelného prachu. Za každou se odvíjí tenký kovový drát, vodič el.proudu. Dostřel je cca 5 m. Šípky se 4mm hroty se zabodnou přes oděv do těla útočníka. Jedním drátkem postupuje proud, který prochází tělem a vychází druhým drátkem zpět do pistole. Šípky mají tupé rozšíření bránící hlubšímu vniknutí do těla útočníka. Efektivně lze zbraň použít při vzdálenosti šípek tak 20 cm od sebe. Míří se vždy do hrudníku a do zad. Existují tasery, kde je hnací silou šípek pyrotechnický nebo pneumatický výmet. Pneumatické mají kratší dostřel, cca 2-3 m.

D. Prostředky se světelným účinkem

Jedná se o ruční svítilny se zábleskovou funkcí a munici pyrotechnického principu. Obojí způsobuje záblesk světla, který za tmy způsobí dočasné oslepnutí na dobu cca 5-10 min. Používají se jako ruční granáty a ruční svítilny.

E. Prostředky se zvukovým účinkem

Jedná se o zbraně, které vedle světelného využívají také zvukový efekt. Zvuk výborně proniká do budov a při intenzitě okolo 100 dB působí na uši a nervový systém. Tím způsobuje pocity nevolnosti a narušuje rovnováhu pachatelů. Při 130 až 150 dB překračuje hranici bolestivosti a narušuje se dýchání a zažívání. Vznikají stavy typické pro epilepsii. Dnes se vyvíjejí přesné směrově paprskovitě působící *akustické nesmrtící zbraně*. V praxi se užívají také *ruční akustické granáty*, které dočasně ohluší a šokují agresivní osobu a odvádějí její pozornost. Na trhu jsou rovněž *kapesní sirény*, které spoléhají na to, že zvukem odradí útočníka, jelikož tím na sebe upozorní okolí. Proti útočícím psům se používají *generátory ultrazvuku* s dosahem cca 5 m.

3. Trendy v technicko bezpečnostních prostředcích regulace davu

Mimo klasické opticko-grafické a mechanické prostředky se v této souvislosti začal objevovat v zahraniční literatuře také pojem **non-lethal weapons**, který představuje skupinu prostředků, resp. nesmrtících a neničivých zbraní, určených výlučně k zneschopnění a odpuzení osob s velmi nízkou pravděpodobností jejich trvalého poškození, nebo k vyřazení techniky s jejím minimálním poškozením, či poškozením okolního prostředí.

V souvislosti s neničivými bezpečnostními prostředky neexistuje nic, proč by měly být nebezpečnější než jiné nástroje. Při správném použití za schválených podmínek může určitá bolest eliminující nepřijatelné chování ve svém důsledku zachránit životy, a proto není sama o sobě nemorální. Neničivé prostředky se běžně rozdělují do pěti technologických kategorií:

1. **Elektromagnetické** – usměrněná energie (paprsek) v ultrafialové, viditelné a infračervené části spektra, elektromagnetická energie jako milimetrové vlny, mikrovlny, rádiový kmitočet a pásma stejnosměrného proudu.
2. **Chemické** – organické a anorganické sloučeniny, které reagují s jinými sloučeninami a látkami. Kluzné pěny, rychle tuhnoucí pěny, mlhotvorné prostředky, zklidňující a uspávací prostředky.

3. **Akustické** – zvuková energie se slyšitelnými i neslyšitelnými kmitočty. Sirény, ale neslyšitelné zvuky způsobující bolest hlavy.
4. **Mechanické a kinetické** – šoková munice s malou energií využívající své hmotnosti a zrychlení k zasažení cíle (pryžové střely) nebo jako zásahová rozbuška, která vytváří před davem akustický detonační a optický efekt, ale nemá žádné střely. Patří zde také již zmíněné zátarasy, překážky, ploty a jiné mechanické systémy.
5. **Biologické** – v oblasti biologických zbraní jsou využívány i mikroorganismy a hmyz, které poškozují různé prvky elektronických přístrojů – izolaci, desky plošných spojů, těsnicí a umělohmotné materiály, kovy a slitiny i pryž, konzervační přípravky a tepelné izolace. V USA byly úspěšně použity biologické metody rozkladu chloristanu amonného, který je součástí náplně pohonu raket na pevná paliva.

Přístupy k ohrožením zahrnují řadu možností, které nejsou omezeny tímto článkem a literaturou. Vyskytují se další nová ohrožení a způsoby jejich eliminace podle vývoje technických možností:

- a) **Přerušení provozu** – toho lze dosáhnout prostředky s usměrněnou energií namířenu na motory, municí s uhlíkovými vlákny proti energetickým zdrojům, použitím kovových oksličovadel k vyřazení vozidel, použitím kluzké pěny k omezení mobility technického prostředku, nebo nasazení milimetrových vln proti zařízení s polovodičovými prvky. *Příklad:* Mikrovlny a taktické lasery mají řadu aplikací ke znehybnění vozidel, vyřazení počítačů, spojení a elektronicky ovládaných modulů strojů. Pomocí optického sledovacího systému s termovizí lze paprsky s velmi vysokým rozlišením zaměřit na požadovaný přístroj.
- b) **Neutralizace chemického a biologického ohrožení** – zde lze použít radiologických a mikrovlnných senzorů. Ve vývoji jsou prostředky pro odmoření zasažených prostorů a pro bezpečnost vzduchu, vody a potravin.
- c) **Zbavení pachatele jeho možností** – lasery a další prostředky s usměrněnou energií lze použít k vyřazení prostředků udávajících cíl nebo impulz k detonaci ve výbušném nástražném systému, nebo jimi lze vyřadit spojovací prostředky pachatelů. Ke zbavení jejich pohybu lze využít kluzké pěny nastříkané na únikovou cestu, nebo potřísnění útočníka přilnavou a rychle tuhnoucí, pro tento účel vyrobenou pěnou. *Příklad:* Nesmrtící kluzká pěna může být nanášena na povrchy s betonovým, asfaltovým, dřevěným nebo udusaným povrchem, který se stane velmi kluzký, důsledkem čehož pneumatiky vozidel ztratí přilnavost, lidé se neudrží na nohou.
- d) **Kanalizace davu** – k zabránění nežádoucího pohybu davu lze použít již zmíněné přenosné nebo zabudované na impulz operátora se vysunující mechanické překážky z podlahy, nebo dočasně působící pěny a mlhotvorné prostředky v kombinaci s kluzkou pěnou. K zabránění v přístupu davu do určitého prostoru mohou sloužit prostředky s usměrněnou energií nebo akustické přístroje. *Příklad:* Na dav může být vyslán úzký paprsek milimetrových vln vysoké energie, který na zasažené pokožce během několika sekund vytvoří pocit horka. Osoba se snaží uniknout z dosahu paprsku, uhýbá mu, nejde pak nežádoucím směrem. Systém je použitelný k odstrašení nebo zahnání postupujícího davu na poměrně velkou vzdálenost. Dále lze využít akustický nesmrtící prostředek, jedná se o velmi lehký přístroj na baterie sloužící k rozptýlení davu, vyhnání osob z uzavřených prostor, vyklidnění uliček a křižovatek. Přístroj vysílá usměrněné zvukové vlny velkého výkonu a nízkého kmitočtu, které

vyvolávají biologické účinky. Zasažená osoba je zneschopněna, dezorientována, chrání si rukama uši a snaží se rychle opustit prostor v dosahu tohoto prostředku. Účinky jsou individuální, ale u většiny osob do 30 min. po aplikaci bez následků.

- e) **Obrana proti prostředkům bez osádek** – jedná se o obranu proti teroristickým útokům prostřednictvím dálkově ovládaných prostředků, jako jsou bezpilotní letadla, vozidla a roboti určené původně k jiným účelům. Prostředky obrany proti těmto útokům nejsou doposud dostatečně vyvinuty. Lze použít již výše uvedené způsoby jejich eliminace, ale je také nutné vyvinout nové metody rozpoznávání malých prostředků, které mají malé demaskující příznaky a mohou nést biologické, chemické zbraně, nebo výbušné prostředky.
- f) **Ochrana proti útokům v uzavřených prostorech** (kina, divadla, banky) – týká se personálu a návštěvníků a může být realizována prostřednictvím kamer a ventilačních systémů ovládaných z jiných, oddělených a vzduchotěsných prostor. Do napadené místnosti je prostřednictvím ventilace zaveden uklidňující nebo uspávací prostředek. Tyto prostředky mohou být využívány i v letadlech ovládaných ze vzduchotěsné kabiny pilota, nebo dálkově ze země.

Výše popsané prostředky jsou realistickým použitím síly k regulaci davu a osob. Poskytují přijatelné alternativy při ochraně života, zdraví a majetku občanů proti teroristickým a kriminálním útokům, ale i při jiných mimořádných situacích. Jejich hlavní cíl je však zaměřen na udržování klidného stavu a zákonnosti. Pokud budou existovat nové teroristické hrozby zaměřené proti obyvatelstvu, je nutno se jim bránit i novými, co nejméně škodlivými prostředky.

Použitá literatura:

- NASTOUPIL, J. Nesmrtící zbraně. *Vojenské rozhledy* 1/2004, Praha: vydavatelství MO ČR AVIS, 2003.
- ČECH, B. *Vybrané technické prostředky využívané v bezpečnostní praxi.*, Praha: Policejní akademie ČR, 1999.
- Le BON, G. *Psychologie davu. z franc.* [Orig. Přel. L. K. Hofman, Z. Ulrich.] Praha: Kra, 1997. 102 s.
- CANETTI, E. *Masa a moc.* [Z něm. orig. přel. J. Stromšík] Praha: Arcadia, 1994. 1. vyd., 575 s. ISBN 80-85812-08-8.
- MIKŠÍK, O. *Psychologie hromadného chování.* Praha: Univerzita Karlova, 1980. 224 s.
- NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie.* Praha: Academia, 1999. 1. vyd., 287 s. ISBN 80-200-0690-7.
- VÝROST, J., SLAMĚNÍK, I. *Sociální psychologie / Sociální psychologie.* Praha: ISV–nakladatelství, 1997. 1. vyd., 453 s. ISBN 80-85866-20-X.
- <http://www.nato.int>

Jestliže operace EU budou teritoriálně omezeny na širší okolí EU, pak **operace NATO nemají teritoriální limit**, budou však co do četnosti a významu omezenější. Evropské vojenské schopnosti budou reagovat v krátkých časových intervalech autonomními silami rychlé reakce, avšak budou připraveny i k dlouhodobějšímu masovému nasazení v zahraničí. Nasazení vojenských sil bude mít expediční charakter, avšak bude nutné zachovat dostatečný vojenský (ať již konvenční či jaderný) odstrašující potenciál, připravený k teritoriální obraně a pro případ nevojenských ohrožení velkého rozsahu.

Bezpečnost a obrana České republiky 2015–2025
Josef Janošec a kolektiv, ÚSS-MO ČR 2005

Ústřední problém, na který chce tento článek upozornit a na nějž reaguje, spočívá v tom, že příprava na krizové situace se u nás týká téměř výhradně pouze institucí. Až na určité výjimky, jež budou popsány, není běžná populace na podobné situace nijak systematicky připravována. Výsledkem je nízká připravenost a nedostatečná schopnost lidí čelit skutečnému nebezpečí.

1. Nepřipravenost občanů na nebezpečí, krizové situace a jejich zvládání jako slabina bezpečnostního systému ČR

Žijeme ve světě, který v historicky krátké době prošel a prochází mnoha významnými změnami a hlubokými otřesy. Výsledkem je celá řada rizik a ohrožení, která na naše prostředí doléhají ve zcela nových podobách nebo dosud nepoznané intenzitě. Česká republika si je této situace vědoma, snaží se s těmito bezpečnostními výzvami vyrovnat a připravuje se na možná ohrožení.

V ČR jsou budovány bezpečnostní organizace, rozvíjí se bezpečnostní systém, probíhá vzdělávání a výcvik jejich profesionálních příslušníků, zdokonalují se procesy a mechanismy jejich činnosti. Zdálo by se tedy, že je vše v naprostém pořádku. Avšak zcela jinak je tomu s přípravou a vzděláváním občanů. Řadoví občané, jak ukázaly např. povodně, nejsou více méně schopni se postavit skutečným, ani potenciálním hrozbám, což potvrzují jak průzkumy, tak zkušenosti odborníků.

S jistým zjednodušením lze říci, občané se tak stávají „rukojmími“ profesionálních institucí, které stát zřizuje za účelem zajišťování bezpečnosti; jsou odkázáni do role pasivního objektu bezpečnostní politiky a bezpečnostních opatření.

Není sporu o tom, že **profesionalizace** (výkonu řídicích i realizačních činností na poli bezpečnosti) je objektivním trendem, zcela odpovídajícím povaze současné společnosti. Příčinu popisovaného problému bych však nazval spíše **profesionalismem**. Jedná se o představu, že profesionálové jsou nejen tím, kdo se pro řešení krizových situací hodí nejlépe a proto musí být nejlépe připraveni, nýbrž že mít připravené profesionály stačí, že nikomu jinému nepřísluší angažovat se a že na víc nejsou zdroje ani vůle.

Dílčím problémem, který působí zároveň jako příčina i jako příznak tohoto stavu, je potom přetrvávající nedůvěra vůči všemu, co souvisí nejen s přípravou na krizové situace, výchovou a vzděláváním k obraně a ochraně, ale s občanskou participací na zajišťování bezpečnosti obecně. Důvodem je diskreditace těchto aktivit v období minulého režimu, plynoucí především z jejich výrazné ideologického zabarvení, prvku donucení, častého formalismu a někdy i nesmyslnosti.

Idea občanské spoluodpovědnosti za bezpečnost, obranu a ochranu je české veřejnosti prakticky cizí. Přestože dnešními „strážci“ v platónském smyslu jsou především vojáci, policisté, zpravodajci či záchranáři, stále platí, že v případě ohrožení stát, obec či komunita

obstojí jediné tehdy, pokud se „strážci“ dovedou do jisté míry stát **všichni** (jak dovolí věk, fyzická a mentální kondice). A další Platónovu myšlenku, že stát může být dobrý jen tak, jak dobří jsou jeho občané, můžeme parafrázovat tak, že připravenost, vůle, zdatnost, odolnost a obranyschopnost státu přímo závisí na připravenosti, vůli, zdatnosti, odolnosti a obranyschopnosti jeho občanů.

Tvrzení, že popsaný stav je nežádoucí a neudržitelný, lze dále podpořit takto:

- ❑ Účinkům většiny současných hrozeb a rizik jsou reálně vystaveni právě občané, nikoliv stát sám o sobě a jeho instituce. Občané také nesou tíhu bezpečnostních opatření. Mají proto právo účastnit se tvorby bezpečnostní politiky i zajišťování bezpečnosti, přinejmenším ve formě sebeobrany a sebeochrany – což vyžaduje jisté vědomosti, dovednosti, návyky, a tedy přípravu a vzdělání.
- ❑ Některé významné české koncepční dokumenty (oficiálně schválené i pracovní) už dnes hovoří o nutnosti participace a přípravy občanů [1]. Pokud má být bezpečnostní systém ČR skutečně komplexní, musí se jeho plnohodnotnou součástí stát také občané a formální i neformální struktury občanské společnosti.

Stát nadále nese primární odpovědnost za bezpečnost občanů. I v situaci, kdy by občané měli být alespoň hypoteticky rovnocenným partnerem státu, může po nich stát vyžadovat určité přesně definované povinnosti. Měl by ale také vítat a podporovat jejich vlastní iniciativu.

Aby však občané mohli přebírat spoluodpovědnost a podílet se na zajištění bezpečnosti, obrany a ochrany, musí jim k tomu stát vytvořit podmínky. Měl by jim poskytnout potřebnou výchovu a vzdělání, nabízet příležitosti k sebevzdělání, umožnit a organizovat systematickou přípravu a podporovat jejich vlastní iniciativu. V tomto ohledu dnes **stát neplní svou povinnost.**

To ovšem neznamená, že stav v České republice je výrazně horší než v jiných srovnatelných zemích. Státy, které věnují této problematice více pozornosti, jsou zatím spíše výjimkou, a pokud je mi známo, vždy to souvisí se specifickou národní tradicí občanské participace, anebo s vyhraněným stavem bezpečnostního prostředí (Izrael, USA, Švýcarsko, Skandinávie). Problém se tedy přirozeně netýká jen nás. Při vztažení na Česko však lze nejen lépe zmapovat terén, nýbrž také uvažovat o konkrétním řešení.

2. Současný stav připravenosti občanů ČR na krizové situace a možná ohrožení

Je zřejmé, že pohled na vývoj po roce 1989 a dnešní situaci v České republice bude převážně kritický. Hlavním rysem sledovaného období je nesoulad mezi proklamacemi a realitou. Oficiální nezájem byl často zakrýván úhybnými formulacemi v legislativních a koncepčních dokumentech, ve skutečnost se však lhostejný a byrokratický přístup projevil naplno.

Po listopadovém převratu roku 1989 nastalo období intenzivního zájmu o bezpečnostní problematiku (s důrazem na aktivní a vyvážené občanské a profesionální pojetí). Pak došlo k rozdělení Československa a následovalo odsunutí otázek bezpečnosti a možností občanské participace na okraj politického a veřejného zájmu. Toto jsou konkrétní důsledky:

- A.** Branná výchova mládeže na školách i ostatních skupin obyvatelstva byla **zrušena** hned na počátku 90. let bez náhrady, a to i přes pokusy o navržení modernějšího pojetí [2]. Oblíbené týdenní branně-sportovní kurzy na středních školách zůstaly zachovány, ale jen

jako čistě sportovní a rekreační zájezdy. Rozpadla se institucionální báze pro účast občanů na branných aktivitách: Svazarm zanikl roku 1990 a rozdrobené následnické organizace ztratily jakýkoliv význam. Namísto toho se však postupně zrodilo celé odvětví zájmové činnosti a zábavy ve vojenském stylu a někdy i značně militaristickém duchu: „military“ kluby, paintballová bratrstva, kluby vojenské historie nebo skupiny pěstující speciální výcvik a bojová umění.

- B. S účastí občanů na bezpečnosti, obraně a ochraně souvisí také vývoj Armády ČR v 90. letech, který se vyznačoval prakticky permanentní reorganizací, redukcí, ale především dlouhodobou stagnací. Vojenská základní služba sice trvala, ale během procesu přípravy vstupu do NATO a díky pozornosti upřené na postupnou **profesionalizaci** její úroveň velmi upadala. Vzhledem ke stále nižším počtům odváděných branců, zneužívání civilní služby a kšeftování s „modrými knížkami“ se službě úplně vyhnuly celé vrstvy branecké populace. Na přelomu století se z ní stal relikt, z provozních důvodů nezbytný, vlivem politické atmosféry ovšem určený k „vyhnutí“ [3]. Projevem bezradnosti a letargie byla také **rezignace** na budování a výcvik záloh.
- C. Asi nejvážnější ztrátou se stal postupný rozpad systému Civilní obrany. Od roku 1990 pobíhal proces **transformace CO**, jehož výsledkem měl být moderní a pružný systém ochrany obyvatelstva, odpovídající nově převažujícím *nevojenským hrozbám*. Roku 1991 byla schválena nová Koncepce CO ČSFR, od roku 1993 se používá název **Civilní ochrana** a od roku 1994 je pět záchranných útvarů CO vyčleněno z vojenského velení [4].

Hovoří se o modernizaci systému, který se má stát komplexem opatření k ochraně obyvatelstva a materiálních hodnot společnosti proti následkům katastrof v míru a proti možným následkům vojenského napadení. Pozoruhodná je především postupná proměna charakteru celé instituce, z níž zůstal jen byrokratický a profesionální rámec (5 útvarů, jinak pouze Hlavní úřad CO, 8 územních a finančních úřadů, laboratoře a sklady). Nejzávažnějším důsledkem je úplný **rozklad** a opuštění **přípravy občanů pro CO** [5]. Roku 1994 se tvrdí, že „příprava obyvatelstva v dalším období bude akcentovat posílení osobní odpovědnosti občana za sebe, rodinu a obec. Systém přípravy bude působit na motivaci občanů k jejich aktivnímu podílu na vlastní sebeochraně a vzájemné pomoci“. V roce 1995 už v tomtéž materiálu není o přípravě občanů ani slovo a roku 1997 se z dokumentu vytrácí civilní ochrana jako celek, úplně [6].

Závěr: problematika sebeochrany, svépomoci a přežití obyvatelstva v krizových situacích se dostala na okraj zájmu, přičemž následky tohoto selhání státu jsou dlouhodobé a nápravě bude nutno věnovat pozornost.

Období 90. let však přineslo také pozitivní nové prvky, které ve svém souhrnu vypovídají o tom, jak se ve sféře bezpečnosti pozornost přesouvá do *nevojenských* poloh:

- ❑ Začal proces obnovy **občanského sektoru**. Zmíňme alespoň tradiční občanské organizace a klíčové aktéry občanské participace na zajišťování bezpečnosti: Český Junák (skautské hnutí), Český červený kříž (ČČK), Horskou službu a především Sdružení hasičů Čech, Moravy a Slezska (SHČMS). Činnost v těchto institucích, z nichž některé mají velmi početnou členskou základnu, se stala jakýmsi **alternativním** polem pro **přípravu mládeže a občanů na krizové situace**.
- ❑ Zcela novou sférou participace a přípravy občanů jsou programy **prevence trestné činnosti**, coby nový prvek ve vztazích mezi **veřejností a policií**. Nová opatření si vyžádal

především dramatický nárůst kriminality v 1. polovině 90. let. Prevence a participační programy se staly součástí činnosti MV od roku 1994.

Není pochyb o tom, že Česko i jeho občané jsou vystaveni řadě **potenciálních hrozeb**. Není tedy divu, že se v posledních letech (přibližně pět, šest roků) obnovil zájem o zvýšení připravenosti státu a obyvatelstva. Na úrovni vrcholové bezpečnostní politiky státu se jedná především o:

- ❑ postupné vybudování **integrovaného záchranného systému (IZS)**, které spadá do druhé poloviny 90. let a úspěšného startu bylo s velkým zpožděním dosaženo v letech 2000–2001,
- ❑ zahájení **reformy ozbrojených sil** (v letech 2001–2002), která znamená definitivní přechod k profesionální armádě; zároveň však přichází s konceptem aktivní dobrovolné zálohy, která může oživit prvek občanské brannosti,
- ❑ snahu postupně ustavit **bezpečnostní systém** s komplexní architekturou, jednotným krizovým řízením a vzájemně kompatibilní legislativou. Toto úsilí lze vystopovat od konce 90. let, zatím jen s dílčími úspěchy.

Na úrovni **veřejných institucí** lze zájem o podporu přípravy občanů identifikovat například na úrovni:

- ❑ krajů a krajských úřadů – kraje mají zájem zlepšit informovanost a připravenost občanů a komunikaci s nimi, někteří hejtmani by rádi disponovali dobrovolnou občanskou polovojenskou složkou,
- ❑ krajských vojenských velitelství – sama nehodlají propagovat branné aktivity, aby armáda nebyla nařčena ze snahy militarizovat veřejnost, ale jsou připravena a ochotna reagovat na poptávku škol a veřejné správy,
- ❑ základních i středních škol – ředitelé by rádi rozšířili zatím nesystematickou a nedostatečnou výuku ochrany při mimořádných událostech o komplexnější přípravu pro krizové situace, zájem existuje také o vyložení brannou přípravu.

Na úrovni **občanské veřejnosti** se ukazuje, že zájem občanů nebo mládeže o možnosti vzdělávání a přípravy na krizové situace se odvíjí od uvědomění potenciálních hrozeb a následného zjištění nedostatků ve vlastních znalostech a dovednostech. Reflexe vlastní připravenosti se často vztahuje k představě ohrožení, jakou byly teroristické útoky z 11. září 2001, povodně roku 2002, ale třeba i nedávná přírodní katastrofa v Tatrách či riziko havárie v chemičce nebo podobné továrně. Na otázku, zda jsou na něco podobného připraveni, odpovídá většina dotázaných (konkrétně studentů a učitelů), že nikoliv [7].

Reprezentativní průzkum z roku 2002 také ukázal, že občané mají stále výrazně *lepší* znalosti v problematice sebeochrany, svépomoci a přežití, jak se jí věnovala **předlistopadová** branná výchova, než v tématech vyučovaných v 90. letech a v současném programu *Ochrana člověka za mimořádných událostí* – předlistopadová tematika měla 84 % úspěšných odpovědí, současný program jen 39 %.

Především se však **84 %** ze všech 300 respondentů vyjádřilo, že považují za **důležité** být lépe než dosud **informováni** o tom, co dělat v případech přírodní katastrofy, průmyslové havárie či teroristického útoku [8].

Na základě uvedených skutečností tedy lze dojít k následujícím závěrům:

1. Jednostranné spoléhání na profesijní bezpečnostní složky (např. IZS a armádu) a rezignace na výchovu a přípravu občanů, umožněná alibismem, lhotejností a pohodlností politické reprezentace i veřejné správy, vyústila do rizikové situace. Nepřipravení a neinformovaní občané se stávají „rukojmími“ bezpečnostních složek – jsou na nich plně závislí, nevědí, jak správně jednat v krizových situacích.
2. Stát deklaroval posílení principu vlastní dobrovolné iniciativy a odpovědnosti občana za svoji obranu a ochranu.
  - a) Stát může přenést určitou odpovědnost na občany – nejprve k tomu však musí vytvořit podmínky, musí občanovi umožnit tuto odpovědnost nést, poradit si s ní. V tomto případě se však jednalo o prázdnou deklaraci, za níž se skrývala bezradnost a nekonceptnost.
  - b) Namísto žádoucí a vymahatelné spoluodpovědnosti občanů za bezpečnost, obranu a ochranu svou, své komunity i státu (jak ji de iure stanovují zákony o krizovém řízení a o zajišťování obrany ČR) se v dosavadní veřejné praxi tato spoluodpovědnost pojímá pouze jako odpovědnost za osobní bezpečnost, za sebeochranu a sebeochranu – tedy ve velmi individuálním pojetí. I to je příznakem nekonceptnosti a důsledkem tápání v poměru mezi právy a povinnostmi občanů.

O významu a potřebnosti přípravy občanů na možná ohrožení a jejich účasti se dočteme v řadě oficiálních dokumentů. Reálný dopad těchto proklamací je však velmi omezený, pozornost se dosud věnuje téměř výlučně modernizaci institucí, přípravě a vzdělávání příslušníků složek bezpečnostního systému a veřejné správy.

Všeobecně platí, že od rozpadu systému civilní obrany stále chybí odpovídající příprava obyvatelstva k obraně a ochraně.

V posledních letech však bylo do života uvedeno několik projektů, které přímo či nepřímo zvyšují míru připravenosti občanů a jejich účast na zajišťování bezpečnosti. Popis těchto zajímavých oblastí by měl mimo jiné poukázat na specifické potenciály a kapacity, které v současnosti nejsou náležitě využity.

Integrovaný záchranný systém a dobrovolní hasiči

Přestože na zásadách integrovaného záchranného systému se vláda usnesla už v roce 1993, s jejich uvedením do praxe se nijak nespíchalo. Pozornost vůči této otázce obnovily povodně v letech 1997 a 1998, kdy se ukázalo, že místo koordinace vládní chaos a situaci zachraňovala jenom improvizace. Roku 2000 se konečně podařilo schválit zákon o IZS, podle něhož se úkoly ochrany obyvatelstva neboli civilní ochrany stávají náplní činnosti IZS. Povodně v roce 2002 byly zvládnuty viditelně lépe, koordinace a spolupráce probíhala rychleji a efektivněji.

Přesto se i oficiálně přiznává, že IZS dosud není schopen komplexně zajistit dlouhodobější nasazení při krizových situacích mimořádného rozsahu (jako je např. teroristický útok s použitím zbraní hromadného ničení), chybí mu technika, materiál i specialisté [9].

IZS má plnit dvě významné funkce. První spočívá v pružném zapojení nevládních organizací a občanských sdružení – těmi jsou především Český červený kříž, celá soustava sdružení dobrovolných hasičů, Vodní záchranná služba, Speleologická záchranná služba, Horská služba ČR, kynologické záchranné brigády.

Druhým přínosem se zvláště v posledních letech stává intenzivnější propagace a veřejná prezentace IZS i jednotlivých složek, včetně útvarů CO. Dosud bohužel málo rozšířené je předvádění činnosti IZS ve školách (jen podle iniciativy ředitelů škol). Velmi žádoucí by bylo propojení s výukou tematiky ochrany člověka za mimořádných událostí, konkrétně praktické vyzkoušení získaných vědomostí pod vedením odborných instruktorů z řad HZS (hasičské záchranné sbory) nebo zdravotnické záchranné služby (ZZS). Všechny formy veřejného působení zvyšují informovanost občanů, ale také jejich důvěru.

Obě tyto funkce však dosud nevyrovnaly *základní handicap IZS*: jedná se sice o moderní a pružnou strukturu, ale to se týká pouze vyšších úrovní systému: centrální, krajské a snad ještě obcí s rozšířenou působností. Výrazně slabší je to na nižších úrovních, v obcích a občanském prostředí.

Do sféry IZS formálně patří také **soustava sborů a sdružení dobrovolných hasičů** [10]. Dobrovolné hasičské sbory mají obrovskou tradici, jsou součástí občanské společnosti od sklonku 19. století. Díky jejich přítomnosti v každé větší obci hrají nezastupitelnou roli při ochraně velké části obyvatelstva ČR a infrastruktury. Jejich poslání se neomezuje na požární ochranu, dobrovolní hasiči jsou také jednou z nejvýznamnějších výchovných institucí, vždyť prakticky každé sdružení dobrovolných hasičů si vychovává dorost z řad místní mládeže. Hasičská sdružení jsou dnes jedinou občanskou organizací, která zároveň:

- ☐ působí plošně na celém území ČR,
- ☐ podílí se na zajišťování bezpečnosti,
- ☐ provádí výchovu a přípravu širokých vrstev mládeže.

Jedná se o **jedinou rychle mobilizovatelnou občanskou a teritoriální sílu pro řešení krizových situací**. Její role v bezpečnostním systému státu je zcela nepostradatelná a nenahraditelná.

Ochrana člověka za mimořádných událostí

Tento program je dnes v podstatě jediným systémově pojatým vzdělávacím prvkem na poli bezpečnosti. Zřejmý impuls daly opět povodně v roce 1997, po kterých poprvé zazněl názor, že úplné zrušení výchovy k civilní obraně v rámci branné výchovy bylo krajně nešťastným krokem. Je sice pravda, že projekt ke zjištění možností zařadit podobnou tematiku do osnov proběhl už v letech 1995–1998, ale první praktický krok přišel až v roce 1999. Byla zpracována metodická příručka pro výuku na základních a středních školách a ministerstvo školství vydalo pokyn k začlenění tematiky ochrany člověka za mimořádných událostí do vzdělávacích programů [11]. Pokyn měl ale pouze doporučující povahu, výuku stanovil jen ve velmi omezeném rozsahu a především jeho realizace silně pokulhávala.

Jedním z přímých důsledků teroristických útoků na USA v roce 2001 a dalších katastrofálních povodní roku 2002 v ČR bylo zařazení tematiky mezi problémy k prioritnímu řešení. Roku 2003 ministerstvo vydalo nový pokyn [12]. Podle něj a příslušného dodatku [13] výuka probíhá povinně v rozsahu nejméně šest vyučovacích hodin ročně v každém ročníku ZŠ, SŠ a VOŠ. Výuka je zaměřena na zvládnutí těchto znalostí a schopností:

- ☐ rozpoznání varovného signálu „všeobecná výstraha“ a činnost po jeho vyhlášení,
- ☐ používání telefonních linek tísňového volání a dalších komunikačních prostředků,
- ☐ příprava evakuačního zavazadla, zásady pro opuštění bytu a ohroženého prostoru,

- ❑ činnosti integrovaného záchranného systému,
- ❑ poskytování první pomoci při zraněních v případě mimořádných událostí.

Obsah je zaměřen především na ochranu před následky:

- ❑ živelních pohrom včetně nezbytných dovedností,
- ❑ úniku nebezpečných látek do životního prostředí včetně nezbytných dovedností,
- ❑ použití nebo anonymní hrozby použití výbušniny nebo nebezpečné látky.

Konkrétní provedení záleží na rozhodnutí ředitelů škol, ale v praxi se postupuje podle doporučení začlenit jednotlivá témata do stávajících předmětů – tedy do fyziky a chemie, zeměpisu, občanské a rodinné výchovy.

Nespornou předností tohoto projektu je velmi **realistické zacílení**, ostře kontrastující s brannou výchovou, která byla v 80. letech beznadějně zastaralá. Poměrně dlouhá přípravná fáze umožnila pečlivě vybrat skutečně nejpravděpodobnější rizika. Podle jejich výběru byl program výuky rozdělen do čtyř tematických okruhů:

- ❑ ochrana obyvatelstva,
- ❑ živelní pohromy,
- ❑ havárie s únikem nebezpečných látek,
- ❑ radiační havárie jaderných energetických zařízení.

Tímto výběrem a eliminací podobností s vojensky pojatou brannou výchovou 70.-80. let se postupně podařilo překonat hluboce zakořeněný odpor vůči podobným aktivitám, který panoval v 90. letech. Závažným nedostatkem je však příliš **úzký** tematický rozsah a hlavně **nedostatečná** časová dotace.

Vzhledem k praktickému spuštění programu v září 2003 se dosud hlavně shromažďují zkušenosti. Počínaje rokem 2005 se už ale na tuto problematiku zaměří pozornost České školní inspekce. Velkým problémem je **nedostatečná příprava učitelů**.

Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru (GR HZS), jako státní orgán odpovědný za civilní ochranu, má též za úkol zajišťovat zvyšování **veřejné informovanosti** a **osvěty**, jak mu ukládají zákony č. 239/2000 Sb. o IZS a č. 240/2000 Sb. o krizovém řízení. Právě v oblasti přípravy a vzdělávání občanů má IZS i CO největší rezervy: vydaná série příruček situaci neřeší.

Aktivní záloha dobrovolná

Novým prvkem z hlediska účasti občanů na zajišťování bezpečnosti a jejich přípravy je koncept **aktivní zálohy dobrovolné (AZD)**. Její reálný stav se však zdaleka neblíží funkčnímu systému [14]. V první řadě jsou početní stavy AZD *velmi nízké*. Zatímco v květnu 2003 se počítalo s téměř 4600 příslušníky, brzy byl počet upraven na 4143, poté na 3700, a během pouhého roku, do dubna 2004 se plánované stavy snížily na 2500 osob. Pro srovnání: dánská domobrana by po přepočtu na počet obyvatel Česka měla **více než 100 tisíc členů!**

Jedna rota o 150 mužích v kraji stačí jen na velmi malý a časově omezený úkol, potíže jsou také s morálním profilem některých zájemců a hlavním problémem je nezáměr velení Armády ČR a rezortu obrany. Pokud se aktivní záloha nemá stát víkendovým pivním bratrstvem militaristických živlů, musí se ministerstvo obrany a velení armády pořádně zamyslet, co od

ní budou chtít a podle toho ji rozvíjet. Jedině potom může aktivní záloha přilákat normální občany, kteří mají zájem připravovat se k obraně a ochraně svého domova, obce a regionu.

Individuální bezpečnost a prevence

Rozvoj lze sledovat také v široké a poněkud obtížně vymezitelné oblasti každodenní bezpečnosti a ochrany proti všedním, „nizkoprahovým“ rizikům. Snad proto, že tato ohrožení nebývají vnímána jako krizové situace, problematika se často nepovažuje za součást bezpečnostní politiky. Nejedná se tedy o velkolepé projekty a budování nových institucí, spíše o drobné iniciativy s participačním a výchovným rozměrem.

Relativně novým fenoménem je prevence kriminality, kterou lze zhruba rozčlenit na tři druhy:

- ❑ Sociální – ta spočívá v práci se samotnými rizikovými skupinami, hlavně s problémovou mládeží.
- ❑ Informovanost občanů – ta většinou představuje osvětové působení městských a obecních policí směrem k občanům.
- ❑ Situační – ta se zaměřuje na omezení příležitostí k páchání trestné činnosti. V praxi se omezuje na problematiku technického zabezpečení majetku. Výchovný prvek mají projekty typu „community policing“ a vytváření **bezpečného sousedství**. Ve vyspělých zemích a zvláště v USA jsou velmi běžné (například program *Neighborhood Watch*), v českém prostředí však dosud narážejí na hluboce zakořeněnou nedůvěru vůči kolektivním aktivitám.

Konkrétním příkladem budiž dlouhodobý preventivně-osvětový program *Bezpečná lokalita*. Vznikl roku 2001 a usiluje o komplexní situační, ale v případech zájmu i sociální prevenci. Jeho posláním je přispět ke zvýšení pocitu bezpečí občanů, a to zlepšením technického zabezpečení, osvojením pravidel bezpečného chování a zájmem o věci veřejné. Problematiku bezpečnosti zahrnuje i široce koncipovaný projekt *Zdravé město*, zastřešovaný Národní sítí zdravých měst.

Vzdělávání pro participaci na bezpečnostní politice

Jestliže má být bezpečnostní systém České republiky budován jako skutečně otevřená a participační soustava, přinejmenším v deklarativním smyslu slova to znamená, že v jeho rámci působí řada různých aktérů, zapojených různými způsoby a na různých úrovních. Přípravenost a kvalifikaci je tedy třeba podporovat a požadovat u *širokého* okruhu aktérů.

Vzdělávání ke komplexnímu a participačnímu pojetí zajišťování bezpečnosti by však mělo být dostupné nejen odborníkům působícím ve veřejné správě, ale také představitelům ostatních kategorií aktérů bezpečnostního systému – včetně organizací nevládního (občanského) sektoru a zainteresovaných komerčních subjektů.

Na řadě vysokých škol a akademických pracovišť se realizuje výuka i výzkum různých součástí bezpečnostní politiky, spíše však jednotlivých oblastí „bezpečnostní praxe“. Stále zůstává volný prostor mezi úzce rezortní profesní přípravou na jedné straně a mezi akademicky teoretickým zkoumáním na straně druhé. Chybí komplexní, interdisciplinární přístup k bezpečnostní politice, který se však zaměřuje na konkrétní problémy, a v první řadě na instituce, jejich funkce, kapacity a interakci s ostatními subjekty bezpečnostního systému. Předmětem

výzkumu a výuky by se měla stát i tematika participace občanů a organizované občanské společnosti na bezpečnosti, obraně a ochraně a příprava občanů na krizové situace.

Koncem roku 2004 schválená **Koncepce vzdělávání v oblasti krizového řízení** otevírá prostor pro zavedení nových vzdělávacích programů pro pracovníky veřejné správy. Přínosem bude vzdělávací program, který v současnosti vyvíjí **Středisko bezpečnostní politiky** CESES FSV UK (Centrum pro sociální a ekonomické strategie při Fakultě sociálních věd UK).

3. Návrh politiky a její realizace: Příprava občanů ČR na krizové situace, výchova a vzdělávání k obraně a ochraně

„We can be afraid or we can be ready.“

Tom Ridge, bývalý ministr vnitřní bezpečnosti USA

Smyslem tohoto návrhu je zformulovat východiska a principy potřebného koncepčního materiálu, vymezit, čeho by se dokument měl týkat a jakým způsobem by se k problematice mohlo přistupovat.

Vize

Přežití populací závisí mimo jiné na jejich schopnosti vyrovnat se s náhlými výkyvy prostředí. Přestože bezpečnost České republiky je v současnosti zajištěna nejlépe v moderní historii, stát, společnost i její občané budou do budoucna konfrontováni s řadou hrozeb a rizik. Hlavním cílem navrhované politiky je **zvýšit připravenost občanů České republiky na potenciální ohrožení a krizové situace.**

K výchozím normativním principům patří:

- ☐ spoluodpovědnost občanů za obranu a ochranu sebe sama, svého domova, spoluobčanů a vlasti,
- ☐ povinnost státu umožnit jim přípravu a účast na řešení krizových situací,
- ☐ rozvoj participačního charakteru bezpečnostního systému ČR,
- ☐ směřování k vyváženému občanskému a profesionálnímu přístupu k zajišťování bezpečnosti, v němž se vysoká specializace a odbornost příslušníků profesionálních složek bezpečnostního systému doplňuje s co nejvyšší univerzální připraveností i dobrovolně rozvíjenými schopnostmi občanů.

Součástí je nejen prakticky orientovaná výchova a příprava občanů k obraně, ochraně a zvládání krizových situací, ale také vzdělávání občanů, kteří působí v organizacích veřejného, občanského a soukromého sektoru pro participaci na tvorbě bezpečnostní politiky a řízení bezpečnostního systému (na různých úrovních).

Výsledkem by měla být nejen zvýšená odolnost a efektivita bezpečnostního systému, ale také celkově snížená zranitelnost společnosti a vyšší úroveň bezpečnosti státu a jeho občanů.

Další výchozí předpoklady, principy a dílčí cíle

Lze předpokládat, že rizika budou spíše narůstat a pocit ohrožení se stane trvalou součástí života. Tento faktor bude posilovat ochotu občanů podílet se na vzdělávacích, osvětových

a participačních aktivitách. Je však třeba zabránit zneužití obav lidí k populistickým účelům, nepřipustit vyvolávání atmosféry strachu a účinnou informační a výchovnou činností bojovat s projevy paniky, k nimž může docházet při medializaci vážných krizových událostí.

1. Prvním předpokladem a zároveň dílčím cílem je překonání diskreditace výchovy, vzdělávání a zapojování občanů, k níž došlo za minulého režimu a zvláště v období normalizace. Negativní konotace dosud silně ovlivňují postoje lidí k iniciativám v této oblasti.
2. Významným cílem navrhované politiky a zároveň předpokladem zefektivnění bezpečnostního systému ČR je výrazné posílení důvěry k bezpečnostním složkám, veřejné správě na místní, regionální i ústřední úrovni, ale také k občanským organizacím, které se na zajišťování bezpečnosti a bezpečnostní politice podílejí.
3. Návrh jakéhokoli systémového přístupu musí brát v úvahu všechny bariéry plynoucí ze zkušeností občanů z éry socialismu, nerozvinutou kulturu občanského sdružování a společné iniciativy, ba přímo nechuť k jakémukoli komunálně či komunitně organizované aktivitě (tím se česká společnost výrazně liší od praxe v západní Evropě či v USA). Navrhovaná opatření proto musí být velmi skromná, ambice musí mít spíše nízké než vysoké a základním vodítkem by měl být princip „přiměřené dostatečnosti“. Cíle by se měly klást na dolní hranici žádoucího stavu. (Za úspěch lze u některých skupin obyvatelstva považovat to, kdyby přestaly být zátěží pro složky bezpečnostního systému a rizikovým faktorem – především díky neodpovědnému a nedisciplinovanému jednání.)
4. Základním kritériem pro přípravu konkrétních opatření a projektů musí být jejich soulad s reálnými potřebami, musí být adekvátní vůči charakteru potenciálních hrozeb a rizik.

Praktické důsledky povahy hrozeb a rizik

Přestože k nejvážnějším hrozbám dneška patří mezinárodní terorismus a použití zbraní hromadného ničení, je třeba zachovat strážlivý odhad. Není žádoucí ospravedlňovat program přípravy občanů hrozbou velkých katastrof – je zřejmé, že vojenské napadení nehrozí, pravděpodobnost rozsáhlého teroristického útoku je velmi malá a navíc jednoznačně omezená na specifická teritoria (v případě ČR je to Praha a síť dobře typově zachytitelných objektů). V kategorii mimořádných událostí jsou pravděpodobné spíše živelní pohromy omezeného rozsahu a technologické havárie místního významu.

Pozornost je třeba soustředit v první řadě na **drobnější, každodenní rizika a ohrožení**. Přípravenost je třeba rozvíjet od pravděpodobnějších a tedy méně katastrofických scénářů; výsledkem jsou ale kapacity a trénink pro vážnější krizové situace. Není třeba strašit veřejnost opatřeními, která nemusí být vidět a která nesměřují proti akutním hrozbám.

Charakter dnešního nebezpečí je dán charakterem naší civilizace. Hlavním rysem ochrany a obrany proti ohrožení se stává význam *informace*, nikoliv *síly*.

Klíčem k úspěchu není schopnost silového řešení a dostatek hmotných prostředků, nýbrž vědomostní řešení založené na informační převaze, která umožní předejít napadení či poškození.

Proto se například při ochraně obyvatelstva upouští od udržování mohutných stálých krytů CO či skladování desetitisíců ochranných masek, vzhledem k charakteru možného ohrožení totiž nejsou potřebné – daleko důležitější je schopnost detekce, rychlého informování a intenzivní, přesně cílené, pokud možno preventivní akce.

Vzhledem k diferencovanosti hrozeb a diferencovanosti cílových skupin je zřejmé, že jakékoliv výchovné a participační projekty musí být rovněž diverzifikované, „šité na míru“ adresátům.

Struktura návrhu

Všechna opatření prováděná v rámci vzdělávání a přípravy občanů by měla mít stanovenou cílovou skupinu a jejich nasměrování by mělo odpovídat rozdělení na dva základní okruhy:

- ❑ základní standardní úroveň, ke které by měl mít přístup každý občan; jedná se o **po-
vinné** minimum schopností, znalostí a dovedností, které by měl ovládat každý,
- ❑ vyšší úroveň výchovných, vzdělávacích a tréninkových aktivit, přístupných na principu **dobrovolného** zájmu občanů či organizací. Jejich koordinovaná nabídka by měla být strukturována podle cílových skupin či odpovědných aktérů.

Klíčovým faktorem úspěchu programu bude zmapování a využití **motivací** jednotlivých cílových skupin a tomu odpovídající rozpracování systému pobídek, stimulů a motivačních prvků.

Institucionální rámec a aktéři

Velmi potřebné je vytvoření celkového rámce pro řadu různě zacílených aktivit. Tento rámec by se mohl jmenovat například **Program národní (občanské) připravenosti**. Jednalo by se o veřejnoprávní instituci síťového typu bez vlastní infrastruktury. Stálým orgánem by byla především jakási **ústřední rada** či výbor, který by sdružoval představitele nejvýznamnějších zapojených organizací – rezortů vnitra, školství a obrany, nevládních korporací a občanských sdružení, škol a firem, respektive sdružení zastupujících podnikatelský sektor. Tato **koordinační skupina** s malým sekretariátem, technicky a administrativně samostatná či podporovaná některým státním subjektem, by měla na starosti vedení internetového portálu, přípravu a administraci dílčích programů a projektů, grantovou politiku a *public relations*.

Podobné koordinační skupiny (rady) by měly fungovat také na úrovni **krajů** (s administrativní podporou odborů krizového řízení, obrany a ochrany krajských úřadů). Na nižší úrovni by rady vznikaly pouze v případě **zájmu** jednotlivých obcí nebo jiných zainteresovaných aktérů [15].

Z orgánů **ústřední státní správy** se jako nezbytná jeví především účast Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR (z jehož strany je už určitý zájem vyjádřen) a Ministerstva vnitra ČR, které by mělo hrát roli **garanta**, neboť problematika spadá převážně do jeho působnosti. Smysl by mělo také zapojení Ministerstva zdravotnictví ČR. Role Ministerstva obrany ČR může být spíše okrajová, vzhledem k jeho technickým možnostem a kapacitám v regionech by však rozhodně neměla být opomenuta.

Z **výkonných** složek bezpečnostního systému by partnerem sítě měl být „**Záchranný sbor ČR**“; tento název se navrhoval už v roce 1999 poté, co Hasičský záchranný sbor ČR převzal vedení civilní ochrany (CO), integrovaného záchranného systému (IZS) a počítalo se s integrací zdravotnické záchranné služby (ZZS). V optimálním případě by zahrnoval stávající profesionální složky a navíc složky dobrovolné – sbory dobrovolných hasičů a další občanské organizace jako ČČK, jež by byly zároveň účastníky Programu národní připravenosti a poskytovaly by výchovné a vzdělávací služby. Dalším partnerem by se staly orgány Policie ČR

a městské a obecní policie, a žádoucí by byla též účast krajských vojenských velitelství (KVV) – i z jejich strany je zájem o spolupráci s regionálními aktéry.

Cílové skupiny

Je nereálné předpokládat, že by mohl vzniknout nějaký ucelený vzdělávací program výchovy a přípravy pro krizové situace, kterým by ať už povinně či dobrovolně procházely široké skupiny obyvatelstva. Diverzifikace je nezbytným nástrojem.

Jedinou vrstvou populace, která může ve velkém rozsahu a masově absolvovat soustavnou přípravu, jsou **žáci a studenti základních a středních škol**. Základním prvkem by se měla stát **modernizace** a hlavně **rozšíření** současného programu *Ochrana člověka za mimořádných událostí*. Je třeba zvýšit hodinovou dotaci na výuku: ze 6 alespoň na 12 hodin ročně; docílit toho lze integrací předmětů. Kromě již zavedených témat by bylo vhodné položit ještě větší důraz na první pomoc, rozvoj sebekázně a disciplíny, zvýšení mobility a flexibility v krizových situacích, na lepší informovanost o potřebném materiálním vybavení, a nakonec také na dovednosti pro přežití – tedy schopnost pohybu a orientace v terénu, při evakuaci a v hromadných zařízeních. Velmi žádoucí je zavést povinně **praktická bloková cvičení** pod vedením příslušníků složek bezpečnostního systému. Jedním z rozměrů, který by neměl být zapomínán, je **zakomponování** tematiky bezpečnosti, obrany a ochrany do **občanské výchovy**, spolu s výchovou k ústavnosti, demokracii, evropanství a vlastenectví.

Vedle toho existuje prostor pro nadstandardní projekty s výraznějším sportovním, branným a polovojenským změřením. Zde by však měla být iniciativa ponechána na vedení škol a dobrovolném přístupu studentů. Spolupráce s KVV je v takovém případě přirozená i možná.

Tyto i další aktivity je však vhodné pojímat spíše jako **aktivity volného času**. V nich by realizační role měla připadnout organizacím pro děti a mládež, přičemž technickou, materiální a finanční podporu by bylo možné hledat na straně České rady dětí a mládeže. Členem tohoto zastřešujícího sdružení je například i Český junák, který v poslední době zahájil výchovný a osvětový projekt o pravidlech bezpečného chování v každodenním životě. Skautská organizace může hrát výraznou roli už jenom kvůli tradici v přípravě mládeže k obraně a zvládání krizových situací.

S výchovou dětí a mládeže souvisí potřeba „školit školitele“ – tedy získávat tematicky kvalifikovaný pedagogický personál, a to jak stávající učitele, tak studenty pedagogických fakult i odborné lektory z orgánů veřejné správy, od policie či hasičů.

Mnohem nepřehlednější situace panuje u **ostatní**, tj. dospělé **populace**. Základní úrovní přípravy a edukace, o níž se hovoří velmi často a je stanovena zákony [16], je zvyšování veřejné informovanosti – pro nejširší vrstvy obyvatelstva je třeba vypracovat alespoň základní manuály a především moderní a živé osvětové pořady v elektronických médiích. Je jasné, že i toto působení musí být orientováno na specifické skupiny a využívat všech komunikačních a informačních technologií.

Zvláštní pozornost bude třeba věnovat zlepšení **krizové komunikace** mezi občany, složkami bezpečnostního systému a veřejnou správou. Dosavadní zcela jednosměrný model (vyrozumění a udílení pokynů) naprosto neodpovídá současným potřebám pružné koordinace, v níž se operační centra neobejdou bez vícezdrojového sběru dat, samozřejmě včetně informací od občanů z relevantního teritoria.

Všeobecný rámec pro vzdělávání občanů k obraně a ochraně by měl vznikat v souladu s konceptem **celoživotního vzdělávání**. Nabídka kurzů, vzdělávacích modulů a možná i rekva-

lifikačních programů by měla být koordinována a po stránce kvality garantována na krajské úrovni výše uvedenými krajskými radami.

Podstatným **indikátorem připravenosti** společnosti na krizové situace je procentuální podíl populace, která oficiálně prošla výcvikem k poskytování záchranné a zdravotnické pomoci. Tento poměr se obvykle udává kolem 4-5 % obyvatelstva. Není divu, že se hledají cesty, jak tento podíl zvýšit – a to nikoliv zvyšováním stavu profesionálních sborů. Alespoň vzdáleným vzorem může být americký systém Community Emergency Response Teams (CERT), které jsou lokálně zřizovány z vlastní iniciativy občanů. Veřejná správa (ministerstvo vnitřní bezpečnosti) uhradí náklady na výškolení těchto dobrovolníků. Je otázkou, s jakým úspěchem by se takový projekt setkal v českém prostředí.

Další potenciálně významné struktury pro interakci občanů a bezpečnostního systému představují **sborny dobrovolných hasičů** (SDH) a jednotky **aktivní zálohy dobrovolné** (AZD). Zvláště role SDH by mohla být rozšířena do formy univerzálních dobrovolných záchranných jednotek, které by se mohly stát součástí „občanské“ větve jednotného Záchraného sboru ČR. Krajské rotý AZD by zase po nezbytné kvalitativní a kvantitativní transformaci mohly převzít roli orgánu teritoriální obrany a rychle mobilizovatelné síly pro posílení policie, zajištění chodu veřejné správy a infrastruktury během stavů ohrožení.

Poslední kategorií je soukromý, **podnikový sektor**. V současnosti už existuje nabídka kurzů a školení pro zaměstnance firem, které do značné míry mohou naplňovat představy o vzdělávání a přípravě k obraně a ochraně. Fungují ovšem na ryze komerční bázi, a tak je jen na vedení podniků, zda své zaměstnance nechávají proškolit v činnostech pro krizové situace. Řešení by měla představovat už zmiňovaná koordinovaná nabídka takových programů (výhledově certifikovaných ústřední radou či krajskými skupinami) – a především **stimulační politika** ze strany státu. Zavedení nového titulu pro dotační politiku se nejeví jako reálné, smysluplné **daňové úlevy** pro právnické a podnikající fyzické osoby by však rozhodně fungovat měly.

Občanská připravenost ve fungující občanské společnosti

Na konec bych rád připomenul, že navzdory pravděpodobnému rozrůznění obsahu výchovných a vzdělávacích aktivit bude třeba vždy sledovat primární obecné cíle, společné všem těmto projektům. V případě jakékoli hrozby či nebezpečí se totiž nejvíce a neefektivněji uplatní základní schopnosti, jako je rozpoznání nebezpečí, vnímavost, ostražitost, schopnost rychlého a účinného vyhodnocení situace, rozhodnost a schopnost rychle a cíleně reagovat.

Stejně významná je schopnost efektivně komunikovat, spolupracovat s ostatními, ale také připravenost respektovat autoritu, přijmout rozkaz, zkrátka zohledňovat ve svém jednání nadindividuální zájmy. Praxe ukazuje, že právě nedostatečná disciplína a loajalita v konkrétní krizové situaci nejvíce ztěžuje její řešení a v důsledku ohrožuje nejen dotyčnou nespolupracující osobu, ale také (a zejména) ostatní, včetně záchranářů. Svěhlavost tak obvykle jen zvětšuje negativní dopady krizových situací.

Není náhodou, že jsou zde opakovaně zmiňovány Český červený kříž, sborny dobrovolných hasičů a skautské hnutí. Všechny tyto občanské organizace totiž kromě své hlavní „specializace“ plní a plní také hluboce humánní poslání. Je dobré mít na paměti, že skautské heslo „Buď připraven!“ zdaleka neznamena jen výzvu k rozvíjení individuální zdatnosti a odolnosti, ale také výzvu k převzetí odpovědnosti za své prostředí a lidi, s nimiž je sdílíme.

Poznámky:

- [1] Např. „Koncepte bezpečnostního systému ČR“, zpracovávaná pro Bezpečnostní radu státu a neschválena vládou v roce 2004; strategický tah „Systém komplexního řízení bezpečnosti ČR“, vzniklý na půdě CESES FSV UK v letech 2002-2003.
- [2] KROBATH, J.,- STEJSKAL, L. 2004, s. 162-164; KROBATH, J., SÍLA, J. 1991.
- [3] O přiléhavosti takto drsného výrazu jsem se přesvědčil mimo jiné vlastní zkušeností z let 2001-2002.
- [4] DVOŘÁK, J., ŠILHÁNEK, B. 2003, s. 153-163.
- [5] LUKÁŠKOVÁ, L. 2004, s. 101.
- [6] *Armádní ročenka 1993.* 1994, s. 81; *Armádní ročenka 1994.* 1995, s. 74-77; *Armádní ročenka 1996.* 1997.
- [7] Např. podle zkušeností pracovníků odboru školství Krajského úřadu Libereckého kraje.
- [8] LUKÁŠKOVÁ, L. 2004, s. 101, 104.
- [9] *Koncepce ochrany obyvatelstva do roku 2006 s výhledem do roku 2015.* 2003, s. 15.
- [10] Zastřešující organizací je Sdružení hasičů Čech, Moravy a Slezska, dále též Česká hasičská jednota a Moravská hasičská jednota.
- [11] *Pokyn MŠMT k začlenění tematiky ochrany člověka za mimořádných událostí do vzdělávacích programů*, č.j. 34776/98-22 ze dne 4. 5. 1999.
- [12] *Pokyn MŠMT k začlenění tematiky ochrany člověka za mimořádných událostí do vzdělávacích programů*, č.j. 12050/03-22 ze dne 4. 3. 2003.
- [13] *Ochrana člověka za mimořádných událostí: Dodatek k učebním dokumentům pro základní školy, střední školy, speciální školy a vyšší odborné školy*, č.j. 13586/03-22 ze dne 4. 3. 2003.
- [14] STEJSKAL, J. 2005, s. 50-62.
- [15] Navržená struktura je do značné míry inspirována modelem Citizen Corps z USA.
- [16] Zákon č. 239/2000 Sb.; zákon č. 240/2000 Sb.

Seznam použité literatury:

- Analýza bezpečnostního systému České republiky.* 2004. MV ČR - MZV ČR - MO ČR - ÚV ČR. Dostupné na: http://www.mvcr.cz/odbor/bezp_pol/dokument/analiza.doc.
- Are You Ready? A Guide to Citizen Preparedness.* 2002. Washington, D.C.: Federal Emergency Management Agency. Dostupné též na: http://www.fema.gov/pdf/areyouready/areyouready_full.pdf.
- Armádní ročenka 1993.* 1994. Praha: MO ČR.
- Armádní ročenka 1994.* 1995. Praha: MO ČR.
- Armádní ročenka 1996.* 1997. Praha: MO ČR.
- BALABÁN, M. – RAŠEK, A. et al. 2003. Systém komplexního řízení bezpečnosti České republiky. In POTŮČEK, M. et al. *Putování českou budoucností*. Praha: CESES FSV UK – Gutenberg, s. 69-86.
- Bezpečnost – věc veřejná.* Sborník a memorandum z konference pořádané Asociací BOOSS, IOBD a IPA, Praha, 4. 10. 2004.
- DVOŘÁK, J. – ŠILHÁNEK, B. 2003. *Stručná historie ochrany obyvatelstva v našich podmínkách*. Praha: MV – GR HZS ČR.
- Jane's Citizen's Safety Guide.* 2004. Coulsdon: Jane's Information Group.
- Koncepce ochrany obyvatelstva do roku 2006 s výhledem do roku 2015.* 2003. Praha: MV – GR HZS ČR. ISBN 80-86640-13-2. Dostupné též na: http://www.mvcr.cz/2003/hasici/odbor/ooo/koncepce/do06_hasici.html
- Koncepce vzdělávání v oblasti krizového řízení.* 2004. Dostupné na: http://www.mvcr.cz/2003/hasici/koncepce/vzdelani/koncepce_hasici.html
- KROBATH, J., SÍLA, J. 1991. *Občan a obranyschopná demokracie: Podkladová studie k tvorbě nového pojetí výchovy k obraně*. Praha.
- KROBATH, J., STEJSKAL, L. 2004. Branná výchova: Participace občanů na přípravě k obraně. In *Bezpečnostní politika České republiky - výzvy a problémy: Sborník statí ke konferenci „15 let vývoje bezpečnostní politiky a armády v Československu a České republice“*. Praha: MO ČR AVIS, s. 149-164.
- LUKÁŠKOVÁ, L. 2004. Edukativní efekt předlistopadové branné výchovy je stále živý: Výsledky výzkumu. *Vojenské rozhledy*. Roč. 13 (45), č. 1, s. 101-105.
- Ochrana člověka za mimořádných událostí: Dodatek k učebním dokumentům pro základní školy, střední školy, speciální školy a vyšší odborné školy.* MŠMT ČR, 4. 3. 2003, č.j. 13586/03-22. Dostupné na: http://www.msmt.cz/_DOMEK/default.asp?ARI=102215&CAI=2842
- Ochrana člověka za mimořádných událostí: Příručka pro učitele základních a středních škol.* 2003. Praha: MV, GR HZS ČR.
- Pokyn MŠMT k začlenění tematiky ochrany člověka za mimořádných událostí do vzdělávacích programů.* MŠMT ČR, 4. 3. 2003, č.j. 12050/03-22. Dostupné na: http://www.msmt.cz/_DOMEK/default.asp?ARI=102215&CAI=2842
- STEJSKAL, J. 2005. *Přechod k profesionálním ozbrojeným silám jako problém jejich civilního demokratického řízení a integrace do společnosti*. [Diplomová práce] Praha: Katedra veřejné a sociální politiky FSV UK.
- Zákon č. 222/1999 Sb. o zajišťování obrany České republiky.
- Zákon č. 239/2000 Sb. o integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů.
- Zákon č. 240/2000 Sb. o krizovém řízení a o změně některých zákonů (krizový zákon).
- Zákon č. 585/2004 Sb. o branné povinnosti a jejím zajišťování (branný zákon).

V srpnu 1991 došlo k rozpadu Sovětského svazu. Armáda se pod vlivem okolností postavila na stranu demokratických sil. Společenství nezávislých států (SNS) jako nástupce Sovětského svazu mělo mít původně jednotnou armádu, ve které by hlavní část připadala na Rusko. Sovětské ministerstvo obrany nemělo zaniknout, ale mělo být koordinátorem všech vojenských sil členských států SNS. Tento model jednotné armády selhal. Výsledkem krachu plánu na společnou armádu bylo vytvoření vlastních ozbrojených sil Ruské federace. Vojenské koncepce však byly stále postaveny na konfrontaci mezi Východem a Západem, reforma armády v následujícím období prakticky neprobíhala, pokud za ni nebudeme počítat, přesuny vojsk (např. z Československa) z rozpadnuvšího se východního bloku zpět do Ruska (cca 1,5 milionu vojáků) a s tím spojené snížení početního stavu armády. V některých záznamech bývá uváděno, že stav pozemní armády byl snížen ze 4 milionu na 1,5 milionu mužů.

Navíc všichni tehdejší ministři obrany Gračov či Radionov byli ze „staré školy“, proto trvali na modelu velké armády, bez přihlédnutí k reálným ekonomickým možnostem. Armáda měla mít úplně stejnou strukturu, ale „jen“ poloviční stav.

Skutečnou reformu zahájil až prezident Putin v roce 2000 a považuje ji stále za jednu ze svých priorit. Nicméně přeměna této priority v realitu je pomalý a vleklý proces. Od samého začátku čelila Putinova vláda silné opozici ze strany konzervativních vyšších důstojníků na Ministerstvu obrany a generálním štábu. Proto byl v r. 2001 jmenován ministrem obrany bývalý zpravodajský důstojník Sergej Ivanov, který měl blízký vztah k prezidentu Putinovi, aby na Ministerstvu obrany prosadil program reformy.

Hlavním podnětem pro změnu byly především neúspěchy v Čečensku v letech 1999 až 2001. Ruské jednotky v Čečensku trpěly špatným plánováním na generálním štábu, nedostatečným výcvikem pro povstalecký boj, nedostatkem průzkumných a spojovacích prostředků a nedostatkem přesné řízení munice dalekého dosahu.

Válka v Čečensku je dnes decentně označována jako protiteroristická operace. Pokračuje prakticky doposud. Celkový počet zasazených vojáků je odhadován na 90 až 110 tisíc ozbrojených mužů. Za hlavní příčinu poměrně vysokých ztrát – podle oficiálních údajů 4249 vojáků od začátku operace na konci roku 1999 do srpna 2005 – se pokládá nepřipravenost armády na tento typ konfliktu.

Priority reformy

Ministr Ivanov stanovil následující čtyři priority:

- ☐ uvést vojenskou doktrínu do souladu s novými ohroženími,
- ☐ zjednodušit soustavu velení a přeměnit ministerstvo obrany v účinnější instituci,
- ☐ obnovit morálku a zvrátit dlouhodobé snižování výdajů na obranu,
- ☐ zahájit postupnou profesionalizaci ozbrojených sil.

Plány na zvýšení výdajů na obranu a na profesionalizaci byly dokončeny v roce 2003 a Ivanov rozhodl prozatím ponechat existující strukturu ozbrojených sil a systém školení a výcviku beze změny.

Mohl zvolit ambicióznější přístup, avšak jako opatrný a pragmatický vedoucí činitel se díval daleko dopředu a chápal, že odvrácení úpadku je předběžným předpokladem pro transformaci ozbrojených sil. Rozpoznal také, že svěřit nereformovanému ministerstvu odpovědnost za změnu struktury ozbrojených sil by bylo cestou k neúspěchu.

Již v roce 2004 již byly patrné hmatatelné výsledky reformy ozbrojených sil:

- program náboru profesionálních vojáků nabýval tempo,
- zvýšila se intenzita a kvalita výcviku,
- pozemní vojsko a letectvo obdržely první dodávky nových a modernizovaných zbraní,
- zvýšily se počty profesionálních vojáků, kteří prodloužili svoje závazky,
- nedoplatky služného vojáků byly vyloučeny,
- zvýšily se výdaje na obranu,
- zvýšila se kontrola Ministerstva obrany a generálního štábu ze strany vlády.

Ruské Ministerstvo financí získalo jasnější představu o tom, kdo jsou příjemci rozpočtových fondů na ministerstvu obrany, za co jsou peníze skutečně vydávány a kdo je odpovědný za ta neb ona rozhodnutí.

Doktrína

Dokument Ministerstva obrany o rozvoji ozbrojených sil z roku 2003 řeší otázku, jaké ozbrojené síly Rusko potřebuje k vedení moderních válek, včetně způsobu vysílání sil do zahraničí. Zahrnuje poznatky z války v Čečensku a bojové zkušenosti USA a Velké Británie nabyté po 11. září 2001.

Doktrína zdůrazňuje snahu Ruska o transformaci jeho ozbrojených sil na profesionální síly schopné čelit různým ohrožením s nižšími ztrátami a s větším důmyslem. Potvrzuje přednostní úlohu pozemních sil a jejich povinnost rozvíjet možnosti pozemního vojska, které bude mít vedoucí úlohu v každé protipovstalecké operaci.

Ministerstvo obrany rozšíří počet jednotek speciálních sil, zvýší standardy bojového výcviku a přijme větší počty profesionálních poddůstojníků.

Je zřejmý posun od vševojskových operací k modernějším metodám používání vojenské síly, jakož i důraz na úlohu letectva jako politického nástroje provázený snahou o vývoj a zavedení letecké přesné řízené munice dalekého dosahu. Ministerstvo obrany si přeje vytvořit *lehčí a pružnější pěší síly* podporované rozšířenými možnostmi strategické letecké přepravy a zvýšit počty dělostřeleckých přesných řízených systémů.

Na strategické úrovni zdroje Ministerstva obrany dokazují, že transformace je považována za krok k dosažení tří cílů:

- a) *umožnit Rusku vést boj proti terorismu* – k tomu je nutno modernizovat pozemní síly,
- b) *obnovit schopnost Ruska ke globálnímu uplatnění síly* – k tomu jsou vyvíjeny nové druhy jaderných zbraní a snahy o obnovení přítomnosti ruského námořnictva na světových mořích),
- c) *obnovit ruský vliv ve Společenství nezávislých států* – k tomu Rusko udržuje síť dvoustranných partnerských obranných vztahů, což mu umožňuje zasadit síly v Arménii,

Bělorusku, Kyrgyzstánu, Moldově a Tádžikistánu; Moskva se také snaží vytvořit mnohostrannou obrannou alianci podle dohody z roku 2003 o založení Smluvní organizace kolektivní bezpečnosti Společenství nezávislých států, jejichž ministři obrany vytvořili „radu“ a pravidelně se scházejí.

V prosinci 2004 Rada ministrů obrany schválila koncepci vytvoření Ruskem vedené skupiny sil (10 000 vojáků) ve Střední Asii, a to sloučením ruských, kazašských, kyrgyzských a tádžických jednotek rychlé reakce. V prosinci 2004 ruský parlament schválil protokol o vojensko-technické spolupráci v rámci výše uvedené smluvní organizace, což ruským partnerům poskytuje přístup k ruské výzbroji a výcvikovým zařízením za náhradu.

Ruští partneři ve Společenství nezávislých států považují Rusko za záruku své bezpečnosti. Ruské snahy o boj proti islámskému terorismu a proti pašování drog a o podporu stability se setkávají se souhlasem středoasijských států, které vidí, že zájem USA o daný region je krátkodobý.

Na operační úrovni ozbrojené síly zahajují plánování pro asymetrické vedení boje nízké intenzity. Zvyšuje se zájem o přesné řízení zbraně a o prostředky pro jejich dopravu. Změnil se úkol 22. těžké bombardovací divize se základnou v městě Engels s bombardovacími letouny dalekého doletu Tu-95MS a Tu-16 z jaderného odstrašování na konvenční údery proti bodovým cílům pro podporu protipovstaleckých operací. V roce 2005 tato divize obdrží nové konvenční stealthy křídlaté střely Kh-101 vypouštěné z letounů, a dva zdokonalené bombardovací letouny Tu-160 vyzbrojené pumami řízenými laserem.

Na počátku roku 2005 ruské dělostřelectvo uvedlo do pohotovosti prvou jednotku nových balistických raket Iskander-M dosahu 280 km. Probíhá program modernizace dělostřeleckých průzkumných prostředků a systémů řízení palby. V roce 2004 byl zahájen projekt vybavení raketometů řízenými bojovými hlavicemi.

Strukturální změny

Putinova reforma obrany, ačkoli byla oficiálně zahájena v roce 2001, se na určitou dobu zastavila, protože se Kremlu nepodařilo získat souhlas konzervativních důstojníků. Bývalý náčelník generálního štábu generál Kvašnin od roku 2001 až do svého propuštění v roce 2004 blokoval Ivanovovy plány na vytvoření sil rychlého zásahu, na zahájení profesionalizace, na zprůhlednění plánů nákupu výzbroje a na přechod k zásadám obranného plánování pro dobu po studené válce. Zásadní změny byly zavedeny až v polovině roku 2004.

Federální „zákon o obraně“ byl změněn tak, že se snížil status generálního štábu. Operační řízení ozbrojených sil bylo z náčelníka generálního štábu převedeno na ministra obrany. Za dřívějšího systému měl náčelník generálního štábu přímý přístup do vlády a k prezidentovi. Odpovědnosti generálního štábu byly nyní omezeny na výzkum, na plánování války, na vojenskou výchovu a na vojenské zpravodajství. Velitelé druhů ozbrojených sil a šesti ruských vojenských okruhů jsou nyní přímo podřízeni ministrové obrany a jeho štábu.

Důležitým prvkem institucionální reformy bylo zbavení generálního štábu většiny řídicích funkcí. Personál, nákup, výstavba a finance byly přeměněny na samostatné služby podřízené ministrové. Generální štáb, který tvrdě oponoval plánům profesionalizace ozbrojených sil, již neřídí systém povinné vojenské služby. To je důležité, protože Ivanov považoval za nemožné zavádět svoje plány na postupné snižování počtů vojáků základní služby, kdyby byl generální štáb odpovědný za personál a doplňování.

V srpnu 2004 Putin podepsal tajný dekret potvrzující status **Ministerstva obrany jako jediného orgánu pro zpracování a zavádění obranné politiky.**

Dekret také nařídil snížení personálu Ministerstva obrany a generálního štábu o 20 procent a stanovil horní mez personálu ústředního aparátu ministerstva v Moskvě na 10 350 osob.

U Ministerstva obrany byl zřízen „štáb ministra obrany“ jako monitorovací a vyhodnocovací orgán v počtu 350 osob. Náčelníkem ministra štábu a druhým nejmocnějším činitelem ministerstva se stal generálporučík Andrej Chobotov, Ivanovův dlouholetý přítel.

Nový štáb působí jako vazební článek mezi ministrem a druhy ozbrojených sil, sleduje uplatňování politiky ministerstva a poskytuje ministrovi politické rady a zpravodajská hodnocení. Dohlíží na vztahy Ministerstva obrany se sdělovacími prostředky. Koordinuje také činnost civilních institucí podřízených ministerstvu, a to Federálního úřadu pro obranný nákup, Federální služby pro vojensko-technickou spolupráci, Federální služby pro kontrolu techniky a vývozu a Federálního úřadu pro jadernou energii. Vytvoření tohoto nového štábu bylo vedeno snahou snížit závislost Ivanova na radách konzervativců v ministerstvu a omezit jejich přístup k ministrovi.

Výdaje

Zlepšená finanční situace ozbrojených sil je důležitým výsledkem probíhající reformy obrany. Putin a jeho lidé včas rozpoznali, že zvýšení financí je nezbytné k zastavení rozkladu ozbrojených sil, k podpoře morálky a k oživení hlavních programů nákupu. V roce 1999, kdy se Putin stal prezidentem, byl rozpočet na obranu 95 miliard rublů. Od té doby se postupně zvyšoval, v roce 2005 činí 531,06 miliard rublů a poprvé od roku 1999 odpovídá potřebám ozbrojených sil.

Důležitější je, že Ministerstvo obrany nevydává celý rozpočet na provoz. V roce 2005 mělo být vydáno 132,66 miliardy rublů na nákup a 68,34 miliardy rublů na výzkum a vývoj. Značně byly zvýšeny fondy na výzkumné programy nových křídlatých střel, jaderných a konvenčních ponorek a na stíhací letoun příští generace.

Přehled nákupu pro rok 2005 zahrnoval:

- ❑ 91 nový tank T-90 pro zasazení v Čečensku,
- ❑ jedna jednotka balistických raket Iskander-M,
- ❑ dvě válečné lodi,
- ❑ devět vojenských průzkumných a spojovacích družic,
- ❑ sedm modernizovaných letounů Su-27SM schopných působit proti pozemním cílům.

Projekty modernizace výzbroje jsou výrazně zaměřeny protipovstalecky. Probíhá program vybavení přibližně padesáti bojových vrtulníků Mi-24 přístroji pro noční vidění, lasery pro označování cílů a přesnými řízenými raketami. Program letectva na modernizaci letounů Su-25 určených k útokům na pozemní cíle zvýší schopnost letectva poskytovat přímou leteckou podporu pěším jednotkám působícím ve městech a v horách. Plánuje se zdokonalení globálního navigačního družicového systému zvýšením počtu jeho družic ze 12 na 24 do roku 2010.

Zvýšilo se financování jaderného odstrašování. Putin podporuje velké jaderné možnosti. Byly vyčleněny zvláštní fondy na nákup mezikontinentálních balistických raket SS-27

(Topol-M) umístěných v sílech a mobilních a na vývoj balistické rakety příští generace Bulava (SS-N-3) pro nové jaderné raketové ponorky třídy Borey (typ 955).

V roce 2004 bylo oznámeno, že Rusko vyvíjí novou raketu dalekého doletu schopnou překonat budoucí systém protiraketové obrany USA. Nová raketa byla popsána jako nadzvuková zbraň s proměnlivou dráhou letu, tj. jako kombinace mezikontinentální balistické rakety a křídlaté střely. Projekt je údajně ve fázi konstrukce a vývoje.

Představitelé ministerstva obrany a vlády tvrdí, že se výdaje na obranu zvyšují. Finanční kontroly využívání rozpočtu budou posíleny. Ministerstvo obrany najme externího kontrolora, který bude provádět průzkum tržních výdajů za hlavní zbraňové systémy, o něž má zájem. Nákupní a finanční úřad ministerstva zavede jednotný formát nabídek pro všechny druhy ozbrojených sil a bezpečnostní instituce jiných ministerstev.

Zbraně budou nakupovány za pevné ceny a dodavatelé budou vystaveni náročnějším kontrolám jakosti a termínů dodávek. Velké změny však nejsou očekávány. Nedostatek průhlednosti v systému nákupu slouží zájmům jak personálu ministerstva tak smluvních stran.

Vytváření kombinovaných sil

Hlavním cílem programu profesionalizace zahájeného v roce 2003 je zvýšit počet profesionálních vojáků u všech druhů ozbrojených sil na 277 500. Velký podíl personálu letectva a námořnictva (přes 50 procent) již tvoří tzv. smluvní personál.

Přibližně 88 útvarů bylo označeno za pohotovostní útvary a mají být plně profesionalizovány do roku 2007. Jsou to většina leteckých, námořních a jaderných útvarů, jakož i vzdušné výsadkové jednotky, jednotky námořní pěchoty, většina motostřeleckých brigád a jednotky speciálních sil. Podrobné údaje nebyly uveřejněny.

76. vzdušná výsadková divize umístěná ve Pskově je považována za plně profesionalizovanou, ačkoli důstojníci divize uvádějí, že četné kázeňské přestupky a neschopnost plnit základní povinnosti vedou k propouštění až čtyřiceti procent vojáků po pouhých čtyřech nebo pěti měsících služby.

Ministr Ivanov v lednu 2005 oznámil, že 42. motostřelecká divize, která tvoří základ ruských sil v Čečensku, bude plně profesionalizována a že vojáci základní služby již nebudou vysíláni ani do Čečenska ani do Tádžikistánu.

Očekává se, že nová politika postupně sníží počet odpíračů vojenské služby mezi mladými Rusy v odvodovém věku.

Program profesionalizace, financovaný ze speciálního federálního fondu, bude podle očekávání stát 80 miliard rublů během pěti let (2003 až 2007). Většina peněz bude vydána na zvýšení platů a zlepšení podmínek v posádkách. Průměrné měsíční služné profesionálního vojáka se v roce 2004 zvýšilo o 40 procent a v roce 2005 se má znovu zvýšit o 20 procent.

Avšak úroveň platů jsou ve srovnání se zaměstnáními v civilním sektoru stále nízké. Ministerstvo obrany pro splnění úkolů náboru zahájilo najímání občanů chudších zemí Společenství nezávislých států a nabízí jim ruské občanství po třech letech služby jako lákadlo.

Tento program měl ale dosud pouze omezený úspěch: dokud nebylo uděleno ruské občanství, nevztahují se na vojáky standardní výhody Ministerstva obrany a jejich rodinám není dovoleno usídlit se v Rusku.

Budoucí problémy

Ivanov je stále častěji kritizován pro pomalý průběh reformy. Jeho poradci však tvrdí, že transformace nadměrně velkých a neefektivních ozbrojených sil strukturovaných pro globální válku do moderních pružných sil je proces, který bude trvat pravděpodobně déle než deset roků. Nízká úroveň řízení a plánování na všech stupních je stále častěji uváděna jako vážný problém, který bude pravděpodobně brzdit proces transformace obrany.

Brzdami výkonnosti je také nízká úroveň vzdělání a zdravotního stavu povolanců. Vyhledky pro příští roky jsou skličující: Rusko stojí před narůstajícími počty nezpůsobivosti, kardiovaskulárních chorob a infekce HIV mezi mladou mužskou populací.

Dalším vážným problémem je úroveň zločinnosti a korupce v ozbrojených silách. Zpráva vrchního vojenského prokurátora uvádí, že od ledna do června 2004 bylo 7300 ruských vojáků, včetně 800 důstojníků, obžalováno z různých zločinů.

Byly zneužity obranné fondy ve výši 17 milionů dolarů a více než 100 vedoucích pracovníků Ministerstva obrany bylo obžalováno z podvodů. Odhad počtu osob zemřelých mimo boj v roce 2004 je 640, včetně 142 sebevražd.

Návrhy rozpočtu pro nynější plány reformy jsou založeny na předpokladu, že ruský hrubý domácí produkt bude i nadále růst o více než 5 procent minimálně do roku 2010. Jestliže však dojde k prudkému poklesu cen ropy, pak to v kombinaci s neschopností vlády diverzifikovat ekonomiku může způsobit, že nebude možno Ivanovovu reformu finančně zabezpečit.

Krátkodobý výhled je ale zcela pozitivní. Putinova vláda si zachovala politickou vůli, čas (do příštích prezidentských voleb tři roky) a nejvyšší rozpočtový příjem od roku 1991. Programy nákupu jsou v lepším stavu než kdykoli v minulých čtrnácti letech. Putin konsolidoval zbrojní průmysl, navrátil rozsáhlá odvětví pod přímou vládní kontrolu a přinutil velké vývozce, aby část svých příjmů reinvestovali do výroby zbraní pro ozbrojené síly.

Letectvo, námořnictvo a strategické jaderné síly mají plány modernizace, které jsou technologicky realizovatelné a pro které existují rozpočtové záruky. Plán pozemního vojska, podle něhož bude v roce 2008 mít 150 000 profesionálních vojáků, znamená, že v budoucnosti se Rusko pravděpodobně již nebude v konfliktech čečenského typu spoléhat na špatně vycvičené a špatně motivované jednotky tvořené vojáky základní služby.

Závěr

Ať už bude ruská vojenská doktrína v budoucnu zaměřena jakkoliv, lze počítat s tím, že Rusko bude stále udržovat svůj „zmenšený“ raketový jaderný potenciál a přiměřeně jej modernizovat. V rámci ruské armády existují na tuto otázku zhruba dva pohledy.

1. První (mezi jeho stoupence patří Anatolij Kvašin, bývalý náč. GŠ) vychází z toho, že strategické jaderné síly Ruskou federací neochrání od lokálních konfliktů či regionálních válek (např. na Balkáně), a proto je nutné vytvořit silná vojenská seskupení schopná operovat v jižním směru, základem má být pozemní vojsko a letectvo.
2. Druhý pohled (Igor Sergejev, bývalý min. obrany, poradce prezidenta Putina) počítá s tím, že za současné situace nedostatku financí – i kdyby bylo dosaženo vojenského rozpočtu ve výši 3,5 procenta HDP – Rusko nemá šanci postavit se proti Západu, a to z důvodu napro-

sto rozdílných ekonomických možností. Proto nemá jaderné zadržování jako strategická rovnováha alternativu.

Jakým směrem se vývoj zaměří lze jen stěží rozhodnout, ale reforma armády, tak jak ji Vladimír Putin začal, se rozhodně neomezuje ve výběru možností. Podle dostupných informací, byl formulován cíl, který může o skutečném strategickém směřování ruské armády hodně napovědět. V roce 2006 by mělo dojít k vytvoření seskupení vojsk trvalé připravenosti zaměřených dvěma strategickými směry: jihozápadním a středoasijským, kde bude důležité, aby armáda měla kvalitní, všestranně použitelné síly.

Podle článku v časopisu Jane's Defence Weekly 23/2005. Zkráceno. Jeho autor Denis Trifonov je doktorandem Lincoln College Oxford a nyní pracuje v Mezinárodním středisku pro politická studia, Kyjev, Ukrajina. Portál Tiscali-Zpravodajství, 2005.

nas/red

Obecným cílem **tvorby materiálních zdrojů v reformě OS ČR** je dosáhnout, aby byly efektivní, vnitřně vyváženou součástí aliančních sil. Z tohoto pohledu bude pozornost zaměřena na vytváření následujících schopností OS ČR:

- ❑ schopnost dlouhodobého působení v prostoru nasazení (udržitelnost),
- ❑ interoperabilita se silami a prostředky Aliance,
- ❑ přepravitelnost prostředky strategické přepravy,
- ❑ logistická soběstačnost a zabezpečení vlastní ochrany,
- ❑ efektivní nasazení (včetně schopnosti působit ve dne, v noci, za snížených klimatických podmínek), průzkum a systémy velení a řízení,
- ❑ všestranné zabezpečení osob.

Při specializaci sil NATO se bude ČR orientovat na rozvoj schopností v oblasti pasivních sledovacích systémů, zdravotnického zabezpečení a ochrany proti zbraním hromadného ničení, zejména na detekci a identifikaci chemických a biologických látek.

Zkušenosti z válek v Perském zálivu a v bývalé Jugoslávii potvrdily nutnost korekce materiálových zdrojů pro výstavbu interoperabilních, dokonale vycvičených OS, které budou vyzbrojeny kvalitní výzbrojí a schopné vést bojovou činnost v nejrůznějších klimatických podmínkách, začleněné do mnohonárodních uskupení. Těmto zkušenostem a požadavkům mají vyhovovat i reformované OS ČR se stanovenými cílovými operačními schopnostmi.

*Bezpečnost a obrana České republiky 2015–2025
Josef Janošec a kolektiv, ÚSS-MO ČR 2005*

Velká strategie (grand strategy) je vhodně koordinované používání všech mocenských prostředků státu k prosazování jeho zájmů, což je náročným duchovním a tvůrčím úkolem. Musí splňovat tato kritéria:

- ❑ musí jí předcházet **představa** (vize) toho, jakou úlohu bude stát hrát za dvacet až třicet roků,
- ❑ musí jasně definovat vlastní **státní zájmy**,
- ❑ musí respektovat faktory, které brání v prosazování vlastních zájmů,
- ❑ musí popisovat cestu k úspěchu a respektovat akce a protiakce,
- ❑ musí uvádět spojence, kteří mohou být nápomocní při prosazování vlastních zájmů,
- ❑ musí tvořit rámec pro dílčí strategie sestavené podle jasných politických pravidel.

Definici doplňuje tato charakteristika:

- ❑ velká strategie je přípravou a přímým nebo nepřímým použitím všech prostředků státu nebo aliance k dosažení cílů státu nebo aliance v míru, za krize nebo za konfliktu ve stanovené kalkulaci prostor-čas-moc,
- ❑ politika k tomu musí definovat cíle a poskytnout prostředky při stanovení priorit a posouzení rizika,
- ❑ cíle a prostředky musejí být kompatibilní a odpovídat kalkulaci prostor-čas-moc.

Heslovitě je velká strategie vyjádřena takto:

- ❑ plán, podle něhož se dosáhne definovaného cíle určitými prostředky,
- ❑ vzor jednání pro určité časové období a pro postoj během dlouhodobého plánovacího horizontu,
- ❑ perspektiva, představa, zaměření: jsou stanoveny cíle zahrnující volnost pro ukládání úkolů,
- ❑ rámcový program k řízení a využívání komplexních sociálních systémů, tj. jsou ovlivňovány rámcové parametry a nikoli samotný systém v jeho procesu; zdroje jsou přizpůsobovány cílům programu,
- ❑ iniciativní koncepce jednání, která působí předvídatvě na vědeckém a mezioborovém základě a respektuje také etické dimenze,
- ❑ paradigma, všeobecné nazírání věcí, možnost omezit komplexitu.

Představa je vágní předpověď možné budoucnosti. Bez představy nemůže existovat žádné zaměření ani orientace, ani ve státě, ani ve společnosti. Představa probouzí talenty a vytváří potenciály. Když jsou potom dány k dispozici potřebné zdroje, byl učiněn první důležitý krok.

Každý stát potřebuje představu, kterou se snaží realizovat dobře koordinovanou velkou strategií. Tento proces je nezbytný, aby rozhodovací činitelé pochopili složitost problémů a získali nezbytné časové horizonty pro strategické procesy.

Představa (vize) nesmí být zaměňována s iluzí. Jde o pokud možno realistické hodnocení současné situace a probíhajícího vývoje, jakož i o znalost tendencí působících pod povrchem sociálního a hospodářského života.

Státní zájmy lze formulovat na základě představy a podle odpovědí na otázky uvedené na **obr.1**. Přitom je nutno rozhodnout:

- Které jsou životní zájmy a které zájmy jsou méně důležité? Jak je možno učinit si správný obraz o životních zájmech?
- Jaké metody mohou přitom pomoci?
- Jakým problémům bude stát čelit v příštích deseti letech?
- Jaké možnosti bude stát mít v příštích deseti letech?

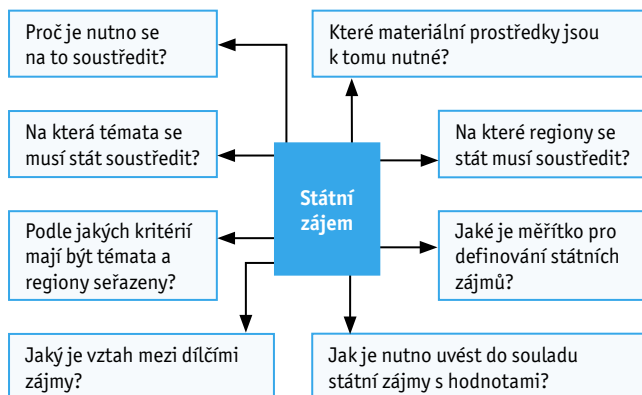
Státní zájmy je možno rozdělit podle jejich důležitosti takto:

Životní zájmy: podmínky nezbytné pro zachování a zajištění svobody národa: zajištění míru a svobody, obrana vlastního území a území aliance, ochrana proti útoku ZHN, možnost provádět politiku bez vnějších negativních vlivů, ochrana proti katastrofickým stavům v důležitých systémech jako hospodářství, finanční a kapitálové trhy, zásobování energií, ochrana životního prostředí, připravenost k obraně.

Velmi důležité zájmy: podmínky, které sice nejsou nutné k zachování státu, avšak ztížily by činnost vlády, např. nekontrolovaná migrace, nadnárodní kriminalita, terorismus, regionální použití ZHN.

Důležité zájmy: podmínky, které sice neznemožňují schopnost vlády a neohrožují zachování státu, avšak mohly by je ztěžovat, např. ochrana lidských práv, omezování svobody názoru, omezování demokratických práv, problémy týkající se drog, pašování lidí, omezování průmyslu atd.

Méně důležité zájmy: podmínky, které jsou sice důležité, avšak jejich nedodržení nemá vliv na schopnost vlády a zachování státu, např. vyrovnaní platební bilance, šíření demokracie a zachování územní celistvosti jiných států atd.

Obr. 1

Protože žádný stát není při prosazování vlastních zájmů sám, musí pečlivě pozorovat ostatní svět. Stát odkázaný na plynulé zásobování musí pozorovat regiony, z nichž získává strategické suroviny, jakož i regiony, do nichž vyváží.

Mnohé státy sledují podobné zájmy. Proto je možno uvést faktory působící proti vlastním zájmům:

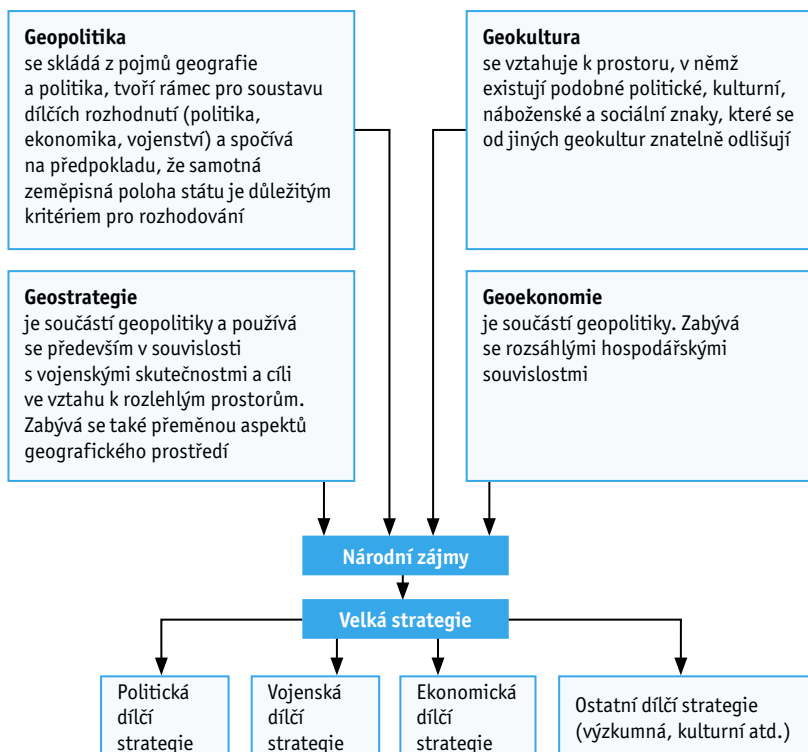
- ❑ protichůdné zájmy jiných států a aliancí,
- ❑ faktory vyvolávající krize a konflikty: etnické a náboženské protiklady, terorismus, územní nároky, rozdíly mezi bohatými a chudými, nemoci, epidemie, znehodnocení životního prostředí, situace menšin, organizovaný zločin, obchod s drogami a zbraněmi aj.

Jestliže se tyto faktory vyskytují jednotlivě nebo (což je horší) v kombinaci v zemích nebo regionech pro daný stát důležitých, je prosazování státních zájmů ztíženo nebo nemožné.

Státní zájem je jedním z klíčových determinantů geopolitických a strategických úvah. Přitom se nejedná o „obecně platnou koncepci“, nýbrž o soustavu vztahující se na dotýčný stát.

Po formulaci státních zájmů a zhodnocení možných nebezpečí pro jejich prosazování následuje rozhodnutí státního vedení o úspěšné realizaci představy, tj. **sestavení velké strategie** a uložení jasných úkolů pro zpracování **dílčích strategií** v rámci velké strategie (**obr. 2**).

Přitom se využijí všechny národní zdroje státních i nestátních organizací a institucí. Současně probíhá hledání spojenců a státních i nestátních aktérů.

Obr. 2

Bez ohledu na použité metody a nástroje se při utváření strategie postupuje podle těchto otázek:

- ❑ Jak je možno popsat strukturu mezinárodního řádu? To jsou základní motivy mezinárodního řádu. Přitom se jedná o zájmy, schopnosti, možnosti a nezbytnosti aktérů.
- ❑ Jak vysoká je soudržnost mezi aktéry? Znamená to tlak na změny pro nové uspořádání mezinárodního řádu. Soudržnost však neznamená, že se mezinárodní řád nemůže změnit. Etnicky a ideologicky homogenní dílčí systémy mají vyšší soudržnost než dílčí systémy heterogenní.
- ❑ Jak silný je konfliktní potenciál mezi aktéry? Tím se myslí touha aktérů po změně na základě hodnot, národních zájmů a schopností. S tím souvisí možnost násilí, nikoli však výhradně nezbytnost násilí, když se jedná o konkrétní přeměnu.
- ❑ Kdo disponuje jakými prostředky a jak vysoké jsou připravenost a schopnost zasadit tyto prostředky? To znamená kvalitu a kvantitu prostředků, připravenost a schopnost jimi cílevědomě disponovat a sám nebo v součinnosti (ad hoc nebo trvalé) je zasadit, aby byl řád uspořádán v souladu se zájmy a natrvalo.
- ❑ Jak je zaměřena struktura zájmů klíčových aktérů a jak je tato struktura stabilní? To znamená druh a rozsah zájmů, vazeb a podmínek těchto zájmů a trvání zájmů (existuje vůbec dlouhodobé, nadřazené myšlení, nebo se žije „od případu k případu“, což dokazuje, že neexistují žádné strategické přístupy).
- ❑ Jak je zaměřena mocenská struktura a jak je rozdělena mezi aktéry? Znamená to rozdílné způsoby uvažování různých mocenských táborů, které jsou vzájemně propojeny a přesto vykazují jisté strukturální zvláštnosti a tvárnosti.

Zpracovanou velkou strategii je nutno trvale uskutečňovat. Přitom musí být celý proces podrobně ověřován, zda se nezměnily důležité předpoklady. Pokud se změnila, započne proces rozhodování od začátku znovu, aniž by byla ztracena ze zřetele představa.

Velká strategie sloužící národním zájmům musí být sledována již v míru. Nelze připustit, aby se politika omezovala na reakce. Reaktivní politika jedná defenzivně, takže se ztrácí smysl strategie, tj. cílevědomé, vykalkulované, o možnosti se opírající řešení problémů. Stát při svém rozhodování potřebuje volnost jednání, aby mohl působit strategicky.

Když je velká strategie zpracována, následuje přesvědčování vlastního obyvatelstva o její správnosti, jakož i seznámení světa s vlastní velkou strategií, aby byly odstraněny obavy.

Literatura:

- FARWICK, Dieter. Grundzüge der politischen Strategie. *Grand strategy: Gesamtstrategie: Politische Strategie*. Wien: Landesverteidigungsakademie, 2004.
- RIEMER, Andrea K. New World Order - Grand Strategies - Gesamtstrategien im 21. Jahrhundert: Eine kritische Einschätzung, tamtéž.

(nas)

Jsme svědky rychlého rozvoje nejen bojových prostředků, ale i taktiky, která se pružně přizpůsobuje situaci.

Vedení boje letectva se od základu změnilo. Letectvo USA zavádí „taktiku bez střelby“ (non-shooting tactics). V Iráku a Afghánistánu po skončení bojových operací velkého rozmachu bylo bombardování nahrazeno získáváním průzkumových údajů. „Taktika bez střelby“ je velmi důležitá v Iráku, kde se letectvo snaží šetřit obyvatelstvo a vyvarovat se destrucím. Řízení bojové činnosti bylo z bojiště přeneseno do „leteckého operačního střediska“, společného pro všechny druhy ozbrojených sil, jehož působnost zahrnuje Irák i Afghánistán. Středisko analyzuje, slučuje a vyhodnocuje data, která získává, a pracuje nepřetržitě ve dne i v noci.

Problémem je, že povstalecké skupiny jsou velmi přizpůsobivým protivníkem, který k velení svým silám používá všech prostředků od telekomunikací až po spojky. Aby si koaliční síly zachovaly převahu ve velení, musejí se situaci přizpůsobovat rychleji než protivník.

V Iráku jsou nyní bombardovací a bitevní úkoly pouze zlomkem bojové činnosti letectva.

Primárním úkolem letectva je nyní získávání průzkumových a zpravodajských údajů sloužících k analýze nepřátelských sítí, ke zjištění úkrytů povstalců a k odhalení skrytých skladů zbraní. Operace letectva s použitím zbraní nyní netvoří více než 10 procent bojového úsilí letectva a jsou zaměřeny především na podporu pozemních jednotek hledáním buněk povstalců a na likvidaci ohrožení pochodových proudů.

Letouny F/A-18E/F startující z letadlových lodí a letouny F-16C a F-15E ze sousedních zemí nebo z Iráku jsou vybaveny průzkumnými gondolami nové generace Sniper XR nebo Litening AT a spojením s pozemními jednotkami pro přenos obrazu, čímž se značně zvýšila účinnost průzkumu.

Letouny F-15E plní úkoly, pro které nebyly určeny, a jsou za ně vysoce oceňovány pozemními silami. Těmito netradičními úkoly jsou „zpravodajství, pozorování a průzkum“ (ISR - Intelligence, Surveillance, Reconnaissance). Letouny sledují povstalecké střelce, spojky anebo osoby umísťující výbušné nálože a připravující léčky.

Jejich úkolem není útok na tyto osoby, nýbrž úkol spočívá v jejich sledování do bezpečných domů, skladů zbraní a jiných objektů v povstalecké síti. Video a infračervenými kamerami pořizují snímky objektů plánovaných úderů pozemních jednotek a zasílají jim je po internetu. Letouny F-15E jsou schopny působit v Iráku na výzvu kdekoli do deseti minut.

Letouny jsou vybaveny novou průzkumnou gondolou Sniper XR, která ze střední výšky vytváří podrobný a věrný obraz pomocí televizní kamery, infračervené kamery třetí generace a laseru a má také laser pro označování cílů. Stabilizace gondoly zajišťuje vysokou jasnost obrazu.

Běžná bojová akce probíhá takto: pozemní jednotka provádí přepad domu, v němž je ozbrojená skupina povstalců. Při postupu jednotky k čelním dveřím dvojice letounů F-15E nebo

F-16C, vybavených senzory pro den a noc s vysokou rozlišovací schopností, a jeden letoun RC-135 pro spojovací průzkum krouží poblíž. Letoun RC-135 monitoruje rádiové a družicové spojení i provoz mobilních telefonů v oblasti. Bojové letouny svými infračervenými senzory sledují osoby prchající z domu zadními dveřmi a napomáhají tak k jejich dopadení. Tato metoda, zvaná „**podpora přepadu**“ je novým způsobem přímé letecké podpory bez použití munice ve městě.

Osádky letounů jsou přitom v hovorovém spojení s pozemními veliteli a se zpravodajskými důstojníky.

Pilot letounu F-15E je soustředěn na let v prostoru cíle a udržuje spojení s cisternovým letounem. Druhý pilot udržuje zamíření průzkumné kamery na cíle a spojení se druhým letounem dvojice a s taktickým leteckým návodčím a v případě potřeby odhodí pumy.

Dvojice letounů zajišťuje nepřetržitou přítomnost v prostoru: zatímco jeden letoun odletí k cisternovému letounu, druhý setrvá v prostoru.

Taktický letecký návodčí se nachází u pozemní jednotky provádějící přepad.

Po několika takových případech a po porovnání dat se zjistí struktura nepřátelských sítí, která analytikům umožní hodnotit ohrožení a nezbytnost další akce.

Jednotka letounů F-15E spolupracuje s letouny Joint Stars vybavenými radarem pro pozemní pozorování.

Letouny F-15E **střeží infrastrukturu** tak, že např. létají podél ropovodů a elektrických vedení, střeží elektrárny a ropná pole, aby zjistily a odstrašily sabotéry.

Jiné letecké stíhací jednotky jsou pověřeny ochranou pozemních sil a sil pro speciální operace.

Dvojice **bojových vrtulníků** AH-64 Apache kryje ze vzduchu obrněné autobusy, které v noci podle nepravidelného rozvrhu dopravují diplomaty a vojáky z mezinárodního letiště do Bagdádu.

Letecké jednotky jsou připraveny upustit od „taktiky bez střelby“ a v případě potřeby zahájit „normální“ přímou leteckou podporu.

Kombinované **letecké operační středisko** rozhoduje o nyní používaném způsobu přímé letecké podpory a stanoví rozvrh letů. Každá bojová jednotka zpravidla vykoná přibližně deset bojových vzletů denně. Aby bylo zajištěno pokrytí po celé 24 hodin s omezeným počtem letounů na válčišti, jsou letouny F/A-18, F-16 a F-15E vyčleňovány pro tentýž úkol.

Proces **přímé letecké podpory** začíná požadavkem pozemní jednotky na přímou leteckou podporu. Požadavky mohou být velmi rozmanité, např. zjistit, zda na plánované pochodové ose nejsou neobvyklé skupiny lidí nebo vozidel, sledovat osoby prchající z určité budovy, zjistit nové stopy vozidel k podezřelým objektům atd. Požadavek posoudí letecké operační středisko a předá ho koordinačnímu oddělení. Potom jsou pro úkoly vyčleněny letouny.

Kombinované letecké operační středisko také koordinuje pohyb pozemních pochodových proudů zabezpečujících a zásobujících pozemní jednotky. Analytikové shromažďují data o možných improvizovaných výbušných náložích, probíhajících útocích, změnách situace na silnicích, náhradních cestách a jiných jevech, které mohou zvětšit nebo zmenšit ohrožení desítek pochodových proudů využívajících ochrany noci k přepravě zásob a osob během každé noci.

Takové specializované úkoly si vyžádaly úpravy v leteckém operačním středisku. Byla vytvořena skupina pro slučování a vyhodnocování průzkumné informace získávané z různých zdrojů. Ve středisku pracují specializované skupiny: kosmická, pátrací a záchranné služby,

meteorologická, spojovací, skupina pro průzkumná bezpilotní letadla, skupina pro udávání cílů, skupina pro bojové operace, skupina pro slučování dat získávaných senzory a skupina pro řízení letového provozu. Početní stav personálu střediska byl snížen a nyní činí přibližně 150 osob.

Uvažuje se o umístění předsunutého leteckého návodčího do letounu F-15E, který bude oprávněn povolit jinému letounu použití munice.

Na stěnách místnosti střediska jsou četné obrazovky znázorňující celkovou operační situaci v Afghánistánu a Iráku, letadla ve vzduchu, trati cisternových letounů, koridory civilních letadel, video-snímky bezpilotních průzkumných letadel Predator sledujících pochodové proudy a podezřelé objekty.

Když se objeví časově náročný důležitý cíl, proti němuž by bylo možno vyslat bojový letoun, personál střediska pozorně sleduje situaci. Středisko se pružně snaží zkrátit čas potřebný k akci letounu. Jestliže demonstrace síly postačí k přerušení dotyku mezi pozemními jednotkami a nepřítelem, bylo dosaženo účelu.

Demonstrace síly letem bojových letounů ve střední výšce dokazuje obyvatelstvu, že je chráněno. Obyvatelům vesnic dokazuje, že není v jejich zájmu skrývat ozbrojené povstalce. K odstrašení osob, které by chtěly působit škodu, létají letouny hlučně ve velmi malé výšce. Demonstrace síly se stala běžnou součástí operací letectva.

Důstojníci střediska jsou si vědomi toho, že „taktiku bez střelby“ je nutno používat uvážlivě, aby u protivníka nedošlo k poklesu citlivosti, jakož i toho, že je nesnadné měřit účinky používání netradiční taktiky.

Bezpilotní letadla Predator jsou prostředkem kombinovaného leteckého operačního střediska a letecké jednotky s nimi nemají spojení.

Kombinované letecké operační středisko se osvědčilo natolik, že je považováno za vzor pro zřízení dalších čtyř leteckých operačních středisek na světě.

Středisko pozemního vojska USA pro získané poznatky se zabývá (kromě jiného) poznatky nabytými vojskovým letectvem za bojových operací na taktické, operační i strategické úrovni, aby je zařadilo do doktríny a výcviku, a poskytuje důležité informace bojovým jednotkám na otevřených i tajných stránkách internetu.

Izraelské letectvo během téměř pěti roků boje proti palestinským teroristům získalo poznatky a působilo po více než 50 000 letových hodin bojových letounů, vrtulníků a bezpilotních letadel při přímé podpoře boje pozemních jednotek proti teroristům ve městech a přispělo ke snížení aktivity teroristů proti izraelské společnosti. Bzpilotní letadla se na celkovém počtu letových hodin podílela šedesáti procenty. Izrael dosáhl informační nadvlády, zdokonalil průzkum, vytvořil skutečně společné velení a používal přesných úderů.

Letectvo přesně zjišťovalo a ničilo teroristické cíle s minimálními vedlejšími škodami a beze ztrát nezúčastněných civilistů. Izraelci zdůrazňují úlohu vrtulníků při úderech na teroristy, a také úlohu bezpilotních letadel při těchto operacích. Bzpilotní letadla získávala průzkumné údaje a okamžitě je předávala „dělovým letadlům“ (gunship). Bzpilotní bojová letadla uskutečnila několik operací k úspěšné likvidaci teroristických vůdců.

Palestinci dospěli k názoru, že ozbrojený boj není z jejich perspektivy vhodnou metodou pro dosažení jejich politických cílů.

Izrael sledoval poměr počtu zabitých teroristů k počtu zabitých nezúčastněných: zavedením přesných zbraní se tento poměr z dřívějšího 1 : 1 změnil na 12 : 1.

Izrael neuveřejňuje podrobnosti o bojových možnostech svých bojových bezpilotních letadel, avšak hodlá tyto možnosti pro boj proti teroristům dále rozšiřovat. Izraelské letectvo předpokládá, že **v nepříliš vzdálené budoucnosti** budou bezpilotní letadla různých velikostí působící ve skupinách střežit vzdušný prostor a ničit nejen teroristy za pohybu, ale také mobilní odpalovací zařízení raket, výroby raket a sklady zbraní. Zároveň bude nevelký počet bojových letounů, vrtulníků a letadel pro zvláštní úkoly vyčleněn k podpoře protiteroristických operací bezpilotních letadel. Všudypřítomné letectvo, dokonale znající situaci, bude schopno ničit cíle bez vedlejších škod a ztrát. Systém velení zajistí, aby úkol byl plněn v souladu se specifickými možnostmi a aby každé z letadel bylo ve správném čase na správném místě. Pro zkrácení tzv. „smyčky senzor-střelec“ pro letecké úderů ve městě bude vyvinuta lehká a vysoce přesná munice vzduch-země.

Izrael vyvíjí energetické zbraně jako lasery vysokého výkonu a mikrovlnné zbraně, jakož i nesmrtící zbraně, které budou pro boj ve městě stále důležitější.

Přesto, že mnohé úkoly pilotovaných letadel jsou nyní svěřovány bezpilotním letadlům a že se bude počet bezpilotních letadel různého určení zvyšovat, primární úlohu budou vždy mít pilotovaná letadla.

Izraelské letectvo svými odstrašovacími možnostmi dosáhne toho, aby teroristé a státy i organizace podporující teroristy pochopily, že se před ním nemohou skrýt.

Prameny:

D. A. FULGHUM. Sensing conflict, networking peace. *Aviation Week*, 21/2005.

D. A. FULGHUM. Shooting images, tamtéž.

D. A. FULGHUM. Sensor success, tamtéž.

B. OPALL-ROME. Israel accents multimission robotics for anti-terror ops. *Defense News*, 23/2005.

B. OPALL-ROME. Israel credits relative calm to air strikes. *Defense News*, č. 24/2005.

(nas)

Vzhledem k **nerovnoměrnému vývoji** světového společenství, které je spojené mimo jiné s rozložením energetických, surovinových a potravinových zdrojů, s ekonomikou, hospodářstvím a vlastnictvím strategických komodit a rozhodujících pozic v celosvětovém, kontinentálním, regionálním a jiném měřítku, lze vyvozovat budoucí neklidný vývoj. Roste uvědomování si nerovných práv k životu v informačně propojeném světě. Proto je vysoce pravděpodobný předpoklad **vzniku nových nestátních aktérů**. Ať již budou označováni za teroristy, hackery, partyzány, městské gangy nebo bojovné intelektuály, budou mít vzhledem k současné „státní“ struktuře mezinárodních vztahů výrazně asymetrický charakter z hlediska velikosti, ne již z hlediska možného dosažení ničivých nebo destruktivních účinků. Všichni aktéři budou disponovat svou ozbrojenou schopností (potenciálem), a to buď ozbrojenými silami, složkami, orgány nebo potenciálem v oblasti informační, ekonomické, ekologické, hospodářské, zdravotní, jimiž budou schopni narušit nebo ohrozit bezpečnost jiných aktérů.

*Bezpečnost a obrana České republiky 2015–2025
Josef Janošek a kolektiv, ÚSS-MO ČR 2005*

*Bývalý pracovník CIA Richards J. Heuer Jr. je celosvětově uznávaným zpravodajským analytikem a publicistou. Je autorem velmi slavné a citované knihy *Psychology of Intelligence Analysis* (1999), jež byla mj. přeložena i do hebrejštiny a vydána izraelským ministerstvem obrany. Zpravodajskou problematikou se zabývá i ve svých dalších pracích, následující článek *Limits of Intelligence Analysis* byl uveřejněn v časopise *Orbis* (A Journal of World Affairs), No 1, Winter 2005. Je určen nejen pro zpravodajce, ale i pro všechny uživatele zpravodajských a průzkumových informací. Zkráceno.*

Zpravodajští analytici stojí před problémy, když mají přijímat úsudky na základě neúplné, mnohoznačné a potenciálně klamné informace. V tomto článku se vysvětluje, co lze odůvodněně očekávat od zpravodajské analýzy, a jaké metody a postupy ji mohou zdokonalit.

Zpravodajskou analýzu ztěžují omezení kognitivních schopností pracovníků:

- ❑ Příležitostné zpravodajské překvapení je nevyhnutelné vzhledem k povaze problémů, s nimiž se zpravodajská analýza zabývá. Političtí rozhodovací činitelé musejí svoje očekávání přizpůsobit tomu, čeho je zpravodajská analýza schopna.
- ❑ Kognitivní omezení jsou od zpravodajské analýzy neodmyslitelné. Analytici při zpracování neúplné a mnohoznačné informace pracují s určitými domněnkami (často o cizích možnostech a záměrech), které se rozvinuly působením výchovy, školení a zkušeností. Tyto domněnky nutně vytvářejí duševní postoj, který ovlivňuje jakou informaci analytik vidí a jakou informaci považuje za spolehlivou a důležitou.

Příležitostné překvapení je nevyhnutelné

Minulé století přineslo mnohé nepředvídané události a překvapení a neschopnost včas vydat varování o útoku. Překvapení jsou konstantami v mezinárodních záležitostech.

Překvapení nejsou nutně způsobena nedostatkem vhodně umístěných zpravodajských zdrojů. I když jsou k dispozici dobré zdroje, nemusí se jim věřit. Klamání je nejpravděpodobnější, když jsou v sázce výjimečně důležité věci a problém klamání může vést k dojmu klamání, i když klamání neexistuje.

Kognitivní omezení

Jedněmi z mnoha různých problémů, které ztěžují přesnou a včasnou zpravodajskou analýzu a přispívají k neúspěchu zpravodajství, jsou problémy vlastní duševním procesům a tyto problémy patří k nejdůležitějším a nejobtížněji odstranitelným. Zpravodajské úsudky jsou nutně často založeny na neúplné, mnohoznačné a potenciálně klamné informaci. Je nutno porozumět kognitivním omezením, před nimiž stojí zpravodajští analytici při přijímání úsudků.

Základním poznatkem kognitivní psychologie je, že lidé nemají žádnou vědomou zkušenost s tím, co se odehrává v jejich myslích. To, co lidé všeobecně a analytikové zvláště vnímají a jak pohotově vnímají, je silně ovlivňováno jejich dřívější zkušeností, výchovou, kulturními hodnotami, požadavky jejich úlohy a organizačními normami, a to kromě stimulů zaznamenávaných jejich smyslovými orgány.

Jeden ze základních principů týkajících se vnímání tvrdí, že máme sklon vnímat to, co očekáváme, že budeme vnímat. To, co skutečně vnímáme na toku informace, a to, jak si tuto informaci vysvětlujeme, závisí alespoň zčásti na způsobu našeho očekávání.

Analytikové mají soustavu předpokladů a očekávání o motivacích lidí a o jednání cizích vlád. Události odpovídající těmto očekáváním jsou vnímány a zpracovávány snadno, zatímco události jim odporující jsou spíše ignorovány, nebo jsou při vnímání zkresleny. Toto zkreslení je ovšem podvědomým procesem.

Tendence lidí vnímat to, co očekávají, že budou vnímat, je důležitější než tendence vnímat to, co si přejí vnímat.

Způsoby očekávání utvářejí duševní postoj, který analytikům podvědomě říká, co mají vidět, co je důležité a jak vysvětlovat to co vidí. Duševní postoje analytiků je disponují k tomu, aby mysleli určitým způsobem.

Charakteristiky duševních postojů:

- ☐ vjemy jsou odolné vůči změnám,
- ☐ je nesnadné nazírat tutéž informaci z různých perspektiv.

Jedním z nejobtížnějších duševních úkonů je vzít známý soubor dat a zrakově nebo mentálně ho reorganizovat tak, aby byl nazírán z odlišné perspektivy. Avšak právě to se od zpravodajských analytiků soustavně požaduje. Aby analytikové porozuměli vzájemným mezinárodním vztahům, musejí chápat situaci tak, jak se jeví každé z proti sobě stojících sil a neustále přecházet od jedné perspektivy ke druhé a naopak ve snaze pochopit, jak si každá ze stran vysvětluje probíhající sled událostí. Jakmile byly události vnímány jedním způsobem, působí přirozený odpor k přijetí jiné perspektivy.

Počáteční expozice neurčitým anebo mnohoznačným podnětům brání přesnému vnímání, i když je později k dispozici rozsáhlejší a lepší informace.

Čím větší je počáteční nejasnost, tím jasnější musí obraz být, aby ho bylo možno rozpoznat. Čím déle byli lidé vystaveni nejasnému obrazu, tím jasnější musí obraz být, aby ho mohli rozpoznat.

Bez ohledu na mnohoznačné podněty si analytikové vytvářejí určitý druh pokusné hypotézy o tom, co vidí. Čím déle jsou vystaveni tomuto nejasnému obrazu, tím větší důvěru nabývají k tomuto počátečnímu a možná chybnému dojmů. Jakmile se obraz stane jasnějším, nenastane žádný zřejmý rozpor: nová data jsou přizpůsobena do předchozího obrazu a počáteční výklad je zachován tak dlouho, dokud nebude rozpor tak zřejmý, že sám překoná naše vědomí.

Počáteční avšak nesprávný dojem má tendenci přetrvávat, protože množství informace potřebné k překonání nějaké hypotézy je značně větší než množství informace potřebné pro přijetí počátečního výkladu. Problém není v tom, že je nesnadné přijmout nové vjemy nebo nové myšlenky, nýbrž v tom, že přijaté vjemy lze změnit pouze velmi nesnadno. Lidé si vytvářejí dojmy na základě velmi malého množství informace, avšak jakmile si je jednou utvořili, nezamítnou nebo nezmění je, dokud nedostanou velmi přesvědčivé důkazy.

Ty okolnosti, za nichž je přesné vnímání nejvíce nesnadné, jsou právě těmi okolnostmi, za nichž probíhá většina zpravodajské analýzy. Povaha zpravodajské činnosti nutí analytiku k tomu, aby řešili problémy v raném stadiu, když je spolehlivá informace neúplná. Kdyby neexistovaly žádné mezery v informaci a kdyby neexistovala mnohoznačnost, nebyl by to žádný zajímavý zpravodajský problém. Takže analytik je mezi prvými, kdož vidí nové problémy v počátečním stadiu, když jsou důkazy ovšem velmi neurčité. Aby byl této mnohoznačné informaci dodán smysl, nemá analytik jinou možnost, než se opřít o dřívější názory a předpoklady o tom, jak a proč události zpravidla probíhají v dané organizaci nebo zemi. Analytik potom sleduje události, když jsou získávány další doplňující důkazy a když se obraz postupně ujasňuje.

Zpravodajští analytici běžně přijímají informaci po malých přírůstcích během času, což také usnadňuje přizpůsobení této informace k již existujícímu duševnímu postoji analytika. Žádná část informace nepostačuje k tomu, aby analytika přiměla ke změně dřívějšího názoru. Kumulativní zpráva obsažená v mnoha částech informace může být důležitá, avšak je oslabována, když je tato informace zpracovávána po částech.

Zpravodajský analytik pracuje v podmínkách působících silným tlakem, který vede k předčasným závěrům. Požadavek uživatele týkající se vysvětlující analýzy je nejnaléhavější během prvních dvou nebo tří dnů po vzniku události. Takový systém vyžaduje, aby zpravodajský analytik přednesl téměř okamžitou diagnózu dříve, než jsou k dispozici spolehlivé informace a informace o širších souvislostech nezbytné pro zaujetí stanoviska. Tato počáteční diagnóza může být založena pouze na dřívějších domněnkách analytika o tom, jak a proč v dané společnosti události zpravidla probíhají.

Během času a po získání většího množství informace může čerstvý pohled na všechny důkazy poskytovat odlišný výklad. Avšak počáteční úsudek nepříznivě ovlivňuje utváření budoucích dojmů. Jakmile se pozorovatel domnívá, že ví co se stalo, tento vjem má tendenci odolávat změnám. Toto zkreslení vnímání je zesilováno organizačními tlaky podporujícími určitý výklad.

Jakmile analytik zahájí psaní, jak on, tak organizace určitě mají zájem na ponechání původního hodnocení. Nikdo nechce v následné zprávě uvést, že „jsme změnilí názor, že náš prvý dojem byl mylný“.

Úloha duševního postoje při analýze

Mnohem více zpravodajských neúspěchů bylo způsobeno chybami v analýze než selháním při sběru informací. Disponibilní informace (nebo nedostatek informace) byly přehlíženy, špatně vykládány, ignorovány, nebo zamítnuty, protože neodpovídaly prevažujícímu duševnímu postoji anebo modelu, který ovlivnil analytikovo vnímání a interpretaci důkazů.

Protože zpravodajští analytici zpravidla pracují s neúplnými, mnohoznačnými a často protichůdnými informacemi, budou mít jejich předběžné koncepce nebo mentální dispozice postoje pravděpodobně větší vliv na produkt analýzy než v jiných oborech, v nichž analytici pracují s méně mnohoznačnými a méně protichůdnými informacemi. Duševní postoje mají obecně tyto charakteristiky:

- utvářejí se rychle a jsou velmi odolné vůči změnám,
- nová informace je zpravidla upravena tak, aby odpovídala existujícímu koncepčnímu rámci,

- ❑ počáteční dojem založený na neúplných nebo mnohoznačných datech bude pravděpodobně přetrvávat dokonce i poté, když bude k dispozici dokonalejší informace.

Analytikové musejí mít otevřenou mysl a smí být ovlivňováni pouze fakty, nikoli předem přijatými myšlenkami. Bohužel mysl takto nepracuje při zpracování toku dílčích a mnohoznačných informací různých stupňů spolehlivosti, když je nutno přijmout úsudek o nejisté situaci.

Duševní postoje nejsou ani dobré ani špatné; nelze jim uniknout. V postatě jsou destilací všeho, co si myslíme že víme o nějakém subjektu.

Výhodou duševních postojů je, že analytikovi pomáhají včas sestavovat běžné zpravodajské produkty a účinně udržet věci v chodu mezi předěly událostí, které se mění v nadpisy hlav v historických knihách. Naše duševní postoje nám dobře slouží, když jsou základní podmínky poměrně stabilní. Avšak svět se neustále mění a duševní postoje mají tendenci změnám odolávat. Jestliže budou předpoklady, které v minulosti působily dobře, používány i nadále poté, co se podmínky od základu změnil, výsledkem může být zpravodajské selhání.

Duševní postoje mohou zabarvovat a řídit naše vnímání do té míry, že zkušený odborník může být mezi posledními, kteří uvidí co se skutečně stalo, když události nabudou nový a nečekaný obrat. Když analytikové, kteří vědí velmi mnoho o nějakém předmětu, stojí před velkou změnou vzoru, jsou často posledními, kteří změnu rozpoznají. Je tomu tak proto, že je pro analytiku mnohem snazší osvojit si novou informaci, než potlačit to, co si myslí, že již znají.

Komunikace neurčitosti

Když jsou zpravodajské závěry zaobaleny do mnohoznačných výrazů, čtenář může a zpravidla bude interpretovat závěry tak, jako by byly v souladu s tím, co již ví. Když se toto stane, čtenář se ze zprávy nepoučí. Politici rozhodovací činitelé, stejně jako analytikové, začínají také s duševním postojem, který je orientuje tak, aby viděli to, co očekávají že uvidí. Tento problém je velmi vyostřen, když jsou používány slovní výrazy určitosti a neurčitosti.

Zkreslení zpětného pohledu

Existují tři způsoby, jimiž zkreslení zpětného pohledu ovlivňuje vyhodnocování zpravodajských zpráv:

- ❑ zpravodajští analytikové obvykle přeceňují přesnost svých dřívějších úsudků,
- ❑ uživatelé zpravodajské informace obvykle podceňují to, jak mnoho se dověděli ze zpravodajských zpráv,
- ❑ kontrolní orgány provádějící následnou analýzu zpravodajského neúspěchu se obvykle domnívají, že bylo možno předvídat události lépe, než tomu ve skutečnosti bylo.

Zpravodajští analytikové, uživatelé zpravodajské informace a kontrolní orgány mají jednu věc společnou. Snaží se, ovšem bez úspěchu, anulovat vliv nových poznatků, aby připomenuli, rekonstruovali anebo si představili nejistoty, které měli nebo měli mít o předmětu dříve, než přijali více nebo méně definitivní informaci.

Zdokonalení zpravodajské analýzy

Když představitelé zpravodajských institucí mluví o zdokonalování zpravodajské analýzy, zaměřují se zpravidla na vztahy mezi analytiky a uživateli zpravodajských údajů, na druhy zpravodajských produktů, na organizaci analytického procesu a na kvalitu dokumentů. Zřídka je pozornost věnována posouzení toho, jak analytici myslí, a porovnání jejich myšlení s ideálním.

K proniknutí do podstaty problému zdokonalování zpravodajské analýzy je nutno lépe pochopit, ovlivňovat a řídit duševní procesy zpravodajských analytiků. Ke snížení rizika překvapení v rychle se měnícím světě si zpravodajští analytici musejí vypěstovat návyky v myšlení a v používání analytických nástrojů, které jim jako prvním umožní rozpoznat, že staré předpoklady již neplatí. Musí se naučit rozpoznat, kdy se výchozí podmínky změnila natolik, že jejich duševní postoj, který jim tak dobře sloužil v minulosti, již možná není vhodný. Na osobní úrovni se musejí naučit, jak rozpoznat, kdy musejí změnit svoje myšlení.

Školení zpravodajských analytiků zdůrazňuje potřebu zkoumat domněnky, avšak to je často přehlíženo v důsledku náročných lhůt předkládání hlášení, nebo v důsledku víry analytika, že již zná správnou odpověď.

Zpravodajské instituce mají řadu zavedených analytických nástrojů a jednacích postupů určených pro pomoc analytikům při zkoumání domněnek a při úpravě jejich duševních postojů. Patří k nim:

- snaha předvídat chování jiných tak, že se vžijeme do jejich postavení,
- „dábův advokát“: určit někoho k tomu, aby zpochybnil pevně zastávaný konsenzus tak, že předloží důvody pro alternativní výklad,
- „praní mozků“: ničím neomezený skupinový proces pro objevení nových myšlenek a koncepcí,
- „analýza Co když?“: považovat za fakt, že došlo k nečekané události, a potom se snažit vysvětlit, jak k tomu mohlo dojít,
- „analýza alternativních budoucností“: použití kolektivních znalostí a představivosti skupiny odborníků ke zjištění hybných sil pravděpodobně ovlivňujících nějaký problém a jak tyto síly různé váhy mohou ovlivňovat pravděpodobné budoucí situace,
- „analýza soutěžících hypotéz“ viz níže.

Ačkoli jsou analytici v používání těchto nástrojů školeni, není zaveden žádný postup určující, kdy jich má být použito.

Analýza soutěžících hypotéz

Analýza soutěžících hypotéz provádí analytika strukturovaným analytickým procesem o osmi krocích, který se liší od běžné intuitivní analýzy a je méně náchylný k analytické chybě. Pomáhá analytikovi rozpoznat a ověřit základní domněnky a umožňuje zkoumat hypotézy.

Analytik při konvenční intuitivní analýze obvykle začíná rozpoznáním toho, co se jeví jako nejpravděpodobnější hypotéza, tj. předběžné hodnocení, vysvětlení nebo popis situace, která se jeví jako nejpravděpodobnější. Potom se shromáždí a uspořádá informace podle toho, zda potvrzuje tento předběžný úsudek či nikoli. Pečlivá analýza poskytne rychlý přehled jiných možných hypotéz a důkazů neuvažovaných preferovanou hypotézou, aby bylo zajištěno,

že nebylo přehlédnuto žádné důležité hledisko. Když důkaz zjevně podporuje preferovanou hypotézu, analytici jsou spokojeni a nehledají dále. Když tomu tak není, mohou důkaz odmítnout jako zavádějící, nebo sestavit novou hypotézu a stejným způsobem postupovat znovu. Nevýhodou tohoto postupu je, že je zaměřen pouze na jednu hypotézu současně.

Analýza soutěžících hypotéz pomáhá zpravodajským analytikům překonat (nebo alespoň zmírnit) některá kognitivní omezení, která velmi ztěžují přesnou zpravodajskou analýzu. Níže uvedené prvky odlišují analýzu soutěžících hypotéz od běžné intuitivní analýzy.

- ❑ Analýza začíná „praním mozků“ ke zjištění celého souboru alternativních hypotéz, nikoli nejpravděpodobnější alternativou, pro kterou analytik hledá potvrzení. Tím je zajištěno, že všechny alternativní hypotézy budou zpracovány stejně.
- ❑ Analytik sestaví matici, v níž jsou hypotézy uvedeny nahoře a důkazy po straně. Důkazy jsou uvedeny velmi široce a zahrnují domněnky a logické závěry, jakož i spolehlivá zpravodajská hlášení – vše, co ovlivňuje analytikův úsudek o každé z hypotéz. Pro každou položku důkazu analytik položí tuto otázku pro každou z hypotéz: Je-li tato hypotéza opravdu správná, je pravděpodobné, že budu hledat tuto položku důkazu? Analytik v matici poznamená hodnocení každé položky důkazu pro každou hypotézu. Tak je rozpoznáno a zdůrazněno několik položek důkazu nebo domněnek, které mají největší diagnostickou hodnotu při posuzování relativní pravděpodobnosti různých hypotéz.
- ❑ Analýza probíhá podle návodu pro odmítání nebo vyřazování některých hypotéz při zatímním přijetí pouze těch hypotéz, které nelze zamítnout. Nejpravděpodobnější je hypotéza s nejmenšími důkazy proti ní, nikoli hypotéza s nejvyšším počtem důkazů pro ni. Statistické postupy vědecké metodologie nejsou použitelné pro většinu typů problémů, s nimiž se zabývá zpravodajská analýza, avšak analytici by měli přijmout strategii vyhledávání důkazů, které odmítají hypotézy, nikoli důkazů, které je potvrzují.
- ❑ Analýza soutěžících hypotéz soustavně rozpoznává zpravodajská hlášení a domněnky i logické závěry, které mají největší vliv na úsudek analytika týkající se relativní pravděpodobnosti každé z hypotéz. Jinými slovy, rozpoznává a poukazuje na ty domněnky, které musejí být zpochybněny a důkladně ověřeny.
- ❑ Jedním ze zvláštních kroků analýzy soutěžících hypotéz je analýza citlivosti pro hodnocení, jak může být nějaký závěr závislý na jediném důkazu nebo na určité skupině důkazů. Matice slouží také jako trvalý záznam hypotéz, které byly posouzeny, použitých důkazů, jakož i toho, jak byly důkazy vysvětlovány.

Zřejmě neexistuje žádná záruka, že analýza soutěžících hypotéz nebo jiný postup přinese správnou odpověď. Výsledek vždy závisí na chybujícím lidském úsudku zabývajícím se neúplnou a mnohoznačnou informací. Avšak analýza soutěžících hypotéz zaručuje patřičný proces analýzy. Tento proces provádí analytika řadou kroků, které se vyvarují některých běžných analytických léček. Zvyšuje vyhlídky na to, že analýza bude správná.

Analýza soutěžících hypotéz je také vynikajícím rámcem pro spolupráci mezi analytiky. Vzájemné podněcování myšlení pomáhá analytikům přicházet na nové a lepší myšlenky. Matice může kombinovat vstupy od analytiků různých odborností. Když analytik nesouhlasí, matice může být použita k přesnému popisu oblasti nesouhlasu. Následná diskuze se pak může zaměřit na zdroj rozdílu. Je možno uskutečnit analýzu citlivosti ke zjištění, jak alter-

nativní výklady důkazů nebo různé domněnky ovlivňují pravděpodobnost hypotézy. To často napomůže k vyřešení, nebo alespoň ke zmenšení prostoru nesouhlasu.

Analýza soutěžících hypotéz byla vyvinuta na pomoc zpravodajským institucím při řešení nesnadných analytických problémů. Nyní je přednášena v kurzech zpravodajských analytiků i analytiků obranného zpravodajství. Avšak sestavení matice analýzy soutěžících hypotéz je časově náročné. Používání analýzy soutěžících hypotéz je (stejně jako jiných analytických nástrojů a metod) omezováno tlakem času, pod nímž musejí analytici pracovat, a tendencí analytiků domnívat se, že již znají správnou odpověď.

Ve vývoji je software pro usnadnění analýzy soutěžících hypotéz. Na základě hodnocení platnosti nebo neplatnosti každé položky důkazu pro každou z hypotéz software analýzy soutěžících hypotéz vyhodnotí přibližnou pravděpodobnost pro každou hypotézu.

Software analytikovi umožňuje roztrždit a porovnávat důkazy různými analyticky účelnými způsoby. Vytřídí klíčové informace a domněnky, které musejí být ověřeny dvakrát. Provádí třídění také podle druhu zdroje, takže analytik může vidět důkazy, že jeden nebo více zdrojů byly manipulovány. Důkazy mohou být rozděleny pro porovnání pravděpodobností hypotéz pouze na základě starších důkazů proti novějším důkazům, nebo na základě otevřených zdrojů oproti tajným zdrojům, nebo na základě domněnek a logických dedukcí analytika proti věrohodným důkazům. Toto software může usnadnit rozšíření používání analýzy soutěžících hypotéz ve zpravodajství.

Zpravodajské instituce potřebují rozvinout analytickou kulturu pro 21. století, která bude odlišná od konvenční intuitivní analýzy minulosti. Musí být vyvinuty nové postupy a procesy pro ověřování našich duševních postojů, pro usnadnění mezioborové spolupráce mezi analytiky, pro komunikaci o neurčitosti a pro výběr, školení a hodnocení analytiků.

(nas)

Státy, které se o vědu, výzkum a technologie nestarají, si přivozují budoucí problémy. Všechny vědecké aktivity jsou o budoucnosti. I ty, které analyzují minulé zkušenosti, protože hledají vzorce chování, které mohou v budoucím období posloužit jako ověřený způsob konání. Pro budoucí obranu a bezpečnost na území ČR, malého státu s omezenými kapacitami specialistů i finančních prostředků, pro sledování celého spektra problémů souvisejících s bezpečností a obranou státu, existuje šance být respektovaným státem mezi partnery pouze při zajištění vhodné specializace a při udržení znalostí o stavu výzkumu ve světě prostřednictvím sledovatelského výzkumu. Pro praktické otázky obrany z toho vyplývá, že jen část „bezpečnostní vědy“ bude stát vlastními silami rozvíjet a mnohem větší část bude sledovat a přenášet do systému vzdělávání i přijímání praktických opatření v oblasti politické, vojenské, včetně vyčleňování potřebných zdrojů.

*Bezpečnost a obrana České republiky 2015–2025
Josef Janošec a kolektiv, ÚSS-MO ČR 2005*

Atraktivita politických stran v současném rychlém a rozporném vývoji transformující se české společnosti je přímo závislá na schopnosti jejich celkové modernizace. Vývoj a působení politických stran v průběhu polistopadových let přinesl mnoho projevů jejich zastaralých koncepcí, strukturálních prvků a politického stylu. Tato jejich vybavenost stačila na přípravu zjednodušených programů a pragmatickou praxi, přinášela však těžké omyly v přípravě koncepcí (nebo až v odmítání jakýchkoli koncepcí) a nedostatečné přípravě a povrchní přípravě osobností reprezentantů stran pro vedoucí funkce ve státní politice – píše se v jednom ze sociologických výzkumů modernizace politických stran. Není to optimistická charakteristika. Je situace skutečně tak vážná, jak by z tohoto popisu vyplývalo? Na tuto otázku hledá odpověď druhá část cyklu Umíme si vládnout?

Modernizace politických stran

„Věk politických stran je ve stadiu soumraku, rozdíl mezi programy se s prohlubujícím se poznáním snižuje, moderní sdělovací prostředky stále více vytvářejí prostor pro přímou demokracii. Někde je však individuální a skupinové zájmy demonstrovat třeba. Struktury politických stran projevující se především v politickém boji skutečnou demokracii nezajišťují, navíc se z tohoto důvodu stále zřetelněji uzavírají do sebe... Budoucnost je proto ve volnějším sdružení lidí kolem určitého programu, který se snaží prosadit. To vyžaduje dobrou organizaci. U nás se činnost politických stran zdeformovala a dále deformuje. Je nutné dívat se na jevy a procesy očima voličů, ne funkcionářů. Chybí prostor pro intelektuální život, což mohou částečně poskytnout jen vnitřně strukturované strany. Nezískají-li strany intelektuály a nevytvoří-li se v nich intelektuální prostředí, nemají do budoucnosti šanci.“

Názor respondenta výzkumu o modernizaci politických stran

Z předcházejícího textu je patrné, že samostatnou pozornost je zapotřebí věnovat politickým stranám a jejich modernizaci, zvláště jejich personální činnosti. Navzdory respektování fenoménu občanství totiž v kulturně různorodých společnostech, stupni důležitosti, intenzity vlivu, zdrojů sociální podpory a různosti národních, organizačních a aktuálních forem, stejně tak velikosti a existence či absence propracovanější ideologie, vnitřní demokratičnosti nebo autoritářství, stylu činnosti a komunikační strategie, otevřenosti či uzavřenosti, atraktivnosti nebo neoblíbenosti, přes obecně klesající prestiž politických stran, trvá jejich objektivní potřeba jako institucí zajišťujících všeobecné volby a jejich prostřednictvím zákonodárnou a výkonnou moc ve státě.

Funkci politických stran samozřejmě není možné zúžit na instituci zajišťující všeobecné volby. Chybí-li však jejich schopnost jmenovat kandidáty voleb, přestávají politické strany nebo jejich koaliční seskupení de facto existovat, na konstituování moci nemají vliv. Mají-li plnit tuto funkci, musí svým programem usilovat o potenciální většinu voličů nebo alespoň její část potřebnou pro zastoupení v parlamentu a následně pro plnění rolí v exekutivě.

Realizaci této funkce reguluje zvláště volební systém, který má poměrný či většinový charakter, resp. jejich nejrůznější kombinace. První z nich je jistým způsobem demokratičtější, druhý umožňuje do určité míry efektivnější vládnutí.

Volební kampaně se stávají profesionálnějšími, jsou organizovány nejen straníky, ale i za pomoci poradenských organizací, větší roli hrají hromadné sdělovací prostředky při zachování bezprostřední přesvědčovací komunikace. Volební kampaně začínají mít stále víc charakter reklamních kampaní. Voliče často více než programy ovlivňují představitelé politických stran a zejména kandidáti do volených funkcí.

Členy strany se stávají převážně jedinci nebo skupiny motivačně usilující o moc, aktivních z ideových důvodů nebo prosazujících své partikulární zájmy prostřednictvím klientelismu.

V Československu a následně v České republice se pro někdejší demokratické tradice z poloviny minulého století se velmi rychle konstituoval demokratický pluralitní politický systém především zastupitelského charakteru bez podstatnějších prvků přímé demokracie, o němž se stále vede politický boj mezi solidaristickými, konzervativními a liberálními stranami. Konstituování tohoto systému se dělo s paralelním rozvojem tržní ekonomiky.

Jako obvykle v přechodných revolučních obdobích se v nových nebo zreformovaných politických stranách uchovala jistá míra autoritářství spojená s charismatickou úlohou představitelů nejsilnějších politických stran, což mělo i vliv na stále menší přijatelnost politické scény a kvalitu politické kultury většinou občanů. Tento handicap se začíná měnit, rozhodující již není v tak silné míře výraznost a mnohdy i poctivost politiků a výkon jejich pracovně profesních rolí, ale spíše kvalita rozhodovacích procesů odpovídající rozvíjející se společnosti začátku třetího tisíciletí charakteristická globalizací a novými bezpečnostními hrozbami a z nich vyplývajících riziky.

Pro českou občanskou společnost vytvářející si formální a neformální seskupení, nevládní organizace i politické strany formující prostřednictvím voleb zákonodárnou, výkonnou a soudní moc je proto nejdůležitější **tvorba účinných alternativních politických programů a výběr a příprava schopných lidí do zákonodárných, exekutivních a jiných funkcí, které politické strany legitimně ovlivňují.**

Volební systém, způsob volby prezidenta ad. formální aspekty politického systému se z tohoto hlediska, aniž bychom rezignovali na jejich racionalizaci, jeví jako sekundární.

Přesvědčivost role politických stran v současném rychlém a rozporném vývoji transformující se české společnosti v souvislosti s členstvím v Evropské unii a v Severoatlantické alianci a v dalších světových a evropských organizacích je závislá na schopnosti jejich modernizace. V jejich vývoji a působení v patnácti polistopadových letech se až převážně dosud dlouhodobě projevovaly zastaralé koncepce a neefektivní politický styl. Programová tvorba a průmět programů do reálné politiky byly v činnosti politických stran stále spíše popelkou. Nedokázaly ani dostatečně připravit reprezentanty svých stran pro vedoucí funkce v exekutivě a v parlamentu.

Modernizace se zatím převážně chápe spíše jako **racionalizace politické strany jako kterékoli organizace vedoucí k větší efektivnosti její činnosti.** Méně se o modernizaci uvažuje jako o možnosti **reflexe vývojových tendencí ve světě i v naší společnosti a jejich promítnutí do programů a personální činnosti.**

Je to výraz tendence přecházet od masových politických stran ke kádrovým stranám, vybavenými štáby politických a vědeckých profesionálů (braintrusty apod.) a disponujícími nejmodernějšími prostředky informační techniky a efektivními analytickými metodami. Takové strany se méně opírají o širokou členskou základnu, soustřeďují se na přípravu aktivistů v regionech a v místech a adresují své programy jak občanské veřejnosti, tak specifickým sociálním, věkovým a jiným, např. etnickým skupinám. U nás masovými stranami v podstatě zůstávají jen KDU-ČSL a KSČM. Prvky kádrové strany lze spatřovat u ODA a US-DEU.

Obraz politické strany

Přitažlivost a prestiž politické strany je významně podmíněna optimálním stupněm její otevřenosti vůči občanům a jejich občanským nestranickým strukturám. Tato závislost je kontrolována další závislostí – schopností politické strany být akceschopným a vedoucím celkem, který nepodlehne momentálním povrchovým náladám určitých částí občanů a jejich postojovým stereotypům a nedůvěře ke změnám, ale naopak je orientuje na cíle přesahující jejich denní zkušenosti.

Ze sociologického výzkumu modernizace politických stran

Obraz politické strany nebo jak se módně říká její image předně závisí na vytvoření převládajícího pocitu občanů, že určitá politická strana „jim mluví z duše“, je jim blízká. Tento většinou citový vztah by měla politická strana podporovat sdělováním svých idejí, zkušeností a především vytvořením atmosféry upřímného dialogu s občanem, který by je měl ujistit i např. sebekritickým postojem k vlastním chybám, že nehraje s občanem „hru na získání hlasů za každou cenu“. Neosvědčuje se vysílat do dialogu s občanem reprezentanty, na nichž lpí podezření z morálního selhání, nebo kteří svou nevzdělaností a malou schopností formulovat myšlenky a sdělovat své zkušenosti vytvářejí zkreslený obraz strany.

V diskuzi o budoucí podobě utvářejícího se systému politických stran v České republice nepřevažuje orientace na vytvoření tuhého bipartismu, tj. střídání dvou silných stran u moci, a to prosazením většinového nebo kombinovaného volebního systému, častější je příklon k tripartitnímu systému se soutěží dvou silných stran o moc s doplněním o některou z malých koaličních stran, jak je to v Německu.

Převažuje mínění, že ať už zvítězí jakýkoli model, mělo by se to dít demokraticky. Aby takovýto stabilnější systém spojený se schopností vytvořit většinovou vládu a koncepčně vládnout vznikl, je podle expertů nejpodstatnější kvalitnější týmové vedení politických stran, ochota měnit společenskou situaci, společně usilovat o zapojení do evropských integračních procesů. Ani stabilní systém však nezaručuje efektivnost vládnutí.

Klíčovou roli hrají dva problémy:

- a) jak a kdo stranu reprezentuje – to souvisí se způsobem výběru lidí do funkcí,
- b) jak uzavřený či otevřený režim panuje ve straně ve vztahu k jejím členům, funkcionářům a sympatizantům.

Atraktivita politické strany závisí na využití nových forem a obsahů kontaktů a poznávacích metod. Využití informačních prostředků v politických stranách dosud zaostává nejen za světem, ale i za hospodářskými a státními organizacemi. Mladí lidé ovládají informační a analytické postupy nesrovnatelně lépe než politické strany, které usilují o to je získat a vést.

Určujícím ukazatelem schopnosti politické strany získat prestiž a podporu v očích občanů je její odvaha předložit jim program jejich budoucnosti, který by vycházel i z jejich současných problémů. Míra úspěchu této strategie je podmíněna v politické straně kvalitou jejího rozhodování a participace expertů i laiků na jeho přípravě.

Takovým kvalitním rozhodovacím procesům dosud chybí profesionální analytická pracoviště a propracované postupy při hodnocení a využívání poznatků expertních nezávislých analýz pro politická rozhodnutí centrálních orgánů stran.

Naše politické strany se převážně neprofilovaly ani jako rozvinuté tradiční politické strany. A proto jejich cesta k modernizaci bude komplikovanější, než byla cesta politických stran vyspělých demokratických zemí.

Politické strany za polistopadovou dobu nevypracovaly ucelenou komunikační a mediální politiku. Teprve v posledním období lze pozorovat využití modernějších komunikačních prostředků jako např. internetových stránek či mediálních kampaní.

Politické strany dosud nemají personální politiku spjatou s realizací svých programů, připouštějí vznik kariéristického a klientelistického klimatu a účinně neomezují vytváření stranických oligarchií ve vlastním aparátu i ve státních orgánech. Ve stranách vesměs neexistuje intelektuální život, nezdokonalují se manažerská centra, která zatím u většiny stran nereagovala na prudký vývoj inovací v řízení. Zpracovávají se a přijímají další analýzy a programy, ale bez výraznějšího efektu, protože se z nich nestávají skutečně realizační projekty.

Výrazem zaostalosti a nefunkčnosti v současných politických stranách je zvláště malá schopnost skutečné komunikace mezi sebou navzájem. Napadáním politických soupeřů se zakrývají programové nedostatky a chybějící argumenty. Nejhorší je primitivní chápání demokracie jako práva většiny prosadit svůj názor, uzavírání prostoru menšinám.

Limitujícím faktorem je malá členská základna většiny politických stran. Je proto patrná tzv. *regionální demokracie* vyúsťující v objektivně nutné dohadování se mezi organizacemi. Objevuje se názor, že regiony se bojí nových myšlenek a nových lidí.

V politických stranách se projevuje tendence k oligarchii, tj. rozhodování se koncentruje na malou skupinu lidí, kteří se inspiroují jen sami sebou, málo nejen rezonují s míněním ostatních, ale ani se jejich myšlenkami neobohacují.

Přitažlivost masových stran blokuje malá schopnost jejich nejvyšších představitelů prokázat, že názory členské základny v základních organizacích mají vliv na jejich činnost. Přitažlivost stran blokuje i odraz jejich činnosti ve sdělovacích prostředcích. S disponibilním potenciálem se podle převážného mínění příliš nepočítá, strany nejsou schopné jej využít, někteří se domnívají, že ani nechtějí, i s funkcionáři se počítá jen krátkodobě.

Možnosti modernizace politických stran

Atraktivita politické strany závisí na tom, jaký obraz strana získá jako politická instituce, tj. jak ji občané vnímají podle jejího působení a fungování uvnitř vůči svým členům a navenek vůči společnosti, státu, parlamentu, vládě, prezidentovi, zákonům apod. Klíčovou roli hraje, jak a kdo stranu reprezentuje a jaké lidi v tomto směru politická strana vybírá; dále jak uzavřený či otevřený režim ve straně panuje ve vztahu k jejím členům a funkcionářům. V době profilování politických stran se objevily extrémy různého typu – vylučování „neposlušných“ a názorově odlišných členů a reprezentaci naprosto nepřipravených a morálně pokleslých zástupců stran ve veřejných funkcích.

Ze sociologického výzkumu modernizace politických stran

Politické strany se musí zaměřit na realizaci svých základních funkcí ve společnosti, ve státě, ve vztahu k občanům a jejich strukturám a ve vlastním politickém systému stran. K zásadnější modernizaci lze učinit základní krok až po hluboké a dlouhodobější diskuzi. Ve vedení politické strany se musí prosadit skupina politiků, která o modernizaci usiluje a má předpoklady ji provést. Především je nutné na ni připravit členy strany a zajistit si jejich participaci na tomto procesu.

K tomu je zapotřebí definovat nový typ a profil strany: rozhodnout na základě analýzy o tom, zda bude masovou stranou (a zda jsou tu možnosti) či přejde na model kádrové strany s aktivistickým a sympatizantským zázemím nebo smíšené kádrové strany s relativně malým počtem členů.

Důležitým předpokladem stylu práce moderní strany je nalezení vlastní pozice v systému politických stran a soustavná reflexe politiky ostatních. Naše politické strany stále ještě hledají, koho vlastně svými programy oslovují a zastupují, jejich politické koncepce jsou nevyhraněné. Jsou do značné míry zaměřeny na pragmatické zvládání ad hoc problémů, bez alternativ řešení a dlouhodobějších perspektiv, i když už začal určitý pozitivní proces změn.

Představitelé politických stran

Personální řízení politických stran má tedy být otevřené, nemít charakter nomenklatury s askriptivními znaky stranické oligarchie, musí umožňovat výběr ze širšího okruhu odborně i osobnostně zadatých kandidátů.

Ze sociologického výzkumu

Modernizace se týká také kvalit vedoucích politických představitelů. Přechod k typu moderního politika je podmíněn silně i tím, jakého si přejí občané. Ti v současné době podle něho „shledávají problémy spíše v politicích a jejich vlastnostech, schopnostech a chování (52 %) než v politice samé a v nedokonalosti jejich institucí (jen 18 %)“. Přitom čtvrtina občanů soudí, že politici lžou a jsou neupřímní.

Osvědčují se vedoucí politici s následujícími osobnostními rysy: převážně vyzrálá, odvážná, participativní, odborně zdatná a charakterní osobnost s rozumnou mírou pragmatismu, citlivá k určité společenské situaci, schopná projektovat vývojové tendence do programových cílů, řídit přijaté strategické projekty, chápající politiku jako službu veřejnosti, vyhýbající se populismu, přijatelná svým zjevem pro veřejnost, žijící vyrovnaným životem, schopná vést lidi a naslouchat jim, přebírat odpovědnost za strategická rozhodnutí vycházející z hluboké znalosti a diskuze, s dobrou organizací práce a životosprávou, schopná sdělovat i nepříjemné věci, nenechající se vyprovokovat v živých debatách, respektující pravdu, protože lhaní se vždy vymstí.

Žádají na nich tyto vlastnosti a chování: odpovědnost, čestnost a dodržet sliby, odborné znalosti, pracovitost, důvěryhodnost, schopnost znát a chápat problémy lidí, nezištnost, schopnost uznat svou chybu, schopnost formulovat myšlenky jasně a schopnost dívat se dopředu. Podle jejich názoru hlavním nebezpečím, kterého se musí politik vyvarovat, je morální selhání.

Personální výběr je s výjimkou obecné kritiky stále v pozadí veřejného zájmu i vlastní pozornosti politických stran. Na první pohled se zdá, že naše latentní politická krize je způsobena nadměrnou ideologičností a negativními charakterovými vlastnostmi politiků, zvláště netolerantností, jejíž rubovou stranou je neschopnost se dohodnout. A to často i při poměrně ideové i politické blízkosti názorů. Situace je ale složitější. Příčinou je povrchní personální práce politických stran. Převládají v ní autoritářství a improvizace. Vybírání jsou lidé, kteří jsou schopni spíše politikařit, než řešit konkrétní věcné problémy.

Mohli jsme to pozorovat i na sestavování polistopadových českých vlád. Právce obsazovala podle stranického klíče i mnohé další funkce včetně regionálních dekoncentrátů, okresních úřadů a radnic. Ani sociální demokracie se po uchopení moci z chyb nepoučila. Ačkoli sestavovala menšinovou vládu, byl do ní vybrán pouze jeden nestraník, později v koaliční vládě žádný, poté tam byli dva, nyní opět pouze jeden. O úzké personální základně svědčí potíže při nahrazování odvolávaných ministrů či jiných vysokých funkcionářů.

Příčinou nízké efektivity personální práce politických stran je její uzavřenost. V něm při výběru převládají přátelské vztahy a známosti včetně klientelismu. Jen málo se pro-

sazuje demokratický mechanismus výběru lidí zdola nahoru. Obvykle se redukuje na dohody předsedů jednotlivých organizačních stupňů. To napomáhá tomu, aby se do funkcí dostali kariérově orientovaní jedinci, ne nejschopnější, kteří opravdu dokáží plnit programové cíle ve stranické práci, exekutivě i v parlamentních rolích. Systémově založená personální práce není v politických stranách možná i proto, že v nich nejsou vypracována a následně realizována pravidla výběru kandidátů do obsazovaných funkcí.

Strany nemají informační databáze pro sledování potenciálních adeptů na uvedené funkce. **Zvláště se podceňují řízené kariéry nadaných mladých lidí, kteří by měli postupovat od nejnižších stranických, komunálních aj. funkcí přes střední až k vyšším.**

Tyto problémy sužují i výběr a přípravu jmenovaného aparátu politických stran, a proto mají jeho pracovníci nízkou profesionální úroveň. K tomu přispívají i nízké platy, což nejschopnější vede k tomu, aby raději pracovali jako lépe odměňovaní asistenti poslanců a senátorů, nebo dostane-li se strana k moci, tak v exekutivě.

Jako nejnáročnější se ukazuje výběr a příprava politiků pro vládní funkce. Jsou příklady ministrů, kteří selhali nejen špatnou politickou orientací a neschopností tvořit státní politiku, ale také svou nedostatečnou odbornou připraveností na řízení jim svěřených rezortů a stranickou politizací státní správy.

Příprava představitelů stran ve vládě by měla být komplexní, neměli by si dovolit občany zklamat. Je proto nutné zdůraznit význam institutu stínové vlády, založené na činnosti v odborných komisích, které by měly mít svou strukturu až do regionů a míst. Opak je pravdou, stínové vlády a jejich členové zůstávají až na výjimky jen skutečně neznámými stíny. Odborné komise stran pracují sporadicky.

Podle výzkumu by kandidáti na ministry a náměstky měli mít schopnost koncepčního myšlení a smysl pro věcné řešení problémů a neměli by ke svým funkcím přistupovat a priori ideologicky. Proto je nutné zdůraznit mimořádný význam orientace ministrů a jejich náměstků na tvorbu státní politiky a zajištění stranické neutrality státního aparátu. Politickými představiteli by proto měli být nanejvýš ministři, ne již jejich náměstci.

Vedle výčtu povahových vlastností lze nalézt vztah mezi odborným řízením a politickou kompetencí. Klíčovou je koncepce práce se státní správou. Škodlivá se ukazuje kumulace exekutivních, zákonodárných a stranických funkcí, což otevírá dveře ke stranické politizaci státu, případně využívání státních institucí pro účely strany, nejčastěji např. v předvolebních kampaních atd.

Činnost poslanců je zčásti deformována i důsledky volebního zákona o poměrném zastoupení, který je vede k preferování odpovědnosti vůči stranickým voličům a ne všem voličům volebního obvodu. Osvědčuje se proto organizovat výběr a přípravu kandidátů na rozhodující funkce i na regionální úrovni a v místních organizacích. Část personální politiky pak orientovat na sympatizanty a podporovatele strany a považovat je za perspektivní voličský a participační potenciál. Práce v politické straně by měla mít více povahu zájmové činnosti – přibližovat se formám a stylu zájmových organizací. Tím se stane přitažlivější hlavně pro mládež.

Systém personální politiky by měl být otevřenější dovnitř i navenek s plným využitím demokratických mechanismů, vést ke stranickému vzdělávání ve společenských vědách, diferencovanému podle potřeb a možností členů a věcné problematiky organizací.

Měl by se řídit pravidlem, že nástupnictví ve funkcích je stále otevřené. To znamená překonat tendence ke kabinetnímu rozhodování o lidech a vytváření exkluzivních klubů

funkcionářů. Systém by měl mít v sobě zabudovány i prvky soutěže vyzývající ke spolupráci i nestraníky, zvláště mladé lidi.

Personální práce, která je podřízena voleným orgánům, by měla aplikovat prvky moderní personalistiky specifikované pro potřeby politické strany.

Vzhledem k rozporným názorům mezi funkcionáři politických stran i experty by se však tento problém měl stát předmětem samostatného jednání nejvyššího vedení stran, kterému by bylo předloženo zhodnocení progresivních zkušeností z organizace personální práce v politických stranách vyspělých demokratických zemí. Je ale zřejmé, že demokratické postupy budou vyžadovat, aby těžiště personální práce bylo soustředěno do volených orgánů. Personální pracoviště by měly obstarávat informační a odborný servis této práce. Cílové skupiny personálního zájmu by měly být voleny podle požadavků na obsazení odborných úseků, v nichž strana potřebuje uplatňovat svůj vliv. Předpoklady pracovníků pro uvedená určení jsou charakterové vlastnosti, identifikace s programem strany a kvalifikace podle kritérií politické a věcné úspěšnosti.

Vedení strany by při personálním výběru nemělo eliminovat členy strany, kteří projevují kritický odstup, ani bývalé členy, kteří se s ní z nejrůznějších důvodů rozešli.

Existují pro ně však omezující podmínky, že sami nejednají sektářsky a při prosazování vlastních cílů nepřehánějí agresivitu, jsou loajální k hlavním myšlenkám programu strany a jsou schopni konsenzu.

Nejobecněji lze konstatovat: **Kdo vykonává vysokou politickou či státní funkci má být autokraticky orientovaný, s potřebou dominovat, prosadit se, uplatnit svůj vliv, mít dobré reference a schopnost ovládat svou autoritou ostatní. Musí se vyvarovat závislosti na druhých, usilovat o dosažení autority, uznání a úspěchu (orientací na výsledek: výkonnost a obdiv). Být rozvážný, odolný, spolehlivý a houževnatý, s jasně vymezenými životními cíli, odpovědný a důsledný v postupech a aktivitách, svědomitý a slušný k druhým.**

Závěrem

V budoucnosti, do jisté míry již dnes, bude záviset atraktivita politické strany na tom, do jaké míry ovládne požadavky informační společnosti a s ní související možnosti nových forem obsahu kontaktů a poznávacích metod.

Ze sociologického výzkumu modernizace politických stran

Naše dnešní způsoby vládnutí neobstojí tvář v tvář vývojovým potřebám země ani globálním civilizačním výzvám, před nimiž stojíme. O to důležitější je, aby si jak občané, tak politická reprezentace země plně uvědomili význam dlouhodobé kultivace podmínek dobrého vládnutí (good governance) v zájmu zvyšování kvality života naší i budoucích generací. A aby tomuto poznání přizpůsobila politická reprezentace i svůj rejstřík priorit.

Literatura použitá v první i druhé části:

Akademický slovník cizích slov. Praha: Academia, 1995.

Analýza vývoje veřejné správy v ČR. Praha: Národní vzdělávací fond, 1998.

Česká bezpečnostní terminologie. Brno: Ústav strategických studií Vojenské akademie v Brně, 2003.

České vzdělávání a Evropa. Praha: Sdružení pro vzdělávací politiku 1999: [angl. Czech Education and Europe. Prague: Education Policy Association, 1999].

DAHL, R. A. *Dilemmas of Pluralist Democracy: Autonomy vs. Control.* New Haven, Conn.: Yale University Press, 1982.

- DAHRENDORF, R. *The Modern Social Conflict*. London, 1988.
- DROR, Y. *The Capacity to Govern*. London and Portland: Frank Cass, 2001.
- DROR, Y. *The Capacity to Govern: Report to the Club of Rome*. [Executive Summary]. Barcelona: Círculo de Lectores, 1994, 30 s.
- DUVERGER, M. *Political Parties*. New York, 1959.
- Všeobecná encyklopedie ve čtyřech svazcích*. Praha: Diderot, 1998.
- FRÍČ, P. a kol. *Češi na cestě za vlastní budoucností: Výzkum životních strategií populace ČR*. Praha: CESES UK FSV, 2002. 53 s. plus přílohy.
- FRÍČ, P. a kol. *Strategie rozvoje neziskového sektoru*. Praha: Fórum dárců, 2000.
- GATNAR, L., MACHONIN, P., POTŮČEK, M., PURKRÁBEK M., RAŠEK, A. *Politické strany v očích české veřejnosti a cesty jejich modernizace*. Praha, 1999.
- HUNTINGTON, S. P., MOORE, C. H. *Authoritarian Politics in Modern Society*. New York, 1970.
- Joint Report on Social Inclusion*. Brussels: European Commission, Directorate-General for Employment and Social Affairs, 2002. 226 s.
- Koaliční smlouva*. Praha: ČSSD, KDU-ČSL a US-DEU, 7.7. 2002.
- LINDBLOM, C. E. *Politics and Markets*. New York: Basic Books, 1977.
- LIPSET, S., ROKKAN, S. (eds). *Party Systems and Voter Alignments*. New York, 1967.
- Národní plán zaměstnanosti*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR 1999, 2000, 2001, 2002.
- Národní politika výzkumu a vývoje*. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy a Rada vlády ČR pro výzkum a vývoj 2000. [angl. *National Research and Development Policy of the Czech Republic*. Prague: Ministry of Education, Youth and Sport, Research and Development Council of the Government of the Czech Republic 2000].
- NOVÁK, M. *Jakou demokracii pro nové demokracie? Konsensuální model, efektivita a kulturně homogenní země*. Brno: MUB, 2001.
- Národní rozvojový plán*. Praha: MMR 2001.
- Návrh strategie reformy veřejné správy v ČR*. Praha: Národní vzdělávací fond, 1998.
- PICK, P. *Malé změny, velké rozdíly*. Příspěvek na konferenci „Konsolidace vládnutí a podnikání v ČR a v Evropské unii“. Praha: FSV UK, 31.10.-2.11. 2002.
- POTŮČEK, M. *The Uneasy Birth of Czech Civil Society*. *Voluntas*, 2000, Vol. 11, No. 2, pp. 107-121.
- POTŮČEK, M. a kol. *Politické strany v očích české veřejnosti a cesty jejich modernizace*. Praha: Cesta, 1999.
- POTŮČEK, M. *Fungování státní správy na centrální úrovni: vybrané problémy*. In Kabele, J. (ed.). *Institucionalizace (ne)odpovědnosti: globální svět, evropská integrace a české zájmy 1, 2*, Praha: Karolinum, 2001, 2, s. 369-373. ISBN 80-246-0432-9.
- POTŮČEK, M. *Jakou vizi pro český stát?* In Potůček, M. (ed.). *Česká společnost na konci tisíciletí I, II*. Sborník z mezinárodní konference k 650. výročí založení Univerzity Karlovy. Praha: Karolinum 1999., I, s. 53-61. ISBN 80-7184-825-5.
- POTŮČEK, M. *Nejen trh: Role trhu, státu a občanského sektoru v proměnách české společnosti*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. 188 s. ISBN 80-85850-26-5. [angl. *Not Only the Market*. Budapest: CEU Press 1999].
- POTŮČEK, M. *Povaha českého státu a výzvy doby*. In Potůček, M. (ed.). *Česká společnost na konci tisíciletí I, II*. Sborník z mezinárodní konference k 650. výročí založení Univerzity Karlovy. Praha: Karolinum, 1999. II, s. 153-166. ISBN 80-7184-825-5.
- Průvodce krajinou priorit pro Českou republiku*. Praha: Gutenberg 2002.
- Public Administration and Development*. Resumed Fiftieth General Assembly Session. New York: United Nations, 15 to 19 April 1996. 21 s.
- PURKRÁBEK, M., RAŠEK, A. *Personální politika politických stran*. Praha, 1998.
- PURKRÁBEK, M. - POTŮČEK, M. - HÁVA, P. *Kvalita centrálního rozhodování – klíč k rozvoji veřejné politiky a společnosti*. In Purkrábek, M. a kol. *Centrální politické rozhodování v České republice. 2. díl*. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, 2000. Rada veřejná a sociální politika, č. 10, s. 5-48.
- Rebuilding State Structures: Methods and Approaches*. New York: UNDP, Regional Bureau for Europe and the CIS, 2001, 99 s.
- Rotterdam Program for Governance and European Integration*. Rotterdam: European Union, 1997, 9 s.
- SARTORI, G. *Parties and Party Systems: A Framework for Analysis*. New York: 1976.
- Sociální doktrína České republiky. *Sociální politika*, 2002, č. 1-2.
- Strategie rozvoje lidských zdrojů pro Českou republiku*. Praha: Národní vzdělávací fond, 2000.
- Střednědobá koncepce sociálního a ekonomického rozvoje ČR*. Praha: Rada vlády ČR pro sociální a ekonomickou strategii, 2001, 106 s.
- Velký sociologický slovník*. Praha: UK, vydavatelství Karolinum, 1906.
- Vize rozvoje České republiky do roku 2015*. Praha: Gutenberg, 2001.
- ŽALOUDEK, K. *Encyklopedie politiky*. Praha: Libri, 2004.

Doc. Dr. Štefan Volner, CSc. Geopolitika (metodológia, zdroje, prax, história). Zvolen: vydavateľ „Bratia Sabovci“, 2004. 334 stran. ISBN 80-89029-72-8.

Problém bezpečnosti je významnou aktuální otázkou současnosti. Na bezpečnost lze nahlížet z různých hledisek. Jedním z nich je i reflexe z pohledu teorie (vědní disciplíny) geopolitiky. Geopolitika byla v průběhu posledních sto let vyzvedávána, ale i zatracována. Podléhala různým politickým vlivům.

Štefan Volner, vysokoškolský učitel katedry politologie Univerzity Mateja Bela v Banské Bystrici, si klade za cíl představit geopolitiku jako vědeckou disciplínu a vymezit její místo v systému věd. Pojímá ji jako syntetickou, a zároveň průřezovou disciplínu, „komplementární“ s politologií a teorií mezinárodních vztahů. Definuje ji jako vědu, která plní metodologickou a poznávací funkci.

V první kapitole vymezuje **geopolitiku jako teoretický systém**. Na základě historicko-logické analýzy zkoumá vývoj obsahu pojmu „geopolitika“. Definuje předpoklady vzniku geopolitiky jako vědní disciplíny a zkoumá její zrod na rozhraní teorie politiky a geografie. Ze systémového hlediska ji definuje jako teorii, která patří jednak do oblasti společenských věd („je politikou“), jednak do oblasti přírodních věd („vztahuje se ke geografii“).

Předmětem geopolitiky je geopolitika aktérů (především států) jako suverénní mezinárodní politiky, procesy geopolitického působení aktérů, mocensko-politické vztahy jako výsledky vzájemného geopolitického působení aktérů a geopolitický prostor, v němž daný stát existuje a realizuje svoji geopolitiku jako praxi.

Pro analýzu geopolitiky lze použít dva základní přístupy a na nich založené modely. První, původní (klasický), je založen na karteziánské metodologii, kdy činnosti aktérů jsou dány striktně deterministicky. Druhý, moderní, je založen na nekarteziánském přístupu, kdy důsledky činností aktérů mají pravděpodobnostní charakter. To mění podstatně i pohled na tvorbu modelů bezpečnostní politiky.

Druhá kapitola je věnována **teoretickým zdrojům geopolitiky**. Š. Volner je zkoumá v kontextu evropské civilizace. Zvláště cenné jsou části zkoumající tzv. novou geopolitickou školu a geopolitické koncepty po skončení studené války. Tyto teorie v mnohém předjímaly soudobý nový stav a podmínky konstituování bezpečnosti.

Třetí kapitola je věnována **geopolitice jako praxi**. Mechanismus geopolitického působení je definován na základě vymezení pojmů „geopolitický prostor“ a „geopolitický aktér“. Zvláštní pozornost je věnována státu jako základnímu a klíčovému geopolitickému aktérovi. Výsledky činnosti aktérů jsou zkoumány na základě pojmů „rozptyl“, „střet“ a „rovnováha“.

Analýza vrcholí ve čtvrté kapitole, která je zaměřena ke zkoumání evropského geopolitického prostoru, s důrazem na středoevropský **geopolitický prostor**.

Publikace je vybavena množstvím mapek, grafů a zobrazení, které umožňují lépe pochopit dynamiku geopolitických prostorových vztahů. Kniha zaujme jak svým obsahem, fundovanou analýzou, tak i grafickou formou zpracování. Neměla by uniknout pozornosti všech, kteří se zabývají problémy bezpečnosti.

Prof. PhDr. František Ochрана, DrSc.

Civilní řízení a demokratická kontrola armády v České republice

Zdeněk Kříž. Civilní řízení a demokratická kontrola armády v České republice. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2004, 118 s.

Tuto rozsahem nevelkou, ale obsahem významnou publikaci s podtitulem „Peripetie transformace vojensko-civilních vztahů po roce 1989“ vydal Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity v Brně. Její autor, Mgr. Zdeněk Kříž Ph. D., je politolog a působí jako odborný asistent na katedře mezinárodních vztahů Fakulty sociálních studií.

Autor pojednává o daném problému z několika úhlů - zabývá se teoretickou reflexí problému, historickými souvislostmi vztahu armády a politiky v České republice, relevantními k řešení problému, dále peripetiemi transformace Armády ČR a konečně velmi obsažně samotnou aplikací civilního řízení a demokratické kontroly armády v České republice, včetně její účinnosti a dalších aspektů.

Uvedených několik úhlů pohledu umožňuje autorovi skutečně vyčerpávajícím způsobem pojednat problém, jehož již samotné vytyčení a pojednání z hlediska politologické vědy je velmi záslužné, potřebné a aktuální. Problematika armády nestojí právě na výsluní zájmu politologie, navíc existuje reálné nebezpečí, že bude řešena opět jen „z vlastních zdrojů“ armády prostřednictvím relikvů tzv. „armádní společenskovedné fronty“, což by právě v případě tohoto tématu opravdu nebylo nejvhodnější. Kniha je naopak pozoruhodným pokusem pojednat tento problém s hlediska politologické vědy, navíc pohledem oproštěným od úzkých vazeb s organismem armády samotné, což se právě pro dané téma jeví jako velmi podstatné a přínosné.

Hlavním úkolem, který si autor vytyčil, je testovat hypotézu, že vztahy mezi armádou a společností se vyvíjejí v intencích západního modelu civilního řízení a demokratické kontroly armády. Za tímto účelem definuje pojem civilního řízení a demokratické kontroly armády, jeho západní model a formuluje cíle jeho aplikace v České republice.

Na základě rozsáhlé literatury podává obsažný přehled historických souvislostí vztahu armády a společnosti, majících vliv na implementaci západního modelu civilního řízení a demokratické kontroly armády u nás, a to ve třech rovinách: v demokracii tzv. první republiky, v komunistickém režimu a v období restaurace demokratického systému po r. 1989. Zejména některá zjištění a závěry z období konce komunistického režimu, a hlavně pak z období počátku restaurace demokracie počátkem 90. let, mohou být velmi přínosné pro pochopení procesu transformace naší armády, který autor zároveň velmi podrobně a se znalostí věci popisuje, a v mnohém mohou být koneckonců velmi přínosné i pro pochopení i její dnešní podoby.

Problémem transformace AČR se autor zabývá nejen z hlediska teoretické reflexe proměn ve vojensko-civilních vztazích a v armádní instituci, ale podává také přehled tendencí vývoje AČR v 90. letech v obranných výdajích, početních stavech, úkolech armády a v její modernizaci.

Jádrem práce se jeví pojednání samotného problému aplikace civilního řízení a demokratické kontroly armády v České republice a zároveň i jeho účinnosti, který autor staví nikoliv náhodou formou diskusní otázky, zda jde o konsolidaci, nebo spíše erozi jejího systému. Tento problém autor zkoumá z několika pohledů - z hlediska podřízení armády demokraticky voleným politickým elitám, z hlediska aplikace principů právního státu v armádní instituci a z hlediska možností participace vojáků na demokratickém politickém procesu. Možnosti výskytu symptomů eroze systému civilního řízení a demokratické kontroly armády pak zkoumá především v oblastech tvorby politického zadání pro armádu, v obsazování postu ministra obrany vojenskými osobami a v konci povinné vojenské služby jakožto institutu veřejného dohledu. Vyčerpávajícím způsobem pak autor podává přehled účinnosti civilního řízení a demokratické kontroly armády v České republice v současnosti. Je cenné, že autor na základě pojednání tohoto problému formuluje i řadu závěrů a možných doporučení pro další vývoj, a to v celé řadě oblastí - při vysílání vojáků do zahraničí, v oblasti participace vojáků na demokratickém procesu, v posílení nástrojů politických institucí pro kontrolu a dohled nad armádou, v oblasti vzdělávání vojenských profesionálů, a konečně i v oblasti tvorby politického zadání pro armádu.

I po formální stránce kniha splňuje veškeré náležitosti - je doplněna obsažným seznamem literatury a shrnutím (možná jen) v angličtině.

Celkově je uvedená práce Zdeňka Kříže pozoruhodným autorským činem v oblasti poměrně málo odborně zpracovávané, ale o to více zpracování vědeckými metodami vyžadující. Její využití se nabízí velmi široké - může být užitečným zdrojem kvalifikovaného poznání jak pro politiky, zabývajícími se problematikou politického systému a postavení armády v něm, tak - a to zejména - pro armádní činitele všech stupňů, včetně oblasti vzdělávání nových vojenských profesionálů, v němž právě politologie, ač je to překvapivé a těžko pochopitelné, nemá právě zejména v poslední době právě „na růžích ustláno“. Jejím největším problémem - jako všech prací této oblasti vědy - však jak se zdá bude, jakým způsobem dosáhnout toho, aby právě k těmto lidem pronikla a byla jimi efektivně exploatována. V kruzích profesionálních politiků, zvláště parlamentních činitelů, zabývajících se problematikou armády a zejména pak v armádě, a především v jejích teoretických strukturách, by její vydání rozhodně nemělo projít bez povšimnutí.

Doc. Mgr. Sylvestr Chrástil, Dr.

Rok 2005 je prvním rokem, ve kterém byl v nové kvalitě zahájen výcvik, vzdělávání a výchova (dále příprava) plně profesionální AČR. Základní příprava je nově prováděna od 1. dubna 2005 (Vojenské rozhledy 4/2004), odborná a speciální příprava pak od 1. července 2005 (Vojenské rozhledy 2/2005). Příprava jednotek AČR bude nově, v souladu s přijatou koncepcí, zahájena od 1. ledna 2006.

Příprava jednotek AČR, obdobně jako základní příprava a odborná a speciální příprava, je prováděna s využitím nově zpracovaných programů.

Programy přípravy jednotek AČR (dále programy) jsou určeny k plánování, řízení a hodnocení přípravy jednotlivých typů jednotek AČR.

Obsah těchto programů naplňuje vysoké nároky na přípravu jednotek AČR v celém spektru operací s cílem dosáhnout kompatibility a interoperability s ozbrojenými silami členských států NATO. **Umožňují jednotkám AČR dosáhnout v rámci přípravy stanovené připravenosti k plnění úkolů dle předurčení.**

Programy umožňují výběr tematiky vševojskové a odborné přípravy s doporučeným obsahem jednotlivých témat. Stanovují zásady pro hodnocení jednotek.

Cílem přípravy jednotek AČR je dosažení plné připravenosti k operačnímu nasazení (bojovému použití) podle předurčení.

Připravenost jednotek k plnění úkolů dle předurčení

Připravenost jednotek je definována schopnostmi jednotek, útvarů a zařízení, jejichž naplněním tyto dosáhnou požadovaného stupně vycvičenosti jako základního předpokladu pro splnění operačního (bojového) úkolu.

Připravenost jednotek má kvalitativní a kvantitativní stránku.

Kvantitativní stránka je určena strukturou sil a organizací jednotek.

Kvalitativní stránka je stanovena na základě implementace standardů NATO se zaměřením na bojovou a mobilizační pohotovost, efektivní systém velení a řízení, mobilitu a rozmístitelnost, schopnost účinného nasazení, udržitelnost, odolnost a ochranu sil v prostoru nasazení. Nedílnou součástí kvalitativní stránky je připravenost jednotlivců i jednotek. Pro dosažení plné připravenosti jednotek k plnění úkolů dle předurčení se jim stanoví konkrétní úkoly.

Úkoly jednotek vyplývají ze „Seznamu úkolů NATO“ (NTL – NATO TASKS LIST). Definují předpokládané úkoly, které mohou být jednotkami plněny v operacích (v boji). Jsou diferencovány podle úrovně a druhů jednotek. Zpravidla je stanovují (upřesňují) velitelé jednotlivých stupňů velení při plánování.

Úkoly jednotek jsou uspořádány po jednotlivých oblastech (včasná dostupnost sil; rozmístitelnost a mobilita; účinná zpravodajská činnost; účinné nasazení; efektivní velení, řízení a spojení; logistická udržitelnost; odolnost a ochrana sil). Tyto úkoly plní všechny jednotky v závislosti na jejich organizaci a stanoveném operačním (bojovém) předurčení. Úkoly slouží velitelům při plánování přípravy jednotek ke stanovení cílů, které vyžadují prioritu v přípravě jednotek.

Podrobné rozpracování těchto úkolů jednotek je pak v jednotlivých programech provedeno v tematické předmětů.

Před vlastním operačním nasazením (bojovým použitím) je prováděna speciální příprava k nasazení.

V případě, že jednotka bude předurčena na konkrétní misi, musí být příprava před zahájením mise zaměřena na splnění tohoto úkolu.

Organizace přípravy

Rozpracování **Koncepce výstavby profesionální AČR a mobilizace ozbrojených sil České republiky** v oblasti přípravy příslušníků ozbrojených sil České republiky řeší **systém dvouletého cyklu přípravy a pohotovosti** jako základní pilíř přípravy jednotek AČR.

Tento systém je založen na cyklu rotace – příprava – operační nasazení – příprava, obvyklém v dalších armádách NATO. Je vytvořen s cílem zabezpečit připravené deklarované uskupení vojsk pro operační nasazení ve stanoveném termínu. Systém dvouletého cyklu se skládá z roku intenzivní přípravy a roku vysoké pohotovosti. Rok intenzivní přípravy se člení zpravidla na čtyři etapy, které se liší obsahem přípravy dle typu jednotky (družstvo, osádka, četa, rota/baterie, úkolové uskupení/velitelství), ale i délkou etap. [1]

První etapa je zaměřena na přípravu a sladění obsluh, týmů, skupin a družstev (osádek). **Ve druhé etapě** se provádí příprava a sladění v četě, **ve třetí etapě** je prováděna příprava a sladění v rotě (baterii). **Čtvrtá etapa** je zaměřena na sladění činnosti jednotek ve vyšších celcích (v úkolovém uskupení – praporním, brigádním, uskupení velitelství apod.).

Hodnocení dosaženého stupně připravenosti jednotek k plnění úkolů dle předurčení je prováděno dle stanovených standardů.

Příprava družstva (osádky) je zaměřena na sladění činnosti všech jeho příslušníků při plnění stanoveného úkolu. Tato příprava je zpravidla prováděna v četě. Všichni příslušníci získávají nové vědomosti, při soustavném zdokonalování již dříve získaných znalostí a dovedností v základní přípravě a odborné a speciální přípravě. Přípravu řídí velitelé družstev (osádek), pokud z platných interních normativních aktů (INA) není nařízeno jinak, např. střelby. Dobu trvání této etapy přípravy stanoví velitel praporu (velitelství) na základě návrhů velitelů rot.

Příprava čety je zaměřena na sladění činnosti jednotek v četě při plnění stanoveného úkolu. Všichni příslušníci získávají nové vědomosti, při soustavném zdokonalování již dříve získaných znalostí a dovedností. Přípravu řídí velitelé čet (pokud z platných INA není nařízeno jinak, např. střelby). Dobu trvání této etapy přípravy stanoví velitel praporu (velitelství) na základě návrhů velitelů rot.

Příprava roty (baterie) je zaměřena na sladění činnosti jednotek v rámci roty (baterie). Nové znalosti a dovednosti získává velitelský sbor roty (baterie), ostatní příslušníci jednotky se zdokonalují v nabytých znalostech a dovednostech. Přípravu řídí velitelé rot (baterií). Dobu trvání této etapy přípravy stanoví velitel praporu (oddílu, velitelství).

Příprava jednotek druhů vojsk je prováděna u organických jednotek nebo v rámci soustředěného výcviku jednotlivých druhů vojsk dle rozhodnutí velitele brigády (velitele společných sil).

Vyvrcholením přípravy v jednotlivých etapách přípravy jednotek jsou kontroly sladění, bojové střelby, taktická cvičení (odborná taktická cvičení jednotlivých druhů vojsk), nebo účast na cvičeních vyšších celků (součinnostní cvičení se složkami integrovaného záchranného systému – IZS), která na daném stupni řídí zpravidla velitel o stupeň vyšší.

Sladění činnosti jednotek ve vyšších celcích je zaměřeno na sladění činnosti jednotek v rámci praporečního (brigádního) úkolového uskupení (na sladění činnosti jednotek se složkami stanovenými nadřízeným velitelem). Provádí se v rámci přípravy a provedení taktických cvičení a může zahrnovat polní přípravu a velitelsko-štábní cvičení. Vyvrcholením této etapy je jednostranné, nebo dvoustranné taktické cvičení na simulátorech a počítačích pro velitele a štáby útvarů a zařízení s reálnou činností podřízených jednotek na cvičištích nebo při plnění důležitých úkolů (sladění činnosti rot s posádkovou hudbou v rámci velitelství při provádění oficiálních protokolárních aktů).

Tato etapa se provádí zpravidla v předposledním měsíci před dosažením pohotovosti k operačnímu nasazení (bojovému použití). Dobu trvání této etapy stanoví velitel brigády (velitel společných sil, velitel velitelství).

Obsah a délky jednotlivých etap přípravy jednotek mohou být upravovány na základě dosahovaných výsledků tak, aby byl splněn základní cíl přípravy – připravit jednotky, útvary a zařízení na plnění úkolů dle předurčení. V průběhu roku lze rovněž provádět, dle potřeb velitelů jednotek a v závislosti na předurčení jednotek, přípravu vojáků v dalších odbornostech (sběrač raněných, chemický pozorovatel, pozorovatel PVO, obsluha motorové řetězové pily, ženista pyrotechnik, obsluha elektrocentrály, obsluha motorových vodních čerpadel apod.).

Příprava jednotek v roce vysoké pohotovosti je zaměřena na další zvýšení vycvičenosti jednotek, upevnění návyků a rozvoj dovedností získaných v roce intenzivní přípravy.

Velitelé všech stupňů jsou při plánování a provádění přípravy povinni zabezpečit posloupnost výcviku ve všech etapách přípravy a usilovat o efektivní využití plánovaných počtů hodin ke splnění stanovených cílů.

Plánování přípravy

Plánování je proces zjišťování, zpracování a využívání informací k popisu a analýze výchozí situace (současného stavu), odhadu a vyhodnocení možností dosažení stanovených cílů, stanovení úkolů nezbytných k dosažení těchto cílů, jejich vazeb a stanovení sil a prostředků potřebných na jejich splnění. [2]

Plánování přípravy probíhá na stupni prapor a rota.

Základními dokumenty pro plánování přípravy jsou:

1. na stupni prapor (oddíl, velitelství)
  - Plán činnosti na rok,
  - Záměr plnění úkolů na čtvrtletí.
2. na stupni rota (baterie)
  - Přehled témat a rozpočet hodin,
  - Rozvrh zaměstnání.

Plán činnosti na rok se zpracovává v souladu s ustanovením RMO 33/2004. Je základním dokumentem pro řízení praporu (oddílu) v daném roce. V úvodní části jsou rozpracovány cíle, hlavní úkoly, jejich priorita a souhrnné limity rozpočtových počtů osob, výdajů a příjmů praporu (oddílu). V hlavní části jsou rozpracována opatření ke splnění stanovených úkolů, pro dosažení stanovené připravenosti jednotek k plnění úkolů dle předurčení, pro organizační a dislokační změny. V přílohové části je rozpracován seznam úkolů praporu (oddílu) na rok (kalendářní plán), celkové výdaje praporu (oddílu) na rok s rozčleněním do výdajových kate-

gorií, úkoly pro zabezpečení výuky a výcviku ve prospěch vojenských škol, údaje o provozu vojenské techniky, přehled odvelení, přidělení učebních a výcvikových zařízení, shromáždění, školy a kurzy a souhrn nezbytných údajů a norem k zabezpečení plánování.

Upřesnění plnění úkolů vyplývajících z Plánu činnosti na rok, rozkazů a nařízení nadřízených provádí štáb praporu (oddílu) před zahájením druhého a dalších čtvrtletí v **Záměru plnění úkolů na čtvrtletí**. V úvodní části jsou upřesněny hlavní úkoly praporu (oddílu) na dané čtvrtletí včetně opatření k jejich splnění a úkoly k dosažení stanovených schopností jednotek k plnění úkolů. V hlavní části je rozpracován seznam úkolů (kalendářní plán) praporu (oddílu) na dané čtvrtletí a jsou stanoveny hlavní úkoly v přípravě jednotek (včetně opatření pro součinnost). Záměr se upřesňuje na každý měsíc (mimo prvního měsíce ve čtvrtletí).

Na základě těchto dokumentů, po provedené důsledné analýze připravenosti vlastní jednotky a stanovení úkolů podřízeným jednotkám, zpracují velitelé rot (baterií) **Přehled témat a rozpočet hodin** předmětů přípravy na čtvrtletí a **Rozvrh zaměstnání**.

Pro plánování přípravy jednotek využívají velitelé Programy přípravy. V programech jsou definovány cíle přípravy jednotek, jejich úkoly, způsoby jejich plnění a cíle přípravy jednotek po jednotlivých předmětech. Je zde rovněž stanovena tematika a doporučený obsah jednotlivých témat a cvičení. Ke každému tématu je přiřazena doporučená literatura, ze které mohou řídicí zaměstnání čerpat poznatky k vlastní přípravě a při zpracování plánů provedení (písemných příprav, metodických listů). Ke každému tématu jsou přiřazené metodické pokyny, které specifikují provedení jednotlivých témat (cvičení).

Programy přípravy jednotek řeší předměty **vševojskové přípravy** se zaměřením na zdokonalování příslušníků jednotky a předměty **odborné přípravy** s cílem sladění činnosti jednotek.

Vševojsková příprava je plánována a prováděna zpravidla rovnoměrně v průběhu dvouletého cyklu přípravy a pohotovosti.

Je zaměřena na výcvik vojáka s cílem upevnit a prohloubit jeho znalosti, návyky a dovednosti získané v základní a v odborné a speciální přípravě. Řeší problematiku **střelecké, tělesné, pořadové přípravy, základních řádů a vojenské přípravy a bojových drílů**. Obsah témat jednotlivých předmětů je uveden v samostatné hlavě jednotlivých programů.

Odborná příprava je plánována a prováděna tak, aby zabezpečila intenzivní přípravu jednotek cílovou metodou, prohlubovala vycvičenost jednotek a dále rozvíjela návyky a dovednosti příslušníků těchto jednotek.

Odborná příprava obsahuje tematiku **taktické přípravy (odborné taktické přípravy druhů vojsk, nácvik slavnostních aktů - NASA), ženijní přípravy, ochrany proti zbraním hromadného ničení (OPZHN), zdravotnické přípravy, topografické přípravy, spojovací přípravy, průzkumné přípravy, střelecké přípravy, výsadkové** a dalších příprav.

Součástí odborné přípravy je technická a řídicí příprava řidičů, velitelů a osádek (obsloh) vojenských bojových a zabezpečovacích vozidel, která je prováděna podle zvláštních programů.

Provádění přípravy

Příprava jednotek se provádí všestranně připravenými veliteli, se zabezpečenou technikou a materiálem.

Příprava se uskutečňuje na učebnách, zařízených cvičištích s využitím trenažérů, simulátorů, počítačů, názorných pomůcek, na posádkových učebně-výcvikových zařízeních (UVZ) a ve vojenských výcvikových prostorech (VVP) s výzbrojí, technikou a ostatním materiálem.

Témata a jednotlivá cvičení (učební úkoly) se plní v metodické posloupnosti od jednoduchého ke složitějšímu.

V každé etapě přípravy je důraz položen na sladění jednotek. Sladění jednotek se provádí:

- v družstvu a četě při průpravných cvičeních, bojové hře a bojových střelbách (v osádce při průpravných cvičeních a bojové hře),
- v rotě při průpravných cvičeních, bojové hře, taktických cvičeních (odborných taktických cvičeních), taktických cvičeních s bojovou střelbou,
- ve vyšších celcích při taktických cvičeních těchto celků (při NASA).

V rámci přípravy jednotek musí být veliteli vytvořeny podmínky pro údržbu a opravy výzbroje, techniky a materiálu, pro odpočinek vojáků, výdej stravy v souladu se stanovenými normami a v návaznosti na taktickou situaci. Při zaměstnání musí řídicí zaměstnání dbát na dodržování zásad a pravidel ochrany životního prostředí stanovených pro danou lokalitu, pravidel protipožární ochrany a norem bezpečnosti a ochrany zdraví vojáků.

Hodnocení přípravy

Pravidelné hodnocení stavu přípravy jednotek v jednotlivých etapách přípravy a vedení přehledů jejich výsledků je nezbytným podkladem pro plánování další přípravy.

Splnění úkolů přípravy jednotek sledují a vyhodnocují velitelé při řízení zaměstnání v souladu s platnými INA pro provádění kontrol v AČR.

Hodnocení přípravy jednotek je prováděno zpravidla v závěru každé etapy přípravy a je zaměřeno na hodnocení splnění stanovených úkolů přípravy v dané etapě. Skládá se z hodnocení kontroly sladění jednotky a hodnocení vrcholných zaměstnání v dané etapě výcviku (bojové střelby, taktická cvičení, odborná taktická cvičení, taktická cvičení s bojovou střelbou).

Za vedení výsledků přípravy je zodpovědný vždy nadřízený velitel.

Závěr

Zpracované programy jsou dokumentem, ve kterém jsou aplikovány nové poznatky a požadavky získané na základě zkušeností z výcviku a operačního nasazení ostatních armád, zejména členských států NATO. Nové výcvikové trendy jsou postupně implementovány jak do samotných programů, tak i do ostatních výcvikových dokumentů. Programy umožňují přípravu jednotek v rámci kompatibility a interoperability s ostatními armádami členských států NATO.

Programy jsou návodem pro velitele, jak připravit své jednotky ke splnění úkolů dle předurčení. V rámci této přípravy stanovují programy úkoly pro jednotky ve všech oblastech, v souladu se seznamem úkolů NATO (NTL) a umožňují velitelům volbu tematiky ve všech předmětech.

Ředitelství výcviku a doktrín se otázkami přípravy jednotek zabývá ve spolupráci s ostatními zařízeními a útvary AČR, podniká kroky ve všech oblastech tak, aby příprava jednotek byla zahájena v nové kvalitě dnem 1. ledna 2006.

Poznámky:

- [1] Pod pojmem velitelství je myšleno Posádkové velitelství Praha, pozn. autorů.
- [2] R MO č. 33/2004, Plánování činnosti a rozvoje rezortu Ministerstva obrany.

V posledních letech roste úloha výzbroje Armády České republiky. S ohledem na požadavky NATO chemické vojsko modernizuje laboratorní prostředky. Jedná se o zcela nový přístup k řešení laboratorní analýzy. Článek pojednává o možnostech modernizace prostředků chemické kontroly.

ÚVOD

Česká republika je od roku března 1999 členem NATO a od května 2004 členem Evropské unie. Mezi prvořadě úkoly AČR v nových podmínkách patří zajištění bezpečnosti státu a také plnění aliančních závazků. Od začátku 90. let se jednotky AČR, a především chemické vojsko (CHV) podílí na mírových aktivitách, zejména v rámci mírových sil OSN a operací na podporu míru NATO. Nasazení zvláště chemické jednotky mělo kladný ohlas u Aliance.

Zbraně hromadného ničení a jejich další vývoj skýtá možnost jejich použití jak v lokálních konfliktech, tak v globální válce. Při použití konvenčních zbraní dochází k rozrušení jaderných energetických zařízení nebo chemických provozů. To vyvolává trvalou potřebu ochrany osob, materiálu a výzbroje jednotek při činnosti. Teroristické útoky na počátku 21. století navíc ukazují, že tyto subjekty již nebudou působit lokálně a izolovaně, nýbrž globálně a koordinovaně.

V současné době probíhající reforma ozbrojených sil AČR směřuje ke kvalitativní změně postavení armády ve společnosti. Souběžně s transformací dochází ke změně úlohy armády při plnění národních i aliančních závazků. Je to podmíněno dosažením takové kapacity ozbrojených sil AČR, které budou schopné v dostatečné míře čelit bezpečnostním rizikům.

Současný stav

Základní informace o radiační a chemické situaci mají velitelé k dispozici jako výsledky radiačního a chemického průzkumu a pozorování v zájmových prostorech. Velitelé však potřebují mít k dispozici podrobnější a přesnější informace. Tyto poskytuje systém kvalitativního a kvantitativního stanovení BCHL a radioaktivních látek, nebo biologických (bakteriologických) látek ve vzorcích odebraných z výzbroje a bojové techniky, objektů a terénu.

V souladu se změnami úkolů AČR, a tím i úkolů chemického vojska se v poslední době dostává do popředí potřeba řešení úkolů analýzy vysoce toxických, případně ekotoxických látek, především při odstraňování následků průmyslových havárií a živelních pohrom. Pokud se bude CHV AČR podílet na řešení krizových situací, musí disponovat moderními prostředky chemické kontroly, které umožní provádět analýzy známých BCHL, průmyslových škodlivin, agrochemikálií, diverzních a sabotážních jedů, ale i dalších vojensky významných toxických sloučenin, jako jsou psychotoxické látky, výbušniny, raketové pohonné hmoty, ropné produkty, apod.

V roce 1991 byla Československá protichemická jednotka nasazena v operaci Pouštní bouře v Perském zálivu. Družstvo radiačního a chemického průzkumu se spolu s obsluhou laboratoře zasloužily o opakované zjištění BCHL v nízkých koncentracích – sarinu a yperitu v ovzduší. V průběhu roku 1994 byly provedeny náročné testy na spolehlivost měření na předním americkém armádním výzkumném pracovišti Aberdeen Proving Ground stát Maryland [1].

Potvrdila se spolehlivost a celkově velmi dobrá úroveň již ne zcela moderní chemické laboratoře AL-1, stejně jako ostatních laboratorních prostředků jako například PCH- 90, GSP-11, CHP-71 a DETEHIT.

Mobilní chemická laboratoř AL-1

Laboratoř je pracovištěm, které umožňuje analýzu odebraných i dodaných pevných a kapalných vzorků. Je vybavena laboratorním sklem, přístroji a chemikáliemi na 10 dnů práce v poli. AL-1 je určena k polní analýze vzorků, které jsou kontaminované radioaktivními a bojovými chemickými látkami. Soupravu tvoří chemická laboratoř, která je vestavěna do skříňové karoserie automobilu P-V3S. Radiometrická laboratoř je vestavěna do skříňové karoserie přívěsu A-3. [2] Vzhledem ke stáří, kdy většina vybavení laboratoře pochází z osmdesátých let, již neodpovídá soudobému vybavení moderních laboratoří.

Obr. 1: AL-1

Mobilní chemická laboratoř SONDA-CH

Pro zabudování laboratorního zařízení bylo vybráno vozidlo T-815 4x4 se skříňovou karoserií vybavenou kontejnerovými úchyty a skříní pro elektrocentrálu [3]. Tato laboratoř byla podle požadavku určena pro činnost v mírném klimatickém pásmu (-30° až $+50^{\circ}\text{C}$) [4]. Zkušenosti z nasazení v Kuvajtu však naznačují, že by mělo dojít k přehodnocení tohoto požadavku na jiné klimatické pásmo. Tyto mobilní prostředky jsou u brigády chemické ochrany.

Obr. 2: SONDA-CH

Kontejnery

Kontejnery používané v armádách Aliance splňují normu ISO. Hlavním důvodem je manipulovatelnost, skladování a přeprava všemi dostupnými prostředky. V AČR se používají kontejnery KSSK, KSSSK a MILKON v různém provedení. Pro uvedenou laboratoř byl zvolen kontejner ISO 1C [5].

Mezi jeho výhody patří, že disponuje standardními normalizovanými kontejnerovými úchyty v roztečích ISO 1C, což zjednodušuje manipulaci a přepravu. Kostra je odpovídající pevnosti, tím je méně zranitelný při manipulaci a přepravě. Existuje velké množství prostředků pro manipulaci a přepravu, jako jsou boční vidlicové manipulátory a nakladače, jednoramenné kontejnerové nakladače, stacionární a mobilní jeřábové prostředky a terminálové překladače zejména silnice-železnice. Kontejner lze bez problémů přepravovat po železnici, vzduchem a po vodě i mimo území České republiky.

Základní úkoly laboratoře

Analýza otravných látek a toxických sloučenin bude zabezpečovat následující:

- ❑ určení druhu a koncentrace toxických látek v atmosféře,
- ❑ přípravu odborných doporučení pro ochranu osob v kontaminovaném prostoru,
- ❑ získání podkladů pro návrh a přijímání dalších opatření a určení rozsahu ochrany v ohrožených oblastech,
- ❑ vytvoření podkladů pro účinnou dekontaminaci zasažených osob a následnou kontrolu její kvality.

Vzhledem k úkolům bude vybavení laboratoře takové, aby plnilo následující úkoly:

- ❑ analýza odebraných vzorků atmosféry,
- ❑ konzervaci vzorků odebraných ze vzduchu a jejich úpravu pro transport do stacionární laboratoře ke komplexní analýze [6].

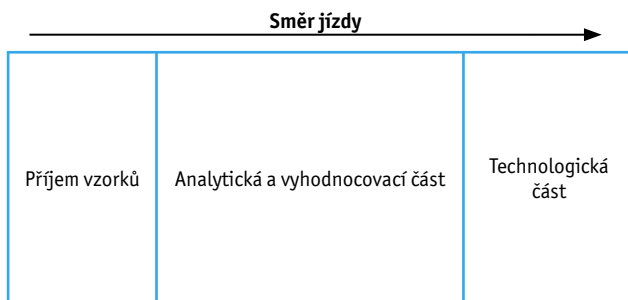
Obr. 3: Kontejner ISO 1C

Obr. 4: Boční překladač KLAUS-STEELBRO SB 30

Vnitřní uspořádání laboratoře

Přehledné a funkční uložení všech přístrojů umožňuje kontejner ISO-1C. Tento byl vybrán právě pro své unikátní možnosti přepravy, manipulace a uspořádání laboratoře včetně zajištění klimatizace a filtroventilace. Je vyřešen příjem vzorku a jeho další postup podle metodiky a s pomocí výpočetní techniky. Ta je propojena s komunikační technikou a GPS. Laboratoř je rozdělena na tři části, z nichž dvě laboratorní jsou klimatizovány a hermetizovány. Třetí část technologická slouží pro uložení: filtroventilační jednotky, klimatizační jednotky, odběrové a transportní soupravy, záložní elektrocentrály 4 kW, tlakových láhví a různých chemikálií, ženijního nářadí, barelů a pytlů na odpad [7].

Obr. 5: Schéma vnitřního rozvržení prostoru

Laboratorní a informační systém

Zavedení informačního laboratorního systému je zásadním přínosem pro mobilní laboratoř. Propojení jednotlivých laboratorních přístrojů pomocí výpočetní techniky umožní nejen evidenci vzorků, archivaci dat, přístup k metodikám a knihovnám. Program může být využíván jako výukový simulátor a тренаžér. Propojením s komunikačním prostředkem lze předávat získané výsledky na nadřízené velitelství.

Systém zabezpečuje sběr, evidenci a vyhodnocování naměřených hodnot, vypracování a přenos textové informace a řízení radiové komunikace při přenosu dat pomocí radiostanice.

Komunikační a navigační systém obsahuje: soupravu pro vnitřní hovory, mobilní radiostanici RF a družicový navigační systém. Vše je propojeno pomocí centrálního počítače. Velitel může pomocí těchto prostředků sestavovat a odesílat zprávy o výsledcích analýz [8].

Závěr

Laboratoř je navrhována tak, aby zabezpečovala potřeby velitelů při řešení ochrany vojsk a poskytovala jim podrobnější a přesnější informace o reálném stavu ohrožení jednotek. Umožňuje zejména kvalitativní a kvantitativní stanovení BCHL ve vzorcích odebraných z výstroje, povrchu zbraní, bojové techniky a různých objektů, jejich evidenci a označování v souladu s dokumenty NATO STANAG 4359, AC/225 a AEP-10. Laboratoř také zajistí podklady a informace pro velitele jednotlivých stupňů velení v prostorech kontaminovaných BCHL nebo toxickými sloučeninami.

Laboratoř bude zařazena u brigády chemického vojska AČR. Je předpoklad, že bude v sestavě s radiometrickou a biologickou laboratoří. Vhodné by bylo zařazení této mobilní laboratoře u ženijní záchranné brigády v podřízenosti pozemních sil.

Seznam literatury:

- [1] HALÁMEK, Emil a UHLÍŘ, Stanislav. Modernizace chemické laboratoře AL-1. In *Vojenský profesionál* č.1-2-3/ 2000, Praha: 2000.
- [2] *Automobilová laboratoř AL-1*. [Předpis Chem -28-12] Praha: MNO, 1976.
- [3] HORÁK, Jan. *Konečný projekt univerzální měřicí vozidlo pro ekologii SONDA*. Vyškov: VTU 010, 1991.
- [4] KADLČÁK, Jiří, ŠMIČEK, František, a PODBORSKÝ, Václav. *Úprava laboratoře SONDA pro 9. rcho*. [Konečný projekt část výbava laboratoře č.j.129/1999-6-18-6619] Brno: VTUO, 1999.
- [5] FOJTÍK, Oldřich. *Využitelnost kontejnerů MILKON – S a ISO 1C pro účelové zástavby velitelských a štábních pracovišť – ŠTÁB*. [Studie] Vyškov: VTU PV, 2001.
- [6] KADLČÁK, J. a ŠMIČEK, F. *Koncepce vývoje chemické laboratoře AL-2*. [Zpráva úkolu MOCHL – č.j.129/1999-6-12-6619.] Brno: VTUO, 1999.
- [7] UHLÍŘ, S. *Modernizace mobilní chemické laboratoře*. [Disertační práce] Brno UO, 2004
- [8] KADLČÁK, J., ŠMIČEK, F., HORÁK, M., HÖFER, P., NAVRÁTIL, J. a ŠEBESTA, K. *Převozní polní chemická laboratoř (kontejner) PPCHL-AL-2, chemická část laboratoře č.j.129/6-62/2003* [Konečný projekt] Brno: VTUO, 2003.

Podle předních vojenských odborníků je základním požadavkem na síly do roku 2015 až 2025 **zvítězit v rozsáhlém spektru operací**. To znamená, že OS mají být odpovídajícím způsobem připraveny. Od samého počátku zasazení sil je předpokládáno jejich plné nasazení. Tím se možnosti ve vedení bojové činnosti zvětšují. Zasazené síly budou zpravidla přesně připravovány pro daný úkol. Pro úspěšné vedení bojové činnosti bude nejdůležitější technologie (výzbroj) tabulkově začleněná ke všem rozhodujícím výkonným prvkům. Velitelé všech stupňů budou mít k dispozici kompletní údaje o situaci v zájmovém prostoru v reálném čase. Totéž platí pro součinnost mezi prvky bojové sestavy včetně sil spojenců a druhů vojsk účastnících se operace. Velitelé budou znát aktuální záměr nadřízeného. Znalost reálné situace na všech stupních do vojáka, včetně zdokonalení velení za pohybu a identifikace cílů povede ke zvýšení celkového tempa vedení boje a operace. Očekáváno je urychlení likvidace jednotlivých ohnisk odporu a snížení výskytu neúmyslných omylů (například palba na vlastní vojska). Předpokládáno je lepší využití celkových schopností jednotek. Zavedení informační a výpočetní techniky do logistiky by mělo připravit pružné logistické zabezpečení zasazených jednotek podle vývoje situace. Z menších bojujících jednotek plynou nižší nároky na logistické zabezpečení, požadavky na skladovací kapacity a na manipulaci s materiálem.

Nadále bude probíhat **snížování počtu vojsk na válčisti**. Je to důsledek zmenšování počtů armád. Proto budou hledány nové nebo rozvíjeny dosavadní způsoby vedení boje a operací. Možnost kontrolovat bojiště prostřednictvím průzkumu, palby a manévru bude nahrazovat nedostatečnou přítomnost vojsk. Poroste úloha mobility a manévru v operaci jako prostředku soustředění úsilí, přemístění vojsk do prostorů jejich nasazení nebo mimo ně. To vyvolá potřebu zdokonalování průzkumu, spojení a celého systému řízení vojsk a projeví se i v logistice, zvláště v řešení problematiky zásob.

Při vedení operací bude uplatňována snaha o krátký čas, nezbytné množství sil a prostředků, velmi intenzivní a efektivní činnost s minimem vlastních ztrát, „vedlejších“ ztrát obyvatelstva a někdy i protivníka. Strategickým cílem bude rozhodnout válku jen jednou operací. **Výrazná asymetrie v operacích bude čtenější.**

V operacích mohou být použity i úderné prostředky letectva a vojenského námořnictva s příslušnou výzbrojí prioritně určené pro strategickou činnost. Není možné vyloučit působení vojsk v podmínkách úniků radioaktivních, chemických nebo i biologických látek vojenského nebo především civilního původu.

*Bezpečnost a obrana České republiky 2015–2025
Josef Janošec a kolektiv, ÚSS-MO ČR 2005*

Nedílnou součástí projektu „Interoperabilní terénní videokonferenční systém“ bylo jeho důmyslné technické řešení. Tento systém byl poprvé úspěšně předveden odborné i laické veřejnosti na letošním IDETu 2005. Do praktické a v praxi využitelné podoby byl uveden za necelé čtyři měsíce. Předcházelo tomu krátké seznámení s navrhovaným řešením generála Rudolfa Urbana. Před výstavou IDET byl projekt zaregistrován také na patentovém úřadě v Brně. Práce na něm začaly v lednu letošního roku z iniciativy řešitelského kolektivu katedry ochrany obyvatelstva (K-106), do kterého jsem byl přizván i já z katedry materiálu a služeb (K-105) FEM Univerzity obrany. Mým úkolem bylo navrhnout, vyřešit a zajistit kompletní technické řešení projektu včetně výroby prototypů neboli funkčních vzorků jednotlivých základních komponentů.

Jednalo se zejména o zajištění přenosu obrazu, zvuku a geografické polohy monitorovacích subjektů v reálném čase s dostatečnou kvalitou, spolehlivostí, odolností a dosahem.

Celou **filozofii přenosu** požadovaných dat jsem postavil na moderní a v současné době dokonalé technologii **Wireless Fideliti** (dále Wi-Fi). Jedná se o bezdrátové síť standardu IEEE 802.11.b pracující v bezlicenčním pásmu 2,4 GHz ve kterém je celkem 13 použitelných pracovních kanálů. Standard 802.11.b umožňuje přenos dat rychlostí až 11 Mbit/sec. na fyzické vrstvě a používá metodu rozprostřeného spektra DSSS (Direct Sequence Spread Spectrum) s klíčováním CCK (Complementary Code Keying). Standardizovaný vysokofrekvenční výkon je 100 mW a použitelný bezdrátový dosah řádově stovky až tisíce metrů podle použité antény.

Jak celý systém pracuje znázorňuje blokové schéma (viz **obr. 1**).

Obr. 1: Blokové schéma základní jednotky

Monitorující subjekt má na hlavě speciálně upravenou cyklistickou přilbu, která nese bezdrátovou barevnou **Wi-Fi kameru**, přisvětlovací reflektor a speciální napájecí zdroj. Ten je sestaven z dvojice Li-pol akumulátorů KOKAM o kapacitě 1500 mAh a opatřen pětivoltovým stabilizátorem na dostatečně dimenzovaném chladiči. Součástí přilby je dále vypínač, nabíjecí konektor a kontrolní LED dioda. Vše je prakticky, esteticky a ergonomicky zapuštěné do vnějšího i vnitřního prostoru přilby. Kotvení přilby na hlavě zajišťují tříbodové stavitelné upevňovací popruhy (**obr. 2, 3**).

Obr. 2

Obr. 3

Dalším důležitým prvkem u monitorujícího subjektu je **kapesní počítač** (PDA-Personal data asistent) v daném případě ASUS A730W. Vzorkovací kmitočet procesoru je 520 MHz, kapacita ROM 64 MB, RAM 128 MB, rozlišení VGA 480x640, dotykový display, zabudovaný fotoaparát a technologie IrDa, Bluetooth a Wi-Fi. Počítač je **využíván multifunkčně**, tzn. že pomocí přídatného **modulu GPS** ve slotu CF určuje a přenáší okamžitou geografickou polohu monitorujícího subjektu (**obr. 4a, b**). Na notebooku v řídicím centru je možné v 30 sekundových intervalech odečíst polohu, směr, azimut, nadmořskou výšku a rychlost pohybu na konkrétním mapovém podkladu. Navíc lze pomocí textových zpráv z řídicího centra vydávat příslušné povely nebo přijímat důležité informace. PDA lze do budoucna rozšířit o snímání dalších veličin, jako je např. čárový kód, chemické složení látek, snímání obsahu čipových karet, barevného nebo infračerveného spektra atd.

PDA lze využít také na snímání obrazu formou jednotlivých snímků nebo krátkých video-sequencí a využít také na hlasovou komunikaci pomocí zabudovaných elektro-akustických měničů.

Obr. 4a: PDA s modulem GPS

Obr. 4b: Porovnání velikostí

K hlasové komunikaci bylo prozatím využito malých **ručních radiostanic** HOFFER SP 3380-EU pracujících v simplexním režimu v pásmu 446 MHz (**obr. 5**). Stanice mají 8 pevných kanálů a na každém 32 subkanálů pracujících s modulací FM. Dále obsahují aktivní umlčovač šumu (Squelch), scanování a Hand-free sadu. Dosah stanic uváděný výrobcem je až 4800 m ve středně členitém terénu a k danému účelu bohatě postačuje. Stanice umožňují hlasové (verbální) navádění monitorujícího subjektu a akustickou zpětnou vazbu s **řídícím centrem**.

Obr. 5

K zachycení dat vč cestou od jednotlivých komponentů a zvýšení dosahu je použita sektorová panelová **Wi-Fi anténa** s vyzařovacím úhlem 45 st. a ziskem cca 17 Db (**obr. 6**). Je propojená vč kabelem a příslušnými konektory o impedanci 50 ohmů s **přístupovým bodem**, Access-pointem, dále AP, ASUS (**obr. 7**). Ten slouží zároveň jako router i bridge. Mezi jeho hlavní přednosti patří podpora bezdrátových sítí 802.11.b i 802.11.g, čtyři ethernetové přípojky, podpora DNS, DHCP server a vysoká míra zabezpečení (firewall, 256 bitové WPA, 64/128 bitové WEP, filtrování MAC adres).

Obr. 6: Sektorová anténa

Obr. 7: Access point

Obrazový a GPS signál (data) jsou z AP přenášena pomocí kabelu (twister) do řídícího multimediálního notebooku (**obr. 8**), kde jsou nabídnuta k dalšímu využití a případně přenášena cestou internetu kamkoliv na světě. Aby celý HW systém plnil očekávané funkce, je naimplantován na plně funkční SW produkt firmy T-Soft Praha pod názvem **EMERGENCE OFFICE** (EMOF). Pomocí něj je možné na obrazovce notebooku vidět reálný obraz jedné nebo více kamer (PIP), sledovat pohyb monitorovacího subjektu, zadávat textové zprávy (úkoly), verbálně komunikovat, volit různé mapové podklady, stahovat a porovnávat data z internetu atd.

Obr. 8: Multimediální notebook

Kameru lze umístit i na jiný **pohybující se objekt** na souši, na vodě nebo ve vzduchu a obrazově monitorovat dění před ním, pod ním nebo za ním. Pro demonstraci výše uvedené jsem vyrobil **dálkově řízený nosič kamery**. Jedná se o polomaketu skutečného letadla Boeing P-26 (viz **tab.**), u kterého byla kamera a kormidla cyklicky přesouvána (řízená) pomocí speciálního mikropočítače (**obr. 9**).

V konkrétní praxi by byl model dálkově řízen pomocí RC soupravy FC-16 Futaba. Navíc může model nést na své palubě další AP, který z výšky cca 1000 m může provádět velmi **účinnou retranslaci signálu** a dat. Kromě letadla lze z výhodou použít také dálkově řízený model vrtulníku, který jsem pro účely demonstrace poskytl (**obr. 10**).

Obr. 9: Dálkově řízený model letadla s Wi-Fi kamerou

Obr. 10: R/C Vrtulník

Shrnutí: Hlavní přednosti navrženého systému

Co říci závěrem? Po týdenních zatěžkávacích zkouškách se ukázalo, že navržený systém je po technické stránce životaschopný a smysluplný pro monitorování a následné zpracování dat v rámci humanitárních nebo i bojových operací. Za celou dobu trvání IDETu nedošlo ani k jedinému výpadku jakékoliv jeho funkce. Do budoucna bude postupně implementován do *expertního systému* vycházejícího z hlavní filozofie celkového projektu a bude se neustále zdokonalovat a rozšiřovat.

Jeho hlavní předností je jednoduchost, spolehlivost, operativnost, nízká pořizovací cena, nízké nároky na obsluhu, modulovost a s tím související libovolná rozšiřitelnost. Systém je značně flexibilní a může bez problémů operativně reagovat na nové komunikační a informační technologie zaváděné postupně ve světě. Jeho nesporný význam ocenila celá řada odborníků a funkcionářů z civilního sektoru i z armády.

Za všechny cituji slova náčelníka generálního štábu pana generála Pavla Štefky, že „tomuto řešení je třeba dát zelenou“.

Pokud bude ze strany vedoucího projektu zájem o další spolupráci a budu osloven, rád poskytnu další technická řešení pro zdokonalení tohoto smysluplného a moderního díla.

Polomaketa	Boeing P-26
Rozpětí	1800 mm
Délka	1300 mm
Letová hmotnost	4,5 kg
Nosný profil	NACA 2415
Nosná plocha	47,5 dm
Plošné zatížení	86 g/dm
Operační rychlost	35 – 160 km/hod.
Dostup	2000 m
Vytrvalost letu	90 minut
Kamera	Air Live Wi-Fi
Ovládání	směrovka, výškovka, křídélka, motor, kamera
Ovládací souprava	FC-16 Futaba

Tab.: Základní parametry R/C nosiče

Ohlédnutí za válkou před 55 lety USA a SSSR posloužila korejská válka i jako zkušební polygon zbraní

*(Nad úvahami ruského vojenského historika Alexandra Utkina
v Nezavisimoj Gazetě 8. 7. 2005)*

Pro většinu dnešní mladé generace je korejská válka v podstatě zapomenutý konflikt, jehož znalost je zredukována na sledování televizního seriálu MASH. Avšak byla to tři roky trvající brutální válka, která přerostla z boje o Korejský poloostrov ve studenou válku mezi demokracií a totalitou. Bezprostředně hrozila třetí světová válka, tentokrát jaderná a pravděpodobně i poslední.

Vše začalo vpádem severokorejských vojsk do Jižní Koreje. Po zásahu vojsk OSN v září 1950 se boje přesunuly na sever poloostrova, po nástupu čínských „dobrovolníků“ v říjnu 1950 znovu na území Jižní Koreje. V průběhu roku 1951 se fronta stabilizovala zhruba podél 38. rovnoběžky a 27. července 1953 bylo uzavřeno příměří (smír, nikoliv mír), které platí až do současnosti. Byly zasazeny zbraně, které soupeřící mocnosti již nestačily použít ve válce předchozí, odehrály se historicky první souboje nadzvukových proudových letadel, probíhaly operace tajných služeb a speciálních komand na nové, vyšší úrovni. Pro nás je zajímavé, že v odtajněných materiálech CIA z 50. let jsou zprávy o testování biologických a chemických zbraní na četných místech Československé republiky, jmenovitě uvedených ve zprávě CIA. [1]

Korejská válka byla svým způsobem dobovým testem strategického myšlení, které vycházelo ze zkušeností doslova obou světových válek a promítalo se do úvah jak budou vypadat války příští.

Zhruba celý jeden rok se v Koreji válčilo „manévrovacím modem“ – a pak se z toho stala válka pozici, což bylo způsobeno především politickými úvahami typu: „Vítězit je či může být stejně nebezpečné jako prohrávat.“ Jinými slovy – o absolutní eskalaci nestál ani sever (Korejská lidově demokratická republika), ani jih (Korejská republika).

Kdo byl iniciátorem konfliktu? Nedávno se k řadě starších verzí připojila nová, podle níž to „byly vlastně USA kdo vyprovokoval severní Koreu, aby napadla jih“. Tato verze se opírá o prohlášení státního tajemníka (ministra zahraničí) USA Deana Achesona z 12. 1. 1950. Měl prohlásit, že USA už nepojímají Jižní Koreu za oblast, která je „součástí obranného perimetru“, na kterou by se měla vztahovat ochrana USA.

Washington nepřehlédl, že od podzimu 1949 tři korejské divize, které bojovaly pod Mao Ce-tungem, se přemístily k 38. rovnoběžce v Koreji a byly na svou dobu velmi rychle modernizovány, ale byly ignorovány zprávy o tom, že od 8. června 1950 jsou severokorejské železnice převedeny do nejvyšší režimu pohotovosti – čili prakticky na činnost nutnou pro válečný stav. V Soulu (hl. m. Korejské republiky) byly sice zveřejňovány zprávy o očekávané invazi ze severu, přesto 24. června 1950 náčelník generálního štábu jihokorejské armády Če Ben Dok zrušil stav zvýšené bojové pohotovosti.

Znamenalo to snad, že Washington rozehrával situaci, která by lákala Stalina a Kim Ir Sena k výpadu proti jihu? O co se mohlo hrát? O to, aby měl SSSR pod kontrolou celou Koreu?

O to, aby se Čína a USA dostaly do války – a čínští komunisté, aby zeslábli – což si mohly přát USA stejně jako Stalin?

Nebo si snad USA přály, aby se zavedením výjimečných válečných zákonů mohl upevnit jihokorejský Li Syn Manův režim (navíc podpořený OSN) a USA by v oblasti domácí politiky mohly získat mandát k posilování své pozice na Dálném východě (k čemuž nakonec taky na konec došlo)?

Historici, kteří předložili výše uvedenou teorii, se odvolávají na plán Pentagonu „SL-17“ (schválený 19. června 1950). Ten předpokládal ofenzivu severokorejských vojsk, ústup jihokorejských vojsk, následný protiúder USA a jihokorejské armády, spolu s desantem v týlu severokorejských jednotek – a zničení sil Kim Ir Sena. Tak se také situace na začátku války rozvíjela – až na plánovanou rychlou porážku severu.

V neděli brzy ráno 25. června 1950 Severokorejci překročili 38. rovnoběžku, ale nezapomněli oficiálně prohlásit, že předtím byli napadeni z jihu a odrazili toto napadení. Soul obsadili již za tři dny – 28. června; 30. června dokázali překročit řeku Han, 4. července dobyli město Suwon a 6. července už i přístav Inčchon (Čemulpo). A ještě řadu dalších méně významných bodů. První týden (vlastně jen za 5 dní bojů) – padlo (či bylo zraněno) přes 20 000 vojáků jihokorejské strany.

27. června Truman – s odvoláním na rezoluci Rady bezpečnosti Organizace spojených národů – vydal rozkaz americké armádě k boji. Vrchní velitel na Dálném východě generál Douglas MacArthur už předtím poslal bombardéry dislokované v Japonsku do boje.

Od 27. 6. 1950 byly hlavním strategickým faktorem války letecké útoky na Severní Koreu. Byly systematické a masové. 3. července 1950 se do bojů dostávají také letouny USA z letadlové lodi *Valley Forge* a britské stroje z letadlové lodi *Triumph*. Americká 7. flotila začala systematicky využívat palubní palebnou sílu proti korejskému území.

Již 4. července se dostává do Koreje první skupina amerických vojáků. Dvě roty pod velením podplukovníka Charlese Smitha s přidělenou dělostřeleckou baterií. Do bojů zasahují 5. července, upadli do obklíčení: ze 400 mužů zahynulo 150, ostatní se probili zpět, když na poli nechali veškeré bojové těžké vybavení.

Válka byla velmi krutá. Jihokorejci bojovali statečně, jsou známy případy, kdy se vrhali pod severokorejské tanky T-34 s batohy plnými výbušniny. Severokorejci v první fázi války rychle postupovali přestože Jižní Korea a USA měly převahu ve vzduchu a na moři kolem poloostrova.

13. července se dostali Severokorejci k řece Kum a 14. července ji překročili. 20. července 1950 se severokorejské armádě podařilo obklíčit a zničit základní sílu 24. americké pěší divize v oblasti Tedžonu (Tejonu). Její velitel genmjr. William F. Dean byl zajat. 20. srpna vojska OSN kontrolovala pouhých 10 procent území Jižní Koreje (tzv. pusanský perimetr).

Prvních šest týdnů války znamenaly pro USA a Jižní Koreu ztrátu asi 90 000 mrtvých a zajatých a ztrátu velkého množství vojenské techniky. Ale na pusanském perimetru bylo soustředěno dalších 180 000 vojáků – 5 amerických a 5 jihokorejských divizí, anglická pěchotní brigáda a několik dalších jednotlivých částí a oddílů. Proti útočícímu severu stálo tady 6krát tolik tanků, a 2,5krát větší síla živá a dělostřelecká.

Sever za první období téměř nepřetržité ofenzivy ztratil 40 procent dělostřelectva a polovinu tanků. Letecká obrana proti severokorejským jednotkám byla hodně účinná – týlová podpora ofenzivy selhávala. Bylo málo munice i potravin. A 8. září 1950 se poslední ofenziva už musela zastavit. Spíše – neměla sílu pokračovat.

15. září 1950 Američani provedli výsadek v Inčonu (10. americký armádní sbor). Tady 1. divize námořní pěchoty rychle zlomila odpor Severokorejců (ti zde měli jen asi 3000 mužů). Američané dobyli přístav a město a spolu se 7. pěší divizí rychle postupovali na Soul (vzdálený 30 km). Jenže tento směr byl lépe bráněn, a tak do Soulu se Američané dostali až 26. září 1950. Ale to už útok na sever byl podporován i postupujícími spojenými útvary USA a Jižní Koreje – zejména 8. americkou armádou, která přicházela od Pusanu (hlavního korejského přístavu na jižním okraji poloostrova) a probojovávala se na sever už od 16. září 1950.

Pro úpornou obranu Soulu se severokorejským vojákům podařilo zaměstnat protivníka tak, že nemohl zabránit uvolnění těch sil, které Severokorejci uvízly na jihu u Pusanu. Ale dva střelecké (tj. pěší) severokorejské sbory se už na sever zpátky nedokázaly stáhnout. Ty pak tvořily tzv. druhou frontu. Na té se bojovalo až do prosince 1950.

Vojska OSN však dokázala už k 1. říjnu 1950 zahnat armádu Kim Ir Sena na území před začátkem války. Ztráty severu, podle amerických údajů, tehdy dělaly 125 000 vojáků (v tomto případě je míněn počet zajatých). USA se u 38. rovnoběžky dlouho nezdržovaly. Už 11. října 1950 se ofenzivní akce pohnuly dál na sever. 20. října byl proveden letecký výsadek v týlu severokorejských jednotek: seskočilo na 5000 vojáků, 178. zvláštní úderná skupina). Byl to útok na Fenjan (dnes Pchjongjang) ze severního směru; z jihu sem postupovaly pěší síly USA a Korejské republiky.

Fenjan pak padl 23. října 1950. Krátce předtím už padl – na stejné rovnoběžce jako severokorejské hlavní město – i přístav Wonsan (ten však leží na východním břehu u Japonského moře). Koncem října 1950 se vojska OSN dostala na samu hranici Koreje s Čínou. [2]

Protože se tak válečná situace dostala i na hranici s SSSR, Stalin se chystal, že pošle do Severní Koreje pět sovětských divizí.

Mao naproti tomu usoudil, že nastal čas poslat do Koreje čínské „dobrovolníky“. Těm velel Pen Teh-huaj (později mu byla propůjčena hodnost maršála). V jeho memoárech najdeme, že začátkem října 1950 Mao Ce-tung svolal radu, na níž bylo rozhodnuto přijít Kim Ir Senovi na pomoc proti imperialistům. Pen Teh-huaj soudil, že nelze dopustit, aby USA a Čína dělila jen řeka Jalu (Ja-lu-tiang, korejsky Amnok, angl. Yalu River), v době kdy USA kontrolují „přes Čankajška“ Tchaj-wan.

Naproti tomu Generál McArthur na schůzce s prezidentem Trumanem na ostrově Wake (zámořské území USA v Tichém oceánu) prezidentovi dokazoval, že Mao Ce-tung do války přímo s USA nepůjde a ani velké boje u řeky Chongchon USA o tom nepřesvědčily. Ale ve válce se všechno rychle mění.

24. listopadu začala protiofenziva ze severu na široké frontě. Američané uvádějí, že Čína tu zasadila na 180 000 „lidových dobrovolníků“. V tuto chvíli to bylo pro USA překvapení: 8. armáda USA byla těžce zasažena, nejvíce utrpěly 1. divize námořní pěchoty a 3. pěší divize. Jejich ztráty byly nesmírné.

6. prosince 1950 vojska OSN musela ustoupit z Fenjanu. A na Vánoce – 25. prosince 1950 – se stáhla z celé Severní Koreje – za 38. rovnoběžku. Jenže 4. ledna 1951 znovu padl Soul a od té chvíle válka dostala charakter jako „na houpáče“.

Po střídání útoků fronta putovala vždy pár desítek kilometrů na sever a zase na jih. A 14. března 1951 byl Soul zase v rukou jihu. Tak to pokračovalo do července 1951, než se houpáčka zastavila. Další dva roky pokračovala „jen“ pozíční válka.

Poměr sil byl v té době následující. Sever (Korejci a čínští „dobrovolníci“): 1 300 000 mužů; děl a minometů – asi 5000; tanky a samohybná děla – přes 360; letadel 588; Vojska OSN:

505 000 mužů; děla a minomety – přes 2000; tanky a samohybná děla – přes 800; letadla – do 1600;

Délka fronty byla jen něco přes 200 km, a na ní bylo současně z obou stran bezprostředně asi 800 000 mužů (ostatní v zálohách); charakter fronty – silně členěná hornatá krajina.

Když válka začínala, měla Severní Korea pěších vojáků 175 000; Jižní Korea měla – ale společně s policejními silami – 180 000 mužů. Zhruba poslední dva roky války byly síly v zákopech – a fronta se moc nehýbala až do uzavření příměří. [3]

Když dnes vojenští specialisté a historici v Rusku publikují své pohledy na korejskou válku, nejvíc používají západní údaje, ne sovětské. Nicméně vojenský historik Alexandr Utkin odmítá názory, že sever bojoval jen masivními útoky, aniž by šetřil lidskou sílu. Tvrdí, že akce severu byly dobře promyšlené – a využívaly výbornou znalost terénu a minometnou palbu a účinnost ručních granátů.

Úspěchy severu v období červen-srpen 1950 byly dosaženy také díky obrovským zkušenostem z protijaponské a občanské války v Číně, která skončila teprve na podzim 1949. Tuhle školu měli samozřejmě také a především čínští dobrovolníci.

Maršál Pen Teh-huaj o bojích v listopadu 1950 říká: *„Tehdy jsme uplatňovali taktiku úmyslné demonstrace svých slabých stránek, schválně jsme nalákali protivníka do hloubky území. Když jsme mu vzdorovali slabou silou v kontaktních bojích – tak jsme svými hlavními silami kontrolovali prostor na západ a východ od Pukčžinu; přitom jsme využili příhodný reliéf oblasti, měli dobře zamaskované pozice, abychom mohli odvetný úder provést – a to 30 km od místa, odkud se protivník chystal na nás zaútočit...“*

Podle Pen Teh-huaje protiútok z jihu začal 20. listopadu. Čína – podle plánu – odrážela útoky malými silami – a lákala nepřítele za sebou. Podle slov maršála Pen Teh huaje se situace vyvíjela následujícím způsobem: *„Čekali jsme do soumraku. A využili jsme toho, že protivník, který postupoval, šel otevřeným terénem. Jeho vojáci byli unaveni celodenním bojem. Naše hlavní síly se pak dostaly do jejich řad a ničili jsme je zblízka granáty i bodáky. Bylo pro protivníka nemožné, aby v takové situaci využíval svou hlavní přednost – silnou palebnou kapacitu. Ale taková taktika se nedá opakovat.“*

V Koreji bylo možné v reálném boji zkoušet nové druhy zbraní, ale nahlas se o tom nikde nemluvalo. Ze sovětské strany to bylo navíc všechno tajné v nejvyšší míře, obzvláště se nikde a nikdy nesmělo zmiňovat zvláště o tom, kolik ruských sovětských letců bojovalo na korejském nebi. Navíc se začaly postupně měnit vztahy Moskvy a Pekingu, až tito dva bývalí spojenci stáli proti sobě jako dva nepřátelé, což také neumožňovalo (ze sovětské strany) otevřeně mluvit o věcech spojených s korejskou válkou.

Zvláštní kapitolu tvoří vzdušné boje v Koreji. Z technického hlediska – poprvé v historii válek – se ve velkém uplatnilo proudové letectvo a své možnosti tu ve velkém předvedly vrtulníky.

Odehrály se zde první souboje proudových strojů ve velkém – na tu dobu nejlepších strojů světa – MiG-15 a Sabre F-86. Utkin zpochybňuje některé údaje uváděné ve Spojených státech, konkrétně, že na jeden sestřelený F-86 bylo sestřeleno 13 MiGů-15.

Historik Alexandr Utkin se odvolává na letce sovětského 64. leteckého sboru, že sovětské letci sestřelili 1106 amerických letadel, ponejvíce Saberů F-86. Tento údaj má nepřímo potvrdit kniha *„Letecká moc – rozhodující síla v Koreji“* (vydáno 1957 Toronto-New York-London). Ta uvádí, že letecké síly USA při soubojích ztratily na 2000 strojů a letectvo amerického vojenského námořnictva že přišlo ještě o 1200 strojů.

Utkin tvrdí, že dnes v Rusku existuje poměrně dost publikací o korejské válce. Cituje plk. Jevgenije Pepeljaeva (sloužil u 196. leteckého pluku), který dostal titul hrdina SSSR za sestřelení 20 amerických letadel nad Koreou. Pepeljaev soudí, že migy a sabery měly stejnou kvalitu. Odmítá názory o technologické převaze jedné či druhé, úspěch v leteckém souboji závisel podle něho jen na dovednosti, mistrovství a odvaze letců. Byly to souboje rovnocenných soupeřů.

Pepeljaevovy názory jsou pozoruhodné i pro upozornění na strategickou hloupost, ba primitivismus, pramenící zřejmě z velkého strachu, vyvěrajícího z ovzduší stalinismu. V r. 1948 bylo v ÚV VKS/b přijato usnesení „O boji s haváriemi ve vojenském letectvu“. Tresty za jakoukoli nehodu, incident, byly drakonické. Velitelé letectva ve snaze vyhnout se trestům za cokoliv omezovali letecká cvičení a maximálně zjednodušovali bojovou přípravu. Skupinová cvičení skoro neexistovala, letecký výcvik byl minimální. Zásahu na tom, že ztráty sovětských pilotů v korejské válce nebyly větší, měla i taková okolnost, že „dobrovolníci“ procházeli před odvelením do Severní Koreje tříměsíčním intenzivním výcvikem.

Co se týče letectva, korejská válka přinesla jeden zásadní poznatek. Se zavedením proudových stíhaček skončily doby, kdy bylo možné používat strategické bombardéry s pístovými motory za bílého dne, bez vybojování absolutní vzdušné nadvlády. Rozdíl ve výkonech byl příliš veliký. Nepočetný spojenecký doprovod nestačil plnit své úkoly v oblastech, kde byly sovětské letecké jednotky schopné vybudovat lokální vzdušnou nadvládu s mnohanásobnou početní převahou. Obrat nastal až v listopadu 1952, kdy Američané dostali ke svým tigercatům nové stíhací letouny Douglas F3D-2N Skynight, vybavených na svou dobu výkonným radiolokačním systémem AN/APQ-35 (jenž byl tvořen vlastně dvěma radiolokátory: přehledovým a zaměřovacím). Přestože skynight za letovými výkony migů zaostával, palubní radiolokátory tento handicap přinejmenším vyrovnávaly.

„Strategický přínos“ korejské války byl jistě i v tom, že podpořil koncepci stavby letadlových lodí. Z nich vzlétaly stroje přímo k vzdušným soubojům a letadlové lodi byly také tím nejlepším prostředkem pro dopravu těchto letadel k válčištím. Převážely F-86 z USA do Japonska, aniž by se stroje v Japonsku teprve musely smontovat – a už během plavby bylo možné je zalétávat.

Námořní moc sehrála v tomto konfliktu sice malou, ale důležitou úlohu. Umožnila McArthurovi vést v září 1950 zničující úder v Inčchon, umožnila zásobování jednotek na pevnině, pobřežní ostřelování vedené válečnými loděmi a údery na pozemní cíle letadly startujícími z letadlových lodí. Byl to typ operací, jež byl zopakován ve Vietnamu o 15 let později (a více méně se tímto modelem řídí i vedení současných operací).

Pokud jde o tanky, korejský poloostrov pro velké tankové bitvy není a nebyl ideálním prostředím, ale v jeho hornatě členitém a lesním prostoru byly tankové akce dost specifické a podle lokality úspěšné v obraně i v útoku.

Sever měl především T-34-85; Jihokorejci zase měli lehké M24 Chaffee, střední M4A3E8 Shermany, M26 Pershingy, M46 Pattony (všechno výroba USA) a britské centuriony. Utkin se brání tvrzení, že západní tanky byly lepší než T-34, protože ve skutečnosti se podle něj nedá přesně zjistit, jak byly vyřazovány z boje ruské tanky, v tankových bitvách to však většinu nebývalo. Hlavní ničení tanků obstarávaly letecké útoky. Jen v létě a na podzim 1950 – podle amerických údajů – mělo letectvo pod vlajkou OSN zničit asi 900 tanků (což by bylo ovšem trojnásobné množství toho, co sever vůbec měl!).

Američtí tankisté dávali přednost staršímu těžkému shermanu před novějším pershingem. Britským tankistům se zase nedařilo v krutých korejských zimách s centurionem. Patton s 90mm dělem byl oceňován všemi téměř vždy na prvním místě.

Polní dělostřelectvo severu používalo sovětskou pětačtyřicítku (ráže 45 mm); byla to zbraň pozemního vojska po celou dobu války. Lepší výsledky měla však ruská sedmapadesátka (57 mm); ta se však uplatňovala jen či většinou v hloubi obrany proti tankům. Polní dělo 76 mm (vzor z roku 1943) se moc neuplatnilo, pro nevelký dostřel.

K lepším zbraním severu patřilo divizní dělo 76mm ZIS-3, ale náboje taky neměly patřičnou potřebnou razanci. Nejvyššího hodnocení se dostávalo houfnici 122 mm (vzor r. 1938). Dala se hmotností srovnávat s americkou houfnicí 105 mm, ale sovětský náboj měl o polovinu větší účinek (navíc toto dítko konstruktéra Fjodora Petrova bylo spolehlivější v provozu).

Raketomety M-13 (kašuše) byly sice efektivní, ale v druhé polovině války byly už málo používané. Nemotorná mašina nestačila po vypálení své salvy zmizet včas z palebné pozice – a stávala se obětí odvetné palby či leteckého útoku.

Korejská válka jen znovu potvrdila, že v horských a hornatých podmínkách je stále velmi dobrou zbraní minomet. Proto Korejci zvyšovali svou výzbroj o minomety 82 mm – během války 5krát – a také 120 mm minomety, ty dokonce 9krát. Toto jejich úsilí mělo však značnou slabinu – špatnou rozvědku. Severokorejci neměli ani velké houfnice (152 mm) pro boj se vzdáleným dělostřelectvem protivníka, ani letadla či vrtulníky pro korigování směrů a cílů palby. Američané měli dobrý letecký systém korigování palby (po dvou letadlech na pozemní palebnou divizi). To snižovalo nutnost pozemní rozvědky a rozmístění pozorovacích stanovišť.

Celkem dobře vojenští historici hodnotí účinnost amerických houfnic 105 mm a 155 mm a také reaktivní protitankové 88,9mm zbraně.

Pokud jde o dělostřelectvo – nejmocnější zbraní v Koreji byla děla 406 mm amerických křižníků Missouri, Wisconsin, Iowa a New Jersey. Tato plavidla po druhé světové válce nešla do šrotu, jen do zálohy. A korejská válka dokázala, že jejich zachování bylo znamenitým strategickým tahem. Ostatně i další lokální války 20. století to potvrdily.

Poznámky:

- [1] Informace o jejich testování na amerických válečných zajatcích nebyly dosud oficiálně potvrzeny. Viz dále Hana CATALANOVÁ, duben 2003, doslov ke knize Korejské zvěrstvo! (*Korean Atrocity!*, autor Philip D. Chinery).
- [2] Vojska OSN tehdy kromě amerických sil (8. armáda USA) tvořila ještě turecká brigáda, a prapory Austrálie, Kanady, Filipín, Holandska a Thajska – a ovšem divize Jižní Koreje.
- [3] V korejské válce, 1950-1953, dosáhly ztráty na životech hranice čtyř milionů. Padlo více 900 tisíc Číňanů, více než tři miliony severních i jižních Korejců bylo zabito nebo pohřešováno, dalších pět milionů ztratilo domov. V bojích zemřel více než jeden milion civilistů, zemřely také asi 3 tisíce mužů vojenských kontingentů zemí OSN. Zahynulo 54 246 příslušníků americké armády, po oficiální výměně zajatců zůstalo více než 8000 Američanů nezvěstných (ve vietnamské válce 1964-1975 přišlo o život 58 202 amerických vojáků, nezvěstných oficiálně 2338). SSSR přiznal v korejské válce ztrátu 120 pilotů.

Plukovník ve výslužbě Vasil Coka – veterán druhé světové války

* 18. dubna 1923

Narodil se 18. dubna 1923 v Dulově na Podkarpatské Rusi. V roce 1940 po obsazení Podkarpatské Rusi Maďarskem uprchl spolu se dvěma spolužáky přes Polsko do Sovětského svazu. Zde byl okamžitě zatčen a po několika výsleších NKVD byl odsouzen na tři roky do gulagu na Sibiř. Po osvobození z Gulagu v roce 1943 byl v Buzuluku zařazen do důstojnické školy. Po náročném výcviku v Buzuluku a Novochopersku se koncem září 1943 zúčastnil v rámci 1. československé samostatné brigády bojů o Kyjev, Vasilkov, Žažkov, Rudu, Bílou Cerkev a Duklu. Po skončení bojů na Dukle byl zařazen do nově se tvořícího se štábu gen. Kratochvíla, který odcestoval na Podkarpatskou Rus s úmyslem vybudovat náhradní pluk na osvobozeném území Československa v Chustu. Vasil Coka žádal o převelení na frontu, ale nebylo mu vyhověno. Byl proto přemístěn do nově se tvořící 4. dělostřelecké brigády v Levoči. Po krátkém výcviku pokračovala brigáda v bojích o Liptovský Mikuláš, Ružomberok, Turčanský svatý Martin a směřovala ke Vsetínu.

„Bylo to 3. května 1945,“ vzpomíná plukovník Vasil Coka, „kdy jsme překročili jeden z vrchů u Hrozenkova, konkrétně Huslenky. Objevil se nám pohled na protější svah. Partyzáni urputnou střelbou útočili na nepřítele. Okamžitě jsme spěchali do údolí na pomoc a dostali se do osady Johanová. Velitel brigády rozhodl neútočit přímo na Vsetín, ale udělat obchvat na Horní Město. Těžké zbraně musely zůstat v osadě Johanové. Měli jsme se spojit po osvobození Horního Města. Když jsem stál v palebném postavení a pozoroval tři partyzány snažící se i přes prudkou palbu bránících se Němců dostat se plížením k městu Vsetín, rozhodl jsem se jako velitel protitankové rotы pomoci. Vydal jsem několik rozkazů a sám jsem postupoval s obsluhou jednoho děla malým porostem. Dostali jsme se nepozorovaně k menšímu domku. Z úkrytu jsem pozoroval tři německé vojáky v zákopech střelících po postupujících partyzánech. Čtvrtý stál u koní s vozem. Usoudil jsem, že se pravděpodobně jedná o družstvo, které zajišťuje německým vojákům ústup. Opatrně jsem každému z mých vojáků určil cíl a během krátké doby se nám podařilo nepřátelské družstvo zneškodnit. Mezitím přivezli mé protitankové dělo tažené koňmi a pokračovali jsme na Horní Město. Občané vycházeli z domů, vítali nás a nabízeli cigarety. Musel jsem je odhánět, protože nepřítel ještě nebyl poražen a poblíž Horního Města nás překvapila palba ze zámku. Naštěstí nebyl nikdo zraněn. Náhle jsem uviděl na obzoru rojnici našich chlapců běžících na Horní Město s křikem „u-rááá“. Mohli nás všechny postřílet, vždyť jsme pro ně na tu dálku vypadali v uniformě jako nepřítel. Za celou dlouhou dobu mé účasti na frontě jsem poprvé pocítil strach. Nikdo s ostatních nepostřehl, co se děje.“

Po osvobození Vsetína pokračovala 4. dělostřelecká brigáda přes Ratiboř a další osady do Bystřice pod Hostýnem, kde byl 6. května 1945 v boji těžce zraněn. S průstřelem plic, žaludku, pravé ruky a levé nohy byl odvezen do vsetínské nemocnice, kde ho ošetřil a léčil primář Brázda do konce roku 1945.

Válku ukončil v hodnosti poručíka dělostřelectva. Byl mimo jiné vyznamenán Československým válečným křížem 1939, medailí Za chrabrost před nepřítelem.

Od roku 1945 do roku 1949 působil na Ministerstvu národní obrany v Praze. V roce 1949 byl podle § 1 a 3 zákona č.59/1949 Sb., o odnětí vojenské hodnosti degradován z poručíka na vojína. Jako důvod mu bylo sděleno, že prověřovacím řízením bylo shledáno, že pro svůj postoj a jednání neskytá záruku, že bude spolehlivým a zcela oddaným lidově demokratickému zřízení.

V roce 1965 byl rehabilitován a byla přiznána hodnost kapitána Československé armády a v roce 1999 byl povýšen do hodnosti plukovníka. Od roku 1949 do odchodu do důchodu v roce 1992 pracoval jako vedoucí provozoven restaurací na různých místech v Severomoravském kraji. Ještě dnes je velmi aktivní, je členem Československé obce legionářské, její rozhodčí rady, účastní se besed s mládeží apod. V měsíci květnu letošního roku mu byl udělen Ministerstvem obrany Čestný odznak k 60. výročí ukončení druhé světové války.

Plukovník v. v. Vasil Coka, přes všechny strasti které ve svém životě prožil, je velkým životním optimistou.

„Jsem šťastný, že jsem přežil Stalinův gulag,“ říká Vasil Coka, „že jsem přežil těžké zranění při osvobozování Bystřice pod Hostýnem, že jsem přežil 50. a 60. léta a že mě neodvedli zpátky do gulagu. Jsem šťastný, že jsem se dožil roku 2005.“

Plk. v zál. Petr Majer

СССР НАРКОМВОЕНДЕПАРТАТ УПРАВЛЕНИЕ УХО-ИЖЕМОСКОГО НАПРАВЛЕНИЯ ЛАГЕРИ УПРАВЛЕНИЕ УХО-ИЖЕМОСКОГО НАПРАВЛЕНИЯ ЛАГЕРИ № 6351725 Для регистрации Таб. 1-10 Ух. и ж. ос. НКВД	СПРАВКА Дата гр. СССР <u>28.05</u> Имя <u>Василий Геннадьевич</u> Уроженцу <u>Ф. Кузнецов, Тихвинского округа</u> Жена <u>Татьяна</u> Национальность <u>УКРАИНЕЦ</u> Гражданство <u>ЧЕКОСЛОВАКИИ</u> Ограждению <u>Особым Советским при НКВД СССР</u> по ст. ст. <u>за незаконный переход государственной</u> <u>границы</u> на основании <u>Указа Президиума Верховного Совета СССР от 10 ноября 1947 г. об отмене</u> <u>ст. 58 УК РСФСР</u> из Ух. и ж. ос. НКВД освобожден в <u>1965</u> г. Начальник Ух. и ж. ос. НКВД <u>В. В. В.</u> Начальник ОУПЗ НКВД <u>В. В. В.</u>

English Annotation

The Development of Defence Capabilities of the European Union by Col. Ing. Vladimír Šilhan, CSc., MSc. The Amsterdam Treaty spells out the objective to strengthen the security of the European Union in all ways as one of the five fundamental objectives. This Treaty incorporated the Western European's Petersberg Tasks (i.e. humanitarian and rescue tasks, peace-keeping tasks and tasks of combat forces in crisis management, including peacemaking) into the Treaty on European Union. This laid the basis for the operative development of the European Security and Defence Policy (ESDP). Developing ESDP is an ongoing project. Like the enlargement, it will play a significant role in determining the future of the Union. Its central aim is to complete and thus strengthen the European Union's external ability to act through the development of civilian and military capabilities. If the EU member states are to work together successfully, this may help to forge a common identity and promote integration. ESDP is therefore also a key project for further unification of Europe. The main aim of this introductory article is to discuss: what ESDP is about, where does it come from and what are its main results?

Project Management and Armaments Acquisition by Prof. Ing. Jaroslav Komárek, CSc. Nowadays, contemporary management structures are subordinated to required products, so are armaments acquisition processes in armed forces. Set structures are changed according to changed objectives of military organisation. We have dozens of standardized management procedures used in NATO armies. Project management consists roughly of ten various processes tied with strategy, purpose, inner connection (configuration control), time synchrony, sources, expenses, quality, personnel, communication (information control), risks and sub deliveries of project, supplemented by assessment process (earned value analysis). They all together illustrate the specificity of project management. The author of this article pays special attention to acquisition strategy, cost breakdown, statement of work, development and testing in shared (integrated) data environment. Although configuration processes in NATO countries follow principles stated in Allied Configuration Management Publications, there are numbers of casual, unexpected incidents, covered by the so-called risk

management. In the US, this field of academic study (project management) belongs among administration sciences, in the UK, there is two years' study course for MDA degree (Master of Defence Administration). In our country we wanted to introduce similar course in military academy schedule, but unfortunately, it failed.

MILITARY ART

Operational Surroundings and the Character of Future Operations by Col. GSO Ing. Vladimír Karaffa, CSc. External and internal conditions esp. those influencing setting up national security policy are overlapping. They influence the development of military-strategical behaviour, the programmes that provide all the facilities necessary for a particular application of security principles. The aspiration of the strategical control of armed forces is to find out general tendencies of operational surroundings, their ultimate consequences that might influence the character of military operations. The Armed Forces of the Czech Republic are going to operate almost solely in an operational frame of NATO (or other alliance) forces. Consequently, their operational surroundings are the same as ours. It is advisable for us, as the first step, to study their predictions formulated for example by NATO or EU authorities. Our prospective enemies will be asymmetric ones, in numbers and technology, avoiding open clashes, trying to mix up with local population, affecting multinational regions (globalisation). Such opponents can be defeated only with cooperation with friendly or alliance states. The author recommends to concentrate primarily on cooperation within the Alliance, on developing capacities for HNS (Host National Support), NNEC (NATO Network Enabled Capability) and so on.

The Preparation of ACR Contingent for Peace Operation by Maj. Ing. Josef Ručka. The aim to create standing UN forces had not succeeded, so in 1994 the Stand-by Arrangement System was formed, which was in fact a computer database with today's 71 nations offering their forces for UN peace missions. Among others, the Czech Republic declares its preparedness for tasks and missions beyond Article 5 North Atlantic Treaty, as well as for the so-called Petersberg Tasks

(under the EU leadership). Newly introducing 2-year cycle of military preparations will enable to prepare and train units and small units for future peace operations, including standard military preparation. Proposed advanced courses could enable to organise military contingent only several weeks before their actual deployment. The 2-year cycle of training and readiness consists of one year of intensive training and one year of high readiness (excellence training). In this article the author proposes two variants, covering several stages both individual and units training. The article is accompanied by two tables (two proposed variants of training) and a chart of ACR (Czech Army) preparation for UN peace missions.

Problems of Technical Protection of Railways as an Inseparable Part of Operational Preparation of State Territory: Its Prospects by Col. Ing. Jan English (ret.), Ing. Radovan Soušek, Ph.D., Col. Ing. Jan Jan Strbačka, CSc. (ret.). The Technical Protection (TP) of Czech railways represents an inseparable part of Operational Preparation of Czech State Territory (OPCST). The protection of railway network does not mean mere "defence"; it implies above all rapid and smooth reconstruction of railways, restoration of their normal performances. It is necessary for us to develop our own or coalition's requirements for minimal railways capability, including the time of limited passability. Even though NATO alliance has and will have air superiority (air dominance), it is crucial to set up the extent of probable destruction of railways. Up to 1993 this problem was solved by the Railway Military Units, as a part of the formed Czechoslovak Army. They covered all issues, starting with basic training via introducing new technologies towards railways defence. During TP implementations the authors gained a lot of practical results. Firstly, they propose to simplify the current Special Restoration Shops of Transport Ministry; secondly, to pass laws prescribing the obligation for civilian companies to restore/reconstruct our railway infrastructure in time of emergencies.

Characteristics of Selected Groups of Domestic Population: Making Use of Information Sources in Non-Combat Operations during HUMINT by Maj. Ing. Libor Kutěj, Ph.D. This article has no ambitions to become a precise directive for rating regional environments, so that readers could use it as the manual. It is only a general guide for the assessment of local conditions, whether or not they could be used as a HUMINT source. HUMINT, short for human intelligence, is an intelligence gathering discipline collecting information either by interviewing or tracking a subject of investigation, or by using a combination of 'black' techniques to gain confessions or involuntary disclosure of information. Members of intelligence teams should work together, hand in

hand, cooperate with members of CIMIC teams (civil-military teams). It is not only necessary to evaluate individual components of local surroundings, but essential to cover local surroundings in progress, to follow their roots and subsequent developments in the very territory the operation is conducted.

OPINIONS, CONTROVERSY

System of Planning, Programming, Budgeting (and Flogging a Dead Horse)? by Maj. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D. Within our branch of public finance management, the PPBS was a legendary system. All were talking about it, acclaimed it, but nobody saw its real results. Although the system was originally passionately welcomed, in practice the system was refused, even though the preconditions for its implementation were very favourable: Ing. Dzvonič, defence deputy minister for economy, had held its position for very long time. The author summarizes all deficiencies and shortages in Czech PPB system, in a way he met them as an economy teacher (Faculty of Economy and Management, Defence University, Brno). Supported by officially released data, supplemented by his own experiences, he comes to the conclusion that in spite of some most recent minor improvements, the PPBS does not work properly. Moreover, we lack high-quality economy data base, so that the top-management and leading defence officials might lack the chance to learn by mistakes of their own.

INFORMATION PAGES

The Commitment to Implement International Humanitarian Laws in Time of Peace by JUDr. Jiří Fuchs, Ph.D. Although this theme is very relevant, the subject by itself draws scarcely any attention of Czech public. Therefore the author decided to write a small study about their functioning. Actually, according the so-called Common Article 47/48/127/144 of Geneva Conventions, humanitarian laws include a commitment to spread information about them, even in peace. A basic frame of war laws, or nowadays more often known as humanitarian laws, were set by the Geneva Convention of 1949. They form a sophisticated network of rules, internally tied together. They define regulations for the treatment of non-combatants, prisoners of war, and populations under military occupation, especially the treatment of civilian, neutrals, and POWs. Conventions also outlaw the use of certain weapons. To observe them, to implement international humanitarian laws, presuppose that the public, namely members of armed forces, ought to know them properly. All people must be familiar with at least basic principles of four Geneva Conventions and their two main amendments (Additional Protocols).

Private Military and Security Companies by Bc. Jan Závěšický. Presented text informs, in short, about the subject of Private Military and Private Security Companies (PCS/PMC). The reason why they flourish after the end of Cold War lies not only in fact that at present there are a plenty of potential mercenary soldiers (e.g. from the Eastern European countries), but it is also continual instability in various regions of the world that augment their influence. Among clients of private military actors are surprisingly above all renowned international organisations, such as the United Nations, further private and non-governmental organisations, transnational commercial/trade companies and corporations that are operating in risks areas. PSCs and PMCs are very often criticised for their insufficient transparency, sometimes missing legitimacy and law frames, but wide spread demands for their activity lead directly towards their generally accepted legalisation.

The Basic Allowance for Housing in the Armed Forces of the United States by WO1 Mgr. Radka Poláčková. The armed forces of the developed countries provide their professional soldiers accommodation either through allowance for housing or by assignment of soldiers to government quarters. The US Armed Forces solve this situation similarly – they apply methodical and economy criteria to assign the allowance to soldiers. There are several types of BAH (Basic Allowance for Housing) to satisfy various housing situations that occur among military members. In general, the amount of BAH you receive depends on your location, pay grade, and whether you have dependents. Ms Poláčková mentions also two predecessors to the present day allowance system: old Basic Allowance for Quarters (BAQ), which was based on the national average for housing, and Variable Housing Allowance (VHA). The Czech Army started to pay out mentioned allowances in 1999, but according to the authoress, our allowance system does not meet the criteria of rationality and suitability. The authoress proposes to follow the US model and familiarise the readers with ways of counting BAH, using as an example two tables with the so-called anchor points and corresponding pay grades.

Aspects of Humane Behaviour, Crowd Control and Emergency Situations by Ing. Bc. Radomír Ščurek. Crowd psychology is a special branch of behavioural sciences, i.e. fields of study that primarily concern the understanding, prediction, and control of humane behaviour. A catastrophe is a sudden, often life-threatening calamity or disaster that pushes people to the outer limits of their coping capability. The author concentrates its attention towards that is to say crowd psychology, types of crowd, its collective reactions, mass hysteria, including stand-by effects, in a sense that crowd psychology was treated namely by the famous French writer and social psychologist Le

Bon. The author depicts non-lethal methods copying the crowd, including e.g. tear gas, as a form of riot control that is often used by police forces to break up crowds of people. He classifies present-day means of crowd control into several categories (mechanical, chemical, electrical, means with sound light or sound effects). Contemporary science gave also rise to the so-called non-lethal weapons which represent an alternative tool for enforcing law and order.

Education and Schooling of Residents of the CR in the Field of Defence and Protection, Preparation for Crisis Situations: Present State and Prospects by Mgr. Libor Stejskal. The scope of civil defence education is broad, ranging from occupations requiring little skill to those requiring a high degree of skill and scientific knowledge. Civil defence, or as we say after 1993 civil protection, is organised preparation for the protection of civilian lives and property and of the means of economic production before, during, and immediately after large-scale emergencies. Civil defence includes the organisation and training of volunteers in the means of self-protection and in learning to reduce loss of life in emergencies. Effective warning systems, adequate shelters inside and outside the home, stockpiles of food and medicine, fire fighting, carrying through necessary rescue operations (including the removal of wreckage), and rehabilitation are all aspects of civil protection. But: although we have vast complex programmes of civil defence, schooling and preparation covers only official institutions; majority of population are not prepared for emergencies or crises situations. Ordinary people are not trained to be prepared for real dangers.

Russian Military Reform by Ing. Josef Nastoupil. Most domestic and foreign analysts agree that military reforms did not progress beyond random reductions in the armed forces. Serious reductions were initiated within the Russian army shortly after 1991, following the collapse of the former USSR. Interestingly, however, such reductions were not only opposed by the political parties but also met with obstruction from the highest MoD representatives. That's why Mr. Putin picked up an intelligence officer Mr. Sergey Ivanov to push the reform in the Russia MoD. The most serious impulse for the reform was the catastrophic failure of Russian forces in Chechnya. The reform has roughly two levels: operational (development of forces for asymmetric warfare in low intensity conflicts, conventional air force for counter-insurgency operations, rocket launchers, advanced artillery and bombers) and strategical level (fight on terrorism, sophisticated weapons, dominance of Russian fleet, re-establishing Russian influence in neighbouring states, namely in the Commonwealth of Independent States). Last not least, Russia is going to maintain its reduced nuclear potential, as the only means to counterbalance the supreme military power of the West.

Grand Strategy and National Interests. Grand strategy is the art of using large national power in order to achieve long-term objectives, essentially by coordinated use of all state power bodies. How to set such strategy? First of all, we must have a vision, the image of the role our state will play in the world, to say, after 20-30 years. Then the country has to declare its own state interests, to define the way to success, identify allies, enemies. There is a classification of interests: vital interests, very important interests, and important interests, less important interests. Grand strategy consists of individual strategies (the article is accompanied by several charts depicting their lineage). It is the place where geo-politics, geo-culture, geo-economics and geo-strategy meet. It is the place from which national strategy, political strategy, economy, scientific etc., including military strategy are being unwound. This essay is based upon several articles from German periodicals, *Grundzüge der politischen Strategie* by D. Farwick, *New World Order-Grand Strategies-Gesamtstrategien* by A. K. Riemer in *Grand strategy: Gesamtstrategie: Politische Strategie*, 2004.

Tactics without Fire (*Air Force Deployment against Insurgents in Iraq and Israel*). Leading world's air forces are introducing not-traditional missions: the U.S. Air Force aircraft's sensors originally designed to precisely place a weapon is now being used to track insurgent gunman and messengers or those who plant bombs and plan ambushes. The ultimate goal is not to attack them, but to follow them to safe houses and weapons stores. The aircraft crews also make pre-raid videos that are posted on a classified Internet web site for ground command to study before operation. Similarly, technological advances combined with lessons learned from nearly five years of continuous anti-terror urban warfare are providing a clearer picture of how the Israel Air Force will look and operate. Unmanned aerial vehicles (UAVs), helicopters have achieved information superiority. Using air power in anti-terror operations not only saves the lives of ground troops, but allows Israel to ease conditions for the Palestinians. Israel Air Force tries to persuade terrorists, organisations or states supporting terrorism that there is no place to hide, on the other hand, they believe that air strikes might reduce the toll of innocent victims.

Analysis of Intelligence Data. This article is based on an essay *Limits of Intelligence Analysis*, *Orbis* No 1, Winter 2005, by Richards J. Heuer J., the world famous intelligence publicist. Everyone agrees that good intelligence collection and analysis is essential for our common security, but there is very little agreement about what this means in practice. You must diagnose the limits and distortions that arise within an intelligence organisation. Thoughtful and practical advice on how to improve your analyses means to learn various disciplines: psychology of intelligence analysis,

analytical judgment, finding limits of incomplete information. They form together a wide method based upon the principle of rejecting hypotheses, while tentatively accepting only those hypotheses that cannot be refuted. Intuitive analysis, by comparison, generally concentrates on confirming a hypothesis and commonly more verify supporting a hypothesis than to evidence that weakens it. Validity of a hypothesis can be tested by seeking to disprove it rather than confirm it. Readers who have followed the reasoning to this point will recognize that "analysis of competing analyses" can be proved by enumerating examples that are found to conform to the sought-for rule. Although occasional surprise is probably inevitable...

MILITARY SOCIOLOGY

Are we Able to Govern Ourselves? The Part Two: Political Parties by Prof. PhDr. Martin Potůček, CSc., MSc., PhDr. Miroslav Purkrábek, CSc., PhDr. Antonín Rašek. The capacity to govern, public administration and development, they together concentrate around the phenomenon of modern political parties. They represent one dilemma of pluralist democracy: on the one hand they form a prerequisite of democratic control and government, and on the other side they represent the core problem of an uneasy birth of Czech civil society. The authors come to not too joyful conclusions. Political parties do not match set tasks, they are obsolete, closed, narrow minded. Predominant relations inside parties are as follows: clientelism, favouritism, preferential treatment, prejudice. "Democratic" selection is done by limited number of party officials. Nominees for party or governmental positions are the most conforming from among all candidates. Political parties have no system of personnel policy. Generally, both ordinary citizens and the soldiers need proper instruction and explanation how political decisions come into life, how the political authority is constituted, how political parties fulfil or ought to fulfil their basic functions: governing, political control, and administration.

BOOK REVIEW

Geopolitics of Security by Prof. PhDr. František Ochrana, Dr.Sc. One of today's leading themes is the term "geopolitics". It is applied to the effects of geographical factors on politics, esp. international politics, and political geography. The author of *Geopolitics of Security* is a university teacher at Matej Bela University, Banská Bystrica, Slovakia. He defines the subject as a theoretical system, functioning as a combination of geographical and political factors affecting a country or area. Its analysis can be done in two ways: classical one, Cartesian, where respective

activities of main actors are strictly determined. The second one, modern, non-Cartesian, is based upon probability approach. This substantially changes the point of view upon the latest models of security policy. The author of the book keeps up strictly historical contexts. Some historical models anticipated current status and conditions of developing security. The book culminates in the fourth chapter devoted to the Central European geopolitical space.

Civil Control and Democratic Supervision over the Army in the Czech Republic by *Doc. Mgr. Sylvestr Chrástil, Dr.* The book with the same title, by Mgr. Zdeněk Kríž, Ph.D., was published under the patronage of International Institute of Political Science, Masaryk University, Brno, Czech Republic. The book is introduced by a subtitle: *Peripety in Civil-Military Relations after 1989*. Shortly, problems of military, themes relating to armed forces (esp. the army), warlike matters, soldiers, services, do not attract the interest of the majority of political scientists. Their interests are lying in quite other spheres of social sciences. Therefore, those topics are going to be solved exclusively by military scholars, i.e. insiders who suffer from incapacity to look at problems from outside. Such attitude contains a danger that problems our army has to face are to be distorted, with occupational prejudice; they are to be seen one-sided. That's why this work of "outsider", lecturer from Masaryk University, is so welcomed. He can offer a fresh outlook at issues that are among the most confusing notions nowadays, control and supervision over the forces.

MILITARY PROFESSIONAL

The Programmes of Preparation of ACR Units by *Lt.Col. Ing. Jiří Viteček, Ing. Štefan Zigo*. The year 2005 is the first year in which new quality programmes of training, drill and education for fully professional forces are opened. In fact, this new form of basic training has been performed since April 1st, 2005, occupational and special preparation since July 1st, 2005. The preparation of ACR units as a whole, in accord with our new military concept, will start on 1st of January, 2006. Such preparation is steered in a way securing that ACR units will be fully prepared for their operational deployment (combat usage) in accordance to their specifications. NTL (NATO Tasks List) defines anticipated tasks, differentiated according to units' level and character. The system of preparation is established alongside NATO procedures, covering the cycle of rotation, preparation, operational deployment, preparation. 2-year cycle consists of a year of intensive training and one year of high readiness. The year of intensive training has 4 phases, varied according to unit size (squad, team, platoon, company, task force, command) and phases. Programmes enable to develop full compatibility and interoperability with the

armies of other NATO nations. Solving those problems, the Training and Doctrine Directorate (Czech TRADOC) closely cooperates with other army institutions and units of armed forces.

The Capacities of Czech Chemical Corps for Carrying out NATO Commitments by *Ing. Stanislav Uhlíř, Ph.D.* The theme of this article is the protection the ACR can offer against chemical and biological warfare, against the use of harmful or deadly chemical or biological agents as weapons of war, or against elements of environmental crises, e.g. agents containing substances that are poisonous (mixtures, residues, or materials containing hazardous wastes). Therefore the role of the Chemical Corps has increased in the last few years. In 1991, a Czech chemical unit was even engaged in Persian Gulf War (as Iraqi army was equipped with biological and chemical weapons). At present, Czech Chemical Corps is updating laboratory devices with regard to the NATO requirements; we follow quite a different approach to laboratory testing procedures. The article deals with the possibilities of updating chemical testing devices: Mobile Chem Lab AL-1, Mobile Chem Lab SONDA-CH, Container ISO 1C, side-loader KLAUS-STEELBRO SB 30.

Interoperable Terrain Video-Conference System by *Ing. Jozef Korčák*. An inseparable part from the project of Interoperable Terrain Video-Conference is its ingenious technological accomplishment. The philosophy of transmitting is based upon the so-called wireless technology (Wi-Fi), using among others direct sequence spread spectrum (DSSS) with complementary code keying (CCK). The author of this article, Defence University teacher, is also the author of technological solution of this project. His task was to design, work out and put together its complex technological solution, including pilot production of several prototypes of individual components. One of its positive assets of this project is its high flexibility, simplicity, reliability, operativeness, low acquisition costs, modulability and supreme extensibility, which is tied very closely with previous characteristics. The system was successfully introduced at international exhibition of defence/security technologies IDET 2005, where he ran virtually without any failure. The article is supplemented by several photos of basic units of this system.

Reflections over the War Taking Place 55 Years Ago: Among Others, Korean War was Used as a Test Polygon for US and Russian Weapons (*Reflections over an article by Russian historian Alexander Utkin in the "Nezavisimaya gazeta" 8/7 2005*) by *Jan Petránek*. Korean War, civil and military struggle, was fought on the Korea Peninsula in 1950 and 1953. According to formerly classified American reports, the United States denied the South Korean Army's requests for combat airplanes and tanks. At about the same time,

U.S. Secretary of State Dean Acheson delivered a speech in Washington, D.C., in which he was ambiguous about whether the United States would defend the Republic of Korea (ROK) in a war. One of recent theories explaining the origins of this war says that this was the very reason why the North was encouraged to start the fight. On July 27, 1953, the UN, North Korea, and China signed an armistice agreement. With no peace treaty signed, the two Koreas remained technically still at war. A number of new weapons were tested on both sides. One of "strategic results" of this war was the fact that then neglected aircraft carriers were proved as a leading American strategic tool that would play decisive role in the following decades. It was one of the most destructive wars of the 20th century. Perhaps as many as 4 million people died throughout the peninsula, two-thirds of them civilians. China lost up to 1 million soldiers, the U.S. suffered 54,246 dead. Other UN nations suffered about 3000 dead.

PERSONAL DATA

Colonel Vasil Coka (ret.) - Veteran of World War II by Petr Majer. Colonel Coka was born in 1923 in

Sub-Carpathian region of the former Czechoslovakia (Sub-Carpathian or Transcarpathian Ukraine), which was occupied by Hungarian armed forces in 1940. He fled firstly to Poland, then to Russia, where he was immediately arrested by Russian secret police, the so-called NKVD (People's Commissariat of Internal Affairs) - and sentenced for three years in "Gulag" (Russian labour camp). After the Czechoslovak Army Corps was formed, he was released from prison and as a member of 1st Czechoslovak Independent Brigade took part in famous fights, for liberation of several Ukraine cities, e.g. Kiev, Vasilkov, Zazkov. After the battle of Dukla Pass, he was detached to Gen. Kratochvíl's staff. As an Arty Lieutenant he was wounded in fierce fight. Mr. Coka suffered from the perforations of lungs, stomach, his right arm and left leg was shot through. When he recovered he started to work at the Czech Ministry of Defence. Among others, he was decorated by the Czechoslovak War Cross 1939 and Medal for Bravery. In 1949, after Communist's Coup d'état, he was fired from the Army, his rank was reduced to a "private". In time of "thawing", in the early sixties, he was politically rehabilitated and promoted to the rank of Captain, in 1999 to the rank of Colonel. At present, he is an active member of Czechoslovak Legionnaire Community.

Představení autorů tohoto čísla

Ing. Jan English (plk. v. z.), nar. 1947. Po absolvování Vojenského železničního učiliště ve Valašském Meziříčí (1969) sloužil až do roku 2002 jako voják z povolání. V letech 1972 až 1977 absolvoval Vojenskou fakultu VŠDS Žilina. Do zrušení železničního vojska v roce 1993 postupně zastával na všech jeho stupních řízení velitelské a stábní funkce. Od roku 1994 pracoval na GŠ AČR, naposledy jako zástupce náčelníka oddělení operační přípravy státu. V současné době pracuje jako vedoucí technické ochrany železnic a zvláštního plánování na ředitelství Zvláštních obnovovacích závodů MD ČR. Od roku 2003 je členem hodnotitelské komise „Dopravní systémy a zařízení pro udržitelnou a bezpečnou dopravu“ při MD ČR. Publikoval ve Sborníku železničního vojska, v časopise Doprava a je spoluautor učebního textu pro krizový management v dopravě vydaný Univerzitou Pardubice, kde také externě přednáší. Podílí se na realizaci vědeckého úkolu MD ČR s názvem „Komplexní systém řízení kolejové dopravy v krizových situacích“.

JUDr. Jiří Fuchs, Ph.D., nar. 1974, vystudoval Právnickou fakultu Masarykovy univerzity v Brně. Nejdříve pracoval jako advokátní koncipient v Brně (1997-1998) a posléze jako právník Magistrátu města Brna (1998). V letech 1998-2004 přednášel právo na Vysoké vojenské škole pozemního vojska ve Vyškově a od roku 2004 je vedoucím skupiny obecných a aplikovaných právních disciplín katedry sociálních věd a práva Univerzity obrany v Brně. Zabývá se zejména mezinárodním právem humanitárním, teorií práva a správním právem. Publikuje v časopise pro právní vědu a praxi, ve Vojenských rozhledech a v časopisech Právník a Trestní právo.

Plk. gšt. Ing. Vladimír Karaffa, CSc., nar. 1950, VVŠ PV ve Vyškově, postgraduální studium VA Brno, Marshallovo centrum strategických a ekonomických studií v Garmish-Partenkirchenu, kurz GŠ VA Brno. Vykonával řadu logistických, velitelských i pedagogických funkcí na stupni útvar a motostřelecká divize a ve vojenském školství jako vedoucí katedry. V r. 1993 úspěšně obhájil svoji disertační práci v oblasti operační logistiky. Působil v Institutu pro výzkum operačního umění v Brně a v Ústavu obranných studií v Praze-Braníku a ve vedoucích funkcích na bývalé sekci obranného plánování MO. Tři roky pracoval na operačním velitelství NATO Joint Headquarters Centre v německém Heidelbergu, kde vykonával funkci náčelníka odboru a zároveň zastával pozici staršího národního předsta-

vitele na tomto velitelství. Od srpna 2003 je náčelníkem Správy doktrín Ředitelství výcviku a doktrín ve Vyškově. Z titulu své funkce plní úlohu národního představitele v NATO Allied Joint Operation Doctrine Working Group (MC AJOD WG) a Concept Development and Experimentation (CDE).

Prof. Ing. Jaroslav Komárek, CSc., (plk. v. v.), nar. 1938, absolvoval Vojenskou akademii v roce 1961. Po praxi v technických funkcích u útvarů pozemního vojska a letectva interním aspirantem a následně učitelem na Fakultě letectva a PVO. Od roku 1975 ve Výzkumném ústavu dopravním řešitelem úkolů zaměřených na analýzu a prognózu provozních podmínek na pozemních komunikacích. V roce 1990 návrat do armády, 1992 absolvoval kurz řízení obranných zdrojů v Monterey, 1993-95 prorektorem VA pro vědeckou činnost, 1996-2003 vedoucím skupiny managementu v Ústavu managementu a podpory vzdělávání VA. Řešitelem projektů MO v oblasti akvizice a modelování zdrojů obrany, 1999-2001 účast v projektech NATO RTO “Long-term Defence Planning” a “Life Cycle Costing in Defence”. Od roku 2003 ředitelem Ústavu managementu Vysoké školy Karla Engliš v Brně.

Ing. Jozef Korčák (pplk. v. z.), nar. 1954, Vojenská vysoká škola PV ve Vyškově, obor motostřelecký (1973-1977). Prošel různými stupni velení, počínaje funkcí velitele čtyř přes učitele odborné přípravy, náč. štábu, náč. personální skupiny, spojovacího náčelníka, až po učitele informatiky, výpočetní techniky a komunikačních systémů na VVŠ ve Vyškově (1996-2004) a od r. 2005 na Univerzitě obrany v Brně. V současné době pracuje na katedře materiálu a služeb Fakulty ekonomiky a managementu Univerzity obrany. V r. 2001 zahájil externí doktorské studium. Je autorem mnoha zlepšovacích návrhů technického charakteru, článků v odborných publikacích a skript. Obdržel řadu ocenění a vyznamenání různého charakteru.

Mjr. Ing. Libor Kutěj, Ph.D., nar. 1967, absolvoval Fakultu hornicko-geologickou Vysoké školy báňské v Ostravě (1990) a od roku 1992 pracuje ve státo bezpečnostních složkách, nejprve v rámci Ministerstva vnitra a od roku 1996 Ministerstva obrany v Praze. V roce 2005 ukončil doktorské studium oboru řízení obrany státu na Fakultě vojenských technologií Univerzity obrany v Brně. Externě přednáší na Fakultě bezpečnostního inženýrství VŠB-TU a na Univerzitě obrany.

Doc. Mgr. Sylvestr Chrástil, Dr., nar. 1944, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity v Brně, obory filozofie a historie (1966). V letech 1966–1972 odborný asistent na katedře dějin VA AZ v Brně. Z politických důvodů musel odejít z katedry i z armády. V letech 1973–1990 vychovatel v Diagnostickém ústavu pro mládež v Brně, v roce 1984 ukončil Pedagogickou fakultu Palackého univerzity v Olomouci, obor psychopedie. V roce 1990 v rámci rehabilitačního řízení návrat na katedru historie Vojenské akademie, v roce 1994 doktorát na Filozofické fakultě v Brně a 2002 habilitace tamtéž (Historický ústav FF MU) v oboru českých dějin. V letech 1994–2004 vedoucí skupiny historie a politologie katedry společenských věd Vojenské akademie. Zpracovává problematiku dějin armády v posledním půlstoletí.

Dr. Petr Majer (plk. v. z.). Nar. 1950. Vyšší dělostřelecké učiliště v Martině, vojensko-pedagogická fakulta VA v Bratislavě (1981), kurz pro informace a komunikaci ve Strausbergu v Německu (1995), studium na Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze (1996, 1999). Prošel různými velitelskými funkcemi, starší učitel VDS v Hranicích na Moravě. Od roku 1990 na tiskovém oddělení MO, odboru pro styk s veřejností MO, a Centru řízení informačních systémů. Od roku 1993 vykonával funkci zástupce náčelníka odd. informací a analýz AVIS – MO, inspektora Inspekce ministra obrany a vědeckým pracovníkem Zpětnovazebního informačního systému Náčelníka GŠ AČR. V současné době pracuje na tiskovém a informačním oddělení MO. Téměř sedm let vedl Linku Armády České republiky. Je autorem mnoha publikací např. *Vojna do kapsy* aneb průvodce vojenskou službou, *Odpovídá OLA*, *Vojenská akademie Hranice na Moravě*, *Jsmo hrdí na svou zemi?* atd.

Ing. Josef Nastoupil, (plk. v. v.), nar. 1924, absolvoval reálné gymnázium, vystudoval vševojenskou akademii a v letech 1945–1982 aktivně sloužil v armádě, nejdéle v protivzdušné obraně státu. V současné době je v důchodu a zabývá se překladatelskou činností (francouzština, němčina, angličtina) ve vojenském oboru. V roce 1996 přeložil pro vzdušné síly ČR známou publikaci Johna A. Wardena *Plánování leteckých operací* (1989), uvádějící novou filozofii a teorii s letecké války na operačním stupni. Pro armádu mj. také přeložil z francouzského originálu publikaci *Malá encyklopedie vojenské strategie* (AVIS 2000). Je externím spolupracovníkem vědecké knihovny AVIS, publikuje ve Vojenských rozhledech a dalších odborných časopisech.

Prof. PhDr. František Ochraňa, DrSc., nar. 1952, VPA KG Bratislava (1976), postgraduální studium FF UK (filozofie, historie), European Business School. Studium vědecké aspirantury, poté učitelem na VPA na katedře filozofie, později na VVPŠ. 1991–1996 pracovníkem ekonomického úseku MO. Od roku 1996 dosud učitelem na katedře veřejných financí na VŠE v Praze.

Přednáší na domácích a zahraničních univerzitách. Je členem mezinárodních institucí IIPF a NISPA. Pravidelně se aktivně zúčastňuje jejich světových kongresů. Je řešitelem několika desítek mezinárodních projektů a projektů domácích (z toho dvou projektů Grantové agentury ČR). Pracuje jako mezinárodní expert, profesně se zabývá optimalizačními alokačními modely. Je autorem 10 monografií z veřejných financí, spoluautorem cca 30 zahraničních a domácích publikací, více než 200 vědeckých statí publikovaných v odborných časopisech a sbornících ze zahraničních, mezinárodních a domácích konferencí.

Mjr. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D., nar. 1973, absolvoval VVŠ PV (1997), obor finanční zabezpečení Armády České republiky, poté pracoval jako náčelník finanční služby protiletectvého raketového pluku. V letech 1998 až 2003 odborný asistent na katedře obchodně finanční Fakulty ekonomiky obrany státu a logistiky VVŠ PV ve Vyškově. V roce 2003 doktorát na VVŠ PV s disertací *Problém hospodárnosti a profesionalizace Armády České republiky*. Pracuje jako odborný asistent na katedře ekonomie Fakulty ekonomiky a managementu Univerzity obrany v Brně. Zabývá se otázkami financování obrany, ozbrojených sil, vztahem armády a veřejných financí a problematikou ekonomiky provozu armády. Publikuje v časopise *Vojenské rozhledy*. Je členem České společnosti ekonomické a Asociace veřejné ekonomie.

Jan Petránek, nar. 1931, redaktor Čs. rozhlasu od roku 1951 do 1968, specializovaný na mezinárodní vztahy, kosmonautiku a strategii. Zahraniční korespondent v Indii, Pákistánu, SSSR, Vietnamu a Číně. Pro účast na vysílání Čs. rozhlasu proti sovětské okupaci v srpnu 68 zbaven jakékoliv možnosti pracovat jako novinář. Pracoval plných 18 let jako topič v továrně n. p. MITAS v Praze až do listopadu 1989. Chartista. Od roku 1969 až dosud člen skupiny „Šanson věc veřejná“, kde pro R. Pellara, M. Jíru, L. Hermanovou, A. Havlíčkovou, J. Faltýnka, M. Balejovou, T. Duchkovou a F. Sychru napsal řadu šansonových textů. Autor mnoha povídek, psaných pro šansonové pořady a samizdat. Od r. 1987 autor článků v samizdatových lidových novinách, po jejich legalizaci jejich redaktor – až do odchodu do penze 1993. Od té doby na volné noze, přispívá komentáři do ČRo a ČT.

Prap. Mgr. Radka Poláčková, nar. 1976, je studentkou 5. ročníku studijního oboru finanční zabezpečení AČR na Fakultě ekonomiky a managementu Univerzity obrany v Brně. V roce 2001 absolvovala Univerzitu Palackého v oboru anglická filologie–tělesná výchova. V roce 2003 absolvovala kurz pro důstojníky finanční služby v armádě Spojených států amerických. Doposud nepublikovala.

Prof. PhDr. Martin Potůček CSc., MSc., nar. 1948, MU Brno, do r. 1989 působil jako výzkumný pracovník

nejprve v odd. komplexního modelování Sportpropag a později na Ústavu sociálního lékařství a organizace zdravotnictví v Praze. 1989 externí aspirantura v oboru teorie řízení a plánování na VŠE Praha, studium na London School of Economics and Political Science (1990-91), několik delších stáží a přednáškových pobytů jako stipendista Eisenhower Exchange Fellowships v USA (1992), na univerzitách v Oxfordu (1993 a 1994), v Kostnici (1997-2000), na Institutu pro humanitní studia ve Vídni (1998) a na CEU Budapešť (1998-2000). Od r. 1990 působí na nově vzniklé FSV UK. 1994-2003 ředitel Institutu sociologických studií (1994-2003), od r. 2000 vede Centrum pro sociální a ekonomické strategie (CESES). Od r. 1999 působí ve funkci 1. místopředsedy Rady pro výzkum a vývoj vlády ČR. V r. 1995 byl zvolen do funkce předsedy (1994 a 1996 místopředsedy) Masarykovy české sociologické společnosti. Od r. 1997 člen řídního výboru Network of Institutes and Schools of Public Administration in Central and Eastern Europe (NISPAcee), 2000-2002 jeho prezidentem. V roce 2002 byl jmenován stálým hostujícím profesorem univerzity v Kostnici, Německo. Je členem vědeckých rad několika institucí, působí v redakčních radách našich i zahraničních odborných periodik.

PhDr. Miroslav Purkrábek, CSc., (plk. v. v.), nar. 1930, Filosofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, obor filozofie-psychologie (1962), kandidatura věd: sociologie (1969). 13 let sloužil ve vojenském letectvu, v r. 1965 založil výzkumné pracoviště sociologie armády, které vedl do svého propuštění z armády jako signatář Memoranda VPA a za své další politické aktivity v r. 1968. Poté se 20 let nemohl oficiálně věnovat svému oboru a pracoval ve zdravotnictví jako ekonom a později na zjišťování zdravotního stavu a prognóze zdravotní péče. Po listopadu 1989 se vrátil do armády jako poradce náměstka ministra obrany ČSR a náčelník Vojenského ústavu sociálních výzkumů, v r. 1993 jako náčelník odboru Institutu strategických studií GŠ. Od r. 1993 byl vedoucím oddělení a koordinátorem výzkumu veřejné a sociální politiky a vedoucím vědeckým pracovníkem Centra pro sociální a ekonomické strategie Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze. Jako člen čestného výboru BOOSS a bezpečnostní komunity spolupracoval s MO ČR. V roce 2004 se stal nositelem Ceny Jaroslava Jandy za svůj přínos k rozvoji bezpečnostní politiky z roku 2004. Zemřel po dlouhé těžké nemoci v září 2005.

PhDr. Antonín Rašek (genmjr. v. v.), nar. 1935, pěchotní učiliště, šest let u letectva. Dálkově vystudoval FF UK, obor filozofie a historie (1955-61). Poté se stal vojenským novinářem a pracoval v oblasti společenských organizací v armádě. Po srpnu 1968 z armády propuštěn. Věnoval se jako výzkumný pracovník, lektor a poradce průmyslové sociologii řízení, a to v Institutu poradenství Československého komitétu pro vědecké řízení (1970-75) a ve Výzkumném ústavu stro-

jírenské technologie a ekonomiky (1975-89). V letech 1990-92 byl civilním náměstkem ministra obrany pro sociální a humanitární věci a později ředitelem Institutu pro strategická studia (1993). 1994-95 bezpartijní předseda branné komise ČSSD. V současné době pracuje v Centru pro sociální a ekonomické strategie FSV UK. Je čestným členem Asociace pro bezpečnost, obranu a ochranu společnosti a státu a Ústavu pro strategická studia při UO v Brně. Patří do autorského kolektivu publikací zabývajících se bezpečnostně-strategickými vizemi budoucnosti, autor řady románů a povídek.

Mjr. Ing. Josef Ručka, nar. 1963, VVŠ PV ve Vyškově. Po absolvování pracoval u útvarů a jednotek mechanizovaného vojska, a to v různých velitelských a štábních funkcích. V letech 1996-1997 se zúčastnil mírových operací IFOR, SFOR. V posledních třech letech působil na oddělení krizového řízení OS GŠ AČR. Nyní pracuje u Správy doktrín ŘeVD ve Vyškově, kde se zabývá zpracováváním doktrín, předpisů a pomůcek, včetně programů přípravy výcviku jednotek AČR. Je studentem doktorského studia oboru řízení obrany státu na Fakultě vojenských technologií Univerzity obrany v Brně. Publikuje o problematice mírových operací.

Ing. Radovan Soušek, Ph.D., nar. 1973, absolvent Univerzity Pardubice, Dopravní fakulta Jana Pernera, obor technologie a řízení dopravy v roce 1998, kde je doposud zaměstnán jako odborný asistent na katedře technologie a řízení dopravy. V roce 2001 ukončil na Univerzitě Pardubice doktorské studium v oboru technologie a management v dopravě a telekomunikacích se zaměřením na počítačovou podporu pro řízení a rozhodování v dopravě a modelování dopravních a přepravních procesů. Na ČVUT Praha je od roku 2002 přednášejícím pro oblast krizového řízení. Vědeckou činností rozvíjí jako odpovědný řešitel a spoluřešitel grantů, studií a projektů z oblasti dopravy vypisovaných zejména MD ČR. Od roku 2000 je spoluorganizátorem mezinárodní odborné konference Krizové stavy a doprava pořádané Dopravní fakultou Univerzity Pardubice. Z jeho bohaté publikační činnosti je možno uvést autorství a spoluautorství na řadě monografií, skriptech a odborných článcích, včetně publikace o historii železničního vojska.

Mgr. Libor Stejskal (pprap. v. z.), nar. 1977, absolvent Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy, obor veřejná a sociální politika, 2003-2004 studijní pobyt v Dánsku na Kodaňské univerzitě. V současnosti pracuje ve Středisku bezpečnostní politiky v rámci Centra pro sociální a ekonomické strategie FSV UK. Zabývá se novými koncepty bezpečnosti, vztahem občanů a bezpečnosti v moderní společnosti, reformou ozbrojených sil a jejich rolí v bezpečnostním systému. Je spoluautorem knihy Drama '38: Opevnění, Češi a Němci, mobilizace na Liberecku v roce 1938.

Ing. Jan Strbačka, CSc., (plk. v. z.), nar. 1952, po absolvování VVŠ PV ve Vyškově vykonával velitelské funkce na taktickém stupni. Od roku 1985 do roku 1992 působil jako odborný asistent na katedře všeobecné taktiky ve Vojenské akademii v Brně. V roce 1993 obhájil disertační práci z oblasti teorie vojenského umění, 1993–1996 působil jako vedoucí starší důstojník na operační správě 2. armádního sboru v Olomouci. Od roku 1997 do roku 2000 působil jako odborný asistent pro výuku operačního umění a strategie na katedře řízení obrany státu Fakulty velitelské a štábní na VA v Brně. V letech 2001 až 2003 zastával funkci náčelníka oddělení operační přípravy státního území odboru perspektivního plánování sekce perspektivního plánování GŠ AČR. V průběhu vojenské kariéry absolvoval vyšší akademické kurzy praporečnického, brigádního stupně a kurz obranného plánování NATO v Holandsku. V současné době působí ve funkci správního rady na skupině krizového řízení a bezpečnostní ochrany objektů Policejního prezidia ČR v Praze. V rámci své funkce se věnuje rozpracovávání otázek plánování obrany státu na podmínky Policie ČR. Publikoval v časopise Bojová příprava a Vojenský profesionál.

Plk. Ing. Vladimír Šilhan, CSc., MSc, nar. 1950, v roce 1974 ukončil VA v Brně, v roce 1987 externí vědeckou výchovu na VA v Brně, v roce 1996 studium MSc. ve Velké Británii. Působil v Geografické službě AČR, kde zastával řadu odborných a vedoucích funkcí, např. náčelník provozu-odboru, náčelník střediska, zástupce náčelníka ústavu, náčelník skupiny-oddělení GŠ AČR. V roce 1999 absolvoval půlroční stáž ve Vojenském štábu Západoevropské unie v Bruselu a poté nastoupil v tomto štábu k plnění funkce v sekci logistiky, přepravy, civilně-vojenské spolupráce a otázek finančně-právních. Podílel se na zpracování strategických koncepcí a plánů, na cvičeních krizového řízení, i na předávání znalostí a zkušeností nově vznikajícímu Vojenskému štábu EU. Poté byl převeden ke štábu NATO CIMIC Group North, kde zabezpečoval úkoly operační, plánovací a výcvikové podpory velitelství AFNORTH a dalších velitelství v severním regionu NATO v oblasti CIMIC. V současné době je náčelníkem oddělení koncepcí a analýz a zástupcem náčelníka Správy doktrín Ředitelství výcviku a doktrín. Současnou analytickou a publikační činnost zaměřuje na podporu rozvoje koncepcí, doktrín a přípravy vojenských profesionálů. Je zapojen v několika národních i mezinárodních rozvojových programech a aktivitách.

Ing. Bc. Radomír Ščurek, (pplk. v. z.), nar. 1966, Vysoká škola báňská v Ostravě, fakulta strojní (1988) a Policejní akademie ČR v Praze, směr bezpečnostně právní studia (1998). Postupně pracoval na různých stupních u Policie ČR, naposledy ve služebním poměru (2000) jako vyšetřovatel závažné hospodářské trestné činnosti na Krajském úřadu vyšetřování Policie ČR v Ostravě. Od roku 2000 do 2003 byl inspektorem

1. oddělení Inspekce ministra obrany v Praze, kde se zabýval zejména dodržováním lidských práv, interpersonálními vztahy a služební právní problematikou v rezortu. V současné době působí na Vysoké škole báňské – technické univerzitě Ostrava, na katedře bezpečnostního managementu Fakulty bezpečnostního inženýrství jako akademický pracovník. Garantuje zde několik předmětů bezpečnostní povahy.

Ing. Stanislav Uhlíř, Ph.D., nar. 1948, do roku 1993 voják z povolání, prošel různými velitelskými funkcemi u ženijního, později stavebního vojska. Od roku 1993 jako pedagogický pracovník u VVŠ PV Vyškov. Do 31. 8. 2005 pracoval jako odborný asistent na katedře managementu a taktiky Univerzity obrany. V roce 2004 obhájil disertační práci na téma Modernizace mobilní chemické laboratoře. Specializuje se na problematiku vojenského managementu.

Pplk. Ing. Jiří Víteček, nar. 1954, po absolvování RDŠ v roce 1974 vykonával velitelské funkce na stupni rota. Po absolvování tříletého studia na VVŠ PV ve Vyškově (1979) vykonával velitelské a štábní funkce na stupni rota, prapor, pluk. V letech 1986 až 1989 studoval na Vojenské akademii. Od roku 1989 zastával celou řadu velitelských a štábních funkcí na stupni prapor, pluk, brigáda. Od roku 2003 zastává funkci náčelníka skupiny výcviku pozemních sil u Správy doktrín Ředitelství výcviku a doktrín ve Vyškově.

Bc. Jan Závěšický, nar. 1982, studuje mezinárodní teritoriální studia na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně (magisterský cyklus na katedře mezinárodních vztahů a evropských studií). Zaměřuje se na bezpečnostní politiku, terorismus, problematiku ozbrojených konfliktů a jejich řešení, mezinárodní bezpečnostní organizace, Evropskou unii a bezpečnostní dimenzi evropské integrace. Je pracovníkem Mezinárodního politologického ústavu Masarykovy univerzity v Brně, kde se mimo jiné podílí na vytváření analýz a komentářů pro NATOAKTUAL, oficiální informační server MZV ČR o NATO. Držitel ceny Jaroslava Jandy ve studentské kategorii pro rok 2005.

Ing. Štefan Zigo (pplk. v. z.), nar. 1956, po absolvování VVŠ PV ve Vyškově (1980) vykonával velitelskou funkci na stupni četa u školních jednotek. Od roku 1983 působil ve vojenském školství jako pedagog. Postupně zastával funkce asistenta, odborného asistenta a náčelníka skupiny. V letech 1999 až 2001 zastával funkci náčelníka oddělení rozvoje bojové přípravy pozemních sil odboru bojové přípravy pozemních sil GŠ. V roce 2001 ukončil vojenskou činnou službu. Nyní vykonává funkci správního rady na Ředitelství výcviku a doktrín ve Vyškově. Publikuje ve vojenském odborném tisku.

Subject Index 2005

No Page

PhDr. Balabán, Ph.D.

Historical Reflections and Present-day Challenges in the Process of Developing and Implementation of the Security Policy	2	15

Luboš Dobrovský

On the Defence Policy of the Czech Republic	1	3

Prof. Ing. Jaroslav Komárek, CSc.

Project Management and Armaments Acquisition	4	11

Ing. Antonín Krásný, CSc.

Some Reflections over the Latest Security Development and its Relations towards the Czech Republic	2	3

Prof. PhDr. Miroslav Krč, CSc.

How Much do Things Cost? <i>(Modern Economy Tools in Defence)</i>	2	27

Ing. Svatopluk Kunc

Economy Management and Value Direction in the ACR	3	15

Prof. Ing. Karel Novotný, CSc.

Subject Matter: Military Science	1	5

Prof. Ing. Karel Novotný, CSc.

Armed Warfare and its Primary Principles	3	3

Col. Ing. Vladimír Šilhan, CSc., MSc

The Development of Defence Capabilities of the European Union	4	3

MILITARY ART

PhDr. Jan Duchek

Intelligence Services in Constituting and Realization of Security Policy	1	41

Col. (ret.) Ing. Jan English, Col. (ret.), Ing. Jan Strbačka, and Ing. Radovan Soušek, Ph.D.

NATO Security (Defence) Investments Programme and the Plan of Operational Preparation of the State Territory of the Czech Republic	2	44

Col. (ret.) Ing. Jan English, Ing. Radovan Soušek, Ph.D., Col. (ret.) Ing. Jan Jan Strbačka, CSc.

Problems of Technical Protection of Railways as an Inseparable Part of Operational Preparation of State Territory: Its Prospects	4	43

Brigadier-General Ing. Jiří Halaška

Experimental Exercise of Opposing Forces Units with MILES Simulators as a Contribution to Infantry Tactics Development	2	40

Doc. Ing. Oldřich Horák, CSc., Maj. Ing. Libor Kutěj

The Role of Commander during Ensuring Intelligence Defence of Units	3	60

Col. GSO Ing. Vladimír Karaffa, CSc.

Strategic Vision of NATO Transformation	1	33

Col. GSO Ing. Vladimír Karaffa, CSc.

Operational Surroundings and the Character of Future Operations	4	26

Maj. Ing. Libor Kutěj	Intelligence Potential and International Security	1	59
Maj. Ing. Libor Kutěj	The Importance of Intelligence Defence in Non-combat Operations	3	41
Maj. Ing. Libor Kutěj	Characteristics of Selected Groups of Domestic Population: Making Use of Information Sources in Non-Combat Operations during HUMINT	4	51
Maj. Ing. Josef Ručka	The Preparation of ACR Contingent for Peace Operation	4	35
Lt.Col. Doc. Ing. Dušan Sabolčík, CSc.	Conceptual Framework for Conducting Military Operations, Influence of Modern Technologies upon Urban Warfare	3	32

OPINIONS, CONTROVERSY

Ing. Jiří Dušek	No Improvisation in ACR Planning and Budgeting	2	53
František Němec (Col., ret.)	Housing Allowance is Surely not a Curse	2	59
František Němec (Col., ret.)	There Will Be Always Problems with Intelligence Services	3	67
Capt. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D., CW-1 Petra Müllerová	Housing Allowance – Blessing, or a Curse?	1	62
Maj. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D.	The Fairness-Problem in the Case of the Ensuring of Housing for Career Military Personnel	2	61
Maj. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D.	Czech Armed Forces and the Problem of the Relation between the Salary Brackets and Career Structure (A Comparative Study)	3	71
Maj. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D.	System of Planning, Programming, Budgeting (and Flogging a Dead Horse)?	4	62

INFORMATION PAGES

Mgr. Helena Buchtová and RNDr. Eva Staňková	The Language Preparations of Officer-Candidates	1	112
PhDr. Hana Bušínová	Importance of Language Skills for Graduates from Military Colleges	1	117
Doc. PhDr. Jan Eichler, CSc.	Military Characteristic of Iraqi Freedom Operation	2	66
JUDr. Jiří Fuchs, Ph.D.	The Commitment to Implement International Humanitarian Laws in Time of Peace	4	69
Ing. Monika Grasseová, Ph.D., Ing. Roman Horák, CSc.	Process Control in the Armed Forces of the Czech Republic	3	115
PhDr. Ivo Hlaváč	Security, or Freedom ...? - False Alternatives	2	88

Ing. Miroslav Jurenka		
Education in the Field of Crisis Management	2	99
PhDr. Zdeněk Kříž, CSc.		
Participation of Soldiers in Political Process: USA, Germany, Czech Republic	1	93
Lt.Col. Ing. Jaroslav Moravčík		
The Use of CIMIC/PSYOPS Centre	3	100
PhDr. Vlasta Nepivodová		
Remarks on Language Testing in the Military	1	121
Mgr. Aleš Pachmann		
Alternative Corruption Research in the Army	3	127
Ing. Michael Pešan, Mgr. Antonín Mládek, Ph.D.		
Standardization in NATO Nations and EU Countries and its Connections to Railway Transport Crisis Planning of the Czech Republic	1	99
W01 Mgr. Radka Poláčková		
The Basic Allowance for Housing in the Armed Forces of the United States	4	86
PhDr. Zdena Rosická, CSc.		
Terminology and Civil Emergency Preparedness (Small Contemplations over Some Problems)	2	103
Mgr. Libor Stejskal		
Education and Schooling of Residents of the CR in the Field of Defence and Protection, Preparation for Crisis Situations: Present State and Prospects	4	99
Ing. Ladislav Středa, CSc. MUDr. Stanislav Brádka		
How Shall We Continue with the Control of the Prohibition of Biological and Toxin Weapons?	2	77
Ing. Bc. Radomír Ščurek		
Aspects of Humane Behaviour, Crowd Control and Emergency Situations	4	90
Lt.Col. Ing. Vladimír Šilhan, CSc., MSc, JUDr. Vladimíra Knoblochová, DiS		
Legal and Civil Framework of Current Operations	2	90
Col. Ing. Vladimír Šilhan, CSc., MSc		
International Political and Military Organisations, Official Bodies and Measures for Solving Crisis Situations (UN, NATO, EU, OSCE)	3	87
JUDr. Miroslav Tůma		
Critical Importance of Counter proliferation in Russian and Several Other States of the Commonwealth of Independent States	1	78
Lt. Ing. Petra Vráblíková		
Psychic Terror and Working Surroundings (Mobbing, bossing, bullying)	1	106
1 st Lt Ing. Petra Vráblíková, Ph.D.		
The Development of Human Sources	2	108
Bc. Jan Závěšický		
Private Military and Security Companies	4	77
Analysis of Intelligence Data	4	128

Geopolitics of Terrorism <i>(Terrorism replaced Cold War Status)</i>	1	71
Israel and Low-intensity Conflicts	1	75
Russian Military Reform	4	113
The Strategy of Combat against International Islam Terrorism	3	81
Tactics without Fire <i>(Air Force Deployment against Insurgents in Iraq and Israel)</i>	4	124
Grand Strategy and National Interests	4	120

MILITARY SOCIOLOGY

PhDr. Miloš Balabán, Ph.D., PhDr. Antonín Rašek.

Fifty Years of the Fourth World War <i>(Prognostic Study of the War against Terrorism)</i>	2	127

Prof. PhDr. Martin Potůček, CSc., MSc., PhDr. Miroslav Purkrábek, CSc., PhDr. Antonín Rašek

Are we Able to Govern Ourselves? The Part One: Public Policy	3	134

Prof. PhDr. Martin Potůček, CSc., MSc., PhDr. Miroslav Purkrábek, CSc., PhDr. Antonín Rašek

Are we Able to Govern Ourselves? The Part Two: Political Parties	4	135

PhDr. Antonín Rašek

Social and Political Studies in the Forces after November 1989 <i>(1st part)</i>	1	126

PhDr. Antonín Rašek.

Social and Political Studies in the Forces after November 1989 <i>(2nd part)</i>	2	113

MILITARY PROFESSIONAL

Jean-Christophe Bechon

Asymmetry Problems	2	151

Col. Prof. Ing. Aleš Komár, CSc., Prof. Ing. František Božek, CSc.

An Example of Cleaner Production Project in the ACR	3	148

Mgr. Antonín Konrád

Quo vadis <i>(On Military PT Concept)</i>	3	171

Ing. Jozef Korčák

Interoperable Terrain Video-Conference System	4	156

Jan Petránek

New Russian Rocket Technology <i>(Anti-Shipping Missiles)</i>	2	155

PhDr. Zdena Rosická, CSc.

Commander-Manager and Solving Problems	1	157

1stLt. Ing. David Řehák

Preserved Regions and their Classification for Evaluating the Impact of Military Training	1	161

Maj. Bc. Vladimír Tancík.

Mobbing and Bossing in our Places of Work	3	160

Ing. Stanislav Uhlíř, Ph.D.

The Capacities of Czech Chemical Corps for Carrying out NATO Commitments	4	151

Lt.Col. Ing. Jiří Víteček, Ing. Štefan Zigo

Vocational and Special Preparation	2	139

Lt.Col. Ing. Jiří Víteček, Ing. Štefan Zigo

The Programmes of Preparation of ACR Units	4	146

Threat Matrix <i>(Standard Planning Situations)</i>	2	144

Information Operations in Support of Special Operations	1	153

Strategic Schooling of Officers	1	150

Medium Weight Forces	2	147

HISTORY PAGES

JUDr. Ivan Kudela

The Glorious Battle of Zborov	1	139

Jan Petránek

Reflections over the War Taking Place 55 Years Ago: Among Others, Korean War was Used as a Test Polygon for US and Russian Weapons <i>(Reflections over an article by Russian historian Alexander Utkin in the "Nezavisimaya gazeta" 8/7 2005)</i>	4	160

BOOK REVIEW

Civil Control and Democratic Supervision over the Army in the Czech Republic	4	144
Geopolitics of Security	4	143

PERSONAL DATA

Major-General Miloš Knorr (ret.): Veteran of World War II	1	169
Major-General in memoriam Richard Zdráhala: Veteran of World War II	2	160
Brigadier General (ret.) MUDr. Josef Hercz: Veteran of World War II	3	177
Colonel Vasil Coka (ret.): Veteran of World War II	4	166

JAROSLAV JANDA PRIZE

Jaroslav Janda Prize Awarded	2	162

OBSAH ROČNÍKU 2005

	číslo	str.
PhDr. Miloš Balabán, Ph.D. Historické reflexe a současné výzvy v procesu tvorby a realizace bezpečnostní politiky	2	15
Luboš Dobrovský K obranné politice České republiky	1	3
Prof. Ing. Jaroslav Komárek, CSc. Projektové řízení v akvizici výzbroje	4	11
Ing. Antonín Krásný, CSc. Zamyšlení nad bezpečnostním vývojem ve vztahu k České republice	2	3
Prof. PhDr. Miroslav Krč, CSc. Kolik nás co stojí? <i>(Moderní ekonomické nástroje v obraně)</i>	2	27
Ing. Svatopluk Kunc Ekonomický management a hodnotové řízení v AČR	3	15
Prof. Ing. Karel Novotný, CSc. Jak je to s vojenskou vědou	1	5
Prof. Ing. Karel Novotný, CSc. Ozbrojený zápas a jeho výchozí zákony	3	3
Plk. Ing. Vladimír Šilhan, CSc., MSc Rozvoj obranných schopností Evropské unie	4	3
VOJENSKÉ UMĚNÍ		
PhDr. Jan Duchek Zpravodajské služby při tvorbě a realizaci bezpečnostní politiky	1	41
Plk. v.z. Ing. Jan English, plk. v.z. Ing. Jan Strbačka, CSc., Ing. Radovan Soušek, Ph.D. Program bezpečnostních (obránných) investic NATO a plán operační přípravy státního území České republiky	2	44
Plk. v.z. Ing. Jan English, Ing. Radovan Soušek, Ph.D., plk. v.z. Ing. Jan Strbačka, CSc. Problematika technické ochrany železnice jako nedílné součásti operační přípravy státního území a její perspektivy	4	43
Brigádní generál Ing. Jiří Halaška Experimentální cvičení jednotek opozičních sil se simulátory MILES jako přínos k rozvoji taktiky pěchoty	2	40
Doc. Ing. Oldřich Horák, CSc., mjr. Ing. Libor Kutěj Úloha velitele při zabezpečování zpravodajské ochrany jednotek	3	60
Plk. gšt. Ing. Vladimír Karaffa, CSc. Strategická vize transformace NATO	1	33
Plk. gšt. Ing. Vladimír Karaffa, CSc. Operační prostředí a charakter budoucích operací	4	26

Mjr. Ing. Libor Kutěj	Možnosti zpravodajství pro mezinárodní bezpečnost	1	59
Mjr. Ing. Libor Kutěj	Význam zpravodajské ochrany v nebojových operacích	3	41
Mjr. Ing. Libor Kutěj, Ph.D.	Charakter vybraných skupin místní společnosti pro využívání informačních zdrojů v nebojové operaci při provádění HUMINT	4	51
Mjr. Ing. Josef Ručka	Příprava kontingentu AČR na mírovou operaci	4	35
Plk. doc. Ing. Dušan Sabolčík, CSc.	Koncepční rámec pro vedení vojenských operací, vlivy moderních technologií na jejich vedení v urbanizovaném prostředí	3	32

NÁZORY, POLEMIKA

Ing. Jiří Dušek	V plánování a rozpočtování v rezortu MO se nedá improvizovat!	2	53
Plk. v.v. František Němec	Příplatek na bydlení určitě neznamena prokletí	2	59
Plk. v.v. František Němec	Se zpravodajskými službami to nikdy nebude snadné	3	67
Kpt. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D., prap. Petra Müllerová	Přídavek na bydlení – požehnání, nebo prokletí?	1	62
Mjr. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D.	Problém spravedlnosti na příkladu zajišťování bydlení v profesionálních ozbrojených silách	2	61
Mjr. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D.	Ozbrojené síly ČR a otázka provázanosti platového a kariérního řádu (srovnávací studie)	3	71
Mjr. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D.	Systém plánování, programování a rozpočtování (a mlácení prázdné slámy)? ...	4	62

INFORMACE

Mgr. Helena Buchtová, RNDr. Eva Staňková	Jazyková příprava z pohledu studentů vojenské vysoké školy	1	112
PhDr. Hana Bušinová	Důležitost jazykových znalostí v životě absolventa vysoké vojenské školy	1	117
Doc. PhDr. Jan Eichler, CSc.	K vojenské charakteristice operace Irácká svoboda	2	66
JUDr. Jiří Fuchs, Ph.D.	Implementace závazků mezinárodního práva humanitárního v době míru	4	69
Ing. Monika Grasseová, Ph.D., Ing. Roman Horák, CSc.	Procesní řízení v ozbrojených silách České republiky	3	115
PhDr. Ivo Hlaváč	Bezpečnost, nebo svoboda...? – falešná volba	2	88
Ing. Miroslav Jurenka	Vzdělávání v oblasti krizového řízení	2	99

PhDr. Zdeněk Kříž, Ph.D.

Možnosti participace vojáků na politickém procesu v USA, Německu a České republice	1	93

Pplk. Ing. Jaroslav Moravčík

Použití střediska CIMIC/PSYOPS	3	100

PhDr. Vlasta Nepivodová

Několik poznámek k testování	1	121

Mgr. Aleš Pachmann

Možnosti zkoumání korupční situace v armádě	3	127

Ing. Michal Pešan, Mgr. Antonín Mládek, Ph.D.

Standardizace v zemích Severoatlantické aliance a v zemích Evropské unie ve vztahu ke krizovému plánování železniční dopravy České republiky	1	99

Prap. Mgr. Radka Poláčková

Přídavek na bydlení v ozbrojených silách USA	4	86

PhDr. Zdena Rosická, CSc.

Terminologie a civilní nouzová připravenost (Malá úvaha nad některými problémy)	2	103

Mgr. Libor Stejskal

Výchova a vzdělávání občanů České republiky k obraně a ochraně a příprava na krizové situace: Současný stav a perspektivy	4	99

Ing. Ladislav Středa, CSc., MUDr. Stanislav Brádka

Jak dál v kontrole zákazu biologických a toxických zbraní?	2	77

Ing. Bc. Radomír Ščurek

Aspekty lidského chování v davu a regulace pohybu davu při mimořádných událostech	4	90

Pplk. Ing. Vladimír Šilhan, CSc., MSc, JUDr. Vladimíra Knoblochová, DiS

Právní rámec a civilní aspekty vedení soudobých operací	2	90

Plk. Ing. Vladimír Šilhan, CSc., MSc

Mezinárodní politické a vojenské organizace, orgány a opatření pro zvládání krizových situací (UN, NATO, EU, OBSE)	3	87

JUDr. Miroslav Tůma

Kritický význam zajištění bezpečnosti zbraní hromadného ničení v Ruské federaci a některých dalších zemích Společenství nezávislých států	1	78

Por. Ing. Petra Vráblíková

Psychický teror v pracovních podmínkách (Mobbing, bossing, bullying)	1	106

Npor. Ing. Petra Vráblíková, Ph.D.

Rozvoj lidských zdrojů	2	108

Bc. Jan Závěšický

Soukromé vojenské a bezpečnostní společnosti	4	77

Analýza zpravodajských údajů	4	128

Geopolitika terorismu (Terorismus nahradil situaci studené války)	1	71

Izrael a konflikt nízké intenzity	1	75

Reforma ruské obrany	4	113

Strategie boje proti mezinárodnímu islámskému terorismu	3	81
Taktika bez střelby (<i>Nasazení letectva proti povstalcům v Iráku a Izraeli</i>)	4	124
Velká strategie a národní zájmy	4	120

VOJENSKÁ SOCIOLOGIE

PhDr. Miloš Balabán, Ph.D., PhDr. Antonín Rašek

Padesátiletí čtvrté světové války (<i>Prognostická studie války s terorismem</i>)	2	127

Prof. dr. Martin Potůček, CSc., MSc., PhDr. Miroslav Purkrábek, CSc., PhDr. Antonín Rašek

Umíme si vládnout? Část první: Verejtná politika	3	134

Prof. dr. Martin Potůček, CSc., MSc., PhDr. Miroslav Purkrábek, CSc., PhDr. Antonín Rašek

Umíme si vládnout? Část druhá: Politické strany	4	135

PhDr. Antonín Rašek

Sociálně politické poznávání v armádě v polistopadovém období (<i>1. část</i>)	1	126

PhDr. Antonín Rašek

Sociálně politické poznávání v armádě v polistopadovém období (<i>2. část</i>)	2	113

VOJENSKÝ PROFESIONÁL

Jean-Christophe Bechon

Problémy asymetrie	2	151

Plk. prof. Ing. Aleš Komár, CSc., prof. Ing. František Božek, CSc.

Příklad realizace čistší produkce v ČR	3	148

Mgr. Antonín Konrád

Quo vadis (<i>Ke koncepci vojenské tělovýchovy</i>)	3	171

Ing. Jozef Korčák

Interoperabilní terénní videokonferenční systém (<i>Technické řešení projektu</i>)	4	156

Jan Petránek

Nová ruská raketová technologie (<i>Protilodní střely</i>)	2	155

PhDr. Zdena Rosická, CSc.

Velitel-manažer a řešení konfliktů	1	157

Npor. Ing. David Řehák

Chráněná území a jejich možná klasifikace při hodnocení vlivu vojenského výcviku	1	161

Mjr. Bc. Vladimír Tancík

Mobbing a bossing na našich pracovištích	3	160

Ing. Stanislav Uhlíř, Ph.D.

Možnosti chemického vojska při plnění závazků Severoatlantické aliance	4	151

Pplk. Ing. Jiří Víteček, Ing. Štefan Zigo

Odborná a speciální příprava	2	139

Pplk. Ing. Jiří Víteček, Ing. Štefan Zigo		
Programy přípravy jednotek AČR	4	146
Matice ohrožení <i>(Standardní plánovací situace)</i>	2	144
Podpora speciálních operací informačními operacemi	1	153
Strategické školení důstojníků	1	150
Středně těžké síly	2	147

Z HISTORIE

JUDr. Ivan Kudela		
O slavné bitvě u Zborova	1	139
Jan Petránek		
Ohlédnutí za válkou před 55 lety USA a SSSR posloužila korejská válka i jako zkušební polygon zbraní <i>(Nad úvahami ruského vojenského historika Alexandra Utkina</i> <i>v Nezavisimoj gazeti 8. 7. 2005)</i>	4	160

RECENZE

Civilní řízení a demokratická kontrola armády v České republice	4	144
Geopolitika bezpečnosti	4	143

PERSONÁLIE

Generálmajor v. v. Miloš Knorr – veterán druhé světové války	1	169
Generálmajor in memoriam Richard Zdráhala – veterán druhé světové války	2	160
Brigádní generál MUDr. Josef Hercz – veterán druhé světové války	3	177
Plukovník v. v. Vasil Coka – veterán druhé světové války	4	166

CENA JAROSLAVA JANDY

Udělena Cena Jaroslava Jandy	2	162

CONTENTS

Col. Ing. Vladimír Šilhan, CSc., MSc	
The Development of Defence Capabilities of the European Union	3
Prof. Ing. Jaroslav Komárek, CSc.	
Project Management and Armaments Acquisition	11
MILITARY ART	
Col. GSO Ing. Vladimír Karaffa, CSc.	
Operational Surroundings and the Character of Future Operations	26
Maj. Ing. Josef Ručka	
The Preparation of ACR Contingent for Peace Operation	35
Col. Ing. Jan English (ret.), Ing. Radovan Soušek, Ph.D., Col. Ing. Jan Jan Strbačka, CSc. (ret.)	
Problems of Technical Protection of Railways as an Inseparable Part of Operational Preparation of State Territory: Its Prospects	43
Maj. Ing. Libor Kutěj, Ph.D.	
Characteristics of Selected Groups of Domestic Population: Making Use of Information Sources in Non-Combat Operations during HUMINT	51
OPINIONS, CONTROVERSY	
Maj. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D.	
System of Planning, Programming, Budgeting (and Flogging a Dead Horse)?	62
INFORMATION PAGES	
JUDr. Jiří Fuchs, Ph.D.	
The Commitment to Implement International Humanitarian Laws in Time of Peace	69
Bc. Jan Závěšický	
Private Military and Security Companies	77
WO1 Mgr. Radka Poláčková	
The Basic Allowance for Housing in the Armed Forces of the United States	86
Ing. Bc. Radomír Ščurek	
Aspects of Humane Behaviour, Crowd Control and Emergency Situations	90
Mgr. Libor Stejskal	
Education and Schooling of Residents of the CR in the Field of Defence and Protection, Preparation for Crisis Situations: Present State and Prospects	99
Russian Military Reform	113
Grand Strategy and National Interests	120
Tactics without Fire	
<i>(Air Force Deployment against Insurgents in Iraq and Israel)</i>	124
Analysis of Intelligence Data	128

CONTENTS

MILITARY SOCIOLOGY

Prof. Dr. Martin Potůček, CSc., MSc., PhDr. Miroslav Purkrábek, CSc., PhDr. Antonín Rašek

Are we Able to Govern Ourselves?

The Part Two: Political Parties 135

BOOK REVIEW

Geopolitics of Security 143

Civil Control and Democratic Supervision over the Army in the Czech Republic 144

MILITARY PROFESSIONAL

Lt.Col. Ing. Jiří Víteček, Ing. Štefan Zigo

The Programmes of Preparation of ACR Units 146

Ing. Stanislav Uhlíř, Ph.D.

The Capacities of Czech Chemical Corps for Carrying out NATO Commitments 151

Ing. Jozef Korčák

Interoperable Terrain Video-Conference System 156

HISTORY PAGES

Jan Petránek

Reflections over the War Taking Place 55 Years Ago: Among Others, Korean War was Used as a Test Polygon for US and Russian Weapons

*(Reflections over an article by Russian historian Alexander Utkin
in the "Nezavisimaya gazeta" 8/7 2005)* 160

PERSONAL DATA

Colonel Vasil Coka (ret.): Veteran of World War II 166

English Annotations 168

Who is Who in this Issue 174

English Subject Index 2005 178

Czech Subject Index 2005 183

English Table of Contents 188

OBSAH

Plk. Ing. Vladimír Šilhan, CSc., MSc	
Rozvoj obranných schopností Evropské unie	3
Prof. Ing. Jaroslav Komárek, CSc.	
Projektové řízení v akvizici výzbroje	11
VOJENSKÉ UMĚNÍ	
Plk. gšt. Ing. Vladimír Karaffa, CSc.	
Operační prostředí a charakter budoucích operací	26
Mjr. Ing. Josef Ručka	
Příprava kontingentu AČR na mírovou operaci	35
Plk. v.z. Ing. Jan English, Ing. Radovan Soušek, Ph.D., plk. v.z. Ing. Jan Strbačka, CSc.	
Problematika technické ochrany železnice jako nedílné součásti operační přípravy státního území a její perspektivy	43
Mjr. Ing. Libor Kutěj, Ph.D.	
Charakter vybraných skupin místní společnosti pro využívání informačních zdrojů v nebojové operaci při provádění HUMINT	51
NÁZORY, POLEMIKA	
Mjr. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D.	
Systém plánování, programování a rozpočtování (a mlácení prázdné slámy)?	62
INFORMACE	
JUDr. Jiří Fuchs, Ph.D.	
Implementace závazků mezinárodního práva humanitárního v době míru	69
Bc. Jan Závěšický	
Soukromé vojenské a bezpečnostní společnosti	77
Prap. Mgr. Radka Poláčková	
Přídavek na bydlení v ozbrojených silách USA	86
Ing. Bc. Radomír Ščurek	
Aspekty lidského chování v davu a regulace pohybu davu při mimořádných událostech	90
Mgr. Libor Stejskal	
Výchova a vzdělávání občanů České republiky k obraně a ochraně a příprava na krizové situace: Současný stav a perspektivy	99
Reforma ruské obrany	113
Velká strategie a národní zájmy	120
Taktika bez střelby	
<i>(Nasazení letectva proti povstalcům v Iráku a Izraeli)</i>	124
Analýza zpravodajských údajů	128

OBSAH

VOJENSKÁ SOCIOLOGIE

Prof. dr. Martin Potůček, CSc., MSc., PhDr. Miroslav Purkrábek, CSc., PhDr. Antonín Rašek

Umíme si vládnout?

Část druhá: Politické strany	135

RECENZE

Geopolitika bezpečnosti	143

Civilní řízení a demokratická kontrola armády v České republice	144

VOJENSKÝ PROFESIONÁL

Pplk. Ing. Jiří Víteček, Ing. Štefan Zigo

Programy přípravy jednotek AČR	146

Ing. Stanislav Uhlíř, Ph.D.

Možnosti chemického vojska při plnění závazků Severoatlantické aliance	151

Ing. Jozef Korčák

Interoperabilní terénní videokonferenční systém

(Technické řešení projektu)	156

Z HISTORIE

Jan Petránek

Ohlédnutí za válkou před 55 lety

USA a SSSR posloužila korejská válka i jako zkušební polygon zbraní

(Nad úvahami ruského vojenského historika Alexandra Utkina

v Nezavisimoj gazeti 8. 7. 2005)	160

PERSONÁLIE

Plukovník v. v. Vasil Coka - veterán druhé světové války	166

Anglické anotace	168

Představení autorů tohoto čísla	174

English Subject Index 2005	178

Obsah ročníku 2005	183

Obsah v angličtině	188

VOJENSKÉ ROZHLEDY

Časopis **VOJENSKÉ ROZHLEDY**
čtvrtletník

Vydává:

MO ČR - AVIS (Agentura vojenských informací a služeb)
Rooseveltova 23, 161 05 Praha 6-Dejvice

IČO: 60162694

Vojenské rozhledy, číslo 4/2005

Ročník: XIV. (XLVI.)

Datum vydání: listopad 2005

Rozšiřuje:

AVIS, distribuce, Rooseveltova 23, 161 05 Praha 6
pí Endlová, tel. (973) 215 563, endlovao@army.cz

Redakce:

Jaroslav Furmánek (redaktor), telefon: (973) 215 733
E-mail: voj.rozhledy@army.cz
Fax: (973) 215 917

Redakční rada: doc. Ing. Josef Janošec, CSc. (vedoucí), PhDr. Miloš Balabán, Ph.D.,
Ing. Jan Doksanský, brig. gen. Ing. Jiří Halaška, plk. gšt. Ing. Vladimír Karaffa, CSc.,
doc. Ing. Josef Kašpar, CSc., plk. prof. Ing. Aleš Komár, CSc., Mgr. Antonín Konrád,
pplk. doc. Ing. Dušan Sabolčík, CSc., plk. doc. Ing. Vítězslav Stodůlka, CSc.,
PaedDr. Jaroslav Ševčík, mjr. Ing. Vlastimil Šlouf, PhD., Ing. Milan Štembera, CSc.,
Ing. Štefan Zigo.

Sídlo redakce: Rooseveltova 23, 161 05 Praha 6-Dejvice.

Časopis Vojenské rozhledy v elektronické podobě naleznete na:
http://www.army.cz/avis/voj_rozhl.htm

Grafická úprava: Ing. Bořivoj Beránek

Tiskne: AVIS - Praha

Evidenční číslo: MK ČR E 6059

Identifikační číslo: ISSN 1210-3292